

RVPERTIAB BATIS TVITIENSIS

DE VICTORIA VERBI DEI LIBRI
TREDECIM.

ANNO DOMINI M. D. XXIX.

R/ 3.414

REVERENDISSIMO IN
CHRISTO PATRI AC DOMINO, DOMINO

Nicolao Vuesto, Dei gratia Episcopo Eliensi in Anglia, lo

hannes Cochläus S. P. D.

MUIta quidem, Reuerendissime Pater, Ruperti Abbatis quondā Tuitiensis ope
ra in lucem labore nostro ædita sunt Colonia intra triennium hoc proximum.
Libri sanè supra centum quadraginta. Neq̃ tamen omnia huius Theologi ope
ra perquirere potuimus. Desideramus adhuc quindecim libros eius de glorioso
rege Dauid, decem libros in Iob, & quædam alia opuscula minora, quæ neque Vuestualia,
neq̃ Bauariæ, nec Herciniæ syluæ uetustę Monasteriorum Bibliothecæ, partim à nobis
partim ab alijs discussæ, reddere potuerunt. Leodijs quidem extant adhuc quatuor libri car
minum, & hymnorum eius, in Monasterio sancti Laurentij, ubi Monachum primo egit
priuatim, antequàm Sigebertū aut Tuitium uenisset. Vnde & tredecim libri eius in Mat
thæum, in manus nostras, intercessionem innocentissimi uiri Theodorici Hezij, traditi sunt.
Sed nimia locorum distantia me absterret, ne petere auisim commodato uetus illud exem
plar. Opto igitur ut uicinior quispiam opus illud, deuotissima nimirum mente, in laudem dei
Christiq̃ eius & sanctorum Christi cohæredum ab illo conscriptum, ad excitandam simi
lem in nobis cordis deuotionem uirtutisq̃ amorem excubet & euulget. Opto item, ut ali
quis pietatis utilitatisq̃ publicæ studiosus, reliqua huius authoris opera perquirat felicius q̃
nos, eaq̃ inuēta per Chalcographiam communicet nobis. Quod si Chalcographiæ impen
sas ferre aut nolit aut nequeat, tradat exemplar insigni Bibliopolæ Francisco Byrckmanno,
Ceterum cui Antuerpiensi, cuius sanè impensis & reliqua Theologi huius opera debemus. Quoni
am uero opus eius de Victoria Verbi Dei ab alijs in minori forma æditum est, ut igitur cæ
teris commode iungi ac coaptari queat, uisum est operæpretium fore, idiplum denuo ædi
in ea forma, qua cætera iam ædita uidemus, & quidem sub tui potissimum nominis patroc
nio, reuerendissime domine, quia nullum scio alium qui sit uel Verbi Dei in cor
da populorum seminandi studiosior, uel ad benefaciendum pauperi
bus, præsertim literarum studiosis, propensior. Bene uale
le, Præsul ornatissime, & nuncupationem
hanc auctoritate tua confirma.
Ex monte sancti Vi
ctoris pro
pe Mo
gontiacum, Quarto Idus Apriles
M. D. XXIX.

INDEX CAPITVM LIBRORVM

Ruperti abbatis Tuitien, de uictoria uerbi dei.

CAPITA LIBRI PRIMI

Vid sit uictoria uerbi dei, quare, & ppter quem aduersariū nempe diabolum, hoc opus ita inscripserit, Ca.1

¶ Quod uerbu dei sit filius dei, & qd pmiū cognitōis eius sit pietas dei ppter quā & grās agimus, Ca.2

¶ Verbu dei magnifice qdē p oga, magnificētius uerō p seipm cognosci, Ca.3

¶ Solos à deo doctos, digne uerba dei elog posse, Ca.4

¶ Magnificētia uict. uerbi dei oī laude maiorē eē Ca.5

¶ Quibus & qre noibus, hostis uerbi dei in scripturis nominet, & quid sint septem capita draconis Ca.6

¶ Quare diabolus draco noiet, & qn̄ icipit primū exere re cornu, & qd agnus, i. uerbu dei totidē habeat cor

¶ Quod causa rebellionis fuerit supbia, & quæ fuerint causæ supbiendi Ca.7

¶ Quod p supbiā factus sit mendaciū pī, & qdnā fuerit illud mendacium ex literis Prophetis Ca.8

¶ Satanā suū ipiū mēdacio deceptū, ceteros āgelos de spexisse, maiestātēq; & aūlītātē dei ambiuisse, Ca.10

¶ Satanā suū ipius mēdaciū, & ceteris angelis p̄dicasse, p̄suasisseq; nōnullis ut se p deo haberēt Ca.11

¶ Satanā neminē creatōis cōditiōis sūe cōsciū putasse, iōq; nullū cōtra se testimoniū ueritū fuisse, Ca.12

¶ Solū uerbi dei testimoniū cōuictū satanā, & eiusdē uerbidei testimoniū nō latuisse ceteros spūs Ca.13

¶ Partē spiritūū supbia & inidia deprauatos, testimoniū uerbi dei nō recepiisse, p̄tē hūiles, & obediētes in uer

¶ Satanā ppter testimoniū uerbi (ritate p̄stitisse, Ca.14 à deo dānatū, à sanctis angelis gladio uerbi dei de bellatū, & cēlo reiectum esse Ca.15

¶ De eo qd in Psalmis scriptū est: Tūterribilis es, & qs resistit tibi, ex tunc ira tua, Ca.16

¶ Pulcherrima silitudine declarat. motus & affectū animi in deū nō cadere, sed eū immutabilē esse Ca.17

¶ Ex illo certamine, qd diabolus uictus est, qndā de p̄cipi bus militiæ celestis, & p̄cipatū & inclytū nomē retulisse, ut iā dicat Michael, i. qs sicut deus, Ca.18

¶ De eo qd dictū est ad beatū Iob: Quis demisit lapidē angularē terræ, cū me laudaret simul astra matutina & iubilarent omnes filij dei Ca.19

¶ De eo qd dictū ē ad eūdē b̄tm Iob: P̄tās & terror ap̄d eū est, qd facit cōcordiā in sublimibus suis, Ca.20

¶ Satanā non statim ut conditus est, cecidisse Ca.21

¶ Satanā in sublimibus dei pacē turbasse Ca.22

¶ Quod Christus cum diceret: Videbā satanā cadentē se non solum hominem esse, uerum etiā uerbum patris ab æterno fuisse insinuarit Ca.23

¶ Quēstionē qre de satanā, cū malū fore sciret, creauit soluit, iustitiāq; dei irrep̄hensibilē defendit Ca.24

¶ Vnde & quo diabolus pietus sit, quali de cōelo, q̄lem iām tunc in infernum ceciderit Ca.25

¶ Quare diabolus, quare satanas, & quare spiritus eius demones appellati sint Ca.26

¶ Quib⁹ uerbis nouē ordies āgelos, i. pphetis figurati sint & qd mali spūs ultra resurgere nō possint, Ca.27

¶ Falli eos qui opinantur angelos ante cōelum & terram creatos, Ca.28

¶ Angelos nō ita creatos, ut p̄ficere nō potuerint, s; fo

INDEX CAPITVM

lū deū absq; profectu, sp̄ fuisse p̄fectū Ca.29

¶ Angelos bonos, cognita in deiectione satanæ, fortitudine in cōfirmatōe sui, bonitate uerbi dei, in eternū sanctæ trinitatis laudem prorupisse Ca.30

CAPITA LIBRI II.

Vid sit qd dñs ad Ezechielē Prophetā dixerit, si li hoīs, leua planctū sup regē Tyri Ca.1

¶ Quēadmodū filij Israhel deleta tribu Beniamin, plāxerunt, ira uerisimile plāxisse sanctos angelos, diminuto ciuium regni dei numero Ca.2

¶ Quare filius hoīs iubeat plāgere principē Tyri, Ca.3

¶ Soli deo notū fuisse mysteriū uerbi incarnandi, p qd restituendus esset numerus ciuium dei Ca.4

¶ Conditio mūdo factū hoīem, propter quē diabolus contra uerbu dei certamē arripuit Ca.5

¶ Diabolū ueterē diuini noīs ambitionē retinuisse deū uero i p̄posito puehēdi hoīs ad silitudinē suā p̄stitisse Ca.6

¶ Diabolū impedire uoluisse propositū dei, & cur deus homini p̄ceptum posuerit Ca.7

¶ Diabolū serpentem ingressum decepto hoīe, meruisse ut iam dicat serpens antiquus Ca.8

¶ Quare diabolus serpens antiquus, deus aut antiquus diez appelletur atq; p̄dicetur Ca.9

¶ Diabolū, cū deciperet hoīem iisdē usum fuisse fraudibus, quibus nunc sophistæ utantur Ca.10

¶ Hoīem nō ex ignorātia nō ex infirmitate, s; ex supbia Nō dei puidentiā culpādā, s; crea (peccasse, Ca.11

¶ rurā leuitatē accusandā, quū considerat, tā angelū q hoīem, non potuisse sustinere magnitudinē diuinæ beneficentiæ ne supbiret Ca.12

¶ Vtile fuisse, ut reuelaret p̄ experiētiā, qd nouerat deus p̄sciam, i. nō posse principatū creaturaz humiliter sustineri, nisi à uerbo incarnato Ca.13

¶ Deū q̄si dormiuisse, dū deciperet hoīem serpēs, deīn excitatū, tanq̄ potētē crapulat⁹ à uino pcussisse ini-

¶ Quibus uerbis, & quare serpen (micos suos, Ca.14 tem, uirū & mulierē increpauerit deus Ca.15

¶ Quare prima promissio conterendi serpentis, quæ fuit caput uictoriæ uerbi, non ad mulierem, sed ad serpentem facta sit Ca.16

¶ Per mulierē & semē illius intelligi qdē oēs electos, p̄cipue tñ b̄tām uirginē Mariā, & semē eius qd Chrs ē sicut p semē serpētis, eos q sunt ex p̄tē diabolo itelli-

¶ Hāc inimiciā caput & initiū fuisse (gimus, Ca.17 belloz dñi, & qd sacra scriptura dicatur liber belloz

¶ Inter Cain semē serpētis, (dñi, & liber iustoz, Ca.18 & Abel semē b̄ndictōis dñm statim inimicitias posu-

¶ isse, & Abel uictoriā uerbi sua morte figurasse, Ca.19

¶ Abel p iustitiā fidei, ad silitudinē dei factū, & hoibus mortuū, deo melius uiuere, imò loqui etiā Ca.20

¶ Gñationē Cain q erat semē serpētis, ueloci⁹ pullulasse ciuitates & regna cōstituisse. Itē Cain reproboz,

¶ Abel aut electoz gñatiōis p̄cipiū fuisse, easq; deīn scdm carnē cōnuptas diluuii uictā meruisse, Ca.21

¶ Electoz gñationem, deleta Abel tardius p Seth & Enos restauratā, nō h̄re hic ciuitatē p̄manentē, sed futuram inquirere Ca.22

¶ Gñationē filioz dei, denuo p mulieres callido antiq serpentis consilio corruptā fuisse Ca.23

¶ Quo pacto sit itelligēdū qd deus dixit: Penitet me se

INDEX

CAPITVM.

- cisse hominem, & delebo hominem quem creavi a facie terre
 ¶ Quid sit, quod Moses de deo scripsit: Et postea (Ca. 24)
 ues in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus, Ca. 25
 ¶ Quo dolore tactus esse dicatur intrinsecus Ca. 26
 ¶ De diluuiio, imò de tribu iudicij dei Ca. 27
 ¶ Quid sit quod dominus dixit: Non permanebit spiritus meus in
 homine in æternum, quia caro est Ca. 28
 ¶ Quare Noe accepta suavia pendenda uniuersae carnis non
 intercesserit pro hominibus sicut Moyses Ca. 29
 ¶ Quid sit, quod scriptum est: Noe inuenit gratiam coram domino. Item
 Noe uir iustus: & perfectus in generationibus suis, Ca. 30
 ¶ Quod Noe quia seruauerat uerbum dei idem a uerbo seruauit
 ¶ Quod dominus propositum suum satis declarauit
 uis toties benedicendo hominibus, Ca. 32

CAPITA LIBRI III.

- D**E tribus filiis Noe, Sem, Cham, & Iaphet, & quod sit
 Dilatatio de Iaphet, & hitet in tabernaculo suo, Ca. 1
 ¶ De confusione linguarum, natiuitate Abraham, & se-
 cundo promissionis uerbo, quod in semine eius benedi-
 cenda essent omnes gentes Ca. 2
 ¶ Quod confusio linguarum abscondendo diuinam pro-
 missionis thesauro profuerit Ca. 3
 ¶ Quod mysteria dei, non solis exteris per confusione linguarum
 uergetur: idem generis Israelitis per enigmata & figuras abs-
 condita fuerit: Item de tribus linguarum scriptis inuenitis Ca. 4
 ¶ Quod serpens antiquus propter uerbum promissionis, con-
 tra Abraham, Isaac, & Iacob, inuidia quidem motus sit,
 nocere tamen eis non potuerit, Ca. 5
 ¶ Quod Ioseph deinde, primos serpentis insultus per
 fratres propter somnium exceperit Ca. 6
 ¶ Quid sit quod a Hieremia dictum est: uox in rama audita
 est & Rachel plorans filios, Ca. 7
 ¶ Quod serpens ille antiquus non solum infidias fratrum, ue-
 rum etiam illecebras concupiscentiae mulieris aduersum
 Ioseph suscitauit, neque tamen uicerit Ca. 8
 ¶ De tercio promissionis uerbo, non auferet sceptrum de
 Iuda, donec ueniat qui mittendus est, Ca. 9
 ¶ De signo mulieris amictae sole, putretis & clamatis
 ut pariat, & item de signo draconis magni & rufi &c. Ca. 10
 ¶ Coronam, id est stellam in capite eiusdem mulie-
 ris, fuisse principes duodecim tribuum, & quod in utero
 habuerit fuisse uerbum promissionis Ca. 11
 ¶ Quoniam primum exierit putrire, clamare, cruciari ut pare-
 ¶ Quod agnus quem immolabant filii Israel, (ret, Ca. 12)
 uerbifuerit typus incarnandi, contra Pharaonem regem Aegy-
 pti caput primum serpentis, Ca. 13
 ¶ Quod omnipotens uerbum dei percussit progenita Aegypti
 ¶ Quod de eodem uerbo dictum sit: Exultauit ut
 gygas ad currendam uiam Ca. 14
 ¶ Idem uerbum dei Aegyptijs fuisse gladium acutum, filijs autem
 Israel agnum mitem & mansuetum Ca. 16
 ¶ Quare ob causam progenita Aegyptiorum percussa sint, Ca. 17
 ¶ Quam ob causam item post eadem primogenitorum, omnes
 Aegyptij aquis operiti fuerint Ca. 18
 ¶ Haec omnia Abraham a deo predicta fuisse, & quod filij Israel
 Aegyptios iuste spoliarent Ca. 19
 ¶ Eundem draconem & Behemot, eumque a solo uerbo uin-
 ci, ut multiplicet peces & mollia loquat Ca. 20
 ¶ Quod dominus populum Israel liberauerit in laudem & gloriam no-
 minis sui, ut faceret eam excelsores cunctis populis, Ca. 21

- ¶ Populo Israel non solum commissum, uerum etiam scriptum fu-
 isse eloquia dei, idemque digito ipsius Ca. 22
 ¶ Nihil utilius inueniendi scripturae ad cognitionem dei creatoris
 Sicut priores duae tabulae Moysi fra- (esse, Ca. 23)
 ctae sunt, ita & literarum characteres, sub Esdra muta-
 tas fuisse arbitramur Ca. 24
 ¶ Dona esse dei: quod homo in uerbo dei possit meditari, deum &
 eloqui, deum & scribere, atque aliorum scripta legere, Ca. 25
 ¶ Sacra celestia sub sacrarum superficie scriptae latetia, similia
 esse thesauro abscondito in agro, Ca. 26
 ¶ Huc thesaurum idem absconditum fuisse, ne paruuli quibus la-
 cte opus erat, solidum cibum non ferre possent, & porci
 margaritas pedibus subiectas conculcarent Ca. 27
 ¶ Exemplis probat, non expeditum fuisse, ut sacra scripturae apertis
 uerbis prodant, donec ope compleantur Ca. 28

CAPITA LIBRI IIII.

- Q**UAE ALIUM SEPTEM ILLA CAPITA DRACONIS SIMILIA
 fuerint, Ca. 1
 ¶ Quod facies sedis capitis facies uiculi fuerit quem
 fecit Aaron: & quoniam tunc mulier in utero hominis clama-
 ¶ Quod idem caput sublatum ad tempus, sub Iero- (uerit, Ca. 2)
 boam denuo erectum sit, Ca. 3
 ¶ Quod iudices dominus populum ab idolatria repperit, & ab
 hostibus desiderit, ut reuerteretur per eos uerbo dei Ca. 4
 ¶ Iudices, non nisi clamante ad dominum populo, suscitatos, Ca. 5
 ¶ Quare ob causam iudices illi saluatores appellati sint, Ca. 6
 ¶ Duodecim iudices, & duodecim Apostolos esse ui-
 ginti quatuor seniores, Ca. 7
 ¶ Quare apostolis, non ut iudicibus gladio uti licuerit Ca. 8
 ¶ Quare in periculis uersati sint iudices Israel Ca. 9
 ¶ Quare Heli ad numerum, id est iudicum non pertineat Ca. 10
 ¶ Quid sit apud Esaiam, uoca nomen eius accelera, spolia
 detrahare, festina praedari Ca. 11
 ¶ Idem uerbum dei, & per David uicisse, quod antea per
 iudices uicerat Ca. 12
 ¶ Quare David non edificauit domum domini Ca. 13
 ¶ Proiecto Saul, & electo David, impletum esse quod dictum est,
 dominus pauperem facit, uel dicit, humiliat & sublimat, Ca. 14
 ¶ Quoniam Saul & quoniam David contempserint uerbum domini, Ca. 15
 ¶ Quod utriusque peccasse, confessi sint, & quare huius con-
 fessio accepta, illius reiecta sit Ca. 16
 ¶ David exauditus esse, quia secundum uoluntatem dei petierat, Ca. 17
 ¶ Quod deus in sermonibus suis iustificari uolens
 non fuisset, nisi David misertus esset Ca. 18
 ¶ Promissiones legis cum condicione, promissiones autem Abrah-
 & Davidi absque condicione factas fuisse Ca. 19
 ¶ Quid sit quod Apostolus ait: Si enim ex lege haberetis salutem
 exinanita est fides, abolita est repromissio Ca. 20
 ¶ Quid sit quod idem Apostolus ait: Iustitia dei in euangelio reue-
 latur ex fide in fidem, & quoniam non illa iustitia sit, Ca. 21
 ¶ Verbum dei tantum in Saul quam in David ueritatis palmam obti-
 ¶ Quoniam appareat in duobus illis uerum esse (nuisse, Ca. 22)
 sapientiae dictum: Melius est duo simul esse quam unum Ca. 23
 ¶ Salomonem habuisse quod uerbum dei si non genuisse cum eo
 ut foueret, ideoque cecidisse, nec subleuatum esse, Ca. 24
 ¶ Propter peccata filiorum David, non auersum esse pro-
 positum dei, quia iurauerat illi, Ca. 25
 ¶ Cur iurare debuerit ac uoluerit deus, quem impossi-
 bile est mentiri, etiam in his quae loquitur absque in-
 terpositione iuramenti Ca. 26

¶ Quib⁹ ex causis maxie digni fuerint Abrahā & Dauid, uerbo pmissiōis cū iuramēto repromittētis. ca. 7

CAPITA LIBRI V.

- Q**uomodo secūdu caput draconis uirtulus, scilicet sub Ieroboam denuo fuerit erectum Ca. 1.
- ¶ Quāuis etiā in Baal seruiert, & adorauerint, uirtulū tamen caput idololatriæ fuisse Ca. 2.
- ¶ Hoc caput, tāetū mite uideret, ut equæ tñ reliqua pñciosum fuisse populo dei Ca. 3.
- ¶ Quodnam primum uerbi dei bellū aduersus hoc caput fuerit, Ca. 4.
- ¶ Qd̄ Iehu prim⁹ p testimonio uerbi dei occubuerit 5
- ¶ Quod mysterio nō careat, à Reone pphetā in uia oc-
- ¶ Quid duodecim scissuræ pallij Ahiz (cismus. Ca. 6
- Sylonitæ significarint Ca. 7.
- ¶ Deū iusto iudicio regē Ieroboā sup Israel cōstituisse nō ut peccare faceret, sed quia peccaturi erāt Ca. 8.
- ¶ Heliā prophetā, ne ignorātes simul cū impijs errarent, à deo missum esse Ca. 9.
- ¶ Quæ miracula fecerit Helias, & q̄ spūs Helię duplex in Heliseo, duplicato miraculo: nūero cōprobet. 10
- ¶ Quid & quando pfeceint in populo, Helias & Helisæus pphetæ Ca. 11.
- ¶ Quare zelus dñi ppter Balamplius, q̄ ppter uirtulos aureos, in Helia exarserit Ca. 12.
- ¶ Dñm in uirga & uerberibus uisitasse pctā dom⁹ Dauid, misericordiā uero nō dispisse ab eo Ca. 13.
- ¶ Quātus zelus in Helia quātā dignitatis fuerit Ca. 14.
- ¶ Heliā translātū, añ diē magnū & terribilē dñi mittēdū, & in Iohanne baptista cōpletū esse, Ca. 15.
- ¶ Verisimile esse, Enoch & Heliam translatos, à moriendi necessitate liberatos esse Ca. 16.
- ¶ Post Heliā & Helisæū idē uerbum dei, alijs pphetis succedentibus non defecisse Ca. 17.
- ¶ Quid sit, quod p Osee dictū est: Non addā ultra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eos, & domui Iuda miserebor, Ca. 18.
- ¶ Quod uerbū dei nōdū incarnatū, i. Emanuel nondū natus, liberarit terrā à rege Assyriorum Ca. 19.
- ¶ Idē uerbū, ante q̄ sciret puer uocare matrē, accelerasse, spolia detraxisse, & p̄dari festinasse Ca. 20.
- ¶ Ductis in captiuitatē decē tribubus, finitū bellū uerbi dei, contra uirtulos aureos Ca. 21.
- ¶ Assyrios iustiores fuisse q̄ Israel, ideoq̄ eis in captiuitatem traditum esse Ca. 22.
- ¶ Quare domus Iuda seruata sit, Israele in captiuitatē ducto, cū utrobq̄ iusti aliquot fuerint Ca. 23.
- ¶ Quare i lege scriptū sit, Loquutus ē dñs ad Moysen: in pphetis autē: Factū est uerbū dñi Ca. 24.
- ¶ Omnes ad q̄s uerbū dei factū est, nō oēs autē ad quos locutus est, beatos & filios dei fuisse Ca. 25.
- ¶ Nō Moysen reliqs pphetis cōparatū, sed legem pmissiōibus gr̄a collatā inferiore eē, eo q̄ nusq̄ legat: Factū est uerbū domini ad Moysen Ca. 26.

CAPITA LIBRI VI.

- Q**uod reges & regna antiqui draconis capita dicantur, Cap. 1.
- ¶ Regnū Assyriorū, & regnū Chaldæorū cōiunctim, tertiū caput draconis fuisse, simile leoni Ca. 2.
- ¶ Quomodo deus domū David zelo psecutus fuerit in bonū, diabolus uero in malum Ca. 3.

- ¶ Draconē tertio hoc capite, aduersatū qdcm uerbo dei intētiōe, cooperatū autē fuisse effectū Ca. 4.
- ¶ Quib⁹ pctis i domo David, puniēdus draco ille sē-
- ¶ Quod obfessa, & expugnata Hierlīm (uierit. Ca. 5
- & populo translato, in fortitudine manus suæ Nabuchodonosor se fecisse sit gloriatus Ca. 6.
- ¶ Nabuchodonosor typū diaboli gessisse, & effectū qdē deo seruisse, uolūtate uero satellitē diaboli fuisse. 7
- ¶ Qd̄ dñs quis uerberaret pplm, pmissiōis suę nō fuerit oblit⁹, sed pphetas suscitauerit, & uirgā cōtriuertit, Ca. 8.
- ¶ Qūo & q̄ ordine uerbū dei Nabuchodonosor pcusserit, & tandem uicerit Ca. 9.
- ¶ Multis rationibus somnium Nabuchodonosor obseruabile fuisse, Ca. 10.
- ¶ Quid somnium Nabuchodonosor significarit, Ca. 11.
- ¶ Quare Nabuchodonosor, & non alius quispiā, hoc somnium uiderit Ca. 12.
- ¶ Crudelitātē regis, beneuolentiam & attentionē Daniēl interpreti conciliasse Ca. 13.
- ¶ Nabuchodonosor regē uerbum dei ex ore Daniēl ferre nō potuisse, qn caderet in faciē Ca. 14.
- ¶ Nabuchodonosor adhuc tam supbum fuisse, ut statum suam adorari iuberet Ca. 15.
- ¶ Quare scriptura, calicem aureum Babylonicæ meretrici tribuerit Ca. 16.
- ¶ Quas ob causas regnū Babylonicū paup⁹, & regnū Persarū atq̄ Mædonū signatū sit p argentū Ca. 17.
- ¶ Quam ob causam regnum Græcorum p æs significatum fuerit Ca. 18.
- ¶ Quare regnū Romanorū p tibias ferreas, pedes partim ferreos, partim fictiles significatū fuerit, Ca. 19.
- ¶ Quid mixtura ferri & testæ significet Ca. 20.
- ¶ Quare exclamauerit Nabuchodonosor: Ecce ego uideo q̄tuor uiros solutos, & spēs q̄rti filis filio dei, Ca. 21.
- ¶ Quare appellatio filij dei, ab inimico & psecutore primum usurpari debuerit Ca. 22.
- ¶ Confessionē & laudē Nabuchodonosor, ppter supbiam, & tumidā uanitatē reprobā fuisse Ca. 23.
- ¶ Quod sicut tribus pueris in camino affuit filius dei, ita oibus affuturus sit, q se cōfiteantur Ca. 24.
- ¶ Quare deus, non ut tres pueros, ita & tēplū defendere, ne conflagraret Ca. 25.
- ¶ Toties uictū Nabuchodonosor, nunquam tñ fuisse ex animo humiliatum Ca. 26.
- ¶ Nabuchodonosor tanq̄ bouē scēnū comedisse, 27
- ¶ Quo sensu uerū fuerit, qd Nabuchodonosor dixit: Nonne hæc est Babylon, quā ædificauī Ca. 28.
- ¶ Nabuchodonosor non mentē tantū, uerū & formā amisisse, cū scēnum ut bos comederet, Ca. 29.

CAPITA LIBRI VII.

- B**althasar regē iā tū cū manushois in pariete scribens appareret, à uerbo dei uictū fuisse Cap. 1.
- ¶ Daniēl non pturbatū, sed cōfidenter aspexisse legisse, & interpretatum fuisse, Ca. 2.
- ¶ Quid sibi uelit primū uerbū, Mane, i. nūerauit, Ca. 3.
- ¶ Quid uelit secūdu uerbū, Tetel, i. appēsūm Ca. 4.
- ¶ Quid uelit tertiū uerbū, Pares, i. diuisum, Ca. 5.
- ¶ Quod scriptū & dictū tūc est cōtra unū regnū Babylonis, de oibus regnis mūdi debere intelligi Ca. 6.
- ¶ Quid significet Mane, cōtra pricipē h⁹ mūdi, Ca. 7.
- ¶ Quid significet Tetel, cōtra eūdē pricipē mūdi, Ca. 8.

INDEX

CAPITVM

- ¶ Quid significet Pares cōtra eundem, & qd Persæ & Mœdi, qbus diuifum regnū eius datū fit Cap.9
- ¶ Hanc manū apparentē, signasse manū dei, de q̄ Dauid: Firme manus tua, & exaltet dextera tua. Ca.10
- ¶ De quatuor bestijs, quas Daniel uiderat, & quare de us antiquus dierum appelletur, Cap.11.
- ¶ Quatuor regna, non ex deo regnasse, Ca.12
- ¶ Summā rex oīm, & regnū ad deū p̄tinere, sed q̄tuor bestias quātū quæq; potuit, ad se rapuisse. Cap.13
- ¶ Solius uerbi dei uerū eē iperū, hūana oīa simulata, 14
- ¶ Regnum Mœdorum & Persarum, quartum caput draconis fuisse, Cap.15
- ¶ Satrapas Mœdorum & Persarum Danieli foueam in quam ipsi inciderent, fodisse Ca.16
- ¶ De oratione Danielis contra Hierusalē, propter quā accusatus, & cū rex liberare non posset, in lacū leonum proiectus fuit Cap.17
- ¶ Danielem in martyrio uerbi dei, tribus pueris non fuisse inferiorem, Cap.18
- ¶ Cōpleto captiuitatis anno, nūero, nō pphetas tm̄, uerū etiā angelos sup̄ reā dīcatōe Hierusalē latatos fuisse Ca.19
- ¶ Danieli nō solū reā dīcatōe tēpli, uerū etiā omniū regnō: futuros euentus, reuelata fuisse Ca.20
- ¶ Domū dei, quā Cyrus aedificādā decreuerat, a Dario uincēte ita uerbo dei, tandē aedificatā fuisse. Cap.21
- ¶ Tempus, quod ab exitu sermonis, usq; ad completio nem operis intercesserit, non modo corā deo breue uerū etiam hominibus utile fuisse Cap.22
- ¶ Vnde Cyro homini gētili tāta circa deū coeli, & circa captiū eius populū bñuolētia, puenerit. Cap.23
- ¶ Cyrum ita regem factum, ut diuinā circa se prouidē tiam agnoscere potuerit Cap.24
- ¶ An libertas captiuis a Cyro donata Iudæis, eidem ad æternā salutē assequendā prouenire potuerit. Ca.25
- ¶ Quæ uera confessio sit, & quid eidem Cyro de uera confessione defuerit Cap.26
- ¶ Maiorē laudādo dei occasionē esse, nō modo in tem pli Hierosolymitani, uerū etiā totius generis huma ni reparatione, q̄ conseruatione Cap.27
- ¶ Quomodo id quod de Cyro dictū est: Assimilauit & non cognouisti me, intelligendū sit Ca.28
- ¶ Titulū psalmi. 64., ad huius captiuitatis solutionem pertinere Cap.29
- ¶ Iuxta prophetiā Aggæi, nouissimi tēpli maiorē glo riā q̄ primi, propter uerbū incarnatū fuisse. Cap.30
- ¶ Esdrā, Nehemiā, Iosedech, & Zorobabel, tēpore so lutæ captiuitatis illustres fuisse Cap.31
- ¶ Esdrā propter renouatam nouis characteribus legē præcipuum fuisse Cap.32

CAPITA LIBRI VIII.

- S Omniū Mardochei nō fuisse uanum Cap.1.
- ¶ Mardocheū & Aman per duos dracones, sed di uersis rationibus signatos fuisse Cap.2
- ¶ Sicut Aman Mardocheo crucem parauerat, & in ea suspēsus fuerit, ita principē hui⁹ mūdi diabolu Chri sto crucē parasse, & in ea uictū fuisse Cap.3
- ¶ Paruū fontē, q̄ in magna creuerit flumina, Hester re ginā fuisse. Cap.4
- ¶ Dei prouidētia factū, ut Mar docheus in captiuitate maneret, cū q̄ uellēt, libertatē in patriā redeūdi receperissent Cap.5

- ¶ Amā exaltatū, & adorari iussū, etiā regnū abisse, & Mardocheo p̄t seruatiōe regē, inimicū factū fuisse. 6
- ¶ Amā Mardocheo inimicū, cū uideret sibi nō flectere genu, tot⁹ gētis Iudaicę extirpādę cōsiliū cœpisse. 7
- ¶ Quā ob causam, Mardocheus Amā nō adorauerit. 8
- ¶ Quā ob causam aliq̄t hoīes citra rep̄hensionē adorari Quare tā difficilis ad regē aditus (potuerit. Ca.9 fuerit, ut qui nō uocatus adiret, occideret Cap.10
- ¶ Ansan stulte tēpus p̄ditōis Iudæorū p̄ sortes q̄fuisse cū an perdendi essent, nondū cognouisset Cap.11
- ¶ Aman p̄ sortes deceptū, spaciū dedisse Iudæis, ad im petrandum a deo auxilium Ca.12
- ¶ Semp̄ fuisse, qui diuinā p̄missionis de Christo me mores, eam impleri desiderauerint. Ca.13
- ¶ Hester q̄tuor ill celeberrimis uirtutib⁹ p̄ditā fuisse, 14
- ¶ Quō uirtus tēperatiōis in Hester reluxerit Cap.15
- ¶ Quomodo iustitia in ea dephensa sit Ca.16
- ¶ Et hoc iustitiæ fuisse, quod incircunciso p̄pter ne cessitatē coniungi sustinuerit Cap.17
- ¶ Quō prudētia in eius cōsilijs spectata sit Ca.18
- ¶ Qd̄ prudēter corā rege petitionē suā exposuerit. 19
- ¶ Eius prudētiā uerius diuinā prouidētiā fuisse. Ca.20
- ¶ Aman in cōuiuio quasi hamo captū fuisse Ca.21
- ¶ Quanta fuerit in ea boni Zeli fortitudo Ca.22
- ¶ Quoties uerbū dei aliq̄t ex capitib⁹ draconis uicerit, p̄sonā, in q̄ uicerit, uictoriæ signa contulisse. Ca.23
- ¶ Quid mysterij cōtineat, q̄ Aman in patibulo, quod Mardocheo parauerat, suspensus fuerit Ca.24
- ¶ Quid mysterij cōtineat, q̄ dom⁹ Aman data sit He somniū Mardochei, in q̄ par (ster reginæ. Ca.25
- ¶ uū fontē, in fluuiū magnū, deinde in solē cōuerti ui det, in Hester reginā completum fuisse Ca.26
- ¶ Captiuitatē populī p̄pter uerbū dei, multo q̄ gētiū impiosam libertatem, gloriosiorē fuisse Ca.27
- ¶ Sup̄ato p̄ uerbū dei, Persarū & Mœdōrū regno, Mæce donū, qd̄ i Daniele p̄ hircū cap̄ signatū fuisse Ca.28
- ¶ Quas ob causas regnū Macedonū in priore (Ca.28 uisioe p̄pardū, i posteriore p̄ hircū fuerit signatū. 29
- ¶ Quas ob causas regnū Persarū & Mœdōrū, i priore ui sioe p̄ursū, i posteriore p̄rietē fuerit significatū. ca.30
- ¶ Qre hirc⁹ vnū tm̄, aries at̄ duo cornua hīe uisus sit. 31
- ¶ Magnā uictoriā uerbi dei partē in hoc esse, quod si cut regna mutāda p̄dixerit, ita & mutauerit. Ca.32

CAPITA LIBRI IX.

- P Ræfatio ad Chunonē, q̄ cōquerit se frigidū atque negligētē, orationibusq; iuuari postulat. Ca.1.
- ¶ Responso iucundā Chunoni facta, qui rogarat ut p̄fationē secundi libri Machabæorū explicatam huic operi infereret Ca.2
- ¶ Quintū caput draconis fuisse regnū Græcorū Ca.3
- ¶ Principes Persarū & Græcorū malos angelos debere intelligi, resistētēs principib⁹ bonis, i. angelis Ca.4
- ¶ Principē populi dei Michaelē esse, bonos principes omnes inter se consentire, malos uero neq; cum bo nis neq; inter se conuenire Ca.5
- ¶ Quale plū sit inter bonos & malos principes ca.6
- ¶ Quō princeps Persarū restiterit. xxi. diebus Ca.7
- ¶ Quō nobis oratib⁹, mali spūs plient cū bonis Ca.8
- ¶ Quō sit itelligēdū qd̄ dictū ē: Ecce Michael unus de principibus primis uenit in adiutoriū meū, & ego re mansi ibi iuxta regem Persarū Ca.9

- ¶ Quomodo sit intelligendū, qd ait: Cū em̄ egrederer apparuit princeps Græcorū ueniens ca.10
- ¶ Quō regnū Græcorū originē cœperit ca.11
- ¶ Regē Alexandrū se Hammonis filiū uideri uoluisse, idq; phircum capite, qui terram non tangebāt, Danieli significatum fuisse, ca.12
- ¶ Quō Alexander Hierosolymā uenerit, & principē sacerdotū uestibus sacris indutū ueneratus sit ca.13
- ¶ Quomodo illud cornu fractū sit, id est, quō Alexander magnus uita decesserit ca.14
- ¶ Fractio cornu, alia q̄tuor succreuisse, ideoq; draconē cū septē t̄m capita habeat, decē t̄m diademata gestare ca.15
- ¶ Antiochū p̄ cornu paruulū, qd de uno ex quatuor exierit, significatū fuisse, ca.16
- ¶ Onyæ primū sanguinē quintū hoc draconis caput maduisse, & rufum factum fuisse, ca.17
- ¶ Quibus peccatis populus meruerit, ut deus p̄ Antiochum eos affligeret cap.18
- ¶ Quibus successibus populi flagitia aucta fuerit. ca.19
- ¶ Quid sit quod dñs p̄ Zachariā dixit: Quia ego iratus fui p̄p̄e, ip̄i uero addiderunt in malum, ca.20
- ¶ Quid sit deum irasci parum, ca.21
- ¶ Quid Antiochus addiderit in malum, ca.22
- ¶ Quæ Antiochus Hierosolymis fecerit, ad paruā dei ca.23
- ¶ Quod Iudæos ad ritū gentilē (nō ptinere, ca.23
- ¶ coegerit, additamentū fuisse in malum cap.24
- ¶ Diabolū p̄pter eiusmodi additamentā, dictū eē Leui- ca.26
- ¶ De ira dei magna q̄ sit (uiathan. ca.25
- ¶ Paruā dei irā placari posse, magnā nō posse ca.27
- ¶ Mulierē i utero hñtē denuo pturisse & clamasse. 28
- ¶ Septem fratres Machabæos, & matrē eorū, p̄cipue cum paterentur, clamasse, ca.29
- ¶ Quod carne porcina uesci noluerint, passionis eorū causam fuisse, & quod mundis oīa munda, ca.30
- ¶ Qua ratione deus in ueteri lege, inter munda & im- ca.31
- ¶ munda discreuerit, ca.31
- ¶ Septē fr̄s Machabæos p̄cipue uenerabiles esse, q̄ re- ca.32
- ¶ surrectionē mortuorū apte confessi sunt, ca.32
- CAPITA LIBRI X.
- S** Sanctos per fidem uicisse regna Cap.1.
- ¶ Sanctos egentes, angustiatos, afflictos, in solitu- ca.2
- ¶ dinibus errasse, in montibus ca.2
- ¶ Quāta fuerit lætitia tēpli emūdati & renouati ca.3
- ¶ Quā sedulo flagitauerit Chuno, ut procemiū.2. Ma- ca.4
- ¶ cha. interpretaret, idq; se iam facturū ca.4
- ¶ Onyam cū multis Iudæis Aegyptū p̄fectum fuisse, ca.5
- ¶ ibiq; templum ædificasse, ca.5
- ¶ Quoties & qbus tēporibus Iudæi Hierosolymis scri- cap.6
- ¶ pserint fratribus in Aegypto, cap.6
- ¶ Materiā, intentionem, & utilitatē plogi.2. Macha- ca.7
- ¶ bæorum se psequutur, ca.7
- ¶ Quæ fuerit materia, siue argumētū eius plogi ca.8
- ¶ Quæ fuerit intentio eiusdem plogi ca.9
- ¶ Solū tēplum Hierosolymitanū legitimū fuisse, pro- ca.10
- ¶ pter p̄missiones dei illic implendas, ca.10
- ¶ Quā rōne salutatiōis loco scriptū sit: Adaptat cor ue ca.11
- ¶ Quā nā fuerit illa tribulatio strū in lege sua, ca.11
- ¶ & impetus, q̄ uenerat sup Iudæos ca.12
- ¶ Quare Iudæā terrā sanctā appellauerunt ca.13
- ¶ Quō intelligēdū sit, Frequētate dies schænophegiæ ca.14
- ¶ mensis Casleu, ca.14
- ¶ Quod semel & itez eisdē de causis scripserint, & q̄ admonitio secunda austerior q̄ prima sit ca.15
- ¶ Eadē rōne sanctā ciuitatē q̄ terrā sanctā eē appellatā. 16
- ¶ Eadē rōne, ignē de cœlo datū, cōmemorari ca.17
- ¶ Qualis ille ignis fuerit ca.18
- ¶ Eadē ratione miraculū ignis & Nehemiæ oratio- ca.19
- ¶ nem commemorari ca.19
- ¶ Eadē rōne tabnaculi & arcē cōmemorationē, atque excusationem factam, ca.20
- ¶ Quō, q̄ de tabnaculo & arca dicta sunt itelligi debeāt ca.21
- ¶ Qualicūq; sensu Hieremias illa scripserit, lu- (ca.21
- ¶ das suo p̄posito adaptasse, ca.22
- ¶ Eadē rōne, q̄ supiora, ofonē Moyfi, & ignē de cœlo (datū. ca.23
- ¶ Quā multi hostes uerbi dei ueloci- ca.23
- ¶ ter sicut umbra transferint, ca.24
- ¶ Quē de p̄p̄o suo cetera regna subiicere noluerit. 25
- ¶ Machabæos societate cū Romanis inire nō debuisse, & quare citā morte sublari fuerint, ca.26
- CAPITA LIBRI XI.
- V** Erbum dñi p̄ Esaiā: Si non ut putauī, ita erit: q̄- modo sit intelligendum Cap.1.
- ¶ Quō deus aliquid putare p̄prie dicat ca.2
- ¶ Inter oīa q̄ deus putauit, p̄cipuū fuisse, si iū quē dra- co deuorare uolebat, ad se & thronū suū rapiēdū. 3
- ¶ Inuocat sapientiā. Interim quid sit: Noli regibus da- re uinū, sed his qui amaro sunt corde ca.4
- ¶ Sextū caput draconis cui fise fuerit, dici nō posse. ca.5
- ¶ Quod Hebræi putant de sexto capite dictū: Exer- minauit eam aper de sylua &c. ineptū esse ca.6
- ¶ Quō bestia quarta de mari ascenderit, & sextū caput draconis in ordine constituerit ca.7
- ¶ Herodē patre Idumæo, matre uero Arabica natū, a senatu Romano, regē Iudææ decretū fuisse, ca.8
- ¶ Discordias inter senatum, & populum Iudaicū, He- rodi regnum peperisse, ca.9
- ¶ Neq; sceptrum neq; ducem de Iuda auferēdum, do- nec ueniret Christus, ca.10
- ¶ Præter Zachariam, Elizabeth, Simeonem, & Annā p̄phetissam, multos fuisse, qui aduentum Christi ex- pectarint ca.11
- ¶ Neq; demonstrando, neq; narrando, Christum p̄ dignitate indicari posse ca.12
- ¶ Quod p̄ Esaiam dictum est: Egredietur uirga de ra- dice Iesse: quomodo sit intelligēdum, ca.13
- ¶ Tūc excelsa libani cecidisse, cū Herodes alienigena regnaret, tēplūq; subuersum de nouo ædificaret. 14
- ¶ Herodē renouando tēplum, se Dauidi & Salomō- ni impudenter comparari uoluisse, ca.15
- ¶ Quod populus super illius hoīs ope nequaquā læta- ri, neq; tanto peccatori debuisset adulari ca.16
- ¶ Quare deus Herodē in regiā & sacerdotale stirpem ita sequi p̄miserit, ut ne quidē filijs parceret ca.17
- ¶ Virgā, uirginē Mariā, Christū uero florē eē, & cur de radice Iesse, nō de radice Dauid dictum sit. cap.18
- ¶ Quid sacramenti fuerit in rebus gestis radice Iesse, hoc est, Dauidis, quod ad Christū pertineret ca.19
- ¶ Laudabile dei consiliū esse, quod in humilitate dia- bolū atq; Herodē fefellerit, & ars artem luserit, ca.20
- ¶ Quā utile nobis fuerit Christum e paupere uirgi- ne matre nasci, ca.21

- ¶ Laudat incarnationē uerbi, ex psalmo Dauidis, Eructauit cor meū uerbum bonum. Cap. 22
- ¶ Quomodo uerbum Dauidis intelligendum sit, Lingua mea calamus scribe, Cap. 23
- ¶ Quomodo intelligendū, Eructauit cor meū uerbum bonū, dico ego opera mea regi. Cap. 24
- ¶ Quare deus incarnari, & nō potius per angelū genus humanum saluare uoluerit. Cap. 25
- ¶ Christū, salua matris uirginitate, natū esse. Cap. 26
- ¶ Quid sit, Speciosus forma prae filijs hominum, & gladius super foemur accinctus. Cap. 27
- ¶ Sicut septiformis spūs sup florē requieuerit, ita septēplici laude psalmus hic regē Christū canit. Cap. 28
- ¶ Quare non dictum sit, manebit, sed requiescet super eum spiritus domini, Cap. 29
- ¶ Præter Christum neminem fuisse, super quē requieuisse spiritus domini dici posset. Cap. 30
- ¶ Sicut uirga Aaron, ita & uirga Iesse, superbi certaminis finem fecit. Cap. 31

CAPITA LIBRI XII.

- B**eatam uirginem Mariā, mulieris in utero habentis, parturientis, & ut pariat clamantis non minimam partem fuisse. Cap. 1.
- ¶ Draconē etiā Mariæ filiū deuorare uoluisset. Cap. 2
- ¶ Quare diabolus Chrm Herodi, pderē nō potuerit. 3.
- ¶ Christus a diabolo, non ut cognosceretur, sed ut corrumperetur, tentatum fuisse. Cap. 4
- ¶ Qua de causa Chrūs non solū dæmonijs, uerūetiam Apostolis ne se proderent, prohibuerit. Cap. 5
- ¶ Quare Iudæi, an ipse Chrūs eēt quesierint, & qre ipse ante passionē semper obscure responderit. Cap. 6
- ¶ Christū, ubi tēpus affuit, nō solū non prohibuisse, uerūetiam se regē prædicari uoluisset. Cap. 7
- ¶ Christum asello insidentem, regnorū huius mundi contemptum præ se tulisse. Cap. 8
- ¶ Christi regnū nō de hoc mundo esse, satis probatum esse, copiosius tamen probari potuisse. Cap. 9
- ¶ Diabolū insidiando uitæ Christi deceptum, dei consiliū non impediuisset, sed promouisset. Cap. 10
- ¶ Per mortē Christi sacramenta baptismatis, eucharistiæ, & spiritus sancti dona, nos cōsequutos eē. Ca. 11.
- ¶ In quem usum sacramentum eucharistiæ nobis relictum sit. Cap. 12
- ¶ Spiritū sanctū primū in remissionē peccatorū, deinde in diuisiones gratiarū, sup nos effundi. Cap. 13
- ¶ Hæc sacramenta neq; diabolū, neq; impios homines cognouisset. Ca. 14
- ¶ Draconē septies per impios hoīes cōtra Christū resurrexisse, & septimo cōprehensum fuisse. Cap. 15
- ¶ Quare dictum sit, Sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit. Cap. 16
- ¶ In Christo duas uolūtates, diuinā atq; hūanā fuisse, quaz altera mortē uoluerit, altera expauerit. Ca. 17
- ¶ Quare dictum sit, apud ipsum est sapientia & fortitudo. Cap. 18
- ¶ Quare Chrūs ghdiū in uaginā recōdi iusserit. Cap. 19
- ¶ Quid dictū sit, Egredimini & uidete filiæ Sion, regē Salomonē in diademate, quo coronauit eū mī sua in die despōsatōis illi, & in die lētitia cordis ei. Ca. 20
- ¶ Quid sanguineus sudor portenderit. Cap. 21

- ¶ Quare dictū sit, Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. Cap. 22
- ¶ Quare dictum sit, Catulus leonis Iuda ad prædam fili mi ascendisti. Cap. 23
- ¶ Quid dictū sit, Requiescens acubuiſti ut leo, & quare filæ nā: & quā nēcessariū fuerit, ut mortuus nō careret sepultura. Cap. 24
- ¶ Quare dictum sit, Maledictus a deo, qui pendet in ligno. Cap. 25
- ¶ Quid dictū sit, Mulier cū parit, tristitiā habet: & qd Christus in sepulchro sabbatizauerit. Cap. 26
- ¶ Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara, de Christi resurrectione dictū esse. Cap. 27
- ¶ Vir obediēs logi uictorias, de Chro dictū eē. Ca. 28
- ¶ Quinq; uulnera Christi esse signacula iustitię. Ca. 29

CAPITA LIBRI XIII.

- Q**uomodo raptus sit filius mulieris ad deū & thronum eius. Cap. 1.
- ¶ Quid sit, raptū esse ad deū & ad thronū eius, & qd sit illud: Paulus apostolus, nō ab hoībus, neq; per hominē, sed per Iesum Christū. Cap. 2
- ¶ Rapto illo ad deū & ad thronū eius, nōdū penit? impletā esse promissionē: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Cap. 3
- ¶ Quomodo mulier in solitudinem fugerit. Cap. 4
- ¶ Quomodo Michael & angeli eius pugnaverunt cōtra draconem. Cap. 5
- ¶ Quomodo draco proiectus in terram, miserit aquā de ore suo. Cap. 6
- ¶ Quō aqua eiusmodi primū occulte irrepēs, deinde p incrementa uires capiens, per quatuor partes orbis sese extenderit. Cap. 7
- ¶ Quō adiuuit terra mulierē & absorbuerit flumē. 8
- ¶ Septimum caput draconis plaga gladii occisum in mortem. Cap. 9
- ¶ Quomodo plaga mortis eius sanata sit. Cap. 10
- ¶ Caput illud esse Antichristū, cui draco dederit uires suas & potestatem magnam. Cap. 11.
- ¶ Quid sit illud apostoli, Et nūc qd detineat scitis, ut reueletur suo tempore. Et de sacramento mulieris bestię insidentis. Cap. 12
- ¶ Quare apostolus tam obscure dixerit: Tantum qui tenet, teneat, donec e medio fiat. Cap. 13
- ¶ Quātā irā draco excitaturus sit p Antichristū & qd dñs Iesus interfectur? sit ipm spū oris sui. Cap. 14
- ¶ Interfecto Antichristo, consummatā esse uictoriam uerbi dei. Cap. 15
- ¶ Quid sit quod ad beatum Iob dictum est: Ecce spēs eius frustrabitur eum. Cap. 16
- ¶ Quid sit spiritu oris domini aliquid fieri. Cap. 17
- ¶ Quā facile ompia possit uerbum dei, exemplis probat. Cap. 18
- ¶ Quanta facilitate finistros cum diabolo, & angelis eius præcipitatus sit. Cap. 19
- ¶ Quid sit quod dictum est apud Esaia: Et erit lux lunæ, sicut lux solis, & lux solis septemplex, sicut lux septem dierum. Cap. 20

CAPITVM LIBRORVM DE
Victoria Verbi Dei Finis.

PRÆFATIO TOTI

VS OPERIS, DOCENS, QVA OCCASIONE

hosce de Victoria Verbi Dei libros suscepit scribendos.

NUPER, CVM TV HOSPES OPTABILIS CHV,
no pater cœnobij Sigebergensis, nostrū præsētia tua serenares habitaculū,
nos more solito semoti à cæteris, conferebamus aliqua de sanctarū maiestate
scripturarū. Erat aut̃ nobis tunc sermo præcipuus de quatuor illis grandibus
bestijs, & uisione Danielis: quarū prima quasi leæna, ipsa fuit regnū Babylo-
niarū: alia similis urso, ipsa fuit regnum Persarū & Mædorum: alia quasi pardus, ipsa fuit re-
gnum Græcorum: quarta terribilis atq; mirabilis & fortis nimis, dentes ferreos habens ma-
gnos, comedens atq; cōminuens, & reliqua pedibus suis conculcans, ipsa fuit regnum Ro-
manorū, quorū uidelicet regnorū singula suis temporibus super cætera gentium regna prin-
cipatū tenuerunt. Regna hæc idcirco per bestias ferocissimas, & sanguinis auidas recte fi-
gurata fuisse dicebamus, quia plena credulitatis fuerunt, & sanguine mundū bestialiter des-
bacchando implebant, sanctos quoq; dei altissimi contriuerunt. At uero regnū dei, regnum
esse pacis, regnū charitatis & germanitatis, imperiū pietatis, & dominatio ueritatis & iusti-
tiæ & mansuetudinis. Et idcirco debuisse secundū rem uel rei dissimilitudinem dissimilem
quoq; habere imaginem. Et ueraciter ita est, sequitur enim: Aspiciebam, donec throni positi
sunt, & Antiquus dierū sedit. Item, Aspiciēbā ergo in uisu noctis, & ecce in nubibus cœli
quasi filius hominis uenit, & usq; ad antiquū dierū peruenit, & in conspectu eius obtule-
runt eum, & dedit ei potestatem & honorem & regnū, & omnes populi & tribus & lingue
seruiēti ei. Quid rogo dissimilius q̃ eiusmodi bestia ascēdentes de mari, & filius hominis
ueniens in nubibus cœli, & perueniens usq; ad antiquū dierū candidū, & capillis mun-
dissimis præ antiquitate nīentem, sedentem thronis positus, & iudicantem de bestijs illis, q̃
regnare festinauerunt inconsulta sapientia suā senectutis: Cum igitur de regnis illis, & de
sanctis altissimi, quos illa regna bestialiter contriuerunt, loqueremur, tu repente quæstionē
fecisti de Machabæis, qui pardi, quæ tertia bestia fuit, id est regni Græcorū, seuitiā cruentā,
multis prælijs & materialibus armis repperculserunt, & exinde in ecclesia dei memoriam in-
clytam sibi acquisierunt, dixisti: Scire uellem certius, quæ causa sit, ut eorum bellicam defen-
sionem non minus q̃ indefensam sanctorū martyrum patientiam in sancta ecclesia legendo
& cantando celebremus. Respondi ad hæc: Certamen illoꝝ & uirtus militaris, cum auxi-
lio dei multum nobis & omni seculo profuit. Agebat enim diabolus per Antiochum, qui
appellatus est Epiphanes, id est nobilis, ut nulla eēt memoria siue expectatio, uel fides, eius
repromissionis quæ ad Abraham facta est, dicente deo: In semine tuo benedicentur omnes
gentes. Quid em egit ille Antiochus? Aedificauit abominandū idolum desolationis super
altare dei, & per uniuersas ciuitates Iudææ in circuitu ædificauerunt aras, & ante ianuas do-
morū & in plateis incēdebant thura, & sacrificabant, & libros legis dei cōbusserunt igni, scin-
dentes eos, & apud quemcunq; inueniebantur libri testamenti domini, & quicunq; obser-
uabant legem domini, secundū edictum regis trucidabant eum. Nimirum hoc agendo fie-
bat, ut arbor bona succideretur, & radicitus extirparetur, ne bonus ex ea proueniret fructus
id est, ut genus Iudaicū destrueretur, ne in semine Abraham, qd est Christus, oēs gētes bene-
dicerētur, fieretq; irritū qd proposuerat & promiserat deus. Defensa est radix, ut talis & tan-
tus inde posset fructus fieri, atq; impleretur ueritas dei. Et idcirco Machabæi, per quos id
effectum est, iure nomen celebre possident in ecclesia dei. Similiter de Hester atq; Mardo-
chæo sentiendum est: quia cum diceretur urso illi: Surge, comede carnes plurimas: id est, cū
Persarum atq; Mædorum regi Assuero dixisset Aman: Decerne ut pereat gens Iudæorū, &
decem milia talenta appendam arcarijs gazæ tuæ: steterunt pro animabus suis & pro gente
sua, ita ut uersa uice in patibulo appēderetur Aman quod Mardocheo parauerat, & decē
filij eius cruci affigerentur, & per omnes prouincias una die ultionis constituta, uindictam
caperent Iudæi de hostibus suis. Cum hæc & his similia respondissem de illis & de cæteris

A antiquis

Danielis. 7

Regnū dei. sicut desitit argone
mudi ita dissitit hz imaginē.

Danielis. 7

max ne extimationis & by
p. 14. h. 1. adco.

Gen. 22

1. Mach. 1.

vide in de plicatione et hono-
re filij hominis lib. 7. c. 1. 48.
Galat. 3.

Hester. 3.

RVPERTI ABBA. TVITIEN. DE VICTO

antiquis sanctis, per quorū labores & bella necessaria, fortiter eujcit Verbum Dei, ne periret genus illud, de quo carnem assumere proposuerat, ad salutem generis humani. Tu uehementer delectatus ratione huiusmodi, repente in istam uocem erupisti. Scribe mihi librū de uictoria Verbi Dei. Hoc idē repetens crebro institisti, & nunc usq; uehementer instare nō desinis, putans q; hinc, scilicet ē terra sensus mei, thesaurū boni operis effodere possis secundū dignitatē tituli, quē prāfixisti, ut uocetur liber de uictoria Verbi Dei. Vere res magna est, & ad eloquendū difficilis, imō & impossibīle est eam dignis uerbis cōsequi, quia uictoria magna est, & magnus deus qui uicit. Verbū quippe deus est, magnus inquā & fortis est qui uicit, & magnus hostis qui uictus est, magnū certamen, & magnæ causæ certamen. Sed & hoc inferam, quia magna est dilectio tua, quæ ad istud me cōpellit, & magnus debet esse seruor sancti studij, ad placendum Verbo Dei, per quod sumus facti & liberati, sine cuius gratia nemo uiuit. Assit igitur ipsum Verbū, ipsa sapientia, quæ aperuit os muti, & linguas infantium fecit disertas, suaq; os meū laude repleat, ut cantem gloriā & magnitudinem eius, ita ut & tibi suggessisse, & mihi obtemperasse, & alicui legisse proficiat. Iam nunc opus hoc ingrediens, dignū arbitror ab ipso uocabulo exordiri, id est, in primis dicere summam causæ, cur uocetur uel quid sit Victoria Verbi Dei, &c.

Gratia dei sumus, id quod sumus.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI LIBER PRIMVS.

¶ Quid sit Victoria Verbi Dei, quare, & propter quem aduersarium, nempe diabolū, hoc opus ita inscripserit. Caput primum

Roma. 8

VICTORIAM VERBI DEI, EFFECTVM ET opus perfectū dicimus propositi dei, ad laudē ipsius omnipotentis & inuicti, quod neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundū, neq; creatura alia potuit uel poterit auertere, quin fieret & fiat quod ipse proposuit & decreuit fieri.

Apo. 12

Roma. 8

Draco
Serpens
Diabolus.
Satanas.

Quā uere laudabilis & magna sit eiusmodi uictoria Verbi Dei, magis ac magis nos admirari faciet, consideratus diligentius, ille hostis, qualis uel quantus sit, qui propositū eius auertere uoluit, & adhuc contendit, cū ceciderit, & totiens uictus sit. Qualis em̄ uel quantus ille est, draco magnus & rufus, habens capita septem, & cornua decem. Draco, inquam, magnus, serpens antiquus, uocatusq; diabolus & Satan, orbis uniuersi seductor. Iste est aduersarius Verbi Dei, & cū talis ac tantus sit, pugnando & repugnando rebellis, nō potuit tamē, nec potest auertere propositū dei. Hæc est Victoria Verbi Dei. Quia secundū Apostolū, Deus, quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis eiusdē Verbi, eiusdē filij sui eosdem & uocauit, iustificauit, magnificauit per ipsum uerbū suū carnē factum, per ipsum filiū suū deū & hominē Iesum Christū, cuius est uictoria tanta, tā nobilis ut uicto & cōfuso dracone iam dicto, sedeat nūc à dextris dei. In processu sermonis dicendū erit de illo tali aduersario, cur uel unde dicatur & sit draco, unde magnus, unde rufus, quæ sint eius capita septē, & quæ cornua decē, unde uel ex quo acceperit ut serpens mereret uocari, unde diabolus, & quamobrem Satan, uocetur, id est, aduersarius. Nunc uero illud dicere præstat, quid sit ipsum Verbum Dei, ut uidelicet principium uel caput sermonis ornatum, ut dignū est, habeat sanctæ confessionis & adorationis.

¶ Quod Verbum Dei sit filius dei, & quod præmium cognitionis eius sit, proectio dei propter quam & gratias agimus. Cap. II.

Uerbum dei.
Johan. 1.

Verbi huius Euangelista testis est amātissimus, cū dixisset: In principio erat uerbū & uerbū erat apud deū: cōtinuo subiunxit: Et deus erat uerbū. Secundū huius Euangelij tutissimā fidē, Verbū dei deū esse credimus & confitemur deo, apud quem

quem erat in principio, consubstantialē. Credentes autē & cōfidentes adoramus cū patre & spū sancto hunc deū gratias agentes, quia meruimus nosse eum, quia uidelicet cognitio eius magnū habet prēmīū. Scriptū est enī de uiro iusto qui per fidē cognouit eū. Protegā eum, quoniā cognouit nomen meū. Nimirū quia cognitio nominis eius magno prēmio digna est: ut uidelicet cognitor eius ab ipso protegatur. Loquitur sapiētia in parabolis desiderans ut diligētē cognoscatur: Quis suscitauit oēs terminos terrā? Cūq; tu sine dubio responderis, Deus: statim percunctatur & dicit: Quod nomen est eius, & quod nomē filij eius, si nosti? Sic percunctatē sapiētia profecto tūc tēporis in plerisq; responsio deficiebat: imō prāter paucissimos diuinū atq; propheticū habentes spiritū, fere nullus respondere nouerat, q̄ eiuldē dei nomen esset pater, & q̄ filius eius uerbū siue sermo uocaretur. Ipsa ergo sapiētia quā percunctata fuerat sapienter & discrete, multūq; temperanter suā percunctationi respondet, ita ut margaritas ante porcos nō proiciat. Sequitur enī: Omnis sermo dei ignitus clypeus est sperantibus in se. Idē namq; est, ac si dicat: Nomen filij eius sermo dei est, & q̄ non uult ac diligit hoc nomen, sic eo quasi ignito protegatur clypeo. Bene ergo cōfortans cognitorem suū: Protegam, inquit eū, quoniā cognouit nomen meū. Cū igitur cognitionis eius tam magnū sit prēmīū, gratias (ut iam dictū est) agimus ipsi, quia cognouimus & confiteri meruimus hoc uerbū, magisq; ac magis cognoscere cupimus ipsum, q̄ dum sumus in hoc corpore peregrini, uisionem diuinitatis cognoscere nō possumus ad perfectū: Sed sicut ait Apostolus: Nunc cognosco ex parte, tunc autē cognoscām sicut & cognitus sum.

Psal. 90.
Prouer. 30Matth. 17
Prouer. 30

Psal. 90.

1. Cor. 13

¶ Verbum dei magnifice quidem per opera, magnificentius uero per seipsum cognoscitur.

Cap. III.

Quomodo autē hanc ex parte cognoscitur, non tantū uno modo cognoscitur, sed modis duobus. Cognoscitur enim ex operibus, & cognoscitur ex semetipso. Et magnifice quidē ex operibus, sed longe magnificentius cognoscitur ex semetipso.

Quibus ex operibus cognoscitur: utiq; ex oībus quā facta sunt, q̄ uidelicet oīa per ipsum facta sunt. Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, Cherubim, & Seraphim, coelū, terra, mare, & quaecunq; in eis sunt, oīa per hoc uerbū facta sunt. Ipse enī, scilicet deus p̄f, dixit, & facta sunt, ipse mādauit, & creata sunt. Si dixit & facta sunt, utiq; per uerbū facta sunt. Ex omnibus his cognoscitur hoc uerbum, si cut cuiuscūq; artificis ex opere suo cognoscitur ingeniū. Inde Apostolus: Inuisibilia enī ipsi us, à creatura mundi, per ea quā facta sunt, intellecta cōspiciuntur. Inter ipsa quā facta sunt per quā cognoscitur, quoniā per ipsum facta sunt, non parū admirationis facit ipse eiuldē uerbi aduersarius, q̄ ille quoq; per eū factus est talis ac tantus, qualis uel quantus ex multis scripturarū locis intelligi potest. Et ex illis maxime uerbis ad beatū Iob, quibus describitur mirabiliter dicente ipso, Qui sicut cātera, sic & illū fecit per uerbū suū: Ecce Behemoth quē feci tecū &c. usq; ad illud, Non est super terrā potestas quā comparetur ei qui factus est, ut nullū timeret. Inter cātera, in quā, per quā hoc uerbū cognosci debet, & illa mirabilis creatura & super ipsam celebrata eiuldē uerbi uictoria, magnificum dant omnipotentiae uel fortitudinis eius experimentum, quam uidelicet uictoriam pro posse narraturi, primum ipsas demonstrare nitimur personas uictoris atq; uicti. Porro ex semetipso magnificentius, ut iā dictum est. Verbum ipsum cognoscitur, quando gratia prācellenti dilectam cuiuslibet animam uisitat fortiter, atq; suauiter afficit, propriā substantiae contactu. Hāc talis cognitio siue experimentum ualde paucorū est. Deniq; prāter Apostolos & prophetas atq; apostolicos uiros, quorum uita summis uirtutibus claruit, non facile quis existimare potest beatitudinis huius sortem consecutos esse, ut anima eius adhuc degens in carne, saltem ad momentū aliquoties uim sensumq; percipiat illius substantiae fortissimae, & q̄ sensit q̄ tactus est illa fortitudine spūs hominis, tacet de re huiusmodi, suūq; thesaurum silentio reuerenter abscondit, quia ineffabile est quod sentit. Dicit quiuis illorum: Factum est uerbum domini ad me: sed non dicit, qualiter affecta fuit in illa hora mens siue anima ipsa, quā meruit aduentū uerbi dñi ad se: Sed & frustra laboraret homo homini edicere.

Johan. 1.

Psal. 150

Opus probat
artificem.
Roma. 1.Job. 40
Job. 41Uerbum
internum

¶ Solos à deo doctos, digne uerba dei eloqui posse.

Caput III.

A 2

Felix

A deo docti
Johan. 1.
Psal. 93

Job. 39

Fortes & sapi-
entes facit ver-
bum dei.

drin inter Verbum, ver-
ba domini.

Hiere. 1.
Amos. 1.

Eccle. 43

Apoca. 12
Draco.
Serpens.
Diabolus.
Satanas.

Felix ille, qui taliter meruit bonū gustare uerbū, felix qui taliter meruit addiscere quā ueraciter dictū sit: Et deus erat uerbū. Scriptū est enī: Beatus homo quem tu erudis domine, & de lege tua docueris eū. Illum erudiuit dominus, & eruditus est, docuit eū, & doctus est. Doctus ad militiā, eruditus ad pugnā. Ille homo per similitudinē equus est, ut dicitur ad beatū Iob: Equus nobilis, cuius dominus fortitudinē praeuit, cuius collo hinnitū circūdedit, cuius nariū gloria terror est, qui tanto sessore confusus exultat audacter, & contemnit pauorē, neq; gladio cedit, imō in occursum pergit armatis, uidelicet cunctis capitibus draconis, cūctisq; membrīs eiusdē aduersarij uerbi dei. Fortis est enī deus qui tetigit illū, imō & ipsa fortitudo est uerbū dei, nec solū fortitudo, uerū & sapiētia est, unū idemq; uerbū. Inde & fortis & sapiens effectus est, quisquis talē eius meruit aduentum. Fortis est, ita ut etiam contemnat mortem. Sapiens ita ut rectum & bene sonantem loquatur sermonem. Nec mirū, quō enī nesciret loqui, cui deus uerbū suū cōmunicauit, q̄ ipsam uerbi substantiam gustauit. Idcirco dignū est ut uerba eius uerba dei, & uerba dei uerba eius con- sueuerunt dici. Verū tamē hoc unū singulare uerbum solius dei & non etiam cuiuslibet, dicitur, aut est uerbum hominis. Diligenter animaduertendum est, nonnihil differre cū legimus uel audimus in singulari numero, Verbū domini, & plurali numero, Verba domini. Verbū namq; hoc singulare diuina substantia est, Substantia non facta, neq; creata. Et idcirco uerbum dicitur, & est solius dei. Verba autem quā in scripturis sanctis legimus uel audimus, à deo per hoc uerbū effecta, & per hominē administrata sunt, & idcirco aliter uerba dei, aliter recte dicuntur uerba cuiuslibet hominis. Vnde notandū scriptum quidem sic esse, Verba Hieremīae filij Helchīae, & uerba Amos, qui fuit in pastoralibus Thecuae. Nusquā autem scriptum esse, Verbum Hieremīae siue uerbum Amos, ne uerbum alicuius ceterorum, nisi ita duntaxat, Verbum domini quod factum est ad illum uel illum, Verbū quippe deus est, & non est alicuius, nisi solius dei uerbum.

¶ Magnificentiam uictoriā uerbi dei omni laude maiorem esse. Cap. V.

Nos qui talimodo uerbū hoc nosse, necdū miruimus, quō (ut iam dictū est) ex se- metipso cognoscitur. Vtinā saltem illo priore modo, uidelicet quo cognoscitur ex operibus nosse mereamur. Ad hanc intentionē, ad hoc studiū, ut feruentior essem, tu me patrū amantissime sedula cōmonitione magis ac magis excitasti, suggerendo ut hoc opus inirem, de uictoria uerbi dei. Hāc enī opes eius pars est, pars optima & praeclarissima, cui uidelicet operi ad laudē & gratiā actionē referendā, nulla omnino lin- gua sufficiat. Ceterū de operibus ceteris, de creatura mūdi, de mysterijs huius uerbi legalib; prophetis, atq; euangelicis, & de gratia spūs sancti iam dudū egī quod potui, parū nimisq; exiguū sentiens, quicquid potui secundū quantitātē uel dignitatē rerū, quas proposui: Iuxta illud sapientis: Glorificantes dominū quantumcūq; potueritis, superualebit adhuc & admirabilis magnificentia eius. Benedicentes dominū, exaltate illū quantum potestis, maior est enī omni laude. Exaltantes eū replemini uirtute, ne laboretis, nō enim peruenietis. Quis uidit eū & enarrauit, & quis magnificauit eū sicut est ab initio? Multa abscondita sunt maiora his. Pauca enim uidimus opes eius. Cū sic ille dicat, & ita sit. Quid de meipso cēseam, siue in illa parte opes eius quā prædixi, in qua glorificare, benedicere & exaltare illū intēdi, siue in ista parte quā nunc tu mihi proposuisti, id est, in uictoria qua diabolū uicit, Multū inualidū & elinguem ad tantā rem me esse fateor. Sed quoniā propositio est de ipso uerbo, uerba mihi nascitura esse nō incongrue spero. Faciam igitur secundū iam dictā exhortationē sapientis, ut exaltem quidē in uictoria sua uerbū dei quantum potuero, & prout ipsum donauerit. Veruntamen scio & cōfiteor, q̄ uictoria eius maior sit omni laude, neq; laborē, quia nō perueniam ut possim rem dictis exaequare, uel ipsum, sicut est, magnificare.

¶ Quibus nominibus, & quare hostis uerbi dei in scripturis nominetur, & quid sint septem capita draconis. Cap. VI.

Iam nunc uerbi huius aduersarius agnoscendus est ex suis nominibus. Dicitur in Apocalypsi: Draco magnus, draco rufus, habens capita septē, Serpens antiquus, uocaturq; diabolus & Satanās. Vocabula hāc reciproca sunt. Neq; enī prius fuit causa illa propter quam dicitur draco, quā illa, cuius intuitu dicitur serpens antiquus, neq; prius accidit

cur uocaretur diabolus, q̄ fieret ipse Satanas, id est, aduersarius, imò prius extitit siue accidit, cur uocaretur Satanas, deinde cur diabolus, deinde cur serpens antiquus, deinde cur draco tot capitum, draco magnus, draco rufus. Deinde ex eo Satanas dicitur & est, ex quo aduersari coeperit uerbo dei, & inter angelos seditionem fecit, turbator pacis, rebellisq; lumini, & deinde siue proinde acceperit sententiam, iuxta quam dicitur: Diabolus, id est, deorsum fluens. Vnde dominus: Videbam, inquit, Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Post hæc egit cur merito uocetur serpens antiquus, uidelicet quando primum decepit hominem serpentem ingressus. Deinde proficiens in peius egit cur uocetur draco, & non qualiscunq; sed draco magnus, draco rufus, habens capita septem, quando qui antiquitus seducere per fallaciam consueuerat uniuersum orbem, addidit cū fallacia uim quoq; qua reges & principes, ac superbos homines instigans ad persequendum & occidendum electos propter uerbum dei, quod primum coepit agere statim ubi ad Abraham facta est repromissio beati seminis, quod est Christus, in quo omnes gentes benedicendæ sperabantur. Hoc fieri coeptū est per Pharaonem regem Aegypti, qui primum pueros Hebræorum masculos in aqua necari iussit. Regnum ergo Aegypti primum draconis huius caput fuit. Secundum caput draconis regnum Israel fuit, scissum propter peccatum Salomonis, quibus temporibus Iezabel cum rege Achab & Atalia filia ipsorum, regesq; alij tam in Samaria q̄ in Hierusalem prophetas uerbi occiderunt. Tertium caput fuit regnum Babyloniorum, qui Hierusalem & templum, quod tunc erat unicum nominis domini, succenderunt, tresq; pueros in fornacem ignis, & Daniele miserunt in lacum leonum propter uerbum dei. Quartum caput fuit regnū Persarū atq; Macedonū, qui uniuersum genus Iudæorū, unde uerbum erat incarnandū, una die delere uoluerunt. Quintū caput regnum fuit Græcorū, cuius uidelicet regni rex impudens Antiochus, uerbi siue legis dei memoriā omnē delere uolens, inter cætera scelera crudelia, septē fratres cū matre ipsorū nimis atrociter interemit. Sextū caput regnū fuit Romanorū, sub quo hoc uerbū incarnatū in crucem ascendit per Pilatū, & per manus Romanorū martyres eius innumerabiles occisi sunt. Septimum caput erit Antichristi regnū.

Satanas.

Diabolus
Lucæ. 10

Serpens.

Draco.

Bene. 22

Exodi. 1.
Capitula draconis.
3. Regū. 18.

Danie. 3. 6
Dester. 3

1. Mach. 1.

2. Mach. 7.

¶ Quare diabolus draco nominetur & quando inceperit primum exerere cornu, & quod agnus. i. uerbum dei totidem habeat cornua. Cap. VII.

Igitur à tempore Pharaonis draco coepit haberi, qui iam serpens erat, ex quo primum hominem per serpentem decepit. Quod si autoritas requiritur, apud Ezechielem dicit dñs: Ecce ego ad te Pharaon rex Aegypti, draco magne, qui cubas in medio fluminis tuorū, & dicis, meus est fluuius, & ego feci memetipsum &c. Nimirū dū in persona Pharaonis diabolū arguens dicit et, draco magne: satis constat q̄ à tēpore eiusdē Pharaonis illud agere coepit, unde mereretur draco uocari. Nā eatenus nō persequabatur uiolenter, tantummodo seducens fraudulenter. Econtra simul considerandū, quia tūc etiā illud celebratū est, propter quod uerbū dei consuevit agnus appellari. Ille nanq; Pharaon typus diaboli, draconis magni, multis plagis fatigatus, tandem uictus per immolationē agni dimisit populū dei. His animaduersis pulcherrimū est etiam illud reminisci, quia quot sunt illius draconis capita, totidem sunt huius agni cornua, sicut scriptū est in eodē Apocalypsis libro in q̄ legitur draco tot habere capita. Et uidi in medio throni, & quatuor animalū, & seniorū agnum stantē tanq̄ occisum, habentē cornua septem &c. Magna & mira sunt hæc scripturarum sanctarū sacramenta. De quibus in ordine dicendū erit, prout uerbum ipsum sua donauerit gratia. Nunc altius recurrere libet, scilicet ad initiū duelli, quo primū Satanas ille cōsurrexit aduersus uerbum dei, & uictus de cœlo cecidit. Libet etiā in primis quærere, quantum de sacris poterit scripturis conijci, quæ causa inimicitiarū fuerit, uel qualem hostis ille materiam habuerit superbiendi.

Ezech. 29

Draco.

Agnus.

quot draconis capita tot agni cornua
Apoca. 5

¶ Quod causa rebellionis fuerit superbia, & quæ fuerint causæ superbiendi. Cap. VIII:

Satanas, ueras aduersus dei uerbū causas inimicitiarū nullas habuit, sed falsas confinxit. Habuit autē materiam superbiendi, speciositatem, scientiā, & magnitudinem propriæ conditionis. Speciosus nanq; & pulcherrimus cōditus fuit, quod & ipse conditor testatur, cū apud Ezechielem dicit: Ecce, Assur quasi cedrus in libano, pulcher

Ezech. 31.

RVPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICTOR

ramis, & frondibus nemorosus. Eratq; pulcherrimus in magnitudine sua, omne lignū paradisi dei nō assimilātū est illi & pulchritudini eius, quoniā speciosum feci eū. Hæc de pulchritudine eius. Porro scientiā eius multā, ibidē hoc modo significat. Aquæ nutriuerūt illū abyssus exakauit eū, flumina eius manabāt in circuitu raditū eius, & riuos suos emisit ad uniuersa ligna regionis. Manifestius quoq; in eodē propheta, dū sub noīe principis Tyri denotatur, scientiāq; (per aquas intelligi solet) in eo fuisse pronūciat, idē deus simul cū pulchritudine, de qua dictū est: Plenus, inquit, sapientiā, & perfectus decore in delitijs paradisi dei fuisti, tu Cherub extentus & protegens. Cherub quippe plenitudo scientiæ interpretat. Quod tertiu erat, i. magnitudo eius, per hoc satis exprimitur, quod illic dicitur extētus & protegēs. Amplius aut per illud quod loco supra memorat, cū dixisset: Ecce Assur quasi cedrus in libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus, addidit, excelsusq; altitudine. Et post pauca Cedri, inquit, nō fuerūt altiores in illo paradiso dei, abietes nō adæquauerūt summitatē eius, & platani nō fuerūt æquales frondibus illius. Per metaphorā sine dubio cedri & platani, & abietes, quæ nō adæquauerūt summitatē eius, angelicæ siue archangelicæ dignitates intelligunt. Fuit ergo pulchrior & speciosior cæteris, qā omne lignū, inqt, paradisi dei nō est assimilātū illi, & pulchritudini eius, qm̄ speciosum feci eū: Fuit & maior & altior, qā abietes nō adæquauerūt summitatē eius: fuit & scientior, qā riuos suos p quos scientia designat, emisit ad uniuersa ligna regionis iste Cherub. Hæc tria quisq; perpēdēs, scilicet magnitudinē, scientiā, & pulchritudinē eius, clarius agnoscit, cur (dū cōtra eū sub noīe principis Tyri) inuehatur propheta ex psona dei: Tu, inqt, signaculū similitudinis. Cuius em̄ similitudinis, nisi sanctæ & adorandæ trinitatis signaculū? Secūdu hæc tria fuit. Sancta qppe trinitas ipsa est magnitudo, sapientiā, & pulchritudo. Magnitudo nāq; fīlii & spūs sancti, pater est. Sapientiā patris & spūs sancti, filius est. Pulchritudo patris & filij, spūs sanctus est. Quia magnitudine, sapientiā, & pulchritudine participauit, teste scriptura, plus cæteris. Per hoc ipsum aliquatenus clarer, cur dictus sit signaculū similitudinis. At ille uæcors cū in tāto honore eēt, nō intellexit, & hæc oīa uertit in materiā superbiēdi. Nō suffecit ei tāta largitas creatoris, nisi idē diceret uel existimaret de ipso qd de deo, nisi appellaret deus, nisi adoraret ab angelis ut deus, nisi p̄di caret & ipse increatus. Negauit quippe deū esse creatore suū, & dixit se esse deum. Sic em̄ in propheta supra memorato, dum sub noīe Pharaonis illi exprobrādo dixisset dñs deus: Ecce ego ad te Pharaon rex Aegypti draco magne, q cubas in medio fluminū tuorū: statim subiūxit: Et dicis, meus est fluuius, & ego feci memetipsum: dixit se esse increatū, negauit deū esse creatore suū, & sub noīe principis Tyri dicit idē dñs deus cōtra eū: Eleuatū est cor tuū, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra dei sedi, & dedisti cor tuum quasi cor dei.

¶ Quod per superbiam factus sit mendaciū pater, & quod nam fuerit illud mendacium ex literis prophetis. Cap. IX.

Pater mendaciū
Iohan. 8

Ezech. 28

initium duelli inter deū
et diabolum

Veritas
Mendaciū
nata in me
cant

Ezech. 28

ECce, hoc est mēdacium qd iste diabolus genuit, cuius patrē hunc esse pronunciauit dñs Iesus Christus ueritas & uerbum dei, dicēs Iudæis: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris uestri uultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit, qā nō est ueritas in eo. Cum loquitur mēdacium, ex proprijs loquitur, qā mēdax est, & pater eius, subauditur mēdaciū. Hoc fuit initium duelli, principium certaminis, q tale mēdacium locutus est ex proprijs. Ex proprijs inquā, qā nō fices se habuit quomō dixit: ego feci memetipsum, deus ego sum. Genitura ista cordis eius, cōtraria est genituræ cordis unius & solius dei, cōtraria uerbo dei, ueritati dei. Hoc est inimicitia: exordium, & istæ inimicitia: naturales sunt. Naturaliter qppe dissentiant ueritas & mēdacium. Veritas est uerbum dei: Mēdacium est nihil. Veruntamē istud nihil ad illud, cōstituit, ut q aliquid erat, qui magnitudinis, sapientiæ & pulchritudinis multum habebat, in alterū uersus sit ita, ut iā neque magnus, neq; sapiēs, neq; pulcher possit esse uel dici. Nēpe adēd magnus eē desīnt, ut sit quasi cinis. Nā dabo te, inqt dñs, d Cherub in cinerē, super terrā in cōspectu oīm uidentium te. Sapiēs esse desīnt. Nā perdidisti, inqt dñs, sapientiā tuā. Pulcher esse desīnt. Nam polluisti, ait, sanctificationē tuā. Sed reuertamur ad ordinē. Nōdum enim totum audiuius sacrilegium superbia: eius, quod perpetravit adhuc in illa magnitudine, sapientiā, & pulchritudine cōspiciuus, propter quod & sic miser factus est, bonis illis expoliatus.

¶ Satanam

¶ Satanam suo ipsius mendacio deceptum, ceteros angelos despexisse, maiestatemq; & æqualitatem dei ambiuisse. Cap. X.

Vbi mendax ille mendaciū illud locutus est, Ego feci memetipsum, & deus ego sum: deliberauit adhuc apud se, & proposuit, dixitq; in corde suo: Ascendā super altitudinē nubiū, similis ero altissimo. Nimirū nubiū noīe, ceteros oēs angelos cognominauit, fortassis ob magnitudinē & pulchritudinē suā, qā nō paruus erat in oculis suis, tanto oēs angelos semetipso uiliores iudicans, quāto nubes, licet aliquatenus candida uel lucida, obscuriores sunt pulchritudine luciferi. Luciferq; nanq; uolebat se haberi. Vnde & cū improprio ei dicit: Quomō cecidisti de cælo lucifer, q; mane oriebaris: Profecto qā ubi dixisse legitur: Ascendā super altitudinē nubiū: ibidē quādo cū exprobratione lucifer nuncupatur, datur intelligi, q; ceteros angelos in corde suo quasi nubes reputauerit, arbitrās de semetipso, q; esset tanq; lux qua nubes indigēt ut illustrentur. Sed illud occurrit, quod ibidē utrūq; dixit: Super astra dei exaltabo solū meū, & ascendā super altitudinē nubiū. Ad quod dicendū, q; neq; astra hęc uisibilia, neq; nubes tūc erāt, & idcirco p astrarū & nubiū uocabulū intelligi oportere ordines angelorū, quos ille, q; uis essent astra dei, reputabat nubes cōparatione sui. Ceterū quoquo mō hęc dixerit, illud cōstat, q; despectui cūctos habuit: nā omne sublime uidet, & ipse est rex super oēs filios superbīæ. Quid tandē est q; ait: Ascendā in cælū super astra dei, super altitudinē nubiū. Nōne in cælo erat, & propterea hanc superbīæ de cælo cecidit ille Satanās? Nōne super altitudinē nubiū eiusmodi ascēderat, cū (sicut iam dictū est ex alio propheta) abietes & platani, per quas intelligūt q; eadē altitudines angelicæ dignitatis, nō fuerint æquales frondibus illius, nō adæquauerunt summitatē eius in paradiso dei. Alium ergo ascensum oportet intelligi, uidelicet ascēsum cordis non corporis ascensum honoris non loci. Ex abundanti est astruere prouectionē honoris ascensum recte dici, cū in scholis quoq; pueri lectitent, ducē nobilē dicentē militibus suis, Quo potuit ciuē populus perducere liber, Ascendi supra quæ nihil nisi regna reliqui. Quod dixit, Ascendam tumor fuit ambitionis, qā qui dicebat, ego feci memetipsum: Deus ego sum, consequenter sic ambiebat ascendere in cælū, ut cæli teneret imperiū, sic exaltare super astra dei solū suū uolebat sic ascēdere super altitudinē nubiū, ut adoraretur & honorificaret cōcentu angelorū tanq; deus & dñs ipsoꝝ. Hoc em̄ habet suprema dictio siue dictionis eius conclusio. Nam ac si alius quis quæreret. In quo ascendes? ero, inquit, similis altissimo.

¶ Satanam suum ipsius mendacium & ceteris angelis prædicasse, persuasisseq; nonnullis, ut se pro deo haberent. Cap. XI.

Quomō hoc aut fieri possit, nisi ipsoꝝ cōsensu angelorū? Ut igitur in rem procederet, quod apud se habebat huiuscemodi cōsiliū, cœpit p̄dicare semetipsum omnibus angelis, cōfidens ut erat plenus sapientia, q; efficaciam haberet ad persuadendū, ut crederetur sibi dicenti: Ego feci memetipsum: Deus ego sum: Quales cūq; sunt illæ linguæ angelorū, nimirū cōstat eū hoc de semetipso p̄dicasse, q; in eū prophetica scripturæ ueritatis testata sunt. Nec uero utcūq; sed magna sciētia, qua plenus erat, arte, prædicabat oībus angelorū cœtib; deū se esse. Quid em̄ aliud, p̄ illud innuitur qd loco supra memorato, inter cætera quæ dñs dicit, cōtra eū sub noīe Assur: Flumina eius, inq; manabant in circuitu radicū eius, & riuos suos emisit ad uniuersa ligna regionis, & multiplicata sunt arbusta eius, & eleuati sunt rami eius præ aquis multis. Riuos nāq; suos emisit ad uniuersa ligna regionis, Quia sapientiam suā multam effundendo, uniuersas angelorū multitudines circūuenire, & in sententiā suā deducere laborauit, ut apud illos tanq; altissimus haberetur, & adoraretur ut deus. Et eleuati sunt rami eius præ aquis multis, qā maior q; erat cœpit haberi apud maximam partem angelorū, præ multa sapientia, qua sese commendauit: de quibus post aliqua sic dicit: Et æmulata sunt eum oīa ligna uoluptatis quæ erant in paradiso dei. Notandum, qd uel qualiter dixerit, qā non ait: & æmulata sunt eum omnia ligna regionis, sed æmulata sunt eum omnia ligna uoluptatis. Et misit quidem riuos suos ad omnia ligna regionis, sed æmulata sunt eum tantummodo omnia ligna uoluptatis. Quia cūctos quidem angelos per suam sapientiam decipere, & ad suū fauorē deducere tentauit. Sed aduulati sunt ei tantummodo spiritus illi, q; gloriam suam quærebant, non dei quos delectabat

RVPERTI ABBA. TVITIEN. DE VICTO

Ezech. 31. seruire potius creaturæ q̄ creatori. Ita esse uel maxime liquet ex eo q̄ tandem dicitur ei: Ecce deductus es cum lignis uoluptatis ad terram ultimam, in medio incircumcisorum domus cum his qui interfecti sunt gladio.

¶ Satanam neminē creationis & cōditionis suæ consciū putasse ideoq̄ nullius contra se testimoniū ueritū fuisse. Cap. XII.

Quem putaret posse esse ex oibus angelis, q̄ dicente ipso: Ego creatura dei nō sum, ego à nullo factus sum, sed ego feci memetipsum, obuiaret & diceret: falsum tu loqueris? Quē timeret posse inueniri testē dei, qui testificaret & diceret: ille te fecit. **Johan. 3.** Verus nāq̄ ille testis est, & certus, q̄ quod uidit & audiuit, hoc testat. At uero cū cōtor spiritū suū angelorū nullus uidit, uel audiuit quādo illū fecit deus. Nullus quippe ex oibus adhuc fuerat cōditus, oēs minores sunt, hic primus erat. Testatur hoc ipse deus, **Job. 40** qui ad beatū Iob illū mirabiliter describēs: Ipse, inquit, principiū est uiarū dei: Eliphaz quoq̄ Themanites, dū de eodē isto uiro nimis male sentit, putans eū cōtra deū superbire & imitari linguā blasphemantiū: Nūquid, ait, primus homo es tu, & ante colles formatus? Idē enim **Job. 17** est ac si diceret: Sic eleuasti te cor tuū, & sic tumet cōtra deū spūs tuus, ut imitari uidearis Adā qui superbiæ spū deceptus, periit: imō & diabolu qui ante colles, i. ante ceteros angelos formatus, cōtra creatorē superbiuit. Cū igitur nullū haberet ex oibus angelis, consciū suæ creationis, qui dicere posset (ego uidi uel audiui: eo q̄ primus ipse cōditus fuerit) quē putaret stare posse cōtra se testē dei. Quis reuelaret faciē indumenti eius? & in mediū oris eius quis intraret: portas vultus eius quis aperiret? Nimirū arbitrato eius nullus erat qui posset eū arguere esse mentitū, & conditionis eius proferre iudiciū.

¶ Solius uerbi dei testimonio cōuictū Satanā, & eiusdē uerbi dei testimonioniū non latuisse ceteros spiritus. Cap. XIII.

Solum uerbu
dei testimoniū
phibet ueritati
Johan. 3

Sed ecce in principio erat uerbu, & uerbu erat apud deū, & deus erat uerbu, hoc erat in principio apud deū. Hoc uerbu hic deus testis esse debuit, & testis esse potuit uerus & idoneus, q̄ Satanā ille falsus esset, q̄ mendaciū loqueretur. Nā ipse est super oēs, ipse est ante oēs, & quod uidit & audiuit, hoc testatur. Quid autē nō uidit, aut qd nō audiuit, qui oia uidit cū fierēt: imō oia uidit & audiuit anteq̄ fierēt. Nā oia per ipsum facta sunt, & quod factū est in ipso, uita erat. Vidit ergo illū quoq̄ angelū summū cū fieret, uidit & audiuit anteq̄ fieret: & idē per ipsum factus est, Proinde poterat testari de illo superbo q̄ esset falsa locutus, q̄ esset factus uel creatus. Cū itaq̄ riuos suos emitteret (ut supra iā dictū est) ad uniuersa ligna regionis, mittebatur. Ecōtra, uerbu hoc fons uiuus & uerus q̄ apud deū erat: iuxta illud: Quoniā apud te est fons uitæ: Mittebat, inquā, ad irrigandū eadē ligna regionis, i. ad instruenda spiritū agmina cognitione ueritatis. Talis nāq̄ fons est hoc uerbu, ut sit etiā lumē cordiū illuminās oculos mentis ad illuminandū & uidendū, nō solū quæ præsentiā, uerū etiā quæ præterita & q̄ futura sint: Vnde cū dictū esset, quod præmisimus: Quoniā apud te est fons uitæ, cōtinuo subiunctū est: Et in lumine tuo uidebimus lumē. Huius rei sufficiens habemus experimentū in hoibus sanctis, ad quos factū est uerbu dñi, q̄ & proinde uidentes dicti sunt, q̄ in isto lumine sic uiderūt lumē, ut cū eatenus fuissent nōnulli ex ipso hoies sine literis, imō pastores, ut Amos & Dauid, repēte fierēt literati, & prudentes eloquiū mystici, & interpretes coelestiu secretorū miri & magnifici. Nōne etiā hoies hmōi inter cetera quoq̄ cōditionē & præsumptionē uiderūt illius Satanæ: id est, aduersarij, quē & descriperūt per figuras & tropologias mirabiles, nūc sub noīe Pharaonis, nūc sub noīe Asur, nūc sub noīe principū Tyri, ceterorūq̄ superborū principū huius seculi, q̄ illū sunt imitati. Itaq̄ saltē secundū exēplū hoim prophetarū huius uerbi dñi perspicuū nobis sit, q̄ electi angeli p infusione eiusdē uerbi scierunt, nec q̄si incertū senserūt: sed claro lumine uiderūt illud qd erat pteritū scilicet, & q̄ sicut ipsos iuniores ita fecisset vnus deus illū primū, Hoc erat uerbu, & fidele uerbi testimoniū uerbi quod erat deus, q̄ nō in incerto quicq̄ loquitur, sed quod uidit & audiuit, hoc testatur. Testimoniū eius spiritū pars quædam accepit, pars quædam nō accepit. Pars quæ testimoniū eius accepit, signauit: q̄ deus uerax est, dicēs. **Johan. 3** Videte q̄ ego sum solus, & nō sit alius deus præter me. Et satanā ille mēdax est q̄ dixit: Deus **Deut. 32** **Ezech. 28. 29.** ego sum, & in cathedra dei sedi, & meus est fluuius: ego feci memetipsum, & cetera hmōi.

¶ Partē

¶ Partem spirituum superbia & inuidia deprauatos, testimoniū uerbi dei non recepiſſe, partem humiles & obediētes in ueritate perſitiſſe. Cap. XIII.

Pars quæ testimoniū eius nō accepit, sic est inexcusabilis, ut ille idē princeps & pater mendaci, qui cōtra propriā conscientia mentitus est dicendo, se esse quod non erat, negando se esse quod erat. Nihilominus nāq; & ipsi oēs scire potuerunt uerū esse uerbi dei testimoniū, sed rebelles luminis, id est, eidem uerbo extiterūt propter superbiā, seu propter inuidiā, cuius uidelicet superbiæ siue inuidiæ nūc usq; prouerbiū usitatum est, Ob derogationē melioris semper fauere peiori. Hoc illi spūs qui dicuntur & sunt maligni, sine dubio fecerūt. Inuidentes nāq; meliori, imō soli bono creatori, malū & mendacem Satanā, id est, aduersariū eius suis fauoribus extulerint, testēq; eius: Verbū eius, oderūt & repulerunt, ut puta quorū secundū exemplū maligni quoq; hoīes eidē domino deo dicere soliti sunt. Recede a nobis, scientiā uiaꝝ tuarū nolumus. Taliū spirituum maxime Iudei imitatores fuerūt: de quibus nō recipientibus testimoniū suū, ait idipsum dei uerbū: Nūc autem & uiderūt & oderūt & me & patrē meū. Superbiā atq; stultitiā illoꝝ quidā pulchre declarauit, cum præmississet: O Israel q̄ magna est domus dei, & ingens locus possessionis eius, magnus, & nō habet cōsumptionē, excelsus & immēsus: ita subiunxit: Ibi fuerūt gigantes nominati illi, q̄ ab initio fuerūt statura magna, sciētes bellū. Nō hos elegit dñs, neque uia disciplinæ inuenerūt, propterea perierūt, & quū nō habuerūt sapientiā, interierūt propter suā insipientiā. Profecto superbiā illoꝝ nomine giantiū cōgrue signauit. Insipientiam autē proprio uocabulo expressit. Magnitudinē quoq; & immanitatē rebellionis eorū, qua cōtra ueritatē rebellauerunt miro modo, tā proprie q̄ breuiter exposuit, dicendo, scientes bellū. Porro sanctoꝝ spiritū, q̄ (sicut iā dictū est) uerbi dei testimoniū acceperūt, sapientiā, humilitatē atq; obediētiā, subinde pulcherrime expressit, dicens: Stellæ autē dederunt lumē in custodijs suis, & latitiæ sunt: uocatae sunt & dixerunt, assumus: & luxerūt ei cū iucunditate. Deinde contra principē illum malignoꝝ, qui dixit: Deus ego sum, ueraciter intulit, dicens: Qui fecit illos hic deus noster est: & non æstimabitur alius ad illum.

Job. 1.

Johan. 1.

Baruch. 3

Baruch. 3

¶ Satanam propter testimonium uerbi à deo damnatū, à sanctis angelis gladio uerbi dei debellatum, & è cœlo reiectum esse Cap. XV.

Igitur quia gigantes erant, q̄a scientes bellū erant, id est, q̄a superbi erant & tota intentione creatori rebellabant, decebat eū qui fecerat eos, ut tam contra ipsos q̄ contra principē eorū, æquā proferret sententiā, & ostenderet in illis fortitudinem suā. Sententiā ipsam noīe gladij, loco superius memorato per prophetā cōtra Assur designat, cū dicit: Cui assimilatus es d̄ inclyte atq; sublimis inter ligna uoluptatis: ecce deductus es ad terrā ultimā, in medio incircūcisōꝝ, dormies cū his q̄ interfecti sunt gladio. Eandē sententiā damnationis licet illic per gladiū intelligi: Cū d̄ in Apocalypsi de bestia quæ de mari ascēdit, q̄a habet plagā gladij, & uiuit. Plagā namq; gladij habet bestia & uiuit, q̄a sententiā damnationis diabolus in cœlo accepit, & adhuc superbit, ac semetipsum defendit. Itaq; gladio percussus est cū lignis uoluptatis, id est, sententia uerbi dei, damnatus est cum angelis sequacibus suis. Damnatus autē per iustissimū uerbi dei iudiciū, statim de cœlo proiectus est per ministeriū sanctoꝝ angeloꝝ, uictoriæ uerbi dei militantiū. Sed quæ uel qualia fuerūt uel sunt arma, q̄bus illi spūs in illo prælio usi sunt: Nō utiq; arma materialia fuerūt, sed oīs armatura eorū fuit & est ipsum dei uerbū. Ipsum, inquā, dei uerbū rebellibus illis spiritibus uim suā p̄ angelos sanctos intentās per semetipsum pficit uictoriā. Ignis quippe est dei uerbū, id est, sic intolerabile impijs, spiritibus malignis, ut est infirmis corporibus ignis uisibilis. Hinc in parabolis scriptū est: Omnis sermo dei ignitus clypeus est speratibus in se, & Psalmista dicit: Ignitum eloquiū tuū uehemēter. Itē, sicut fluit cara à facie ignis, sic pereant peccatores à facie dei. Igitur nō qualibuscūq; armis diabolū & angelos eius debellauerūt sancti angeli, sed igne ardente, in ipsis namq; est uerbum dei. Etenim ignis iste intolerabilis quidē est impijs & odientibus se, sed blandus & suauis est pijs & diligentibus se. Idcirco, apud prophetam supra memoratū angeli sancti lapides dicuntur igniti. Sic em̄ scriptum est: Et posuit te in monte sancto dei, in medio lapidū ignitoꝝ ambulasti. Et subinde ait: Et peccasti, & eieciste de monte sancto dei, & perdidisti d̄ Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum.

Ezech. 31.

Apoc. 13

arma q̄b; p̄liati sūt
li nō materialia
Arma pos
puli dei.
Uerbum
dei ignis.

Prouer. 30

Psalm. 118

Ezech. 28

¶ De eo

RVPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICTO

¶ De eo quod in Psalmis scriptum est: Tu terribilis es, & quis resistet tibi, extunc ira tua? Cap. XVI.

Psal. 75. **E**X eo satis liquet, quod ueraciter Psalmista dicat: Tu terribilis es, & quis resistet tibi, extunc ira tua? quod idem est ac si dicat: Non ex quo quisque peccat, sed ex quo tibi resistit peccator (quod ille primus fecit) ira tua uim suam exercet, cui resistere nemo potest. Et quis recte considerans, tantam terribilis dei non pertimescat iram? ille qui uidebatur sibi fortissimus sic inter angelos, quorum uolebat esse dominus, quasi cæra uel tanquam stipula inter flamas inualidus est inuentus. Quis hoc in laudem uerbi dei non admiretur? Consideretur diligenter littera prophetalis, quomodo in eum declamat, Præmiserat dicens: Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius, iaspis, chrysolitus, onix, berillus, saphyrus, carbunculus & smaragdus. Post hæc ita subiunxit: Repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti: & eieci te de monte dei, & perdidisti te. Cherub protegens de medio lapidum ignitorum. Non ueni pretiosos lapides, per quos nouem angelorum intelligimus ordines, quos uelut operimentum sibi usurpabat ad ornatum & obsequium suum, lapides ignitos appellauit. Nonne hæc dicendo, mirabile euentum prædicauit? Velut si quis latro uel prædo pallium uel tunicam rapiat, & induat, statimque in lorica siue thorace ignita conuertatur illi. Vere igitur tu terribilis es deus, & nemo resistit tibi. Nam ubi resistere tibi quis audet, extunc ira tua, quæ non potest portari. Ille tam magnus, tam robustus, dum à facie tua effluxit, sicut fluit cæra à facie ignis, terribiliter in semetipso expertus est, & omnibus pro experimento sufficit, quod tibi nemo resistere possit. Veruntamen cum legimus uel audimus, extunc ira tua, seu quodlibet aliud eiusmodi, non intelligimus, nec intelligere debemus de deo impassibili, quod in eum cadant motus animi, qui si gnantur uocabulo iræ uel furoris. Ipse namque suauis semper in tranquillitate omnia disponit, sed creatura corrupta, suoque uitio turbata, ipsam creatoris suauitatem atque tranquillitatem male & poenaliter sentit. Inde est, quod uno eodemque tempore uel momento, & lapides supradictos, qui incorrupti sunt, illustrat, & non urit, & aduersarios illorum urit, & non illustrat qui sunt corrupti, & à natura bona degeneres. Hoc licet satis per semetipsum intelligibile sit omni sensato homini, iuuat tamen adhuc per notam similitudinem indagando melius intueri.

¶ Pulcherrima similitudine declarat, motus & affectus animi in deum non cadere, sed eum immutabilem esse. Cap. XVII.

Deus semper immutabilis. quia non est deus & uel in a seipso. **E**Cce quempiam lapidem lucidum ex clarissimis lapidibus eiusmodi, qualium uocabulis in propheta (ut iam dictum est) dominus deus nouem ordines angelorum significauit. Plurimumque dum libet attollis in faciem solis sereno cælo fulgentis, statimque lapis idem in paruam sui quantitatem magni solis concipit imaginem, supponis continuo materiam per ardam ignis escam. Nonne unus idemque splendor solaris, & in lapide radii uiuat innoxium, & in materia iam dicta tactu molestum trahit incendiū? Unus idemque ignis & in lapide radiat, nec urit, & in esca fumat, & urit. Non ergo mirum, quod deus noster, qui (ut ait Apostolus) ignis consumens est, simul uno eodemque actu, sanctos angelos sic ignitos reddit, ut ipsorum pulchritudo & delectatio sit, & aduersarios suos sic attingat, ut consumantur poenaliter afflati: Itaque & perdidisti, inquit, Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum, subauditur, quia tu illorum ignem sustinere non potuisti. Tua namque superbia, & illorum humilitas, ita sunt contraria contrarietate naturali, ut quod illis gloria est, id ipsum tibi poena sit. Sciendum interea, quia quocumque se uertat, poenam suam secum portat, & plaga ignis ignitorum lapidum, qua semel est fulminatus, intrinsecus in ipso perseverat. Hæc eius poena ex illis domini dictis ad beatum Iob (saluo sacratiore intellectu) ualet intelligi: De ore eius lampades procedunt sicut tedæ ignis accensæ, de naribus eius procedit fumus sicut ollæ succensæ, atque feruens halitus eius prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur. Interim ergo donec ueniat dies uniuersalis iudicii, quo in ignem æternum, qui paratus est ei & angelis eius, præcipitabitur cunctis uidentibus iam habet poenam incendiū fulminis, quo fulminatus de cælo cecidit, & nihil sic timet quam fulmen uerbi dei, nihil habens uirium, ut subsistere possit ubicumque illud senserit, in corde uel ex corde & ore hominis, siue angeli uerbi eiusdem dilectionem habentis.

¶ Ex illo certamine, quo diabolus uictus est, quendam de principibus militiæ cœlestis, & principatum & inclytum nomen retulisse, ut iam dicat Michael, i. quis sicut deus. Cap. XVIII.

Ex illo

EX illo certamine magno & mirabili, pulchro nomine & honore donatus unus & primus de militia celestis principibus gloriose rediit, nomine uidelicet, ut exinde uocaretur Michael. Honore ut non solum angelorum, uerumetiam hominum habentium dei uerbum ipse sit princeps. Sic enim Danieli de illo ab alio angelo dictum est: Et ecce Michael unus de principibus primis, uenit in adiutorium meum. Itē, ueruntamen annuntiabo ubi quod expressum est in scripturis ueritatis, & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps uester. Itēq; post aliqua: In tempore autem illo cōsurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui, & ueniet tempus, quale non fuit ex eo, quod gentes esse ceperunt, usque ad tempus illud, cum dicitur: Qui stat pro filiis populi, loquens illi cuius populo soli creditum & notum tunc erat uerbum dei, dicitq; ei: Princeps uester magnus. Profecto constat quia princeps est omnium, usque ad finem seculi, qui uerbum dei credit & cōsistentur. Et hoc honore uel principatu donatus est, ex quo contra diabolum dicentem: Deus ego sum, restitit, ut diceret: Quis sicut deus, & uincendo illum probauit, quia nullus est alius sicut deus. Hinc ut iam dictum est, noie quoque est donatus, ut Michael uocaretur. Michael namque interpretatur, quis sicut deus. Iste, & tunc in celo uictor effulsit, & nunc in ecclesia, quae ad celum tendit, Vnde & ipsa celum dicitur, quia celestem uitam ducit, eundem antiquum hostem uincit: sicut mystica Apocalypsis continet scriptura: Et factum est, inquit, praelium magnum in celo, Michael & angeli eius pugnabant cum dracone, & draco pugnabat, & angeli eius &c. Magnus igitur princeps iste est, princeps belli diuini. Verbum autem dei belli eiusdem uirtus est. Nam quia uerbum ipsum Satanam illum, & tunc in celo tanquam deus elisit, & nunc caro factum in hoc mundo forte eundem tanquam fortior alligauit. Inde archangelus iste cum angelis suis pugnando, & tunc illum de celo proicere potuit, ubi dicebat: Deus ego sum, & sedi uel sedebam in cathedra dei, & nunc eundem de templis uel delubris idolorum, ubi a nobis gentibus colebatur, protrahere praeualuit pugnando contra illum, non solum cum angelis suis, uerumetiam cum hominibus sanctis, maximeque pijs martyribus Christi, quibus mori uicisse fuit.

¶ De eo quod dictum est ad beatum Iob. Quis dimisit lapidem angularem terrae, cum me laudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filii dei. Cap. XIX.

Taq; proiecto illo, laudauerunt, & iubilauerunt angeli sancti, participes cum Michael, & cooperatores uictoriae uerbi dei, sicut ipse deus & dominus, ad beatum Iob loquens, pulchre innuit. Praemisso namque, Vbi eras quando ponebam fundamenta terrae, indica mihi si habes intelligentiam: quis posuit mensuras eius, si nostis uel quis tetendit super eam lineam? super quo bases illius solidatae sunt: ita subiunxit. Aut quis dimisit lapidem angularem eius, cum me laudaret simul astra matutina, & iubilaret omnes filii dei? Equidem si futurorum prophetiam in uerbis istis attendimus, spiritualis terrae, id est, sanctae ecclesiae positionem, dimensionem, atque solidationem utiliter intelligimus, cuius lapis angularis est Christus, sicut docet beatus papa Gregorius. Veruntamen si praeteritorum narrationem attendere placet, quia reuera deus huius terrae, quam calcamus fundamenta posuit (quod mirabile est) super nihil, & bases eius, id est, firmitatem eius solo praeepto suo solidauit. Lapis alius, scilicet Satan, erit intelligendus lapis terrae angularis, id est, princeps huius mundi. Nam de isto sine dubio superius idem Iob assumpta parabola dixit: Lapidem quoque caliginis & umbrae mortis diuidit torrens a populo peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis hominis & inuios. Haud dubium, quin eo loco lapis Satan ille debeat intelligi lapis caliginis, ut puta nihil habens de illuminatione septem oculorum, quos in alio lapide Zacharias propheta uidit. Lapis, inquam, caliginis & umbrae, non qualiscunque, sed umbrae mortis. Istum lapidem diuidit torrens iudicii diuini a populo peregrinante, ut uidelicet non obscureretur, non sua caligine inuoluatur eos, qui in hoc mundo peregrinos se esse nouerunt, qui manentem ciuitatem hic non habent, sed futuram inquirunt. Diuidit ab eodem populo cum eiusmodi lapide, etiam eos quos oblitus est pes egentis hominis & inuios, id est, omnes homines impios, quos propter incredulitatem ipsorum oblitus est, & deliquit pes egentis hominis, id est, gratia Iesu Christi, qui cum diues esset, propter nos pauper factus est. Dereliquit inquam, ut puta inuios, quia noluerunt parare, uel parari apud se uiam domino. Lapis itaque durissimus ille hostis, lapis terrae angularis, id est, superbus princeps huius mundi, recte ualet intelligi. Et illum deus reuera demisit, id est, deorsum misit, nec alius nisi deus demittere potuit. Cum igitur demisset illum, laudauerunt, inquit, simul astra matutina, & iubilauerunt omnes filii dei.

Quod

Michael.

Daniel. 10

Daniel. 22

Michael quis sic 29.

Ecclesia celum dicitur.
Apoca. 12

Luc. 11.

Ezech. 28

Iob. 38

Iob. 38

Terra noua.

Iob. 28

Lapis caliginis
Zach. 4

2. Cor. 8

Job. 38 Quod dixerat, laudauerunt astra matutina, repetit dicendo: Et iubilauerunt omnes filij dei, uidelicet sancti angeli, qui dum in gratiæ claritate perstiterunt, recte dicuntur astra matutina, id est, angeli lucis. Angeli habentes charitatem, & cognitionem dei, quæ tunc illis per uicti ruina diaboli clarius illuxit.

¶ De eo q̄ dictum est ad eundem beatum Iob, Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. **Caput XX.**

Job. 38 **Q**uod autē putamus huius laudationis, uel iubilationis initium fuisse? Quid pulchrius, eo q̄ sonat ipsum nomen Michael? Quid ad tōnandā laudem sonorius q̄ istud, Quis sicut deus? Nimirum res ipsa ferebat, ut sic intonantes laudarent atq̄ iubilarent, quatenus in ipso laudis & iubilatiōis exordio uictum illum, stultitiæ magnæ redarguerent, qui sibi uidebatur esse sicut Deus, & uerum & solum Deum digne magnificarent, q̄ ei similis esse non possit alius: Simul astra illa matutina laudabunt, simul omnes illi filij Dei iubilabant. Simul inq̄ uidelicet, q̄ illa uictoria, magnā cū diabolo & angelis eius excluderat discordiam, magnam omnibus residuis illis beatis spiritibus fecerat concordiam. Ablatū erat & cœtu illorum omne scādālū. Hinc est illud ad beatū Iob: Potestas & terror apud eum est qui facit concordiam in sublimibus suis. Plane ueraciter dictū, sed nō bene, neq̄ competenter illatū. Nam quia dixerat idem sanctus Iob in fine sermonis: Quod si non est ita, quis potest me arguere esse mētītū, & ponere ante deū uerba mea? Vnus amicorum eius, qui omnes de illo sermones nimis male sentiebat, putans eum hoc dixisse per nimiam mentis superbiam: Potestas, inquit, & terror est apud eum, qui facit concordia in sublimibus suis, ac si diceret: Ille te potest arguere esse mentitum, qui terribiliter potuit arguere diabolū, & deiecto illo pro eo q̄ in sublimibus suis faciebat discordiam, indissolubilem in eisdem sublimibus fecit concordiam. Potestas, inquam, & terror apud eum est, sicut ex illo, & ex omnibus superbis comprobātū est, & ex teipso qui propter superbiam percussus, & omnibus bonis spoliatus, nunc in sterquilinio sedes. Male quidē (ut iam dictū est) & incompetenter ille dixit, Quia contra uirū simplicem, rectum, deū timentem, & à malo recedentē dixit, sed nihilominus bona & uera sententia, quæ recte dici posset contra talem quempiam qualem illū esse putabat. Cū igitur dicit, quia simul astra matutina laudabant siue iubilabāt, magnam insinuat exclusam esse discordiam, magnamq̄ factam in cœlo cadente diabolo concordiam. Non leuiter est hoc sentiendum, quasi aduersarius ille in illa tanta multitudine spirituum paruū discordiæ fecerit tumultū, dum se mendaciter deum uellet haberi contra uerum deum & uiuum.

¶ Satanam non statim ut conditus est, cecidisse. **Cap. XXI.**

Quando ceciderint angeli.

EI qui opinione illa præuentus est, ut eundem Satanam cecidisse putet statim ut conditus est, non apparet, non accedit ad cor, ut sentiat, magnū illum fuisse diabolicæ seditionis & discordiæ tumultū, licet magnas esse iras dæmonū, magnū econtrā zelū bonū, zelū non ignoret sanctorū angelorū. Prius ergo sciendū est, eū non cecidisse statim ut conditus est. Sic enī in eum per prophetam supra memoratum dictum est: In medio lapidum ignitorū ambulasti, perfectus in uijs tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te: Profecto dicto huiusmodi, à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te, sensum siue opinionem illam non admittit, ubi dicat, uel putet quis, q̄ ubi conditus est ille, statim ceciderit. Consequeretur etiam illa suspitio ut posset suspicari, quia qualis idē nunc est, scilicet malus, talis à deo conditus esset: Nunc autem & innocentem & rectū illum fuisse conditum, & non parua mora permanisse in medio angelorū sanctorū, præsens sermo conuincit, dum ita præmittit: In medio lapidum ignitorum ambulasti perfectus in uijs tuis. Ac demū subiungit: A die conditionis tuæ, ac deinde, donec inuenta est iniquitas in te. Diem conditionis non sic accipimus ut nunc cursum & recursum solis, quia necdū erat sol iste uisibilis, sed melius exprimi non potuit sensus prophetæ uel dei ad hominem loquentis. Non ergo putandū est, q̄ conditus statim ceciderit, imò istud uerū est, quia primū conditus & tunc demū positus est in illo paradiso cœlesti. Sic enim ibidem scriptū est: In die, inquit, qua conditus es, foramina tua præparata sunt, tu Cherub & extentus protegens, & posui te in monte sancto dei. Sed & illud datur intelligi, q̄ non statim in initio peccati de cœlo proiectus

ctus

stus fuerit: sed ipsum quoque expectauerit patientia dei. Ipse autem secundum duritiam suam & cor impenitens iram sibi thesaurizauit. Cum enim praemissum fuisset, donec inuenta est iniquitas in te, statim subiunctum est: In multitudine negotiationis tuae repleta sunt interiora tua iniquitate, statimque & peccasti: ait & tunc demum: Et eieci te, inquit, de monte dei. Tria haec sunt incrementa peccati, quae in hominibus quoque tandem iustum consequitur iudicium dei. Primum, iniquitatem mente concepisse. Deinde ipsam iniquitatem non semel aut uno actu, uel multipliciter adimplesse. Deinde opera iniquitatis defendendo peccare. Itaque quia & inuenta est iniquitas in te: & multitudine negotiationis tuae repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti: non parua intelligitur mora in iniquitate illius peccatoris antiqui ad instruendos electos angelos, ut scirent iustum esse iudicium dei, uidentes illum peccatorem, quod esset incorrigibilis.

Roma. 2.
Ezech. 28

Incrementa
peccati.

¶ Satanam in sublimibus dei pacem turbasse. Cap. XXII.

Igitur in sublimibus dei discordiae tumultus grandis exiit inter magnas iras daemonum magnumque & bonum zelum spirituum bonorum. Nimirum ut hoc animaduertamus, scilicet quod in sublimibus dei nimium pacem turbauerit. Idcirco sub nominibus arguitur hominum, qui terram turbauerunt, uidelicet Assur, Pharaonis, regisque Tyri, & Nabuchodonosor regis Babylonis: diciturque illi: Nunquid iste est uir qui conturbauit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, & urbes eius destruxit? Item: Tu enim terram dispersisti, tu populum occidisti, & caetera huiusmodi. Alioquin si non secundum horum similitudinem de ipso est sentiendum, quod ita turbauerit angelos per semetipsum, sicut turbauit gentes per talium superbias hominum, tyrannidem in populos arripientium, ut quid nominibus & rebus gestis denotatur illorum? Non ergo dubium, quin iam tunc propter illam motam fuerint uirtutes coelorum, quae & ultimo iudicio contra eum mouendae sunt. Motus ille quantus fuerit, ut tandem rueret ille de coelo proiectus ipse qui proiecit illum deus, dei uerbum breuiter innuit, dicens: Videbam Satanam sicut fulgur de coelo cadentem. Quomodo cadit fulgur: utique motis atque collis nubibus tanto cum fragore, id est tonitru, ut concuti machina coeli & terrae tremere uideatur. Tunc fulgur excussum breui lucet, statimque disparet. Itaque dum dicit, sicut fulgur, mirandum innuit motum uirtutum celestium, magnumque praedium angelorum Michaeli principe contra illum, magnumque super haec omnia uerbi omnipotentis, quod ipse est, tonitruum, & excutiendum illum, ut de coelo caderet cum uana luce sua, protinus extinctus est miser, eoque proiecto, serenitas pacis coelo rediret. Notum est, cur ita dixerit, cur ita taliter illius Satanae mentionem fecerit, uidelicet propter gaudium inconsultum discipulorum septuagintaduorum, quos ipse miserat, qui reuerfi. Domine, inquirunt, etiam daemonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Idcirco tale illis obiecit, ut cauere exemplum ne & ipsi per uanam gloriam seducti exciderent, & abirent retrorsum.

Esaie. 14

Luca. 10

Luca. 10

¶ Quod Christus, cum diceret: uidebam Satanam cadentem, se non solum hominem esse, uerum etiam uerbum patris ab aeterno fuisse insinuauerit. Cap. XXIII:

Simulque haec dicens, antiquitatem suam paucis credulo auditori suauiter insinuat uerbis: Quam enim antiquus est quod illud uidebat? Nimirum secundum hominem quod uidebatur, cum haec diceret paulo plus quam triginta annos erat. Porro longe ante triginta annos, imò ante omnes annos, & ante creationem solis, cuius circuitus annum efficit, Satanam ille cecidit. Igitur quod illud uidebat, longe ante suae carnis annos erat: Et uerum est, nam in principio uerbum erat, in principio uerbum deus ipse erat. Sed & hoc attendendum, quia nec ita dixit, uidi Satanam, sed uidebam, ait, Satanam de coelo cadentem. Recte quidem dixisset, & uerum esset dixisse, uidi, sed uidebam, uerbum imperfecti temporis, quamuis praeteriti plus continet, & maiorem sensum importat auri bene audienti. Denique uidi Satanam de coelo cadentem, dicere posset Michael quoque & quilibet alius angelorum, quibus utique uidentibus ille cecidit, nec solum uidentibus, uerum etiam cum illo praesentibus. Ac uero nullius eorum est dicere, uidebam, sed tantum uidi cadentem. Hic solus est, qui non solummodo tunc uidit cadentem dum caderet: sed etiam uidebat cadentem antequam caderet, sed & antequam idem formaretur aut fieret. Fiebat namque per ipsum, sicut & omnia per ipsum facta sunt, nec poterat deus uerbum ignorare, quid de illo esset futurum, praesertim cum ipsum sit uerbum quod homines facit prophetas.

Johan. 1.

nota

B id est,

id est, præscios futuroꝝ. Hoc plane sciendū & consitendū, quia dum fieret ille angelus, dum
Ezech. 28 formaretur ille lapis magnus, & præpararentur foramina eius, sicut in eū per prophetam di-
 citur: Aurum opus decoris tui, & foramina tua in die qua cōditus es præparata sunt. Cū in-
 quā, præpararetur foramina eius, uidebat uerbū deus, q̄ in eis dē foraminibus ligaturas auri
 non esset recepturus lapis rebellis & durissimus. Hoc ut manifestius dictū sit, dū ingenio, in-
 telle ctu, memoria, plenaq; & perfecta rationalitate magnifice insigniretur, uidebat uerbū
 deus quod creatoris sui dilectionem, qua ad illum solum deberet altringi, nullo modo esset
 recepturus. Melius ergo & magnificentius uidebam ait, cadentem, subauditur, etiam ante
 quā caderet. Nam angelos quoq; posset quicūq; dicere: uidi cadentem, & subaudiremus,
 dum caderet. Ad summum & illud inferre libet, quia solus iste uidebat, securus sui. Angeli
 autem uiderunt in magno terrore positi. Sic em̄ ad beatū Ioh̄ dicit ipse dominus: Cū subla-
Job. 42 tus fuerit, timebunt angeli, & terrii purgabuntur.

¶ Quæstione, quare deus Satanā, cum malum fore sciret, creauit, soluit, iusti-
 tiamq; dei irreprehensibilem defendit. Cap. XXIII.

Dicat aliquis, si iam tunc uidebat cadentē, quare illū tam magnifice formabat? qua-
 re foramina eius tam diligenter præparabat? Si quē res ista mouet, Idē illi quod
 de Pharaone dictū est, de illo quoq; Satana respondendū est: Quia in hoc ipsum
 excitaui te, ut ostendā in te fortitudinē meā, ut annuncietur nomē meū in uniuersa
 terra. Hoc audiens fidelis animus, qui de dño in bonitate sentit, non suspicatur quod eun-
 dē Pharaonē malū esse uoluerit, uel malū esse fecerit deus, sed ita intelligit (in hoc ipsum exci-
 tauit te) Vel sic, ut alibi legitur (Posui te) ac si diceret: Regē feci, uel esse uolui te. Longe enim
 aliud est, fecisse hominē malū, & aliud, hominē qui malus erat, excitaſſe & subleuaſſe in re-
 gnū. Quod malus est homo, à semetipso fit: q̄ aut cū sit malus, in regnū ascendit, dei ordina-
 tione fit, aliquando propter peccata populi, aliquādo propter probationē, ut manifesti fiant
 electi: aliquando propter declarandā & amplificandā gloriam & laudē nominis dei, ut pro-
 fit auditoris per interitum illoꝝ cognouiſſe omnipotentia dei: quod manifeste de illo Pha-
Exodi. 9 raone uox prædicat diuina. In hoc ipsum, inquit, posui te, ut ostendā in te fortitudinē me-
 am, & narretur nomen meū in uniuersa terra. Quid aliud sana fides sentire debeat de illo Sa-
 tana, præsertim cū typus illius Pharaō fuerit, quod omnis sancta Christi nouit ecclesia? Igitur
 & de illo rectissime dicas, quia cum sciret creator illum malum futurū, cum faceret, uel prius
 quā eū faceret, sicut uidebat, ita & damnabat malum. Et ut in illo ostenderet fortitudinem
 suam, magnū sapientem, speciosum (sicut iam superius ex propheta demonstratū est) fecit
 eum; & tanta præ cæteris angelis illi contulit, qui malus sponte futurus erat, quāta nec Pha-
 rao, qui similis illi dicitur, præ cæteris hominibus habere potuit, qui priusq; in regem excita-
 retur, malus erat: Deniq; Pharaone aliquis homo in regno ipsius, & statura maior, & sapientie
 capacior, & forma pulchrior esse potuit. Illo autem Satana nullus ex angelis altior, sapien-
 tior aut speciosior fuit: Nam, ut supra memoratum est, Omne lignum paradisi dei, ait deus
 ipse per prophetam, nō est assimilatum illi. Veruntamen quia loquitur dominus: Nunquid
 nosti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra? Nos super quæstione hac temperantes
 cum Apostolo dicamus: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quā incompre-
 hensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uia eius.

Exodi. 9

Job. 34.
 Dali princ-
 pes quare, quare
 pmitit deo al-
 terare.

Exodi. 9

Roma. 11.

¶ Vnde & quo diabolus proiectus sit, quali de cœlo, qualem iam tunc in in-
 fernum ceciderit Cap. XXV.

FActum est quod uidebat ueritas, cecidit Satanas. Vnde cecidit, de cœlo inquit. De
 cœlo utiq; non suo, sed dñi: quia nec saltē in cœlo conditus fuit, sed postq; conditus
 est, positus fuit in cœlo ab eo qui & cœlū & ipsum condidit. Planē sicut homo non
 in paradiso factus fuit, sed postq; factus est, tulit eū factor eius, & posuit eū in para-
 diso uoluptatis. Sic & illū non in cœlo fecit, sed factū, in cœlo posuit. Vnde cū præmisisset
Ezech. 28 Aurū opus decoris tui, & foramina tua in die qua conditus es, præparata sunt, tu Cherub
 extentus & protegēs. Tunc demū subiunxit: & posui te in monte sancto dei, Iure ergo de
 cœlo cecidit, quia quod datū sibi erat cœlū, rapinā arbitratus est: & per humilitatē non cu-
 stodiuit. Vbi aut cecidit? putas in terrā? utiq; in terrā. Veruntamē non talē, ut nūc uidemus
 eam.

quid sit p̄t. ri. for-
 minā luciferi.

nota sic uidebat malus futurus
 ita et damnabat: in quo ma-
 uat ar p̄m postq; in tē cap
 et qd ceter fit. p̄t. ri. in tē
 notat opz. illud qd dñs sub
 tūis in p̄t. 39. ait de in-
 dignitate in tē p̄t. 39.

sentit doctor ange. nō
 fuisse creatus in cœlo.
Gene. 1.

gam. Tunc enim terra inanis erat, & uacua, & tenebrae erant super faciem abyssi: imò & ipsa terra tegebatur aquis, nec à cæteris distincta erat elementis: chaos erat magnū, quod illic terræ nomine signatur, id est, non tantū unū elementū, quod prius aridū, & deinde terrā deus appellauit, sed tota quatuor elementorum moles confusa. O ergo miser, nō tamē miserabilē. Quanta enim ex beatitudine, in quantā miseriam cecidit: quantis ex diuitiis, in quantā paupertatem incidit: Nihil hic nisi abyssum inuenit, & tenebras super faciem abyssi. Non erant hic regna mundi & gloria eorum, quæ aliquando dñs Iesu ostendens: Si, inquit, adoraueris me, hæc oia tibi dabo, quia mihi tradita sunt, & cui uolo, do illa. Quid dico, regna mundi nondū erant? Sol & luna, stellæ & lumen, & cætera oia, quæcunq; die secūdo, & deinceps facta sunt, nō dum erant, sed tantū (ut iam dictū est) chaos, & super faciem abyssi caligo tenebrarum. Sciendum quippe tres esse cœlos, auctoritate scripturarum. Primum & summū, quod à principio creauit deus, quod est inuisibilis patria beatorum spirituum. Infimum uero, aerem istū qui cœlum dicitur consueuit, unde & dicuntur uolucres cœli. Medium autē, firmamentum, quod die secundo deus fecit, cœlumq; appellauit. Hoc cœlū medium nondum erat factū, quando diabolus cecidit, sed erat factū cœlum illud inuisibile, quæ habitatio est sanctorum angelorum & hominum, semper lucens illis ex dei uisione. Et hoc infimum cœlū, scilicet aer, nihil habebat saltem corporeæ lucis, sed tenebræ, inquit scriptura, erant super faciem abyssi. Isti duo cœli, medium & infimum, cōparatione illius tertij, terra sunt, quia terrenis conspiciuntur oculis. Illud autē, quod terrenis non conspicitur oculis, priusquam immutentur per gloriam resurrectionis, dicitur cœlum cœli. Iuxta illud Dauidicū: Cœlū cœli dñi, terram dedit filiis hominum. Nonne ergo iam tunc usq; in infernū cecidit? Reuera, quamuis nondū in inferiorem missus sit. Nam iste locus, infernus est illi, respectu latitudinis illius domicilij sui quod dereliquit, respectu principatus sui quem non seruauit: & sub caligine tenetur uinculis æternis, quemadmodū Iudas Apostolus in epistola sua dicit: Angelos uero qui nō seruauerunt suū principatum, sed dereliquerunt suū domicilium, in iudiciū diei magni uinculis æternis sub caligine reseruauit. Petrus quoq; Apostolus id ipsum confirmat his uerbis: Si enim deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reseruari.

¶ Quare diabolus, quare Satanas, & quare spiritus eius dæmones appellati sint. Cap. XXVI.

REcite igitur ex eo uocabulū sortitus est, ut uocaretur diabolus, quod primus ædixit per scripturā Dauid, loquens in spū: Constitue super eū peccatorem, & diabolus stetit à dextris eius. Diabolus nāq; hebraice deorsum fluens, siue clausus ergastulo interpretatur. Porro uocabulum, de quo iam dictū est, scilicet Satanas, quod interpretatur aduersarius, cuius propter causam nois cecidit, & factus est diabolus, antiquior scriptura libri Iob primitus ædixit: Quodam, inquit, die cū uenissent filij dei, ut assisterent coram dñō, affuit etiam inter eos Satan. Ex quo superbire cœpit, ex eo Satan est, scilicet dei aduersarius, & ex quo, ppter eādē superbiam, piectus cecidit: ex eo dicitur, & est diabolus. Tunc nāq; deorsum fluxit, & ergastulo clausus est: quia uidelicet in grande chaos cecidit, longe à sublimitate dei, & quasi in ergastulo tenetur, dū in aere depressus impossibile sentit esse, ut rursus ascendat illuc unde cecidit, imò futurū esse non ignorat, ut adhuc inferius præcipitetur, tradaturq; inferno inferiori, seq; ad hoc in diem iudicij reseruari. Nec uero loco tantummodo deorsum fluxit, sed etiam intentione semper deorsum fluit. Semper enim uilissima quæq; appetit tā uilis nunc nebulo, q̄ gloriosus Archangelus primū extitit: Quod perpendat q̄ potest, ex eo q̄ in scriptura sacra spūs immundus nuncupari cōsueuit. Græce quoq; diabolus idē sonat, quod latine criminator siue accusator, & hic sensus ueraciter illi congruit pro causa duplici. Nam & omne crimen suū refert semper, & ab initio retulit in deū, sese iustū, deum uero audens dicere iniustū, & fictis criminibus innocentia accusat electorum. Vnde & in Apocalypsi angelica uoce dicitur: Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectū dei nostri die ac nocte. Angeli eius græce dæmones, id est, scientes dicuntur. Præsciunt enim multa futura, unde & solent responsa dicere aliqua. Inest namq; illis cognitio rerum plus q̄ infirmitati humanæ, partim subtiliori sensus acumine, partim experientia uitæ

Gene. 1.

Lucæ. 4.

Mat. 4.

Cœli tres.

Psalm. 23.

Gene. 1.

Cœlum cœli.

Psalm. 113.

Infernus locus.

Judæ. 1.

2. Pet. 2.

Diabolus.

Psalm. 108.

Satanas.

Job. 1.

Apoca. 12.

Dæmones.

Circa ista q. dubita-
a liq. mag. doctores
f. angeli habent corpa
nate sibi vnica vn. f. g. o. varie
loq. tan ang. q. ber. sed nunc satis eor. h.
tudinata q. angeli st. nati in corpore
nec hnt corpa nate sibi vnica
ista est resolutio. f. bona vent.
m. 2. dist. 7. q. 1. iste tu doct.
loq. more anteq. Ezech. 18.

tia uitae longissimae, partim per dei iussum angelica reuelatione. Hi corpora aereorum natura uigent. Ante transgressionem quidem celestia corpora gerebant, lapsi uero (ut iam dictum est) per superbiam, in aeream qualitatem conuersi sunt.

Quibus uerbis noue ordines angelorum in prophetis figurati sunt, & quod mali spiritus ultra resurgere non possint. Cap. XXVII.

A contra beati illi spiritus, qui in creatoris sui dilectione sua manserunt, & in ueritate steterunt, uenerabilibus ordinibus distincti, & splendidis nominibus merito sunt decorati, ut alij uocentur & sint Angeli, alij Archangeli, alij Throni, alij Dominationes, alij Principatus, alij Potestates, alij Virtutes, alij Cherubim, & alij Seraphim. Isti noue ordines angelorum, lapides illi sunt preciosi, Sardius, Topasius, Iaspis, Chrysolithus, Onix, Berillus, Saphirus, Cabuculus, & Smaragdus: quorum ut foramina, sic & tua preparata sunt igit in die qua conditus es tu Chrib extensus & protegens, sed non similiter ut istitu quoque in foraminibus tuis auri ligaturas receperunt, imo repulisti manu aurificis siue artificis Dei. Qualis auri ligaturas receperunt: Aurum est Verbum Dei, aurum illud est spiritus oris domini: Illo auro sic sunt ligati lapides preciosi, lapides igniti, ut in aeternum stent in ordinibus suis, & nullus ex eis unquam excidere possit. Hoc est quod psalmus canit: Verbo domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Ipsi sunt lapides, ipsi sunt caeli. Lapidem propter aeternam stabilitatem, firmamque aeternitatem: Caeli propter inhabitantem in eis sanctam Trinitatem. Haec est iam uictoria Verbi Dei, quia contra principem malignitatis, ne cum illo caderet, sunt prauecti, & retenti ipsum Verbum, per quod & fuerant conditi. Et raptor qu'illos rapere nitebatur, comprehensus est, & ingentis ruinae poenas dedit, Copleuit in his quod uoluit. Verbum Deus: Verbum quod dixit Deus: Fiat lux, & facta est lux: & eodem Verbo suo diuisit Deus lucem & tenebras. Firmatum namque est iudicium, Et data est immutabilis sententia, ut Diabolus & Satan lucis refuga nunquam amplius lux fiat, neque ullus apostatarum angelorum eius ad consortium lucis, id est sanctorum angelorum ultra resurgat.

Psal. 32.
Angeli caeli
et lapides dicti

Gen. 1.

¶ Falli eos qui opinantur angelos ante caelum & terram creatos. Cap. XXVIII.

Gen. 1.

B Reuiter nunc respondere libet quorundam opinioni qui opinantur, quod antequam caelum & terra fierent, statim fuerint angeli: Et quod aliud respondendum est, nisi quod huiusmodi opinio, neque scripturae alicuius testimonium, neque ullum rationis habeat firmamentum: Non enim ita scriptum est: In principio creauit Deus angelos, sed in principio creauit Deus caelum & terram. Deinde paucis interpositis. Terra autem erat inanis & uacua, & tenebrae erant super faciem abyssi, & spiritus Dei ferebatur super aquas. Tunc demum subiunctum est: Dixitque Deus: Fiat lux: & facta est lux. Lucem hanc, angelicam esse naturam nonnulli doctorum, praecipueque B. Augustinus sentit, eiusque sensui non solum ratio uerumetiam, quod maius est scripturae uoluntas diligenter considerata ualde consentit. Quod si quis dubitare uoluerit, dicat ipse, cum locus extra caelum & terram nullus sit, angeli qui utique locales sunt & circumscripti, quo in loco esse potuerint, si ante creationem caeli & terrae fuerant conditi: Quod si argitur, unde sint facti, qui tam gloriosi sunt & splendidi: Responderi utcumque potest, quod de aeris substantia facti sint. Habent enim, & a doctoribus tacitum non est, eos habere corpora aerea: quae tamen in sanctis angelis feliciter immutata sunt, ut dicantur & sint corpora celestia. Porro apostate angeli, ab illa felicitate lapsi, rursus in aeream qualitatem conuersi sunt: nec aeris illius puriora spacia, sed caliginosa ista tenere sunt permisi, qui eis quasi carcer est, usque ad diem iudicii. Nonnullos forte hoc dicto contingit offendi, putantes non conuenire angelorum dignitati, ut de aerea substantia dicantur, uel credantur facti, cum tamen firmiter teneant, ut necessarium est, uerum corpus Christi de terrena substantia sumptum esse, quod super omnes angelos & super omnes caelos ascendit, & sedet nunc ad dexteram maiestatis in excelsis. Quis autem nesciat terrae mole siue substantiam elemento aeris multo grauiorem siue inferiorem, multoque seculiorem esse: Terra namque caeterorum quaedam fex elementorum est: Quis rursus nesciat genus humanum de limo terrae formatum, in resurrectione ad societatem & aequalitatem sanctorum perueniendum esse angelorum: lamque hominem ex eadem massa Iesum Christum, unam cum Verbo in beata trinitate personam, sedere & regnare super omnes choros angelorum: Nihil igitur putet beatis angelis quis derogari, si dicantur facti esse de aere, dum regem & do-

minum

minum ipsorum, quæ ipsi adorant, constet corpus habere de limo terræ. Ad summum, ruina spirituum apostatarum, quo (ut iam dictum est) de cælo in aërem modo lapsi sunt, eodē modo cōvincit eos quod natura de cælo fuerint, sed aëre inferiori deus illuc eos transtulerit, sicut hominem propter simile peccatum, sententia penē simili, licet multo clemēntiori cōprehendit, scriptura dicēte: Emisit eum dñs deus de paradiso uoluptatis, ut operaretur terrā, de qua sumptus est. Aequū profecto iudiciū, ut uterq; quia gratiā perdidit, in illud reijceretur, unde exiit, stendi initium sumpsit. Hic in terrā paradiso deteriorē: ille in aërē cælo inferiorē. Verū tamen his nūc omissis. In beatorum felicitate angelorum, primi huius libelli constituendus est finis.

¶ Angelos non ita creatos, ut proficere nō potuerint, sed solum deū absq; profectu, semper fuisse perfectum. Cap. XXIX.

Firmati uerbo dñi cæli illi, nouemq; (ut iam dictum est) ordinibus distincti, non parum profecerunt ad cognitionē creatoris sui, & eius per quod facti sunt uerbi, & dilatatis cordibus charitate pleni, laudauerūt laude incessabili tremendā fortitudinē eius, quā uiderāt in iudicio & deiectione tanti aduersarij. Nam profecisse & proficere adhuc sanctos quoq; angelos, cōstat in cognitione creatoris sui, testante Apostolo, qui cū præmissis inuestigabiles esse diuitias Christi & dispensationē sacramenti absconditi à seculis in deo, qui oīa creauit, subiunxit atq; ait: Vt innotescat principatibus & potestatibus in cœlestibus per ecclesiā multiformis sapientia dei. Per ecclesiā, id est, per ea quæ in ecclesia uel cū ecclesia deus homo factus egit, sponsus pro sponsa, passus, mortuus, & resurgēs à mortuis, superato principe mortis. Innotescere dicit principatibus & potestatibus in cœlestibus multiformē sapientiā dei, siue dispensationē sacramēti absconditi à seculis in deo, qui omnia creauit, uidelicet ita, ut admirantes in uisu tantæ potentia, dicant: Quis est iste rex gloria? quis est iste rex gloria? sed de hoc aliās. Nunc illud dicendū erat: quia nō (ut nonnulli putant) tales creati sunt angeli, ut creatis illis, continuo nihil deesset totius perfectionis, quia profecto solus creator est, qui absq; profectu perfectus semper fuisse uel esse credendus sit. Alioquin si ab initio creationis perfecti fuerunt angeli, & nihil defuit eis, multos cōsiliarios in cæteris operibus suis. Deus habere potuit. Dicit autē scriptura prophetica: Quis adiuuit spiritū dñi, aut quis cōsiliarius eius fuit, & ostendit illi? Apostolus quoq; ait: Quis enim cognouit sensum dñi, aut quis cōsiliarius eius fuit? Nimis sicut idē prosequitur, quoniam ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt oīa, solus creator sciuit & fecit oīa. Angeli autē ubi ab ipso creati sunt, cæteris operibus spectatū admissi, q̄ bono & simplici oculo uiderunt, & nō inuiderunt, sed laudauerūt sapientiā tanti artificis ad eius amicitia digne sunt prouecti. Qui uero nequā habentes oculū, inuiderunt & oderūt, iustē repulsi, longeq; sunt remoti.

¶ Angelos bonos, cognita in deiectione Satanæ, fortitudine, in cōfirmatione sui, bonitate uerbi dei, in æternā sanctæ trinitatis laudē prorupisse. Cap. XXX.

Sublato igitur, & terribiliter deturbato Satana siue diabolo cū angelis eius, continuo profectū hunc sancti angeli habuerūt, ut nouā diuinæ laudis habentes materiam, nouum inciperēt canere canticū, Fortitudinē namq; creatoris in magnæ creaturæ deiectione uiderant, gratiā & misericordiā creatoris eiusdē in semetipsis agnouerant, quæ se, ne & ipsi corruerent præuentos fuisse nō ignorāt. Eiusdem quippe cōditionis cū essent suam in perditione illorum salutem reseruata, statimq; retentū non leuiter appendere poterunt aut possunt, Laxata sunt foramina lapidū præciosorum, laxata & dilatata sunt, plusq; in semetipsis auri receperunt, grossiores atq; fortiores insolubilis auri ligaturas admiserunt, & ad creatorem suum æterno amore astricti sunt. Ex eo laudantes atq; iubilantes tacere non possunt, sanctam trinitatem glorificātes, silentium nō habēt, nec habebūt in sempiternum: Vere ergo beati, quia uerbo dñi sic firmati sunt, & spiritu oris eius sic firmata est omnis uirtus eorum, ut nullius unq; instabilitatis timere possint euentum. Hæc est uictoria uerbi dei, dæmonia in spiritu sancto iam tunc de cælo ejicientis, quia sicut in ipso propositum fuerat, ita factum est, dum isti intellectuales cæli eius in ipso sunt firmati & in spiritu oris dei.

FINIS LIBRI PRIMI.

B 3

Ruperti

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI
LIBER SECVNDVS.

¶ Quid sit, quod dominus ad Ezechielem prophetam dixerit, fili hominis
leua planctum super regem Tyri. Capitulum primum.

Ezech. 28

2. Cor. 12

INTEREA DVM LAVDANTIVM ATQVE
iubilantiū pro uictoria Verbi Dei, angelorū mens humana contemplari nititur,
gaudiū & exultationē, ecce auditū facit, non leuiter attendendū uerbum
ipsum factū ad prophetā, & dices: Fili hominis leua planctū super regē Tyri,
& dices ei: Hæc dicit dñs deus: Tu signaculū similitudinis eius, plenus sapiētia,
& perfectus decore in delitijs paradisi dei fuisti, &c. Magna & mira uerbi dñi discipli-
na, cuius præceptū est, ut tanti aduersarij ruinā irrecuperabilē plangat propheta. Nā & in
coelo beatis spiritibus illis exultantibus pro ipsius uerbi uictoria planctū super eiusmodi cre-
aturā leuare iubebat, pro eo q̄ in illa fuisset inuenta iniquitas, & q̄ perdidisset iā uerbū ipsum
perditione sempiterna: Nescit homo uiuens quid laudantes & iubilantes dicant angeli: &
si quis audiuit quicūq; ex eorū dictis, nō annunciauit hominibus totū quod audiuit, quia di-
ci illorū arcana sunt, & nō licet ea homini loqui. Veruntamē postq̄ incarnatū id ipsum uer-
bū per crucē & sanguinē suū de eodē aduersario rursus triūphauit. Iā nō est cur debeat plan-
gi uel super eū planctus leuari. Antea uictor exercitus uerbi dei, uictrix ccelorū militia ois,
sic imperfectū habere poterat gaudiū, quomodo bello ciuili peracto, multisq; ciuibus perem-
ptis, pars uictrix plenariū nō potest triūphaliter uictoriæ suæ celebrare tripudiū. Habet enī
quod plangat, quia uidelicet tot uel tantis ciuibus amissis orbata ciuitas, diminuta est respub.
Exemplum de sacra proferre libet historia.

¶ Quemadmodum filij Israhel, deleta tribu Ben Iamin, planxerunt:
ita uerisimile planxisse sanctos angelos, diminuto
ciuium regni dei numero.

Cap. II.

Judi. 21.

CVM pro scelere ciuitatis Gabaa, quæ erat in tribu Ben Iamin filij Israhel, cōmune
cōtra filios Ben Iamin bellū suscepissent, atq; semel & iterū frustra congressi, tertio
tandē cōflictū ita uicissent & interfecissent eos, ut nō remanerēt ex eis, nisi sexcen-
ti uiri, uenerunt oēs in domū dei in Silo, & in cōspectu eius sedentes usq; ad uespe-
ram leuauerūt uocē, & magno ululatu cœperūt flere, dicentes: Quare dñe deus Israhel, factū
est hoc malū in populo tuo, ut hodie una tribus auferretur ex nobis. Rursusq; altera die cō-
iurgantes, & holocausta dño offerentes flebant & dicebāt: Ablata est una tribus de Israhel.
Non uliq; poenitebat eos quod fratres suos uicissent & occidissent iure prælij, sed quod cau-
sa uel malū accidisset, propter quod sic oportuisset fieri. Deniq; inter ipsum ploratū, dū con-
filiū quærent qualiter ablata possent recuperare tribū, dixerunt: Quis nō ascendit in exci-
tum dñi de uniuersis tribubus Israhel? Et ecce inuentæ sunt habitatores labes Galaad in il-
lo exercitu non fuisse. Miserūt itaq; decem milia uiros robustissimos, & præceperunt eis: Ite
& percutite habitatores Galaad labes in ore gladij, tã uxores q̄ paruulos eorū, & tantū uir-
gines reseruate. Sicut dictū, sic factū est: Non ergo fleuerūt, quod unā tribū deleuissent, sed
quod causa euenisset cur ita facere merito debuissent. Iuxta hanc similitudinem non absur-
de uel incongrue credi potest priores sanctos fecisse angelos, id quod facere iubetur homo
propheta, & uerbi dei auditor, scilicet leuasse planctum super illum regem Tyri, id est, prin-
cipem huius mundi. Ita ut gauderent quidem illo deiecto, factam esse concordiam in subli-
mibus dei, sed dolerent imminutam esse ciuitatem supernā, paucioresq; eē ciues regni dei.

¶ Quare

¶ Quare filius hominis iubeatur plangere principem Tyri.

Cap. III.

Causa similis, & si non prorsus eadem, erat prophetae uel cuilibet homini, ut leuaret planctum super lapsum primi hominis. Eo namq; per prauaricationem labente, non partis aliquantæ detrimentum, sed totius massæ, totius generis humani constat euenisse interitum, ergo & hoc facere debuit, & facere iussus est propheta, scilicet, leuare planctum, siue assumere lamentum super genus humanum, dum dicitur illi: Tu ergo fili hominis assume super Tyrum lamentum, & dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas, O Tyre, tu dixisti, perfecti decoris ego sum, &c. Tyrus namq; genus humanum uel præsens designat seculum, non solum propter situm & circumfluentiam aquarum, abundantiamq; negotiationum, uerumetiam propter sui nominis interpretationem. Interpretatur enim angustia. Et quid est humani generis præsens uita, nisi misera angustia, & angusta miseria? Porro, ut leuaret planctum super regem Tyri, id est, diabolum, principem huius seculi, non eadem fuit causa homini quam fuisse iam dictum est, sanctis & beatis angelis. Cur ergo illum plangere iubeatur, dicendo: Fili hominis leua planctum super regem Tyri? Quomodo plangere debet illum, cuius ruina non hominum, sed angelorum multitudines diminuit? Hominibus autem mansiones in cœlestibus ad quas ascendere, & quas possidere possint cadendo uacuas reliquit planè, non ociosa hæc inquisitio, & non inutiliter solui potest. Quod ut planius fiat, uidendum prius est, quis uel qualis ille planctus sit, de quo curare deceat deum, dicentem: Fili hominis leua planctum, planctus iste humilitas mentis & confractio cordis est, considerantis & uidentis opera domini, quam terribilis sit in consilijs, non solum super filios hominum, uerumetiam super ordines angelorum. Ille reuera utiliter plangit, ille planctum rationabilem leuat super regem Tyri, qui contrito corde, & humili spiritu scrutatur & perpendit quid sibi faciendum sit pulueri & cineri, cum ille summus angelus tam magnus, tam sapiens, tam speciosus, ita terribiliter proiectus sit, pro eo quod creatori suo subditus esse noluit, tamq; uilis, tam fatuus, tam deformis sit effectus, ut iuxta ueritatem propheticam, Omnes qui uiderint eum, obstupescant super eo. Quia nihil factus est, & non erit in perpetuum. Qui hæc perpendens humiliat animam suam sub potenti manu dei, uera humilitate, uero humilitatis spiritu, qui ubi cor tetigerit, utiq; excitat inenarrabiles gemitus. Ille reuera planctum leuaui super regem Tyri, condolens sibi, quod uel de imitatione eius aliquid iniquum admisit, uel quod fieri potest, ut admittat si nondum admisit. Ad hoc pertinet quod Psalmista dicit: Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore, & quicquid huic simile personat in scripturis sanctis, per quod commonetur homo ut uigilans & ualde sollicitus sit, ne quando in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli.

¶ Soli deo notum fuisse mysterium uerbi incarnandi, per quod restituendus esset numerus ciuium dei. Cap. IIII.

Et quidē sancti angeli detrimentū (ut iam dictū est) suæ multitudinis plangere poterant in spū pietatis. Deus autē apud se in uerbo suo, in quo uita erat quicquid factum est, iam dudū habebat & uidebat quid esset factururus, ad gloriā & laudē nominis sui. Solus ipse nouerat, & cunctis angelis absconditū erat, quemadmodū apostolus, cū uidisset, quæ sit dispensatio sacramenti, addidit absconditi à seculis in deo, qui oīa creauit, ut in notescat principatibus & potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiformis sapientia dei. Quid erat absconditum, uel quale erat illud sacramentum? Nimirū ut summæ beneuolentiæ largitas, largissima creatoris beneuolentia, de inope & abiecta terræ materia, quæ tūc sub aquis latebat, gloriosam & angelicæ claritati consimilem æderet creaturā, & uni personæ ex multitudine eiusdem creaturæ suam daret potestatem & honorem & regnum, nihilq; minus haberet creatura ipsa q̄ ipse creator omnium, totumq; reipub. eius obtineret imperium. Vere magnum pietatis sacramentū, quod tunc quidem (ut iam dictū est) erat absconditum nunc autē manifestū est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatū est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria. Nota est persona illa, quia non solummodo creatura, sed etiam creator est, id est, non solummodo homo, sed etiam deus est.

B 4 Celsitu

Ezech. 27

Tyria.

Psalm. 77

Ezech. 28
Jacobi. 4

Psalm. 2

1. Timo. 3

Ephe. 4

1. Timo. 3

Esaia. 14 Celsitudinē illā diabolus per superbiam ambire præsumpsit, dicendo: Ascendā super altitudinē nubiū, & similis ero altissimo. At ille scilicet altissimus tantā præsumptionē repulit & dānavit, non quod eandē suā celsitudinē rapinā arbitraretur, cuperetq; gloriari solus, sed quod sciret creaturā non posse humiliter sustinere tantæ felicitatis pondus, nisi creatura ipsa sic assumeretur, ut salua unitate personæ esset etiā creator, id est deus. Restanta tam mirabilis ingēti praelio decertata, tandē ad effectū peruenit, uictio & confuso diabolo, qui per audacissimā impudētiam semper nifus est auertere propositū dei. Et hæc est uictoria uerbi dei cuius prædicare triumphum præsens opus intendit, &c.

¶ Condito mundo factum hominem, propter quem diabolus, contra uerbū dei certamen arripuit. Cap. V.

Gene. 2.
Causa certaminis.

Gene. 1.

Gene. 1.

Quid longius morer, positus est locus certaminis, & factus est homo legitima possessio dei, & causa totius certaminis hoc modo positus est: Dixit deus, fiat firmamentū, & factū est firmamentū in medio aquarū, diuisitq; aquas quæ erāt sub firmamento, ab his quæ erāt super firmamentū, dixitq; deus: Cōgregent aquæ quæ sub cœlo sunt in locū unū, & appareat arida. Factūq; est ita. Istis partibus tribus, scilicet firmamēto, id est cœlo, & cōgregationibus aquarū, id est mari, & arida, id est terra, locus effectus est, scilicet hic mūdus, & deinde ornatus est, ita ut recte uocetur cōsmos in græco, quod ornatū sonat in latino. Dixit em̄ deus: Germinet terra &c. & germinauit herbā uiuentē & afferentē semen iuxta genus suū, lignūq; faciens fructū, & habēs unūquodq; sementē secundū speciem suā. Dixit deus. Fiant luminaria in firmamēto cœli, & factū est ita. Dixit deus: Producant aquæ, & produxerunt reptilia animæ uiuentis, & uolatile super terrā, sub firmamento cœli. Dixitq; deus: Producat terra animam uiuentem in genere suo, iumenta & reptilia & bestias terræ, secundū species suas, & factū est ita. Ut tandem esset homo, qui (ut dictū est) possessio dei totiusq; certaminis est causa, nō dixit deus: Fiat hmo, sed faciamus ait, hominē ad imaginem & similitudinē nostram. De ista parte creaturæ dei, id est, de humano genere qualiter pro illo uerbum dei certauerit, & per semetipsum uicerit, notæ planæ sunt historiæ sacris digestæ literis, non solū euangelicis siue apostolicis uerumetiam legalibus & propheticis. Porro de alia, id est, angelica creatura, quale in cœlo certamen fuerit, tantundem notum est quantū ex eiusmodi sermonibus propheticis ualet agnosci, quos ex parte aliqua contingere siue explanare præcedentis libri ratio postulauit. Sacræ nanq; scriptor historiæ, imō qui per illū scripsit digitus dei, ea sufficere iudicans, quæ ad rationes pertinet generis humani ferē nihil de angelorū conditione, reprobatorūq; spiritūū præuocatione narrauit, nisi hoc tantum, quia dixit deus: Fiat lux, & facta est lux, & uidit deus lucē q̄ esset bona, & diuisit lucem & tenebras, appellauitq; lucem diem, & tenebras noctem. Quod de angelis esse dictū q̄ recte doctores præcipui senserint, hic prætereundū non esset, nisi quia iam in alio opere tractatū est, & alterius nunc incepti cursus nos detinet.

¶ Diabolū ueterē diuini nois ambitionē retinuisse, deū uero in proposito prouehendi hominis ad similitudinem suam perstitisse. Cap. VI.

Gene. 1.

Esaia. 14

Exaltare solū

Roma. 1.

Propositū uerbi dei.

Pulcher locus, & pulchra facta erat possessio dei, ubi prius erat abyssus, & tenebræ super faciē abyssi. Erant autē hæc oīa ualde bona per uerbū facta, quia (sicut iā prælibatū est) de singulis dixit deus, fiat, & factū est ita. Iuste igitur eiusdē uerbi, eiusdē dei debebant esse oīa. Sed ò infinita diaboli ambitio, proiectus de cœlo principatū arripere p̄sumpsit tyrānus furiosus in hoc mūdo, eandē qppe spirās diuini nois audiatem, qua dixerat in cœlo: Sup̄ altra dei exaltabo solū meū, i. super omnē dignitatē sanctorū angelorū, & sic ero similis altissimo, saltē sic adimplere cupiuit audacię propositū, ut sup̄ hæc astra uisibilia, super solē & lunā & stellas leuaret nomen suum, id est, coleretur ab hoibus ut deus, sub noibus solis, lunæ, stellarū, & ætheris, & terræ, & maris, & uolucrū quoq; & quadrupedum, & serpētium. Hanc horribilem spirans ambitionem, tria simul intēdit, scilicet, ut & hominē in primis decipiens faceret sui similē: Deinde oīs creaturæ honore uel obsequio, quantū in se erat, spoliaret creatorē, & sibi met deitatis usurparet incōmunicabile nomē: Porro dei uerbi eius hæc erat pia intentio, sanctūq; propositum, ut hominem faceret sibi consimilem, id est, suæ bonitatis imitatorē, suæq; diuinitatis capacem, ut homo inuisibilia ipsius à creatura

creatura mundi per ea que facta sunt intellecta conspiceret, & conspiciens siue intelligens ipse quod natura non erat, gratia Deus fieret. Hoc intendens & proponens dixerat ipse, per magnam suae bonitatis abundantiam: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, uidelicet ad imaginem in eam, ut esset creatura rationalis, ad similitudinem in eo, ut esset imitator sui creatoris, & imitatio illum proficeret ad gloriam uisionis Dei. Sic propositum, & sic nunc tandem est impletum. Charissimi, inquit Ioannes, nunc filij Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus, scimus quia cum apparuerit Christus, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est.

Roma. 8.

Imago.
Bene. 1.
Similitudo dei.

Johan. 3.

¶ Diabolum impedire uoluisse propositum Dei, & cur Deus homini praeceptum posuerit. Cap. VII.

Hoc propositum ausus est impetere, ut expugnaret Satanas idemque Diabolus Verbi Dei, quod est ueritas, sempiternus aduersarius, ne fieret sicut proposuerat Deus. De duabus propositis eius dictis nobis auferre intendit unam, scilicet similitudinem diuinam. Duo quippe dicta fuerant, uidelicet ad imaginem & similitudinem nostram. Ita miserum reddere intendit hominem, ut ex deo sola retineret imaginem, nec attingeret similitudinem, tanquam diceret: Factus quidem sit homo ad imaginem dei, ut sit rationalis & aeternus, sed mihi similis, sit dei contemptor, meique imitator effectus. Coepit prior facere deus quod suum erat, id est, cum creasset ad imaginem suam hominem, coepit illum informare ad similitudinem suam. Sic enim scriptum est, & notandum diligenter, praemisso: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, ac subiuncto: Et creauit deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem dei creauit illum, ubi de similitudine omnino tacitum est. Non enim creando, sed in formando perducit deus hominem ad similitudinem suam: post plura sequitur ita: Praecepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiae boni & mali ne comedas: In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris. Hoc uerbum, hoc praeceptum si custodisset, profecto ad similitudinem eius qui dixerat, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, bene formatus astitisset. Deus namque qui dixerat, faciamus, Trinitas est, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: Et impressio praecepti eius si fuisset admissa, tria formasset, quae sunt charitas, spes, & fides, quae nunc non ab re doctrina Christiana sic reciprocatur, fides, spes, & charitas. Ad id quod dixerat, Ex omni ligno paradisi comede: charitas debuit occurrere, ut diligeret homo deum sufficiens sibi offerentem magnam largitate. Ad illud. De ligno autem scientiae boni & mali ne comedas, spes prompta debuit assurgere, ut consideret largienda sibi fore maiora propter obedientiae subiectionem, ab eo qui iam gratis tantam impederat largitatem. Ad id quod subiunxit, In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris, debuit adesse fides hominis, ut crederet uerbo dei tanquam ueritati. Haec ergo tria si non defuissent homini, iam tunc factus fuisset ad similitudinem dei, quoniam in his tribus haberet signaculum trinitatis.

Bene. 3.

Bene. 3.

Bene. 1.

Trinitas.

Trinitas
Imago.

Fides.
Spes.
Charitas.

¶ Diabolum serpenter ingressum decepto homine, meruisse, ut iam dicatur serpens antiquus. Cap. VIII.

Egit contra ille hostis dei, ut non reciperet homo praeceptum dei, ut sibi potius quam deo fieret homo similis. Serpentem namque ingressus: Cur (inquit ad mulierem) praecepit uobis deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi? ait illa: Ne forte, inquit, moriamur. Et ille: Nequaquam, ait, morte moriemini: Sed cur praecepit? uultis melius nosse cur ita precepit? Ecce dico uobis. Scit enim deus, quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi uestri, & eritis sicut dei, scientes bonum & malum. Credidit mulier magis diabolo quam deo, magis serpenti quam creatori, & ambo comederunt, scilicet mulier & uir. Itaque similitudinem dei perdidērūt, & ei potius facti sunt similes cui crediderūt, quia simile peccatum admiserunt. Propter quod enim peccatum ille cecidit de caelo, nisi quia dixit: Ascendam in caelum, & similis ero altissimo? Quid autem aliud in praeuaricatione illis praesumere persuasit dicendo: Comedite, & eritis sicut dei: igitur quasi palmam de homine obtinuit aduersarius dei, & magnifice gloriabatur quasi uicisset & auertisset penitus propositum dei, ut puta dicens in corde suo: Non deus ad similitudinem suam, sed ego effeci hominem ad similitudinem meam. Ex eo qui prius causas habuerat, ut uocaretur diabolus & satanas, iam tertiam habet causam, ut adhuc alio nomine uocetur, scilicet, serpens antiquus. Hoc est illi opprobrium sempiternum, quod tali nomine censetur. Hoc

Serpens
antiquus
Bene. 3.

Esai. 14.

illi ex

illi exprobat uerbum dei, dei ueritas, quia pro admittendo tali sacrilegio serpentem ingressus est, uenenata totus ardens inuidia. Qui enim hoc intendens cum fuisset summus angelus, abiectum reptile ingressus est, ut suum mendacium de serpente in mulierem, de muliere in uirum serpente faceret, ad perditionem totius posteritatis, ad mortem totius generis humani, Nonne merito nomen serpentis hereditauit?

¶ Quare diabolus serpens antiquus, deus autem antiquus dierum appelletur atque prædicetur. Cap. IX.

Nec uero prætereundum, quod non solummodo serpens, uerum & cum adiecti-
one serpentis antiquus cognominatur. Recte siquidem sic prædicatur, quia multo
uetustior est serpente illo uisibili animante siue reptili, quem ingressus, & per quem
locutus uenenam deceptionis effudit. Ille namque sexta die mundanae creationis in
ter animantia cætera creatus est, dicente deo: Producat terra animam uiuentem in genere
suo, iumenta, reptilia, & bestias terræ secundum species suas. At ipse uidelicet diabolus
uetustus est: ipse est principium uiarum dei, ait ipse deus ad beatum Iob. Multum ergo antiquus
ille serpens est: Attamen non sic prædicatur, uel prædicari debet antiquus, quo modo deus.
Ille namque solus sic prædicatur antiquus, ut hoc ipsum adiectiuum uice proprii nominis po-
natur, ut illic: Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Item: Et ecce
in nubibus cæli quasi filius hominis ueniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit. Huius
modi dictio per tropum ponitur, qui à grammaticis Antonomastia dicitur, uidelicet, cum
uice nominis, aliud quid insigniter prædicatur. Igitur serpens antiquus quidem, & ab initio
nocens & persequens, Antiquus inquam adiectiue dicatur. Solus autem deus, quia ab æter-
no & in æternum est, quia sine initio & sine fine est, proprie uel proprii nominis uice, anti-
quus dierum gloriose prædicetur. Talis uictor, ut sibi uidebatur, qualem & quam congru-
um suæ uictoriæ acquisiuit titulum: ut uocaretur extunc serpens antiquus, & diabolus &
Satanas, contra quod, deus dicitur & est solus antiquus dierum, & solus altissimus, & solum
uerbum eius ueritas.

¶ Diabolus (cum deciperet hominem) isdem usum fuisse fraudibus,
quibus nunc Sophistæ utuntur. Cap. X

Porro, uictoria eius in qua gloriabatur (ut iam dictum est) talis erat, qualis odibilius
Sophistarum esse solet. Nam per æquiuationes incautos & imprudentes, circum-
uenit in primis dicendo. Nequaquam morte moriemini, uolens intelligi mortem
carnis, quæ est separatio animæ & corporis: cum deus dicens: In quocumque die come-
deris ex eo, morte morieris, intelligi uoluerit mortem animæ à deo. Deinde dicendo: Ape-
riantur oculi uestri, apertionem oculorum ualde nequiter æquiocauit. Est enim alia aper-
tio oculorum, qua cognituri erant confusibiliter se esse nudos. Et est alia, quæ illuminatio di-
citur ut nihil latere possit. Illum priorem modum apertionis oculorum, ille proditor intendit
hunc autem posteriorem, seducta mulier intellexit. Similiter æquiuoce dixit: Eritis sicut dii
se & suos angelos cogitans, quos intendebat generi humano ita ingerere, ut diuina illis ex-
hiberent culturam. Ipsos autem intelligere uolens, quæ æque ut creator deus uera diuinitate
dij fierent. Item dicens: Scientes bonum & malum: boni & mali cogitabat experimentum
Ipsos autem uolebat intelligere, scientiam omnium rerum bonarum siue malarum, scientiam
omnium inquam, siue præteritorum, siue præsentium, siue futurorum. Idcirco dicens nolui-
it, scientes omnia, sed scientes, inquit, bonum & malum, ut dum cuncta euenissent contra
spem, sensumque illorum, ipse nihilominus seipsum defendere posset tanquam ueracem, &
omnia uera locutum. Recte igitur sapientia: Qui sophistice, inquit, loquitur, odibilis est, om-
ni re defraudabitur. Non enim data est illi à domino gratia: omni enim sapientia defraudatus est:
Cum hæc dicit, recte subaudimus, quemadmodum ille serpens antiquus, qui uere omni scientia
defraudatus est: Sic in eum per prophetam inter cætera dicitur: Perdidiisti sapientiam tuam
in decore tuo. Sic enim quisquis eiusmodi est, ipse similiter quemadmodum ille serpens om-
ni est sapientia defraudatus: nec uere dici potest sapiens, sed maliciosus.

¶ Hominem non ex ignorantia, non ex infirmitate, sed
ex superbia peccasse. Cap. XI.

NEc uero tantummodo de uictoria gloriebatur, uerū etiā de iustitia, siue de iusta uictoria sibi met placebat, dei & hoīs inimicus nimis iniustus. Neq; enī inuitū, sed uolentē hominē uicerat. Deniq; neq; de ignorantia, nec de infirmitate homo excusari poterat. Quomodo de ignorantia excusaretur, cui rem per semetipsum non tam fecerat deus? Quomodo de infirmitate, qui nullas corporis uel carnis suae pugnas patiebatur? Ne saltē esuriret, sufficere poterant caetera oīa paradisi ligna, quae gratia largitoris abundanter uno excepto tribuerat. Ex omni, inquit, ligno paradisi comede, de ligno autē sciētiae boni & mali ne comedas. Restat ut p̄ superbiam & contēptū peccasse credat, nolendo scilicet pati imperiū, nolendo recognoscere quod eundē quē creatorem & tam delitiosi paradisi habebat largitorē, deberet habere etiā praeceptorem & dominum. Ita esse litera quoq; manifeste declarat. Cum enim dixisset dominus deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? nullum subiectionis aut humilitatis uerbū respondit, sed hoc tantum dixit: Serpens decepit me, & comedi. Adā quoq; nihil aliud respondit, nisi hoc: Mulier, quā dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi, profecto responsa haec non consentientiū dño, haud & humiliū, sed rebellium sunt & contumacium. Palām enim faciunt dicta haec, quia non quasi per uim capti, sed quasi transfugae defecerāt ab imperio legitimi dñi & creatoris sui. Igitur quodāq; dem iure genus humanum peruasor hostis extunc detinebat, sed nihilominus in ipsū tota perditionis hominū causa redundat. Nec uerius iusta fuit eius uictoria q̄ eiusdem inuidētis callida malicia, & maliciosa calliditas.

Gene. 2

Gene. 3

¶ Non dei prouidentiam culpandam, sed creaturae leuitatem accusandam, quā consideratur, tam angelū q̄ hominem, non potuisse sustinere magnitudinē diuinæ beneficentiae ne superbiret. Cap. XII.

DIscepsant nunc usq; homines curiosi, & inquieti secretorū dei, scrutatores nimij, scrutatores suspiciosi. Quare inquiunt: Deus omnipotens & deus oīa sciens, nō praeuenit, non precauit, ne illa cōtingerent? Si uoluit angelū in cœlo, & hominē permanere in paradiso, cur non praeuidit, cur non prius effecit, ne uel angelus in cœlo uel homo peccaret in paradiso? O homo quisquis es qui uersas quæstiones huiusmodi, define sic pulsare altitudinem maiestatis creatricis, magisq; pulsa & accusa leuitatem utriusq; creaturae rationalis, scilicet tam angeli q̄ hoīs, quia neuter ingentia dei beneficia sustinuit, uterq; grandia dei dona in materiam uertit superbiendi. Quid enim nisi bonū creatoris donū in superbiam extulit tam hominē q̄ angelū. Illum in apice celsitudinis angelicae constituit; istū patrem multitudinis hominū, multitudinis sanctorū, & dei filiorū esse uolens, in paradiso collocauit. Nimirū magna utriusq; celsitudo, illius in principatu angelico, istius in propagando genere humano. Neuter pondus tanti honoris humiliter ferre potuit, utpote uterq; creatura leuis. Vnde autē leuitas utriusq; creaturae, nisi ex propria cōditione? Et ut manifestius dictū sit, unde uterq; leuis, nisi quia de nihilo, uel de non existentibus creata est? Creatus quidem est homo de aliqua materia, scilicet, de terra, sed ipsa terra de nihilo creata. Similiter angelus de qualicūq; materia creatus sit, ipsa eius materia de nihilo creata est, quia ergo tam angelus quā homo de nihilo creatus: creatura leuis est, & nisi ipsum, per quod creata est uerbū dñi uerbū increatū, per amorē suscipiat, nullius ponderis est; nullū dei donū siue beneficiū ferre potest humiliter. Quid ergo homo deū accusas, si cuncta dona sua creaturae subtrahit, nihilq; confert, ne habeat occasionē superbiendi ipsa creatura, siue angelica siue humana quidem sit? Si autem omnia uni quae cuilibet creaturae conserat, nō supportat creatura per relationem subuersa. Ecce comprobatū est ex duobus, scilicet ex summo angelo & ex hoīe, qui prior conditus & pater omnium fuit constitutus: quia principatum omnium nullus humiliter ferre potest, nisi deus increatus.

Scrutatores secretorū dei.

Roma. 9

¶ Vtile fuisse, ut reuelaretur per experientiam quod nouerat deus p̄ scientiam, scilicet non posse principatū creaturae humiliter sustineri, nisi à uerbo incarnato. Cap. XIII.

Comprobātū inquā est, hoc notū esse, ualde tam angelis quā hoīb; electis utile esse. Dicit enim Apostolus: Scimus autē quoniā diligentibus oīa cooperatur in bonū. Si oīa, nonne inter oīa tale experimentū cooperatur illis in bonum? Profecto nō parua cooperatio ē bonū res gesta p̄ quā ad cognitionē creatoris eruditi sunt & erudi-

Roma. 8

Matth. 11. & erudiuntur usq; nunc. Scimus em̃, & adhuc discimus recolendo ista quæ nunq̃ obliuisci debemus, quia necessariũ fuit, ut neq; angelus neq; homo quisquã principatũ totius creaturæ adipisceretur, sed solus deus ipse, qui ueraciter dicere potest: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Plane & cũ angelum summũ in cœlo, & cum protoplastum collocaret in paradiso: illũ super cæteros angelos, istũ ut humani generis esset unus propagator sciebat apud se, neutrũ posse in talis disciplinæ magisterio cæteris præsidere, ut diceret: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Sciebat in quã, sed non eo modo quo scire uult res, de quibus iudiciariam debet proferre sententiã. Exempli gratia: Sciebat quale peccatũ esset Sodomæ & Gomorrhæ, & tamen dicebat: Descendã & uidebo, utrũ clamorẽ qui uenit ad me opere cõpleuerint, an non est ita, ut sciam. Ergo modo quodã nouerat, scilicet per scientiam modo quodã nondum nouerat, uidelicet per experimentũ. Ita & anteq̃ angelum sublimaret in cœlo, & humani generis propagatorem in paradiso nouerat, iam utrũq; per scientiã, sed nondũ per experimentũ. Noluit ante experimentũ proferre iudiciũ, expectans ut noticiæ suę participes electos haberet, tam hoies quàm angelos, quod ab experimento actũ est, & utrũq; perutile est. Sed iam ad ipsũ certamen & uictoriã uerbi dei secundum res gestas recolendam ordine accedendum est.

Gene. 8. ¶ Deum quasi dormiuisse, dũ deciperet hoĩem serpens, deinde excitatũ, tanquã potentem crapulatũ à uino, percussisse inimicos suos. Cap. XIII.

Psal. 43.
Gene. 3. **P**aululum quasi dormitauerat dñs deus, quodammodo dormierat, interim dũ res accidit, qua se serpens ille uictorem esse, id est propositũ dei auertisse putabat. Nisi em̃ dormitasset siue dormisset, nihil aduersarius eius efficere potuisset. Hoc ip̃m uidelicet eũ dormisse dormitione quadã, propter quã solemus dicere: Exurge, quare obdormis dñe? scriptura innuit, cum dicit. Et cũ audissent uocem dñi dei deambulãtis in paradiso ad auram post meridiẽ. Post meridiem nanq; deambulare ad aurã consuetudinis humana est, ut post calidũ soporem quispiã qui forte crapulatus obdormierat in aura tepida respiret, & corpus suũ refrigeret ac releuet. Dormiera, ergo quadã dormitione, id est taciturnitate, permittendo serpentẽ accedere, mulierẽ colloqui cum serpente, uirũ, quocq; mori pariter per inobedientiã morte animæ. Porro ut sic dormiret deus, culpa hominis extitit, quia deũ neq; gratias agendo, neq; inuocando excitauit. Quid igitur à diabolo factũ fuerat, nisi quoddã latrocinium? Quomodo gloriari solet fur cũ furatus recesserit, sic ille deceptor ad horam gloriari pro scelere suo potuit. Verũ sicut tempore longe posteriori factũ & scriptum est: Et excitatus est tanquã dormiens dñs, tanquã potens crapulatus à uino, & percussit inimicos suos: Ita & de illo tempore recte dici potest. Excitatus em̃ est tunc, tanquã potẽs crapulatus à uino, id est, tanquã negligens factus hominis propter ausum superbiæ, qua deo fieri similis ambierat homo. Excitatus inquã est, id est requisituit perditũ, & percussit inimicos suos, uidelicet serpentẽ, uirum, & mulierẽ. Quo percussit eos? Nimirũ uerbo suo uerbo uictorioso, singulis quidẽ pro meritis, sed nõ eadẽ animaduersione percussit. Nã quomodo percutit quis inimicũ suum ut interficiat illum, ita percussit serpentem antiquum ut dampnaret, imò ut damnationis sententiã confirmaret super eum. Et quomodo percutit quis filiũ uel seruũ suũ ut corripiat eum, ita percussit superbientẽ hominem, ut ad humilitatem, quæ initium salutis est, reduceret eum.

Gene. 3. ¶ Quibus uerbis, & quare serpentẽ, uirũ, & mulierẽ increpauerit deus. Cap. XIV.

Psal. 77. **A**It em̃ ad serpentẽ: Quia fecisti hoc, maledictus eris inter oĩa animãtia terræ: super pectus tuũ gradieris, & terrã comedes cunctis diebus uitæ tuæ. Mulieri quoq; dixit: Multiplicabo erumnas tuas & conceptus tuos. In dolore paries filios tuos, & sub uiri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adæ uero dixit: Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes eam, &c. usq;: Donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerẽ reuerteris. Profecto neq; mulieri, maledicta es, neq; uiro, maledictus es, dixit: sed tantũ hoc, maledicta terra in opere tuo. Cuius uidelicet terræ maledictio non aliud est quàm multimoda & frequẽ afflictio, quã per uarios euentus terræ ex eo corruptæ & deterioratæ affligitur homo. Soli serpenti dixit, maledictus eris, quo uidelicet dicto, firma & immutabilis intelligenda est sententiã æternæ dñationis, quã uis em̃ ita litera sonet

sonet, ut de animante serpente possit intelligi, nihilominus tamen & multo amplius de serpente diabolo totū oportet intelligi, Alioquin quomodo pro maledicto uel poena maledicti reputabitur illi quod dictū est ei: Super pectus tuum gradieris, cū hoc ipsum prius à natura habuerit, q̄ diabolus eo usus, ut ad perditionem hominis. Magis ergo illi serpenti antiq̄ hoc positū est in maledicto, ut supra pectus suum gradiatur, & terram comedat cūctis diebus, id est, ut super homines eos tantum, qui ita terra sunt, ut non desiderent, aut respiciant cœlum, quærat & deuoret odio insatiabili, corde impœnitenti, ita datus in reprobū sensum, ut contra intentionē suam, semper bonū dei circa electos, dum impedire nititur, magis expediat, & adiuuet propositum, Quod est miro modo gradi super pectus proprium. Porro ad mulierem & ad uirū quæcunq; dicta sunt, etiā ipsa mors corporis quā imponens misericors deus, quia pulvis es, ait, & in puluerem reuerteris, uerba sunt corripientis & saluare cupientis, & iam tunc uias hominis auersi, sapientis spinis, ut saltem sola uexatio det intellectū auditui, memorēq; faciat hominē suæ conditionis, ut humiliatus corrigi possit & saluari.

¶ Quare prima promissio conterendi serpentis, quæ fuit caput uictoriæ uerbi, non ad mulierem, sed ad serpentem facta sit *Cap. XVI.*

Capitulum distulimus quod maximū est, & maxime ad præsentis operis rationem pertinet, uidelicet illud, quod ad serpentē post alia supra memorata dixit deus: Inimicitias ponā inter te & mulierē, & semen tuū & semen illius. Ipsa conteret caput tuū, & tu insidiaberis calcaneo eius. Quid primū in hoc uerbo gratiosa fides miretur? quid potissimū collaudet? Verbi ueritatē, an uerbi & patris eius bonitatem? Vtrunque collaudet, utrūq; digne prædicare desideret, quia uere magna bonitate sic elocutus est, magna & constanti ueritate locutio eius adimpleta est. Inimicitias, inquit, ponā inter te & mulierē, tanq̄ diceret: Nunc mulier simul & uir tibi fœderati sunt, tecūq; fecerunt pactū, & cū morte fœdus percusserunt, utpote quia à facie mea profugi atq; absconditi, dū requiruntur à me, quare hoc fecerint, cōtemnūt uocē cōmouētis, & defendēdo peccatū suū palām faciunt, quia tibi fauent, tibi cōsentientes tui amici sunt. Ego aut̄ huiusmodi amicitias dissoluam inter te & mulierē inimicitias ponā. Cur hoc ad ipsam mulierē non dixit? Poterat nanq; ubi dixit mulieri, multiplicabo erumnas tuas & cōceptus tuos, &c. hoc ipsum sic ad eandē dicere: Inimicitias ponā inter te & serpentē, & semen tuū & semen illius, cur ergo non dixit? Nimirū duplicem ob causam: primū, quia propter peccatū & peccati defensionem hoc mulier nō merebatur, ut sã tūc ad eam promissiones tales, promissioēs tantæ gratiæ faceret deus. Deinde quia nō ad ipsam Euam, sed ad alterā eiusdē sexus personā, uidelicet ad beatā uirginem Mariā intendebat ipse qui loquebatur. Recte igitur nō ad mulierē male meritam facta est auxiliatricis gratiæ promissio, sed potius ad serpentē hostilis & bellica cōminatio. Quid aut̄ tē hoc dicto deus, nisi semetipsum in proposito suo manere uelle testabatur? Serpēs nanq; insidiabatur ne fieret quod proposuerat deus dicēdo, faciamus hominē ad imaginē & similitudinē nostram. Vicisse & hoc propositū se auertisse gloriabatur. Deus autem eiusdē propositi sui uictoriam in potestate habens serpenti comminabatur.

¶ Per mulierē & semen illius intelligi quidē oēs electos, præcipue tamē, beatā uirginē Mariā, & semen eius, qui Christus est, sicut per semen serpentis, eos qui sunt ex patre diabolo, intelligimus. *Cap. XVII.*

Euidem principaliter beata uirgo Maria, mulier illa est, inter quā & serpentē inimicitias posituræ se dixit: & posuit deus, & semē illius, filius est ipsius, Iesus Christus. Veruntamē quoniā mulier, uniuersale fœminei sexus nomē est, oēs per mulierem intelligimus personas electas fœminei sexus, & per semē mulieris oēs personas electas uirilis sexus, quæz oīm uidelicet personarū utriusq; sexus Iesus Christus, cū eadē, ex qua factus est muliere, princeps & caput est. Quod si ratio quæritur, cur per semē mulieris personæ intelligi debeant sexus uirilis. Aiunt, qui de naturis scripserūt, ex paterno semine puellas, & ex materno pueros nasci, quia duplici semine cōstat oīs partus, cuius maior pars in ualuerit, occupat similitudinē sexus. Igitur cū dicit: Inimicitias ponā inter te & mulierem, & semen tuū & semē illius, oēs electos, tam fœminei q̄ uirilis sexus, per mulierē & semē illius intelligimus, Et ecōtra: Sicut per serpentem diabolus, ita & per semen serpentis oēs iniqui &

C maligni

Super pectus gradi.

Roma. 2.

Gene. 3.

Gene. 1.

Gene. 3.

Benimina
viperarum
Johan. 8

Gene. 3

Gene. 1.

Num. 21.

Liber bellozū
domini.

Deut. 34

Liber iustozū.
2. Reg. 1.

Gene. 3

Matth. 25

1. Johan. 3

Gene. 3

Gene. 1.

Gene. 4
Deb. 11.

maligni hoies imitatores eius recte intelliguntur, licet nemine genuerit aut creauerit ille. Nam si iniqui & impij hoies, serpentis, id est diaboli semen non essent; nequaquam dominus diceret iudeis: Et vos quae uidistis apud patrem uestrum facitis. Itemque, uos facitis opera patris uestri, profecto diabolus uolens intelligi. Sequitur enim protinus in eodem sermone: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris uestri uultis facere. Eorum qui tam constanter dicuntur semen serpentis, id est, filij diaboli, causa ut nasceretur peccatum extitit, dicente deo ad mulierem: postquam peccauit consentiens diabolo: Multiplicabo erumnas tuas & conceptus tuos. Porro illorum qui intelliguntur per semen mulieris causa ut nascerentur extitit benedictio dei, qua ante praearicationem primis hominibus benedixit, sicut scriptum est: Masculum & foeminam creauit eos, benedixitque illis, & ait: Crescite & multiplicamini.

Hanc inimicitiam caput & initium fuisse bellozū domini, & quod sacra scriptura dicitur liber bellozū domini, & liber iustozū. Cap. XVIII.

Capitulum hoc initium est libri bellozū domini, cuius Moyses hoc modo meminit: Siquidem Arnon, ait, terminus est Moab, diuidens Moabitas & Amorreos, unde dicitur in libro bellozū domini: Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon. Quis enim est ille liber bellozū domini, uel quae sunt bella domini? Constat nimirum ante ipsam, in qua hoc scriptum est, legem Moysi, nullos fuisse materiales uel manu scriptos libros bellozū domini, sed nec ulla nouimus bella alia domini, nisi illa, quibus extunc positus inimicitijs inter mulierem & serpentem: Inter semen mulieris & semen serpentis haecenus certatum est, & certabitur usque in finem seculi. Et contritum est caput serpentis, & idem uidentibus cunctis praecipitabitur in die iudicii, quae uictoria est uerbi dei. Ergo liber bellozū domini uniuersa sancta scriptura est, cuius partem praecipuam, scilicet pentateuchon Moyses ipse scripsit, & caetera uolumina sacra ueteris ac noui testamenti scribenda esse non ignorauit cum esset propheta, qualis ultra non surrexit in Israel, sicut de illo scriptum est: Quem nouisset dominus facie ad faciem in omnibus signis atque portentis. Et quis dubitet librum eiusmodi, scilicet sacra scripturam, librum esse uel recte dici bellorum domini? Quid enim aliud continetur uel agitur in scripturis sanctis, nisi bellum & certamen uerbi dei ad destructionem peccati & mortis. Dicitur autem eadem scriptura sacra, liber iustozū, scriptum est enim: Planxit autem Dauid planctum super Saul, & super Ionatham filium eius, & praecipit ut docerent filios Iuda arcum, sicut scriptum est in libro iustorum. Idem enim est ac, si dicatur: Quomodo male pugnatum fuerat propter Saul, quia uerbum domini non custodierat, praecipit ut docerent filios Iuda, in quo sperare deberent belli fortitudinem, quae intelligitur per arcum, id est, ut sic pugnare & uictoriam sperare discerent, sicut docet omnis liber iustorum, omnis textus scripturarum sanctarum. Igitur ab hoc initio libri iustorum, libri bellorum domini, quo sic deus edixit: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius. Ipsa conteret caput tuum, & tu infidiaberis calcaneo eius. Ab hoc inquam initio tanquam de monte excelso uirtutem cōtemplemur uerbi dei, descendantem uelut in campi planiciem aduersus maliciam suae mendacium diaboli serpentis antiqui, qualiter pugnauerit, qualiter uicerit atque triumphauerit, ut completo proposito suo, in quo benedicens primis hominibus in constitutione mundi, dicat tandem: Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi.

Inter Cain, semen serpentis, & Abel semen benedictionis, dominum statim inimicitias posuisse, & Abel uictoriam uerbi sua morte figurasse. Cap. XIX.

Primum serpentis semen extitit Cain. Hinc Iohannes in epistola sua: Non, inquit, sicut Cain qui ex maligno erat serpentis, ergo semine erat, uidelicet imitatione inuidiae, non natura. Porro semine mulieris, semen benedictionis dei, primus extitit Abel. Semen autem mulieris dico, quia fuit non ex peccato, propter quod mulieri dictum est: Multiplicabo erumnas tuas & conceptus tuos, sed ex bono benedictionis, qua ante peccatum benedicendo & dicendo: Crescite & multiplicamini, nasci iusserat omnes sanctos. Inter hoc semen mulieris, & illud semen serpentis: Deus memor propositi sui, statim inimicitias posuit. Inimicitiarum principium illud extitit, quod a semetipsis dissenserunt studiis diuersis, imo contrariis. Cain namque infidelis & agricola extitit, Abel fidelis & pastor ouium fuit, de quo Apostolus: Fide, inquit, plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit deo, per quam testimonium

testimonium consecutus est esse iustus, testimonium perhibente muneribus eius deo. Eo nimirum modo maxime deus inimicitias posuit, inter eos uidelicet muneribus, Abel testimonium perhibendo. Sic enim scriptum est: Et respexit dominus ab Abel, & munera eius: ad Cain uero, & ad munera illius non respexit. Iratusque est Cain uehementer, & concidit vultus eius. Inimicitias ergo inter utrumque deus posuit, quia respectus dei in Abel: Semini nequam inimicitiarum & odij causa extitit. Sed & illud considerandum, quia contra serpentem in ipsa oblatione sua, pius Abel uisibiles inimicitias excreuit, offerendo agnum simplex animal, & innocuum contra serpentem maliciosum atque nocuum. Sed quid euenit, qualis inimicitiarum tunc euentus extitit? Pium impius occidit, Semen bonum inuidia seminis nequam extinxit. Ecce initium bellorum domini. Hic primus ex facie uerbi dei, uictoria eiusdem uerbi, pie mortis praeursione declarauit.

¶ Abel per iustitiam fidei, ad similitudinem dei factum, & hominibus mortuum, deo melius uiuere, imò loqui etiam. Cap. XX.

Ecce iam unum hominem de massa illa, cuius principia fuerunt Adam & Eua, iuxta suam prouexit intentionem bonam, quam proposuerat dicendo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Iste enim non solum ad imaginem dei factus est, id est rationalis, quod non negatur etiam de maligno Cain, uerum ad similitudinem quoque eiusdem dei, in eo quod imitator eius extitit, per iustitiam fidei. Amplius autem in eo spectat, ad similitudinem dei, quod pulcherrimam in semetipso prae tulit figuram uerbi dei, uerbi incarnandi, & per patientiam peracturi uictoriam peccati & mortis. Notum est alumnis sanctae ecclesiae, penè cunctis, quod dicimus, quia in Abel Christus, in Cain qui illum occidit, Iudaicus populus, qui Christum erat occisurus, in uoce & clamore sanguinis Abel, accusatio sceleris Iudaeorum, inexcusabilem, in terra quae aperuit os suum, & suscepit sanguinem Abel: Ecclesia quae sanguinem Christi, fideliter in sacramento bibitura erat, pia similitudine signabat. Non ergo uinci, sed uincere incipiebat uerbum dei, propositum dei, in morte iusti. Qui tunc reuera perfectus est, ad imaginem & similitudinem dei, quando tali modo decidit. Etenim hominibus quidem mortuus est, sed deo uiuit, deo loquitur, imò & nobis loquitur, & uerbum dei sonat sanguis eius. Nam & ipse deus: Vox, inquit, sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et Apostolus dei cum dixisset: Fide plurimam hostiam Abel obtulit deo subsequens, & persecutus, & per illam, inquit, defunctus adhuc loquitur. Nonne & hoc ipsum testatur in Euangelio dominus, qui cum de mortuis daret testimonium resurrectionis dicente deo: Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob: Protinus assumpsit dicens: Deus non est mortuorum, sed uiuorum: Omnes enim ei uiuunt. Ex abundanti est hoc astruere, quod omnium primus Abel mortuus hominibus, nihilominus uixerit deo, nisi quod delectabile est insultare serpenti antiquo, qui tam fatuus est, ut iam uictorem faciat deum in bono proposito, dum cupit ipse esse uictor. Quia quem fecit interfici hominibus, melius fecit uiuere hominibus & deo, uere super pectus suum gradiens, idem nequissimae intentioni suae omnino contraria efficiens.

¶ Generationem Cain qui erat semen serpentis, uelocius pullulasse, ciuitates & regna constituisse. Item, Cain reproborum, Abel autem electorum generationis principium fuisse, easque deinde secundum carnem conuptas diluuij uindictam meruisse. Ca. XXI.

Inte ea uelociter pullulabat semen serpentis, quod erat Cain, uidelicet secundum imitationem patris eius, id est, serpentis antiqui, ut puta homicidae & inuidi, Quia per inuidiam & ipse occidit. Velociter inquam pullulabat semen illud, iamque regnare praeceperat, condens ciuitates & oppida, sicut scriptum est: Et aedificauit Cain ciuitatem, uocauitque nomen eius, ex nomine filij sui Enoch. Porro semen mulieris siue semen dei, tardius ueniebat, imò à radice perisse uidebatur, quando Abel non relicto semine, id est, nullos habens liberos, fuerat interfectus. Sciendum quippe est, Cain & Abel duarum generationum fuisse principia, quarum altera reproborum, altera electorum generatio est. Sunt quidem generationes istae, secundum carnem commixtae, sed hoc accidit per peccatum, quia cum cecipissent homines multiplicari super terram, uidentes filij dei, filias hominum quod essent periturae, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. Hoc ita contra dei statutum euenit,

C 2 sicut

Gene. 4.

Gene. 6.

Heb. 11.

Gene. 4.

Heb. 10.

Matth. 23.

Gene. 4.

Cain.

Abel.

Duarum generationum principia.

Gene. 6.

sicut & illud, quod longe posterius filij Israël, contra præceptū domini duxerunt uxores filias Chananaeorum. Ipsiq; filias suas, eog; filijs tradiderunt. Vnde & accidit, ut per mulieres subuersi, facerent malum in conspectu domini, seruiendo filijs alienis. Sic inquam & illud contra dei præceptum extitit, quod tunc filij dei, id est homin; selectæ generationis, filias hominum, id est, generationis reprobæ, cuius Cain erat principium, uxores acceperunt. Vnde

Gene. 6

& ita corrupti sunt, ut deus induceret diluuium, & deleter eos. Pœnitent enim, inquit, me fecisse eos. Cum igitur sublatus esset iustus Abel, quasi de uictoria tumidus serpens sibi plaudebatur, eo quod sublato bonæ generationis seminario, sola in mūdo pullularet generatio sua, generatio mala & adultera.

¶ Electorū generationē, deleta Abel, tardius per Seth & Enos restauratā, non habere hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirere. Cap. XXII.

Gene. 4

Sed cognouit adhuc Adam uxore suam, ait scriptura, & peperit filiū, uocauitq; nomen illius Seth, dicens: Posuit mihi deus semē aliud pro Abel, quē occidit Cain. Sed & Seth natus est filius, quē uocauit Enos: Iste cœpit inuocare nomē dñi. Ab isto ergo semine mulieris, altera generatio rectorū, quæ secundū carnē defecerat, in Abel resuscitata est. Vnde & congruū satis uocabulū posuit illi pater, ut uocaret eū Seth. Seth namq; resurrectio interpretatur. Nimirum uel prophetico spū, uel ab experimētis quibuscumq; Adā prædoctus est, ut sciret eū esse de patre deo, & per generationē eius implendū esse propositū dei, ut prædestinati nascerentur electi, & idcirco dixit: Posuit mihi deus aliud semen pro Abel, quem occidit Cain. Quanta mora fuerat anteq̃ resuscitaretur hoc principium bonæ generationis? Vixit Adam, inquit, centum & triginta annos, & genuit ad similitudinē & imaginē suā filiū, uocauitq; nomē eius Seth. Nimirū per tot annos Adā potuit genuisse filios & filias, nec solus Adam potuit genuisse filios & filias, nec solum Adam, sed & ipse Cain, qui iam ciuitatem condebat. Recte ergo & ueraciter sapiens dixit: Hæreditas ad quē festinatur in principio, in nouissimis benedictione carebit. Hoc em̃ nō solum in quolibet homine, uerumetiam in uniuersitate hominum, certis claret experimentis, quia uidelicet generatio Cain, id est, semē serpētis, & cum festinatione uenit, & cum festinationē ciuitates condidit. Generatio autem Abel siue Seth, semen dei, quod posuit deus pro Abel, & tardius uenit, & ciuitatem hic manētem nō habuit, sed futuram inquisiuit.

Prover. 20

¶ Generationē filiorū dei, denuo per mulieres, callido antiqui serpētis cōsilio corruptam fuisse. Cap. XXIII.

Quid ageret, quo se uerteret ille serpens antiquus, dū semini suo cōtrariū semē dei multiplicaretur? Inuenit quid faceret, unde uerbū dei superare, propositūq; eius adhuc sese auertere posse sperabat. Sciebat quod per mulierē, utrū primū cepisset.

At uero tūc multæ succreuerāt mulieres pulchræ & cōcupiscibiles, & uiri quamuis iusti, ab libidinē proni, utpote de uiciata radice nati. Sciēs ergo ualere sibi ad mortis ipsorum prouētum, cōsortia mulierum alienarum, id est, earum, quæ de generatōe Cain exortæ sunt, egit ut fieret quod scriptura factum narrat, dicens: Cūq; cœpissent homines multiplicari super terram, filiasq; procreassent, uidētes filij dei filias hoim quod essent pulchræ, acceperūt sibi uxores ex oib; quas elegerāt. Ecce primus effectus, primumq; experimētū, propter quod ueraciter de illo ad beatū Iob dictum est: Virtus eius in lumbis eius. & potestas eius i umbilico uētris eius. Per luxuriam namq; quæ uiris in lumbis & foemini in umbilico est, rem tātā effecit, ut uirtuosus sibi uideretur, & potēs siue fortis. Quia secundū intentionem suam nō parum profecisse sibi uisus est, in eo quod filios dei, filijs siue filiabus hominum fecit cōformes, ut nulla uel parua esset discretio generatōis Cain, & generatōis Seth.

Gene. 6

Job. 40

Gene. 1.

Gene. 6

An parum sibi uisus est fecisse, quum is, q̃ proposuerat dicens: Faciamus hominem ad imaginē & similitudinē nostram, talem, tāquam diuersum proferret sermonem: Pœnitent me fecisse hoīem? Sic em̃ scriptum est: Delebo, inquit, hoīem quē creauī, à facie terræ: ab hoīe usq; ad animātia, à reptili usq; ad uolucres cœli. Pœnitent me fecisse eos, Si ergo rite perpensis sanitate serpentis blasphemii, leuitatemq; inimici præsumptuosi, haud dubium quin multum res illa magnos eius flatus auxerit, ut putaret se omnino auertisse propositum dei: uerbumq; eius fecisse uacuum ad ipsum reuerti.

¶ Quo

Quo pacto sit intelligendum quod deus dixit: Pœnitent me fecisse hominē, & delebo hominem quem creavi à facie terræ. Cap. XXIII.

Interim quid rogo est, quod vel scriptor de deo loquens: pœnituit eū ait, quod hominem fecisset in terra? Vel quod ipse deus, cū dixisset: Delebo hominem quem creavi à facie terræ, subiunxit: Pœnitent enim me fecisse eos? Si idcirco delere se dicit hominem, quia pœnitent eū fecisse hominem, cur uel unū tātopere, tātoq; miraculo reseruat hominem, de cuius posteritate rursus multiplicentur homines boni & mali, & pauci quidem boni, multi uero mali. Valde repugnat hoc sensui, quem signare uidetur litera dicēs: quia deum pœnituit. Nec uero factū hoc solum repugnat, ne sicut sonat litera passiuā intelligatur dei pœnitudo. Verū etiam & alterius loci scriptura, quæ dicit: Quia nō est deus quasi filius hominis ut mutetur. Itemq; de pœnitudine ait: Nō flectetur, neq; enim homo est ut agat pœnitētiam. Si igit deus nō quasi homo uel filius hominis est ut mutetur, & si pœnitudine nō flectitur (ut uerbi gratia nec nūc quidem quādo dicit, pœnitent me fecisse hominem, uniuersum deleat hominem) qualiter in hoc dicto & loquētis ueritatem, & nō pœnitētis mutabilem seruabimus maiestatem? Hic primo sciendum est, magnam eius quæ deo ascribitur, & eius quæ homini accidit, pœnititudinis esse distātiā. Homo nāq; cum sit mutabilis, aliquādo de malis uel iniustis, aliquādo de bonis quoq; & iustis actibus suis pœnitudinem gerit. Et neuter huius, id est, humanæ pœnititudinis modus, in sapiētem cadit. Sapiēs nāq; apud philosophos seculi illius esse cōceditur, qui neq; mali uel iniusti quicquam quod pœnitudo corrigat admisit, neq; bonū aliquid uel iustum quod gessit in prauum mutauit. Quod si talis pœnitudo in sapiētem nō cadit, quāto magis deo nūquam accidit? Ille nāq; nō nisi de bonis uel iustis nūquam pœnitudinē gessit aut gerere potuit, quia mali quippiā uel iniusti cōmittere nūquam potest aut potuit. Multū ergo à pœnitudine hoīs differt dei pœnitudo, quæ nimirū nō aliud est, nisi uel à misericordia ad iudiciū, uel de iudicio ad misericordiam trāsitiō. Nam istæ sunt uniuersæ uia domini, misericordia & ueritas iudicij. Est autē quādo de misericordia trāsiens ad iudiciū nequāq; pœnitudine flectitur, ut de iudicio rursus trāseat ad misericordiam, uidelicet, dū homo peccator cōtra deum permanet impœnitēs, ut idem Saul, de quo cū dixisset dñs: Pœnitent me, quod cōstituerim Saul regē. Postea Samuel cōtra eūdem loquitur: Porro triumphator in Israël nō parceret, & pœnitudine nō flectetur, neq; enim homo est, ut agat pœnitētiam. Est etiam quādo post misericordiā, uel inter ipsam misericordiā largitatē, exercēs iudiciū, nequāq; tamē à misericordiā proposito ulla pœnitudine deflectitur: Exempli gratia, ut in Dauid, super quē post multā misericordiā, sauerū propter Vriam Ethæum iudiciū exercuit: nec tamē eūdem à facie sua proiecit sicut proiecerat Saul. Secundum hāc misericordiā & iudicij dispēlationē, pœnituit quidē eū fecisse hominem. i. de misericordia, filiis dei impensa uel impēdēda, trāsiuit ad iudiciū. Veruntamē eadē pœnitudine flexus nō est, ut bonum defereret propositū propter quod fecerat hominem primum.

Quid sit, quod Moyses de deo scripsit: Et prœcauēs in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus. Cap. XXV.

Vid de hoc dicemus, quod nō solū pœnituisse, uerumetiā intrinsecus dolore tactū fuisse dñm, scriptura testatur: Sic enim scriptū est: Pœnituit eū quod hominem fecisset in terra, & prœcauēs in futurū, & tactus dolore cordis intrinsecus. Delebo, inquit, hominem. Dicit aliquis, more humano scriptura loquitur, quia loquitur hoībus. Ita esse cōsentimus. Veruntamē necesse est uerū esse, quod scriptura loquitur ueritatis: Dolor cordis dñm tactum fuisse pronūciat. Porro dolor quædam passio, de quatuor passionibus una, quarum hæc sunt noīa: Dolor siue tristitia, gaudiū siue inepta lætitia, pietas siue timiditas, spes siue cupiditas. Has quatuor passioēs, imō uitia, pueri legimus apud poetam insignē dicētem q̄ breuissime: Hanc metuūt hoīes, cupiūt, gaudentq; dolētq;. Cū ergo sit impassibilis diuinitas, offenditur quispiā, quoties pro re mētio fit huius loci, ubi dolore cordis intrinsecus deū fuisse tactū sacra narrat scriptura. Sed ecōtra, sciendum, quia dolor alius gaudiū aliud, alia spes, alius timor, à sancta nobis scriptura prædicatur, quæ nō passiones siue uitia, imō summæ uirtutes à spiritualibus spūaliter intelliguntur. Est enim dolor, id est pietas, quam efficit spūs sanctus, unde & spūs pietatis dicitur. Est gaudiū fructus eiusdē spūs

Pœnitentia del.
Gene. 6

1. Reg. 15

Gene. 6

Pœnitentia del.

Sapiens pœnitendo.

Uia domini.
Psalm. 24

1. Reg. 17

2. Reg. 11

Gene. 6

Affectus
animi.

Affectus
fidelium.

RVPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICTO

Gala. 5 sicut dicit Apostolus: Fructus autem spūs, est gaudium, &c. Est & spes primarū uirtutum media, sicut ait idem qui supra: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc. Est & timor sanctus, uirtus & uirtutum custos, quem idem spūs sanctus efficit, unde & in ordine septem spirituum, sicut spūs pietatis, ut iam dictum est, ita & timor prædicatur spūs timoris domini. Non igitur offenditur fidelis animus tanquam inconuenienter de impassibili deo prædicetur, quod sicut litera sacra prædicat, dolore cordis tactus fuerit intrinsecus, quia reuera, sicut & alibi ueritas prophetica testatur: Deus est æmulator & ulciscens dominus. Nec omnino quispiam deum ueraciter imitatur, nisi sit particeps boni zeli uel æmulationis eius.

¶ Quo dolore tactus esse dicatur intrinsecus. Cap. XXVI.

Zelus.

Dolor namq; cordis, quo tactus est intrinsecus, tam fortis, tam pius, & impassibilis deus, zelus bonus est, & idcirco non passionē, sed uirtutē dicimus dolorē eius, ut uere est. Econtrario inuidia diaboli, per quā mors intrauit in hunc mundū, zelus malus est, & ille zelus passio magna & misera summūq; uitium est. Vtrūq; zelū diffinire libet. Zelus bonus est diligere homines, odisse autem hominum iniquitates. Econtrario, zelus malus est odisse homines, diligere autē hominum iniquitates: Et ille quidē dei est, iste autē zelus diaboli est. Deus namq; primus & præ omnibus diligit hominem, odit autē hominis iniquitatem. Imitantur autē hunc quicumq; homines proximos suos ita diligunt, ut odio habeāt & persequantur male facta ipsorum. Econtrario, diabolus primus & præ omnibus odit hominem, & diligit hominis iniquitatem. Imitantur autē illum, qui homines uel fratres suos ita oderunt, ut eorū diligant iniquitatem, id est, nō diligunt nisi cōsentiant uel cōsimiles sibi fiant ad faciendum iniquitatem. Ista zeli oppositio contraria, diabolus deo cōtrarius n, & hominibus constituit inimicum, & utriusq; zeli cōtinuum ab initio usq; ad finem seculi perseverat duellum, semper uincente zelo domini exercituum, semper zelo diaboli cadēte in cōfusionem & opprobrium. Diabolus in zelum amaritudinis, dum ad iniquitatem, quæ mors animæ est hominē allicere non potest, ad occidēdum corpus per ministros suos cōsurgit. Deus autē eum quidē a quo zelus eius recessit peccatoris uel impij, pro eo quod de iniquitate incorrigibilis est, & corpus & animā in gehennam mittit: Eum autē, pro quo zelari dignatur, punit temporaliter, ne puniat æternaliter. De huiusmodi Apostolus: Dum iudicamur autem, inquit, a domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

¶ De diluuiō, imō tribus iudicijs dei. Cap. XXVII.

Gene. 6

Poenitudine igitur & dolore cordis tactus intrinsecus, id est, bono zelo excitatus, quid dixit? quid fecit dñs deus? Nō, inquit, permanebit spūs meus in hoīe in æternū, quia caro est, eruntq; dies illius centū uiginti annorū. Ac deinde ad Noe: Fac tibi, ait, arcam de lignis leuigatis. Ecce ego adducā diluuij aquas super terrā, ut interficiam omnē carnē, in qua uitæ spūs est subter cœlum. Vniuersa quæ in terra sunt, cōsumētur. Iudicium hoc uictoriæ uerbi dei pars magna, triumq; iudiciorū eius quoddā mediū est. Notum quippe est, tria tremēdæ maiestatis eius esse iudicia. Primum, quo diabolus & Satanas ille de cœlo proiectus est. Secundū hoc, quo mūdus per aquam mūdatus perierat. Tertiū quod in nouissimo die futurum est per cōflagrationem ignis. Et primo quidem scilicet angelī, secūdo soli homines iudicati, tertio tandem & homines & angelī sunt iudicandi. Itemq; primi poena iudicij solis angelis, poena secūdi solis hominibus. poena tertij simul & angelis & hominibus pro sui qualitate cōueniens, uel sufficiens parata est, mira & terribili dispositione creatoris. Angelos quippe, & nō etiam homines aëris substantia uehit, in quem angeli demones facti, de cœlo sunt præcipitati. Econtrario, nō angelorum uel spirituum, sed hominum uitam aquarum substantia suffocare potest uel potuit, quibus inundantibus tunc homines terribiliter sunt deleti. At uero substantia ignis, tam angelos, quàm hoīes urere simul poterit, ut testatur ipse dominus dicturum se, profitens malis hominibus: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Non igitur uane præmissum est, uel poenituisse, & dolore cordis tactum fuisse intrinsecus, quia uidelicet tanti iudicij poenam erat ille laturus. Ipse est qui miserorum poenis non delectatur, nec rursus potest negligens esse aut inuitas, ut peccata secundum modum cuiusq; non ulciscatur. Hinc ait ipse in euangelio: Nō possum ego a meipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico. A seipso nāq; facit, & iudicat, quod

Tria iudicia dei.

Barth. 25
Gene. 6

Deus poenis miserorum nō delectatur.

Iohan. 5

quod audit is, qui merita reum subuertit & inordinata relinquit: Verbi gratia, ut dicat bonum malum, & malum bonum, & pro fauore suo sicut iustum ita & iniustum dimittit impunitum. Hoc qui facere non audeat homo utcumque iustus est, qui autem non vult, iustus & sanctus est, qui autem facere nunquam possit, aut potuit, solus deus est, qui natura iustus est.

¶ Quid sit quod dominus dixit, non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. Cap. XXVIII.

Quare autem facturus hoc iudicium præmisit, dicens: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. Nonne & antequam hoc diceret, auferebat spiritum homini deus, & deficiebant & in puluerem suum reuertebantur. Nonne & primo dixerat homini: Donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Imò nonne idcirco emisit eum de paradiso ne uiueret in æternum? Dixit enim cum ironia grauissima, dixit iam tunc dolore cordis tactus intrinsecus: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum, statimque subiunxit: Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno uitæ, & comedat & uiuat in æternum, emisit eum dominus deus de paradiso uoluptatis. Quid ergo sibi uult, quod quando filij dei, filias hominum uxores acceperant, illæque genuerunt gigantes, id est, uiros famosos & potentes à seculo, quando corrupta iam erat terra, omnisque caro corruperat uitam suam, cum propter hoc uellet inducere diluuium, quasi tunc primum decernens dixit: Spiritus meus, id est spiritus à me datus, siue ad imaginem meam factus, non permanebit in homine in æternum. Quid inquam, nisi omnibus seculis satis factum esse uult ab experimentis, quod sapienter, & utiliter, rationabiliter & misericorditer faceret, hoc ipsum quod hominem morte animæ iam mortuum, per peccatum, in corpore mortale esse noluit, edicendo illi, quia puluis es, & in puluerem reuerteris, præueniendo illud, & eiciens de paradiso uoluptatis, ne forte mittens manum, sumeret & comederet de ligno uitæ, & uiueret in æternum. Igitur cum dicit: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum. Hoc eum intendere arbitramur, ut approbemus & laudemus bonum eius consilium, quia uere quod hominem in animam mortuum uetuit esse corpore immortalem, hoc fecit misericorditer nobis consulens, & sicut scriptum est, præcauens in futurum. Quid enim si propter uitam longiusculam, qua tunc uiuebat, alius annos nongentos triginta, alius nongentos quinque, alius nongentos sexagintaduos, alius nongentos sexaginta nouem, ut Mathusala, Si, inquam, propter tantulam uiuendi moram, quæ ad æternitatem comparata, nec momenti quidem, uel puncti rationem obtinet, ita superbiebant homines uiri famosi, à seculo potentes atque gigantes, id est, dei contemptum habentes, mente superbissimi, & carne corruptissimi, sicut ipsa scriptura semel & iterum atque tertio, imò & quarto inculcans & replicans manifeste asserit, quid egissent uel quales fuissent, si sese nunquam morituros esse scirent? Perpendat qui potest, quia reuera nec leuiter dictum est, præcauens in futurum: nec leue fuit aut paruum, quod precauit deus impedimentum salutis suorum ad æternam gloriam prædestinatorum, cupiens bonum usque ad uictoriam perducere propositum. Arbitrari namque licet, quia non minus in hominibus quam in daemonibus incorrigibile fuisse superbiam malum, addita corruptione carnis ultra miseriam daemonum, qui carnei non sunt.

¶ Quare Noe accepta sententia perdendæ uniuersæ carnis, non intercesserit pro hominibus sicut Moyses. Cap. XXIX.

Propterea dicente deum: Finis uniuersæ carnis uenit coram me, & ego disperdam eos cum terra, fac tibi arcam &c. Audit Noe uir iustus atque perfectus, & tacet, nullamque precem pro iniustis offert, ut deum teneat, ut iram eius suspendat: Exempli gratia. Sicut eundem deum tenuit Moyses, dicente sibi: Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te gentem magnam. Hoc ille fecit, ut uere mitis & iustus, nullatenus ambiens, ut fieret ipse in gentem magnam, magisque alijs quam sibi consulens. Sed non proinde immitis aut iniustus Noe, qui cum pararet arcam cum filiis suis ad reparationem orbis terrarum, non intercessisse legitur aut elaborasse, ut iratum cunctis uiuentibus & cunctos delere uolentem, tenere posset eundem deum. Moyse namque alia in fide & dilectione cordis sui fuit causa, quam ea, cuius solius sensus prebere uidetur litera dicens: Recordare Abraham, Isaac & Israel seruatorum tuorum, quibus iurasti dare terram hanc, &c.

3 scripto quos
piam facere.

Gene. 6

Psal. 103
Gene. 3

Gene. 3

Gene. 6

Gene. 6

Exo. 33

Exo. 33

RVPERTI ABBA. TVITIEN. DE VICTO

Nam ille non tantū attendebat multiplicationem seminis uel possessionem terræ Chanaan, quam tūc erant intraturi, quantū aspiciebat ad honorem dei, salutemq; generis humani, ut esset deus uerax & uictor propositi. Iuxta illud: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris. Abrahæ nāq; promiserat, imò & cum iuramento repromiserat deus, quod in semine eius benedicerentur omnes gentes, quod est Christus: Et per os Iacob prædixerat spūs ueritatis, quod de tribu Iuda Christus foret nasciturus. Non, inquit, auferetur sceptrū de Iuda, & dux de fœmore eius, donec ueniat qui mittendus est. Si ergo minas impleuisset deus, cōtra populum illum dicēs Moysi: Dimitte me ut irascatur furor meus cōtra eos &c. non uideretur deus iustificari in sermonibus suis, uictoriāq; propositi peregrisse uerbum ueritatis. Moyses nāq; & si de genere Abrahæ, non tamen erat de tribu Iuda: ideoq; & si faceret eum deus in gentem magnā, ut de linea eius Christus nasceretur, nō omnino uicisset uerbum dei, quia non tribui Leui Christus, sed tribui Iudæ fuerat promissus, ut ex ea nasceretur. Igitur eūdem deū quem miratum uni genti Moyses fideliter tenuit: Noe uniuersam carnem delere uolentē, rationabiliter dimisit: Quia uidelicet, perditio multitudinis nihil impedit uictoriā uerbi dei siue propositi dei, dummodo superest, uel unus ad suscitandum semen mulieris, inimicitias habiturū contra semen serpentis.

¶ Quid sit quod scriptū est: Noe inuenit grām corā dño. Item: Noe uir iustus atq; perfectus in generationibus suis. Cap. XXX.

Hic unus tunc iustus erat, sicut de eo scriptura dicit: Noe uero inuenit gratiam corā domino. Item: Noe uir iustus atq; perfectus fuit in generationibus suis. Porro generationes eius, ab eo quē posuit deus pro Abel uidelicet: Seth nāq; genuit Enos & Enos genuit Cainan, & Cainan genuit Malalehel, Malalehel genuit Iareth, & Iareth genuit Enoch, & Enoch genuit Mathusala, & Mathusala genuit Lamech, & Lamech genuit Noe. Nā istæ generationes Noe, generationes erāt filiorū dei, & generationes Cain, generatiōes dicūtur filiorū hominū, cū scriptura sic dicat: Cūq; cœpissent homines multiplicari super terrā, filiasq; procreassent, uidentes filij dei filias hominum quod essent pulchræ, accēperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant. Cum igitur in generationibus suis, id est, generationibus filiorum dei, solus Noe iustus atq; perfectus fuerit, magna & do-
lenda demonstratur accidisse corruptio filiorū dei per cōmixtionem filiorū hominum, quorum pulchritudo mentes & oculos cœpit, & sine dubio cōrda peruertit, sicut recentiori tempore Salomonem quoq; sapientissimum, per mulieres alienigenas constat esse deprauatum. Vnus autem numero quid erat in illa tanta multitudine hominum, utpote diu uiuentium & multipliciter generantium. Attamen unus ille omnipotenti uerbo dei suffecit ad retinendam, siue perficiendam uictoriæ suæ palmam, ut nihilominus quandoq; perficeret bonum propositum quod intenderat dicendo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Quid enim erat coram deo omnis illa multitudo uiuentis & florētis seculi, nisi fœnum & flos agri. Vere enim fœnum est populus, Vere omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos scēni. Et sicut facile est fœnum exiccari, & florem cadere uento flante, sic facile fuit uerbo dei, tantam multitudinem delere. Porro ipsum uerbum domini manens in æternum, obedientem sibi manere fecit hominem unum, gubernans eum per cōtempibile lignum.

¶ Quod Noe quia seruauerat uerbū dei, idē à uerbo seruatus sit. Cap. XXI.

Puta ergo iam tunc sibi dixisse deum: Quoniam seruasti uerbum patientiæ meæ, & ego te seruabo ab hora tentationis quæ uentura est in orbem uniuersum, tentare habitantes in terra. Multum em̃ attinet, ad laudē uictoriosi uerbi dei, quod ob seruator eius propter hoc ipsum, quod illud seruauit, seruatus est ab hora tentationis, imò à toto anno iudicij, id est, diluuij quod per totum annum terram uniuersam occupauit. Quod erat illud uerbum patientiæ dei: Ecce, inquit, ego adducam diluuij aquas super terrā, ut interficiam omnē carnem, in qua spūs uitæ est subter cœlum, &c. Hoc uerbum re-
dicitur uerbum patientiæ dei, quia uidelicet postquam hoc uerbum dixit deus, adhuc diu patienter sustinuit. Anni fere centum interfluxerunt ab hoc dicto, antequam inundaret diluuiū, & illi credere nolentes, & in impietate permanentes, patientiā dei contemnēdo, iram sibi

Moyses uni genti deū iras-
cū tenuit, quē
Noe uniuersas
carnē delere vo-
lentē rationabi-
liter dimisit.

Ad retinendū
uerbū dei vnus
suffecit.

Multa ad dei
uerbi uictorio-
si laudē attinēt.

Gene. 6

sibi irrevocabilem thesaurizaverunt. Hinc Petrus apostolus: Qui increduli, inquit, fuerant aliquando, expectabat dei patientia in diebus Noe cum fabricaretur arca. Vigilanter itaque attendenti liquet, quod longa & magna fuerit patientia dei, & quod ueraciter ille uir iustus atque perfectus, seruauerit uerbum patientiae dei, uidelicet centum (ut iam dictum est) annis fabricando arcam. Irrisiones & forte multa difficilia sustinens ab incredulis dum annuntiaret uerbo & opere, inundaturus super omnem terram aquas diluuii. Denique cum quingentorum esset annorum, locutus est ei deus: Fac tibi, inquiens arcam de lignis leuigatis, Et eadem scriptura teste, sexcentorum erat annorum, quando diluuii aquae inundauerunt. Quamtos putas tanto tempore fluctus hominum sustinuit, si prophetae suis quisque temporibus per uerbum domini praesciendo plagam quamlibet imminuentem sic offenderunt, ut de uita quoque periclitarentur? Vnde & dicit quidam illorum: Formido & laqueus facta est nobis uaticinatio & contritio, cui incredibile uidetur iustum illum multum offendisse fabricando arcam & futurum praenunciando diluuium, per tot annos apud superbos & gigantes illos, in illo recenti seculo, ceruicoso nimis atque luxurioso. Igitur quomodo seruauit uerbum patientiae dei, & ipse deus siue uerbum dei seruauit illum ab illa seueritate iudicii, miraculo magno & congruente eius fidei? Sicut enim corruptionem fluctus, quibus omnis caro corruerat uiam suam, mente euicit, & laudem iustitiae siue perfectionis habere meruit, ita & aquas diluuii uehementer inundantes per contemptibile lignum superando, seculis omnibus innotuit.

¶ Quod dominus propositum suum satis declarauit toties bene dicendo hominibus. Cap. XXXII.

Post illud iudicium, uerbum dei suos in mundo praecones & notos & insignes habuit, imò ut haberet, effecit, quorum primus idem Noe cum filiis suis benedictionem eandem accepit, quam dudum deus edixerat, quando primos homines mascululum & foeminam creauit. Sicut enim tunc illis benedixit deus & ait: Crescite & multiplicamini, & replete terram, sic & post diluuium residuis istis eodem uerbo benedixit. Sic denique scriptum est: Egredere, inquit, de arca tu & uxor tua, filij tui, & uxores filiorum tuorum tecum, cunctaque quae sunt apud te educ tecum, & ingredimini super terram, crescite & multiplicamini super eam. Ac deinceps: Odoratusque est dominus odorem suauitatis, & benedixit Noe & filiis eius, & dixit ad eos: Crescite & multiplicamini, & implete terram & sit terror uester ac tremor super cuncta animalia terrae. Deinde tertio: Vos autem crescite & multiplicamini, & ingredimini super terram, & implete eam. Trina uerborum eorundem repetitio, magna est propositi dei confirmatio, quod proposuit in uerbo suo,

sciens & praesciens atque praedestinos habens omnes sanctos atque electos suos, quos nasci uolebat sibi de genere humano, quantis meritis crescere, quanto numero multiplicari haberent extunc usque in finem seculi, quando & con-

gregatis illis ad dexteram suam dicet ipsum uerbum incarnatum Iesus Christus uictor propositi:

Venite benedicti patris mei,
possidete regnum quod
uobis paratum est
à constituto
one mundi.

FINIS LIBRI SECVNDI.

2. Pet. 3.

Patientia dei magna.

Gene. 6

Gene. 7

Primos Noe sustinuit hominum fluctus

Praecones suos in mundo ipse dei pater habuit
Gene. 3
Gene. 1.

Gene. 8. 9.

Ibidem.

Sanctos atque electos in mundo nascituros, proficere meritis deus iubet.

Matth. 25

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI
LIBER TERTIVS.

¶ De tribus filiis Noe, Sem, Cham, & Iaphet, & quid sit, Dilatet deus Iaphet,
& habitet in tabernaculis Sem. Capitulum primū.

Gene. 9
Tabernacula
Sem quid des
ignent.

Gene. 11.

Heb. 11.

NVNC IAM SERMO PER COMPENDIVM CVR
rens, uidelicet omissis myſteriorū ſue allegoriarū longis itineribus, magniſq;
circuitibus deſcendit ad tabernacula Sem, dicente patre Noe: Dilatet deus Iaphet,
& habitet in tabernaculis Sem. Porro tabernacula Sem adoptionē filio
rum dei, & gloriā & teſtamentū & legiſlationē, & obſequiū & promiſſa intel
ligimus, quæ omnia data ſunt ſemini Abraham, qui fuit de poſteritate Sem. Sem quippe ge
nuit Arfaxat, Arfaxat genuit Sale, Sale genuit Heber, Heber genuit Phaleg, Phaleg ge
nuit Reu, Reu genuit Saruth, Saruth genuit Nachor, Nachor genuit Thare, Thare ge
nuit Abraham. Tabernacula ergo Sem, beneficia dei ſunt iam dicta, quæ præſtitit deus
ſemini eius Abraham ueniēti ex poſteritate Sem, & recta illa beneficia intelligimus per taber
nacula, quia uidelicet Abraham & cæteri patres per quos uel cū quibus illa ſunt adminiſtra
ta, manentem hic non quærentes habere ciuitatem, & illam expectantes, cuius artifex & cō
ditor eſt deus. In tabernaculis habitabant conſtitentes, quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper
terram. Ad hæc igitur tabernacula Sem ſermone deducto ingrediendum eſt, & reueren
ter aſpiciendum, qualiter uerbum dei peregrinationem noſtram ſubiens, exinde militauerit
contubernales non dedignans habere homines, per quos omnem militiam noſtræ ſalutis
ordinaret, tandiu cum illis commorans & per eorum uoces ſonans, donec ex ipsis quoque
carnem aſſumens bellator atq; princeps belli totius, ipſe ad publicum contra ſerpentem an
tiquum procederet.

¶ De confuſione linguarum, natiuitate Abraham, & ſecūdo promiſſionis uerbo
quod in ſemine eius benedicendæ eſſent oēs gentes. Cap. II.

Gene. 10.

Gene. 11.

Gene. 10.

Diuiſe lingue
Gene. 11.

Lingarum
confuſio.

Gene. 12.
Abraham re
promiſſio

Gene. 22.

Diuſæ iam erāt inſulæ gentiū in regionibus ſuis tam à filiis Iafeth & filiis Sem q̄ &
à filiis Cham. Enumeratis quippe filiis Iafeth, ſtatim ſubiunctū eſt: Ab his diui
ſæ ſunt inſulæ gentiū in regionibus ſuis, unusquiſq; ſecundū linguā ſuā, & famili
as in nationibus ſuis. Item, enumeratis filiis Cham: Hi filij Cham, inquit, in na
tionibus & linguis & generationibus, terrisq; & gentibus ſuis. Deinde enūeratis filiis Sem
ſecundū cognationes & linguas & regiones in gentibus ſuis, ſtatimq; præmittens: Hæ fa
milie Noe iuxta populos & nationes ſuas: Ab his, inquit, diuiſæ ſunt gētes in terrâ poſt di
luuiū. Quā aut ob cauſam in linguas diſſonas eadē gentes diuiſæ ſint, cōtinuo ſcriptura nar
rat, uidelicet q̄a facere ciuitatē & turrim, cuius culmen ad cœlū pertingeret, uolebāt per ni
miā ſuperbiā, quā ibidē ſcriptura denotat nominādo illos filios Adā, ait em̄: Deſcēdit aut do
minus ut uideret ciuitatē & turrim quā ædificabāt filij Adā. Illic cū dicit, filij Adā, procul
dubio ſubintelligendū eſt, ac ſi diceret, imitatores Adā, qui dei ſimilitudinē appetuit, non p
uerbi dei obedientiā, ſed per mentis ſuæ ſuperbiā. Illa diuiſio ſue cōfuſio linguarū accidit in
diebus Phaleg, qui & idcirco appellatus eſt Phaleg, quia in diebus eius diuiſa eſt terra, ut iā
dictū eſt. Anni ſerē centū nonaginta ſucceſſerunt poſt illā diuiſionē linguarū hominum, &
natus eſt Abraham, ad quē incarnationis ſuæ deſiderabilē fecit promiſſionē unicū & indiuiſi
bile dei uerbū, dicēte deo ad illū: Egreſſe de terra tua, & de cognatione tua, & de domo pa
tris tui, & ueni in terrā quā monſtrauero tibi, faciāq; te in gentē magnā, & benedicam tibi, &
magnificabo nomē tuum, erisq; benedictus, atq; in te benedicetur uniuerſæ cognatiōes ter
ræ. Siue ut alibi dixit: Et benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ.

¶ Quod confuſio linguarum abſcondendo diuinæ promiſſionis
theſauro profuerit, Cap. III.

Hinc

H Inc illud dicere libet, quia sicut Apostolus ait: Omnia diligentibus deū cooperantur in bonū: sic & illa confusio linguarū, & sanctis patribus ad quos factum est hoc uerbum, & ipsi deo dei uerbo cooperata est in bonum. Oportebat enim pro tempore, ut fieret occultum tale mysterium, neq; super eo disceptaretur, per publicū, quia dignus eo non erat mundus, fere totus ubiq; lasciuiens & petulcus, nimirumq; ferox atq; superbus, quamuis recenter seueritate inundantis diluuii percussus, & usq; ad paruas reliquias una strage consumptus. Oportebat, inquā, interim manere occultum talem, tantæ promissionis thesaurum. Primo, ne peregrini illi, quibus hoc bonū erat creditum, iam tunc inuidiā intolerabilem paterentur. Deinde, ne diuinæ uocationis & supernæ spei margarita, ante porcos missa conculcetur. Sic erat uerbo dei pro sanctis patribus ab hominū impiorū uel secularium inuidia cauendum, quomodo cauetur pro radice nouella, dum adhuc unicum uix uirgultum protulit, unde bonum speras uel desideras fructum. Sicut enim extirpatio radicis spem fructus percipiendi præcidit. Ita patribus si intempestua fuisset à persequentibus illata iniuria, mortis facultatem præpediisset implendæ promissionis. Idcirco uerbū ipsum futuræ carnis suæ patres custodiuit, testante psalmo, cum dicit: Non reliquit hominem nocere eis, & corripuit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Et quid ad cautelam istam tam idoneum, quam præmissa cōfusio linguarum? Et quidem expedierat & utile fuerat, quod ubi deus confudit linguas, turrim illam ædificatū, non audiuit unusquisq; uocem proximi sui, & ædificare cessauerunt: Sed magis expediiuit, utiliusq; fuit, quod gentibus ignorantibus præ confusione linguarum, sancta scripturæ turris uera & uere peringens usq; ad altitudinem cœli construenda erat, sacramenta continens iam dictæ promissionis.

¶ Quod mysteria dei, non solis exteris per confusionem linguarū, uerumetiam indigenis Israëlitis per ænigmata & figuras abscondita fuerint. Itē, de trium linguarū literis inuentis. Cap. IIII.

N Vnquid uero & in sola multitudine seminis Abrahamæ, Isaac, & Iacob, quæ uidelicet multitudo duodecim tribuū, gens una uel populus unus extitit, defuturi erāt homines eiusmodi, homines indigni æquæ ut gentiles uel incircumcisi, quibus manifeste deberet ostendi sacramentum uerbi dei? Non utiq; defutura erāt, imò futurum erat, ut in illa gente carnaliū multitudo, sua insipientia paucoꝝ spiritaliū fatigaret sapientiā: futurū hoc non ignorabat deus ipse dei uerbū, dum sicut ad salutē nostrā necessariū erat, suū per scripturā legis & prophetarū uellet hominibus præsignare consilium. Recte igitur non solū in una lingua sese abscondit uerbum dei, uerumetiam in eadem lingua, quæ cæteris erat ignota gentibus, dicta uel decreta sua sic temperauit, ita similitudinibus uel figuris obumbravit mysticis, ut uix pauci, uix soli spirituales percipere possent quale haberet consilium, quali ordine recuperare intenderet salutē mundi. Propter hoc primū literæ sunt, ut uidelicet in eis & per eas significaretur, & usq; ad tempus clauderetur atq; signaretur uerbi dei mysteriū, uenturi ad expugnandum generis humani inimicum, per assumptæ carnis & passionis suæ sacramentū. Primarum, id est, Hebraicarū ista reperiendarum erat & fuit causa literarum. Primo namq; literæ hebraicæ per Moysen repertæ, & Hebræis traditæ sunt. Secundæ, græcæ, quas Græcis Cadmus tradidit, quo tempore dux Othoniel filius Israël pater erat. Tertio loco trium linguarū principalium, iunior Latina lingua, literas habere cœpit, quas Carmentis reperit, quo tempore populū Israël iudicabat Iair. Et illæ quidem iuniores, græcæ & latinæ literæ ob humanas res significandas repertæ, quandoq; ad diuinas res significandas gratia dei sunt admixtæ. Primæ autē, id est Hebraicæ ad significandas res diuinas repertæ uel traditæ sunt. Nunc uero ad ordinem redeamus.

¶ Quod serpens antiquus propter uerbū promissionis, contra Abrahamā, Isaac & Iacob, inuidia quidē motus sit, nocere tamē eis nō potuerit. Cap. V.

P Romissione beati seminis facta ad patres (ut iam dictū est) quomodo ille serpens antiquus quippiā inde cognouit, imò quomodo nō cognosceret ipse callidus, & de regno suo, de regno mūdi huius male sollicitus. Circūibat enim terrā, & perambulabat eam tanquā fortis armatus, custodiens atriū suū, attēdens, ne quid forte cōtra suū

Roma. 8

Dei mysteriū
occultum man
ere operæ præ
dictæ erat.
Matth. 7

Psalm. 104

Ad dei mysteriū
rum celsitudinē
linguarum con
fusio idonea

*

Literæ quare.

Literæ hebraicæ,
et græcæ, la
tinæq; unde ex
ortæ.

Judic. 3.

Literæ hebraicæ
ad quid res
pertæ.

Job. 1.

Lucæ. 11.

principi

principatū suboriretur, secundū illud quod audierat dicentem tibi deū: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semē tuū & semē illius. Hinc et nūc requisitus est sub eisdē sere tēporibus à domino dicente: Vnde uenis Satan? & respondēs ait: Circūui terrā & perambulāui eam. Et dñs ad eum: Nunquid ait, cōsiderasti seruum meū Iob, quod nō sit ei similis in terra, homo simplex & rectus ac timēs deum, & recedēs à malo? Erat autē Iob de stirpe Hus primogeniti Nabor fratris Abrahā, cuius uidelicet Hus, scriptura libri Genesios hoc modo meminit: His ita gestis, nunciatū est Abrahā, q̄ Melcha quoq; genuisset filios Nachor fratri suo Hus primogenitū & Bus fratrē eius. De stirpe Bus Eliubuzites dictus est, qui & in libro Numeri Balaam nominatur. Porro iā dictus Iob in terra Hus, qui fuit (ut iam dictū est) ex Nachor primogenitus, Dinā quoq; filiā Iacob (ut Philo perhibet) extitit maritus. Istum cōsiderauerat Satan circūeundo terrā, & perambulando eam, quod esset homo simplex & rectus, ac timēs deum, & recedēs à malo. Quomodo ergo nō etiā cōsiderasset Abraham, Isaac, & Iacob fidē p̄missionis habētes, & propter illam spem, peregrinādo de gente in gentē, & de regno ad populū alterū pertransientes? Plane cōsiderauit istos & sciuit eē ciues regni dei, regno suo cōtrarios, & de ipsis semen mulieris percepit fore nasciturū suo semini contrariū. Sed quid ageret? Quomodo bonam radicem illam corrumpere, aut quorū per manus hominū extirparet? Verbum dñi frequenter illos uisitans, & intus fidem illorū in corruptā custodierat, & foris pro eis reges corripiebat, hominemq; eis nocere nō relinquebat. Et Abrahā propter pulchritudinē Sarā, Isaac propter pulchritudinē Rebecca, & Iacob propter benedictionē quam surripuerat fratri suo mori timuit, idēq; propter Laban de Mesopotamia fugit. Sed (ut iam dictū est) uerbū dñi quemq; eis nocere non permisit: Noli te, inquit, tangere Christos meos, &c. Ita contigit, ut nunquā eis nocere praeualeret inimicus, nullum ex eis siue in anima, siue in corpore lādere posset ille serpens antiquus, &c.

¶ Quod Ioseph deinde, primos serpentis insultus per fratres propter somnium exceperit. Cap. VI.

Vluente tamē patre Iacob, primos serpentis diaboli assaultus Ioseph sanctus excepit, & in illo accrescēte filio, aspectu decoro, pater pius nōnihil passus est, quia patienti paterno corde vulnerato compassus est. In illum adolescentem totos maliciā suā impetus ille inuidus intorsit. Verūtamen non est factum quod uoluit, ad quod fratres ipsius per inuidiam concitatos ut facerent animauit, sed factum est quod deus uoluit siue dei uerbū, quod cū illo & in illo fuit, sicut scriptū est: Quia eloquiū domini inflammauit eū. Quid etiā serpens ille fieri uoluit? Nimirū uoluit illum occidi, & ex illa uoluntate eiusdem diaboli homicidā, ex illius inspiratione uox illa processit ut uidentes eū dicerent fratres sui: Ecce somniator uenit, uenite occidamus eū, & mittamus in cisternā ueterem. Quid autē deus uoluit? profecto quia uocaturus erat famem super terrā, & omne firmamentū panis conterere habebat, uoluit mittere ante eos uirū hunc, & potius in seruū uenundari, q̄ occidi Ioseph, ut humiliaretur quidem in cōpedibus pedes eius, & pertransiret ferrū animā eius, non tamē humiliaretur sub peccato anima eius, neq; pertransiret ferrū in corpus eius, haberetq; patientiam donec ueniret uerbū dei, donec inflāmaret eum eloquiū domini, ut mitteret rex & solueret eū, princeps populorū, & dimitteret eū, constitueretq; eū dominū domus suā, & principem omnis possessionis suā. Vicit ergo in illo iam tūc eloquiū domini, quia non est factū quod primū dixerunt secundū inspirationē serpentis maligni: Venite occidamus eū: Sed factū est illud quod sonuit, utiq; eloquiū dñi per unū illorū dicentem: Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrū, & celauerimus sanguinē ipsius? melius est ut uenundetur, & manus nostrā non polluantur, caro etiā & frater noster est.

¶ Quid sit quod à Hieremia dictum est, Vox in Rama audita est, &c. Rachel plorans filios suos. Cap. VII.

Primos assaultus serpentis illos idcirco dixerim, quia uidelicet à promissione beati seminis facta ad Abrahā, qui persecutionē pateretur, cuius sanguis propter iustitiam quæreretur, primus iste fuit. Vnde animaduertere licet sanctum & uere diuinum Euāgelistā in morte paruulorū innocentū satis cōgrue, multūq; sapiēter ita dixisse: Tunc adimpletū est, quod dictū est per prophetā dicentē: Vox in Rama audita est, ploratus & ulula

& ululatus multus: Rachel plorans filios suos & noluit consolari, quia non sunt. Quid enim nōne eiusmodi ponens testimonium, omnē filium qui pro causa occiditur illius beati seminis, quod est Christus, vult haberi tanq̃ Ioseph? & omnem matrem quācūq; pro tali causa occisum plorat filium, siue una sit mulier carnalis mater, siue sit ecclesia spiritualis mater, p̃iis matribus in morte ipsorum cōdolens, ut s̃ape factū est, vult haberi tanq̃ Rachel? Et recte ac rationabiliter uniuscuiusq; illorū innocētium paruulorum mater, in tali causa uocatur Rachel, similiterq; tota ecclesia martyrū Christi mater, quia uidelicet illius, cuius primi animā, ferrum pertransiuit, dicta est Rachel. Hoc spiritui sancto placet, in quo & propheta cecinit & Euāgelista intellexit, quia sicut tūc pater Iacob noluit cōsolari, & sicut mater Rachel si aduiueret nollet cōsolari, eo q̃ nō esset Ioseph, & tamen erat, & nō solum uiuebat, uerumetiā potens erat, & prospere agebat Ioseph. Ita ecclesia siue quācūq; mater fidelis, plorat quidē pietatis affectu filiū occisum, tanq̃ nō sit, sed ille est, & nō solum est, uerumetiā melius est, & uerius uiuit, idcirco quia talē ob causam euenit ei quod in hoc seculo nō est. Proinde Rachel ploranti filios suos, & nolenti cōsolari super eis, quia nō s̃unt, cōtinuo hāc dicit dominus: Quiescat uox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo, ait dominus: Et reuertetur à terra inimici tui, & est spes nouissimis tuis: & reuertetur filij tui ad terminos suos. Firmiter hoc tenet catholica fides, quia filij reuertentur ad terminos suos, quia p̃i martyres siue illi innocētes qui plorabantur, eo q̃ nō essent, & nullam carnis memoriam seculo reliquissent, resurgēt & apparebunt in regno Christi, regno suo secundū similitudinem illius Ioseph, qui cū putaretur à fera deuoratus, uixit, & uiuēs atq; potens inuentus est.

¶ Quod serpens ille antiquus nō solum insidias fratrum, uerumetiā illecebras concupiscentiæ mulieris aduersum Ioseph suscitauit, neque tamen uicerit. Cap. VIII.

Notandū interea quod nō uno modo tantū, sed duobus modis antiquus ille serpens aggressus est Ioseph. Neq; enim solummodo per fraternam inuidiam cōsurrexit, ut eū corporaliter occideret, sicut occisus fuerat Abel, neq; solummodo per scēmiā nam circumuenire uoluit eū, ut animā eius occideret, sicut circumuenerat Adā, sed per utrūq; & in utroq; conatus eius frustratus est. Dixerunt nāq; fratres inuidētes: Venite occidamus eū: & factum nō est, dixit domina mulier: Dormi mecum, & factum nō est. Grandis pugna, grande spectaculū. Victus ille serpens, quia uerū infligere non potuit, salsum confinxit crimen, propter quod & humiliauerunt in compedibus pedes eius, & ferrum pertransiuit animā eius. Sed nōne hāc agendo serpens super pectus suū gradiebatur, id est, suam intentionē conculcabat, sibi met cōtrarius. Tali nanq; uia, taliq; processu procedebat ad uictoriam eloquium dñi, quod inflammauit eū, & ad hoc perducebatur ut prodesse illi somnia sua uerbo dñi consonantia, ut scilicet uocata fame super terrā, consurgeret & staret manipulus eius, fratrumq; manipuli circumstātes adorarent manipulum eius. Itemq; ut sol & luna & stellæ undecim adorarent eū super terram: Quod fratres quidem fecerunt, pater autem nō aliter fecisse legitur, nisi quod iurante illo de transferendo corpore eius adorauit deū, cōuersus ad lectuli caput, qui uidelicet pater per solem figuratus fuerat, sicut & fratres per stellās undecim. Porro mater iam obierat, quæ per lunam signata fuerat, sed profecto si aduiueret tunc temporis: deum in filio gratanter adoraret. Igitur in laude sapientiæ uirtricis, quæ nō est alia q̃ deus, uerbū dei, ueraciter est dictum, & s̃ape dicendum, quia uenitum iūctum istum nō dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eū, descenditq; cum eo in foueam, & in uinculis nō dereliquit eum, donec afferret illi sceptrum regni, & potētiam aduersus eos qui eū deprimebant, & mendaces ostendit qui maculauerunt illum.

¶ De tertio promissionis uerbo, Non auferetur sceptrum de Iuda, donec ueniat qui mittendus est. Cap. IX.

Post hāc insignia diuinæ uirtutis, ecce iam tertio uerbū promissionis, uerbum inuictum tale per os Iacob patriarchæ ædedit oraculum: Catulus leonis Iuda ad prædam fili mi ascendisti, requiescens accubasti ut leo & quasi leæna. Quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrū de Iuda, & dux de scēmore eius, donec ueniat q̃ mittendus est, & ipse erit expectatio gentiū. Tertiū hoc fuit beati seminis, quod est Christus, præ-

D conium

Gene. 37

Diere. 31.

Siphariā serpens antiquus aggressus est Ioseph.

Gene. 37

Psalm. 104
Gene. 3

Gene. 37

Gene. 49

*Bene. 3
Bene. 22*

*Uerbu dei in
concussum ex
titit.*

Bene. 49

Apo. 12

*Mulier partu
ries ecclesia est*

*Draco diabo
lus esse cum co
perit.*

Exodi. 1.

Ibidem.

Philip. 3

Apo. 12.

conium. Primum quippe fuerat illud ad serpentem: Inimicitias ponam inter te &c. Secundum illud ad Abraham: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Ac perinde tertium hoc est, cuius ueritas duo præcedentia perficit, & complet. Nam si Christus, imò quia Christus de tribu Iuda est, ergo semen Abraham est, & dum ad prædā ascensurus præcinitur, uerū esse confirmatur id quod inimicitias inter semen serpentis & semen mulieris positurū se prædixerat deus. Itaq; domus quidem Iacob. in qua uerbum promissionis repositum fuerat, masculini serpentis instinctu concussa, & scelere in fratrem admissio contaminata est, & Ioseph laborauit usq; ad uincula, sed ipsum uerbum neq; concussum, neq; alligatum exitit, quinimò quod semel & iterum prædixerat deus, id ipsum tertio repetens, & clarius edicens per os patriarchæ in Aegypto peregrinantis, & in ipsa peregrinatione morientis confirmauit. Adde quod tempora quoq; aduentus eius certo signo præsignauit: Non auferetur, inquit, sceptrum de Iuda, &c. Hoc namq; signum, quia non solum rex, uerumetiam dux auferendus erat, & oblatu est de Iuda, id est, de gente Iudaica, temporibus Romani imperij quādo rex dandus erat, & datus est Herodes alienigena, uidelicet patre Idumæo, & matre natus Arabica. Hoc inquā, & si nō alio signo cognoscendum & cognitū est tempus aduentus eius, taliter ut nunc apparet, quia nō solum regem & ducem, sed & locum perdiderunt & gentē.

¶ De signo mulieris amictæ sole, parturientis & clamantis ut pariat, & item de signo draconis magni & rufi, &c. Cap. X.

Qualiter deinde inimicitia sæpe dictæ processerint, qua uoce, quibus conabimur uerbis consequi, quali signo uel classico sono studiosus excitabit, attentumq; faciet spectatorem certaminis admirandi? Ecce Iohannes in Apoca. Iesu Christi dicit: Signum magnum apparuit in cælo, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim, & in utero habens, & clamabat parturiens, & cruciatur ut pariat. Et uisum est aliud signū in cælo, & ecce draco magnus & rufus, habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus suis septem diademata, & cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eam in terram, & draco stetit ante mulierem quæ erat paritura, ut cū peperisset, filium eius deuoraret. Signa hæc magna sunt, suarq; significatione & cœptum dirigere sermonem, & attentum reddere ualēt auditorem. Signa hæc mentis oculos ferunt, excitantq; & aperiunt ad cognoscendam earum, de quibus loquimur, faciem rerum. Mulier quippe illa: ecclesia est. Draco ille diabolus est. Mulier tunc cœpit in utero habere, quando fides patriarcharum, de quibus nunc loquebamur, promissionem habens, Christū cœpit expectare. Diabolus autem tunc cœpit draco esse, quando contra fidem uel spem illam sæuire cœpit, aperta persecutione, scilicet mortuo Ioseph & omnibus fratribus eius, quando rex nouus super Aegyptum constituitur, qui ignorabat Ioseph, & ait ad populum suū: Ecce populus filiorum Israel multus & fortior nobis est, uenite, sapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur &c. Tunc inquam cœpit draco esse, & tanquam draco nō solummodo fraudulenter decipere, uerumetiam fortiter pugnare. Non solummodo decipere animas, uerumetiam occidere corpora, dicente illo rege: Quando obstricabitis Hebræas, & tempus partus aduenerit, si masculus fuerit, interficite illum, si femina, reseruate. Item ad populum suum: Quicquid, ait, masculini sexus natū fuerit, in flumen projicite, quicquid feminei, reseruate. Anteq; tale quid iuberetur aut fieret eis instinctu serpens erat & serpens dici merebatur, quia decipiendo latenter & subdole mentibus labebatur. Extunc autem draco est magnus, draco rufus, palam sæuiens, aperte persequens, magnus magnitudine regum, & multitudine hominum impiorum interficientium, rufus sanguine piorum morientium.

¶ Coronā duodecim stellarum in capite eiusdem mulieris, fuisse principes duodecim tribuum, & quod in utero habuerit, fuisse uerbum promissionis. Cap. XI.

Vtrumq; signum, & mulier illa, & draco ille apparet & uidetur in cælo, quia uidelicet ab his dumtaxat, qui cœlestia meditantur, q̄ dicere possunt: Nostri autem conuersatio in cælis est: ab his inquam uidetur, sentiturq; animo, & in muliere quantus dolor, & in dracone illo quantus sit uel fuerit horror. Mulier illa amicta erat sole, quia dotata erat patriarcharum fides cœlesti promissione; luna sub pedibus eius, quia seculi

culi temporalibus bonis sic utebantur sancti patres, ut non ipsa bona mentibus eorū dominarentur per cupiditatem, sed nō ipsi bonis illis per liberalem dominarentur dispositionē. In capite mulieris corona stellarū duodecim, qua in illo primitiue ecclesiæ initio, filij Iacob patres fuere duodecim tribuū, iuxta illud: Fidele uerumq; somniū, uidebam per somniū quasi solem & lunā & stellas undecim adorare me. Sine dubio stella duodecima, ipse est, qui somnium uiderat. Equidem secundū sua temporis illius merita, fratres undecim non lucebant, sed secundum futurorum spem & electionē quæ ex ipsis erat assumenda, stellæ lucidæ erāt illi. Stellæ lucidæ sunt eiusdem electionis principes, duodecim Apostoli. Et in utero habens inquit. Quid habens, & unde habens? Habens inquit semen in quo benedicerentur omnes gentes: Et hoc habens ex creatore deo rationalis creatura, tanq̄ de proprio uiro uxor legitima. Ex quo deus Abrahamæ semen illud promisit, & eiusdē Abrahamæ cæterorumq; cuiusq; anima promissionis fidē suscepit, extunc eadē mulier in utero habere, id est pregnans eē cœpit: Et clamabat parturiens, & cruciatur ut pariat. Mulieres quæ corporeos partus ædiderūt & pariendo dolores illos expertæ sunt, bene sentiunt quā ueraciter ueritas dicat: Mulier cū parit, tristitiam habet, quia uenit hora eius &c. Sic profecto quæcunq; anima uerbū dei, uerbum deum: Christum Iesum filium dei diligit & in Christo pie uolens uiuere, persecutionem patitur, bene sentit id quod dicitur de muliere illa. Quia clamabat parturiens, & cruciatur ut pariat. Nos cœpta persequentes, uictoriæ uerbi dei magna & præclara insignia in eo maxime cōtinuamus, quod superatis cunctis draconis capitibus, filius mulieris masculus raptus est ad deū, & ad thronum eius, gentes omnes uirga ferrea rectorus.

Gene. 37

Apo. 12

Gene. 22

Apo. 12

Johan. 12

Apo. 12

¶ Quando primū cœperit parturire, clamare, cruciari ut pareret. Cap. XII.

Exo. 1

QVando (sicut iam dictum est) surrexit rex nouus super Aegyptū, qui ignorabat Ioseph, & populū filiorum Israel crescentem affligere cœpit, & masculos occidi uel in aqua necari iussit, pro hoc inuidens, quia crescebant & multiplicabant, tūc mulier illa in utero habens clamare cœpit, quia uidelicet tunc erigebat se primum caput draconis tam in illo rege, q̄ in eo qui mortuo illo successit. Tunc nanq; ingemiscientes filij Israel propter opera uociferati sunt, ascenditq; clamor eorum ad dominum pro operibus, & audiuit gemitum eorū. Et omnes quidem uociferati sunt, sed nō omnes uociferandi scientiā habuerunt, id est, non omnes uociferando corporis pariter & animarum suarū liberatorem, qui ad patres ipsorū repromissus fuerat quærere uel desiderare scierunt. Nam ferre omnes de corporum sola salute solliciti, curā uel sollicitudinem habere nescierūt de animabus suis. Hinc animaduertendum est, multū profuisse mulieri, quod primū caput draconis cōtra se stare uidet, quia uidelicet illo periculo cōmonita se in utero habere recognouit, & in partus sui felicitate sperare didicit. Nam si tranquillitas tēporis in Aegypto illi arrisisset, male secura iacuisset in medio fornicationum idolatriæ. De quibus per prophetam parabolice dictum est: Fili hominis, duæ mulieres filia matris unius fuerunt, & fornicatæ sunt in Aegypto, in adulescentia sua fornicatæ sunt, ibi subactæ sunt ubera earum, & fractæ sunt māmæ pubertatis earū. Bene igitur, quod saltem uexatio intellectum daret auditui, ut quamuis pauci, tamen nonnulli suspirarent & optarent iam semen illud, quod deus Abrahamæ repromisit. Nā primus Moyses tunc ad dominū dixit: Obsecro domine, mitte quē missurus es. Sentiebat nanq; nihil per se uel per alium posse ad perfectū adduci, nisi ueniret ipse qui mittendus erat: de quo pater Iacob in benedictionibus Iudæ: Non auferetur, inquit, sceptrū de Iuda &c. & hoc non sine magni desiderij clamore dixit, quippe q̄ & alibi, tacito ore clamasse legitur, domino dicente: Quid clamas ad me? Clamabat igitur mulier, id est, quæ iam incipiebat esse ecclesia, quam signat mulier: & cruciabatur ut pareret, nonnullis iam cum temporali liberatione corporum desiderantibus aduenire promissum patribus, liberatorem animarum pariter & corporum.

Exo. 2

Uociferati sunt, quid.

Ezech. 23

Uexatio intellectum dat.

Gene. 22

Exo. 4

Gene. 49

¶ Quod agnus quē immolabant filij Israel, uerbi fuerit typus incarnādi, econtra

Pharao rex Aegypti caput primum serpentis. Cap. XIII.

Exo. 4

Sed iratus inquit dñs in Moysen: Perge, Aaron frater tuus egredietur in occursum tuum, & ostendā uobis quid agere debeatis. In hoc ipso dominū sibi iratū dixit, quod Christū suū distulit, & non statim misit qui auerteret irā, quæ propter Adæ peccatū

D 2 accidit

RVPERTI ABBA. TVITIEN. DE VICTO

Exodi. 12
Agnus pascha
lis, signum ven
turi Christi
Exo. 4

Johan. 1.

Ezech. 17

Exodi. 1

Sapi. 18

Exodi. 12

Sapi. 18

Exodi. 12

Custodire ver
bū legitimū.

Sapi. 18

Psalm. 18

accidit: Veruntamen nō omnino illū exauditū reliquit, ita uidelicet, etsi ipsum quē missurus erat, nō statim misit, at saltem signū aliquod, signū magnū, sacramentū magnū eius præmisit: Tollat, inquit, unusquisq; agnū per familiā & domos suas, immolabitq; eū uniuersa multitudo filiorū Israel ad uesperam. Agnus ille signū & sacramentū fuit uenturi Christi, q̄ mittendus erat, pro quo (sicut iam dictū est) suspirans dixit Moyses: Obsecro dñe, mitte, quem missurus es. Hoc intendens baptista Iohannes, gante illum missus est, ubi uidit eū, ambulātem dixit: Ecce agnus dei qui tollit peccata mūdi. E contra ille Pharaō, qui tunc erat rex Aegypti, signū draconis iam dicti, signū & similitudinem gerebat diaboli, hoc innuens dicit in eū per prophetam spūs dei: Leoni gentium assimilatus es, & draconi qui est in mari, &c. In illa similitudine sui, in illa immolatione agni, qualiter pugnauerit uerbum dei, qualiter illud primū draconis, id est, Aegypti regnum uicerit atq; contriuerit, quis nescit? Erigebat se caput illud cōtra mulierem, ut omnē beati seminis tollerēt expectationem, abbleret dei nomē, perderet promissionis fidem, deglutiret futuri regni spem. Ecōtra per Moysen uerbum dei siue in uerbo dei Moysen multis caput illud plagis percutiebat. Dimitte, inquiēs, populum ut sacrificet mihi in deserto. At ille uidelicet Pharaō, nō solum nō dimisit populum, uergetq; irridens atq; dicens. Vacant ocio, & idcirco uociferantur dicētes: Eamus & sacrificemus domino, amplius oppressit eos operibus, in tantū ut dicerēt Moysi & Aaron: Fœtere fecistis odorē nostrū corā Pharaone & seruis eius, & præbuitis ei gladiū ut occideret nos.

¶ Quod omnipotēs uerbū dei percussit primogenita Aegypti. Cap. XIII.

Quid multa, post ranas & cinifes, post muscas & locustas, quibus illud caput draconis extimulatum atq; corrosum fuerat, post uestigas turgentes, & grandines igne permixtas, quibus exulceratum atq; grandinatum ingemuerat, cum neque istis, neq; cæteris plagis adhuc cederet exterminium primogenitorum, uictorem asseruit sermonem dei cum prædicta immolatione agni mystici. Dum enim, inquit sapientia, quietum silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus domine exiliens de cœlo à regalibus sedibus, durus debellator in mediā exterminij terram profiliuit, gladius acutus insimulatum imperium tuum portans, & stans repleuit omnia morte, & usq; ad cœlum attingebat stās in terra. Hoc illa scriptura de illo noctis medio dixit, quando percussit omne primogenitum in terra Aegypti, à primogenito Pharaonis, qui sedebat in solio eius, usq; ad primogenitum captiuæ quæ erat in carcere, & omne primogenitum iumentorum. Surrexitq; Pharaō nocte, & omnes serui eius, cūctaq; Aegyptus, & ortus est clamor magnus in Aegypto. Neq; enim domus erat in qua non iaceret mortuus. Cum igitur & illa scriptura prior dixerit: factum est in noctis medio, percussit dominus omne primogenitum in terra Aegypti, & ista sequens dicat: Dum nox in suo cursu mediū iter haberet, omnipotēs sermo tuus &c. Non dubiū quin dñs qui percussit illa primogenita Aegypti, propria sit persona uerbi dei, filij dei. Verbi omnipotentis, filij uictoriosi. Vnde uigilanter animaduertendum, quod cū dixisset: Transibit dñs percutiens Aegyptios, cūq; uiderit sanguinē in superliminari & in utroq; poste, transcendet ostiū, & nō sinet percussorē ingredi: cōtinuo subiunxit: Custodi uerbū istud legitimū tibi & filijs tuis usq; in æternū. Quid enī est præsentī loco dicere: Custodi tibi uerbū istud legitimū, nisi ac si dicat, custodi tibi dñm istū usq; in æternū (Verbum nanq; istud, omnipotēs sermo iste, dñs est, ut iam dictū est, quē custodire oportet usq; in æternū) potius q̄ illius agni immolādi ritum, qui profecto permanere nō debuit uel custodiri usq; in æternū, sed tantū usq; ad illam plenitudinem temporis, quo incarnandū erat uerbū istud, custodiendū usq; in æternum.

¶ Quod de eodem uerbo dictum sit: Exultauit ut gigas ad currendam uiam. Cap. XV.

Iam descriptio eius prælibata diligentius consideranda est, Omnipotens, inq; sermo tuus dñe, exiliens de cœlo à regalibus sedibus, durus debellator, in mediā exterminij terrā profiliuit, gladius acutus, insimulatum imperium tuū portans, & stans repleuit omnia morte, & usq; ad cœlū attingebat stans in terra. Nonne magnum & fortem in his uerbis gigantē agnoscis? gigantē illū, de quo Psalmista canit: Exultauit ut gigas ad currēdā uiam suā, à summo cœlo egressio eius? Quis enī alius gigas per incarnationē de cœlo descendit, &

dit, & superato mortis imperio, cū uictoria in cœlū ascendit: quod Psal. prophético spū cecinit: Nisi omnipotens sermo tuus dñe, q tunc de cœlo à regalibus sedibus, durus debellator profiliuit in terrā, & usq; ad cœlū pertingebat in terra stans: Magnus utiq; gigas, q stans in terra, usq; ad cœlū pertingebat, quod Psal. dixit de futuro prophetās: A summo cœlo egres-
 sio eius, & occursum eius usq; ad summū eius. Et quod sapiens ille dixit de præterito memo-
 rans, Exiliens de cœlo à regalibus sedibus in terrā profiliuit, & usq; ad cœlū attingebat stans in terrā. Eandem unius eiusdemq; q & incarnatus uenturus erat in mundū, & nondū incar-
 natus uenerat super Aegyptū uelocitatem pariter & magnitudinem giganteam, magnifice
 prædicant. Verum qā præsentī operi susceptum uel propositum non est eiusmodi mysteria
 perquirere, sed belloꝝ uerbi dei quandā uelut historiam texere, hoc nunc in laudem uictor-
 iæ eius breuiter dicendum, quia dignum se fecit iste omnipotens sermo dñi, quod tunc de
 cœlo à regalibus sedibus taliter exiliuit, quod durus debellator, gladiusq; acutus in mediam
 exterminij terrā profiliuit, & stans oīa morte repleuit, uidelicet ita, ut nō esset domus in qua
 nō iaceret mortuus à primogenito Pharaonis, q sedebat in solio eius, usq; ad primogenitum
 captiuæ quæ erat in carcere, & omne primogenitum iumentorum

Sap. 18

Psal. 18

Sap. 18

Exo. 12

¶ Idem uerbū dei Aegyptij fuisse gladium acutum, filiis autem Israel
 agnum mitem & mansuetum. Cap. XVI.

Mirabile utiq; fecit inter domos Aegyptiorum & domos Israel uno eodemq; tem-
 pore, una eademq; nocte. Illic. i. in domibus Aegyptiorum tanq; durus bellator
 erat, tanquam gladius acutus sententiam uibrabat. In domibus autem filiorum
 Israel mitem se & humilem natura esse signabat. Per agnum, simplex & mansue-
 rum animal, quod immolari iusserat. Deus nanq; mitis & humilis est, neq; apud nos talis di-
 dicit esse filius dei, ex quo carnē nostram assumpsit, ut diceret: Discite à me quia mitis sum &
 humilis corde, sed talis erat priusq; cœlum & terra fierent, natura propria, non cuiusq; imita-
 tione. Inter nos istud non discere uenit, sed docere. Peccantiū impietas rebellando hoc mere-
 tur, quod talis esse uidetur, ut de illo tempore dictū est: Durus debellator & gladius acutus,
 uidelicet quorū cor durū mansuetudine & patientia eius abutitur, ut ille Pharaō durus & su-
 perbus. Ille enī ubi primū audiuit: Hæc dicit dñs deus Israel, dimitte populū meū ut sacrifi-
 cet mihi in deserto: Quis est dñs, ait, ut audiā uocem eius & dimittā Israel: nescio dñm & Isra-
 el nō dimittam. Ita incipiens, magisq; ac magis cor suū indurans & aggrauans, hoc emeruit
 ut iste mitis & humilis contineret mansuetudinē suā, & ostenderet in eum fortitudinē suam.
 Verūtamē neq; ipsum, neq; Aegyptios cæteros durus iste debellator debellauit, per semet-
 ipsum primogenita percutiendo, sed percussori uidelicet angelo malo, potestātē dando. De
 quo dixit ipse ad Moysen & Aaron: Cūq; uiderit sanguinē in superliminari, & in utroq;
 poste, transcendet ostiū, & nō finet percussorē ingredi domos uestras & lædere. Et Psalmi-
 sta cū dixisset: Misit in eos iram indignatōis suæ &c. Addidit cōtinuo, immissionē per an-
 gelos malos. Vita nanq; est iste omnipotēs sermo, & mortis pessimæ, quæ peccatoꝝ est, in
 se amaritudinē nō habet, sed ministros eiusdē mortis malos angelos in potestate habet, quos
 idcirco percutere iuste permittit, qā peccatores accusante culpa, iustitia uiuere nō finit

2 Pet. 1.1

Exo. 6

duplex modus tanq; nra.
 lyra & organo pntate
 infuerit bñg uel malg
 Exo. 12 c. 12 s. 2 pndm.
 Psal. 77 in ipe cōdudit q
 fuit angely malg nro
 doctore

¶ Quā ob causam primogenita Aegyptioꝝ percussa sint Cap. XVII.

Et quid iustius, qd in ordine iustitiæ pulchrius, quam ut talium primogenita interfi-
 rentur: Primogenitum nanq; dñi: Pharaō & Aegyptij penitus auferre uolebant
 & idcirco iusta uice, pulchro ordine in exterminio primogenitorum plagam recepe-
 runt extremam, sicut apud ipsum dñm præscitum fuerat atq; præordinatum. Dixe-
 ratq; dñs ad Moysen dum mitteret eum ad Pharaonem: Dices ad eum: Hæc dicit dñs filius
 meus primogenitus Israel: dixi tibi: Dimitte filium meum ut seruiat mihi, & noluiisti dimit-
 te eum, ecce ergo interficiam filium tuum primogenitum. Claret ordo iustitiæ in eo qd eius
 interfecit primogenitum, q primogenitum dñi nolebat dimittere. Vnde autem populus il-
 le primogenitus dñi aut filius: Nunquid deus illum genuerat? aut ante illum populum siue
 hoiem quem appellauit Israel, nullum à seculo electum uel gratiæ suæ filium habuerat? Eg-
 dem primogenitus aliquomodo potuit populus ille dici, uidelicet respectu gentilis populi,
 quem postea regeneraturus erat per euangelium Christi filij sui unigeniti: Veruntamen ni

Exo. 4

Primogenitus
 domini quis.

RVPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICTO,

Coloss. 1. **Exo. 10.** **Exo. 12.** **Exo. 15.** **Sept. 10.** **Sept. 18.** **Apo. 10.** **Exod. 12.** **Luc. 10.** **Exo. 1.**

hilominus causa cognoscenda est, cur ille populus tali in tempore filius dictus sit primogenitus, uidelicet quia carnem de populo suo illo, erat assumpturus idem dei filius, uere primogenitus uere unigenitus. Agebat hoc instanter diabolus, & intendebat, ne populus ille permaneret, unde nasciturus erat ille filius unigenitus & primogenitus in multis fratribus. Et idcirco quicquid in eundem populum agebat per Pharaonem & seruos eius, in illum filium recte refertur, cuius originem carnis præcidere festinabat ne nasceretur. Non igitur leuem aut paruam ob causam primogenita cæsa sunt. Quod si quæras, cur etiam primogenita cæsa sunt iumentorum? Ad hoc breuiter dicendum, quia per uim retinebat Pharaon iumenta uel armenta eorum. Cum enim diceret Moyses: Hostias quoque & holocausta dabis nobis quæ offeramus domino deo nostro, cuncti greges pergant nobiscum. Itemque dicente illo: Cum paruulis nostris & senibus pergemus, cum filiis & filiabus, cum ouibus & armentis: Recede, ait, à me, & caue ne ultra uideas faciem meam: Statimque eiecti sunt de conspectu Pharaonis.

¶ Quam ob causam item post eandem primogenitorum, omnes Aegyptii aquis operti fuerint. **Cap. XVIII.**

P Laga ista, id est, morte primogenitorum, caput illud contritum & euictum est, ita ut mollia loqueretur, & diceret: Surgite & egredimini, ite & immolate domino, si sicut dicitis, & ut petieratis, & abeuntes benedicite mihi. Sic locutus est recenti dolore adhuc sauius, sed postmodum cum dimisisset populum cum nunciaretur ei quod fugisset populus, respirauit inuidia rediuiua, intumuit superbia, & cunctis curribus cum omni exercitu abeuntem Israel usque in mare persequabatur, non tam ut illum ad seruiendum sibi retineret, quam ut omnino interficeret. Dixit enim inimicus, ait in cantico Moyses, persequar & comprehendam, diuidam spolia, & implebitur anima mea. Euaginato gladio meo, interficiet eos manus mea. Idcirco sicut dum primogenitum domini populum dimittere nolle, iuste primogenitum filium suum perdidit, ita nimis iusto iudicio, dum omnes interficere cupit, ipse uersa uice cum omnibus suis perijt, coopertus aquis, & ne unus quidem superfuit ex eis. Ita primum draconis caput uicit uerbum dei, per figuratiuum sacramentum futuræ suæ carnis siue passionis, id est, per uespertinam immolationem agni, & mulier illa quæ in utero habens clamabat, exultauit, id est, gens illa Christum quandoque paritura, præcentore Moysen, canticum gloriæ domino cantauit. Vnde & sapientia dicit: Inimicos eorum dimerfit in mare, & ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo iusti tulerunt spolia impiorum, & decantauērunt: domine nomen sanctum tuum, & uicttricem manum tuam laudauerunt pariter.

¶ Hæc omnia Abraham à deo prædicta fuisse, & quod filij Israel Aegyptios iuste spoliarent. **Cap. XIX:**

N Onne hoc est iustum & uerum uerbum, quod dictum fuerat ad Abraham patrem ipsorum: Scito, ait, prænosces quod peregrinum futurum sit semen tuum, in terra non sua, & subiicient eos seruituti, & affligent annis quadringentis: statimque subiunxit: Veruntamen gentem cui seruituri sunt, ego iudicabo, & post hæc egredientur cum magna substantia. Perpulchrum & expectatione dignum est, quod iste omnipotens sermo taliter exiliens de cælo à regalibus sedibus, ut supra memoratum est, gladius acutus & durus debellator, non solum illic, uerum etiam in omnibus quæcumque debellat aut percutit, iudicio pugnat, iudicio uincit, nullumque omnino absque iudicio percutit, quia summus est iudex, imò quia iudicium est, quia ueritas iudicii est. Vnde non noua assertionem, sed antiqua ueritate in Apocalypsi de eo dictum est: Qui sedebat super equum album, scilicet de hoc ipso uerbo habente corpus immaculatum, quia uocabatur fidelis & uerax, & iustitia iudicat & pugnat. Quod si iudicium uel iustitia iudicii queritur, de hoc quoque quod iusti tulerunt spolia impiorum, quod cum substantia magna egressi sunt, spoliaueruntque Aegyptum, iubente ipso, ut postularerit uir ab amico suo, & mulier à uicina sua uasa aurea & argentea. Si, inquam, de hoc ratio queritur, qua cum iudicio factum esse probetur, sententia in promptu est, iusta & nota, quia dignus est operarius mercedem suam. Operarios autem Aegyptiorum, filios Israel fuisse quis nesciat? Præposuerat namque illis Pharaon magistros operum, ut affligerent eos oneribus, ædificaueruntque illi urbes tabernaculorum Phiton & Ramesse. Qualem pro illis operibus, uel inter illa opera tanti operarii mercedem receperunt, nullam utique mercedem bonam, sed e contrario poenam amarā sicut scriptum est:

Ode

Oderantq; filios Israel Aegyptij, & affligebant eos illudentes eis, atq; ad amaritudinem perducebant uitam eorū operibus duris, luti & lateris, omniq; famulatu, quo in terrae operibus premebantur. Mercedem igitur quam illi iniusti, iniuste detinuerunt, isti iuste tulerunt, & tollendo spolia impiorū, iniustitiā argui non possunt, uerbo ipso (quod deus est fidelis & uerax, qui, ut iam dictum est, iustitia iudicat & pugnat contra gentem illam, cui serui erant) iudicante cum iniustitia, ut egredierentur cum magna substantia.

¶ Eundem esse draconem & Behemoth, eumq; à solo uerbo uinci, ut multiplicet preces & mollia loquatur. Cap. XX.

Patrata hac uictoria & uictorici ueritate uerbi dei, super illud primum caput draconis completa, sub eisdem temporibus, idem dominus dicebat ad beatum Iob, de eodem dracone quem Behemoth nuncupabat, qui in illo Pharaone uictus est, per quem uerbum promissionis eius impugnauerat. Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? Item, qui fecit eum, applicabit gladium eius. Nimirum decebat eū, ut iā sic loqueretur: quia iam fecerat in illud primum, & facturus erat in cætera capita, ut unumquodq; sibi mollia loqueretur. Nempe is qui corde indurato, dura locutus fuerat, dicendo: Quis est dominus ut audiam uocem eius? nescio dominum, & Israel non dimittam, & his similia; tandem humiliatus sicut vulneratus, idem superbus postquam semel & iterum false dixit: Peccaui etiam nunc, orate dominum, peccaui, sed dimittite etiam hac uice peccatum mihi, ut iam non ualens ultra fallere. Surgite, egredimini, inquit, & abeuntes benedicite mihi. In mari quoq; positus fracta duricia mollissime dixit: fugiamus Israel, dominus enim pugnat pro eis contra nos. Similiter de cæteris capitibus draconis, id est, de regnis, quæ pugnauerunt, uel per quæ draco ipse pugnauit contra uerbum dei. Iam hic breuiter dicendum est, quia singula suis temporibus & locis, post multam superbiam atq; duriciam multiplicauerunt preces, & locuti sunt mollia. Nā & Babylonij regni caput Nabuchodonosor, postquam ex hominib; abiectus est, & fœnum ut bos comedit. Leuauit, inquit, oculos meos ad cœlum, & altissimū benedixi &c. Sic & Aman caput superbiæ regni Persici, cum uniuersum genus Iudæorum sese iam delere putaret, tandem multiplicauit preces, & mollia locutus est in tantum, ut corrueret super lectulum pro anima sua rogans reginam Hester. Similiter de cæteris experimenta reperientur in suis locis quæ ueraciter de agitatore illorum dracone diabolo dictum sit: Nunquid multiplicabit ad te preces, & loquetur tibi mollia? simulq; illud: Qui fecit eum, applicabit gladium eius, ut uidelicet frustretur conatus gladij eius, quæ admodum huius primi, qui cū dixisset: Euaginato gladium meū, interficiet eos manus mea suffocantibus aquis præpeditus est, ut gladiū suum explicare nō posset de uagina sua.

¶ Quod dñs populū Israel liberauerit in laudē & gloriā nominis sui, ut faceret eam excelsiorem cunctis populis. Cap. XXI.

Vere magnum & laudabile uictoriæ uerbi dei spectaculum, si rite perpendas pugnantis siue duri debellatoris huius intentionem atq; propositum. Quid enim intendebat? qd in proposito habebat, quando primum illud draconis caput omnipotens sermo tuus dñe, de cœlo à regalibus sedibus exiliens debellabat? qualiter belli siue uictoriæ suæ fructum quærebat? Hoc licet serè omnes nouerimus, tamen ex ipsius sacrae scripturæ oraculo audire præsentis loco amplius delectamur, cū præmisisset Moyses ad Israel. Dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi: & custodias omnia præcepta eius, subiunxit intentionis summam: Vt faciat, inquit, te excelsiorem cunctis gentibus, quas creauit in laudem & nomen & gloriam suam. Quid hac intentione benignius, dulcius, amabilius? Populum numero exiguum, seruitute miserimum, populis omnibus uiliorem atq; contemptibiliorem, superbissimis famulantem, & in ipso famulatu inter opera dura luti & lateris affligentibus, atq; illudentibus Aegyptijs expositum, ita consolari intendebat, ut cunctis gentibus facere proponeret excelsiorem, & hoc intendens atq; dicens: Videns uidi afflictionem populi mei in Aegypto, Ad liberandū illum descendit & hoc tam grande certamen suscepit. Quæ autem illa celsitudo sit, uel in quo populum illū cunctis populis excelsiorem facere uoluerit, & fecerit, apostolicis enūciamus uerbis: quia ipso est adoptio filiorum, & gloria, & testamentum & legislatio, & obsequium, & promissio.

RVPERTI ABBA. TVITIEN. DE VICTO

Roma. 9 quorū patres, & ex quibus Christus secundū carnē, qui est super omnia benedictus deus in
Roma. 3 secula, amen. Num parua hæc celsitudo est? Et in alio loco, cū percunctatus fuisset, Quid er
 go amplius est Iudæo, aut quæ utilitas circūcisionis statim: ipse respondit: Multū per oēm
 modū. Primū, quia credita sunt illis eloquia dei. Tanta celsitudine excelsum facere illum di
Exo. 24 gnatus populum præ cunctis populis. Quomodo uel quando illi eloquia sua credidit? Die
 quinquagesimo ascende ad me in montem, ait ad Moysen, & esto ibi, daboq; tibi duas tabu
 las lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi, ut doceas filios Israel. Tanto ac tali studio de
 us illis eloquia sua credidit, ut eloquiorum quoq; signa, scilicet literas traderet Moyfi, dando
 illi tabulas scriptas digito dei.

¶ Populo Israel non solū commissa, uerumetiam scripta fuisse eloquia dei, idq;
 digito ipsius. Cap. XXII.

Author literarū
 rum deus.

Exo. 24

Exo. 32

Deut. 5

Deut. 10

Exo. 32

Exo. 34

Inuentores
 literarum

Exo. 24

Q Vis deniq; alius, nisi ipse deus signorū huiusmodi, scilicet literarū, author uel in
 uentor existimabitur? Sic nanq; Moyses ipse testatur: Daboq; tibi, ait dominus,
 duas tabulas lapideas, legemq; ac mandata quæ scripsi. Legem cum dicit, subiun
 gendo ac mandata, non utiq; cerimoniarum, sed legem decem præceptorum
 vult intelligi, & rursus scriptū est: Et reuersus est Moyses de monte, portans duas tabulas tes
 timoniū in manu scriptas utraq; parte, & factas opere dei. Scriptura quoq; dei sculpta erat in
 tabulis, & in Deuteronomio digestis rursus decem mandatis. Hæc, inqt, uerba locutus est
 dominus, & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi. Item de tabulis secūdis
 quas fecit, prioribus fractis: Cūq; dolassem, inqt, duas tabulas lapideas instar priorem, ascē
 di in montē habens eas in manibus, scripsitq; in tabulis iuxta id quod prius scripserat uerba
 decem. Item in Exodo: Dedit quoq; Moyfi (completis huiuscemodi sermonibus in mōte)
 duas tabulas testimoniū lapideas, scriptas digito dei, ac deinceps: Præcide, ait, tibi duas tabu
 las lapideas instar priorum, & scribe super eas uerba quæ habuerūt tabulæ quas fregisti.
 Quorsum ita tot testimonia? Videlicet ut liquido constet, quod qui huiusmodi rationem &
 uocem siue linguam ad loquendū dedit, idem ipse deus literas, id est, ipsas elementorū figu
 ras primus per semetipsum conscripsit, & ei q; primus ex omnibus hominibus scribere me
 ruit, scilicet Moyfi scriptas tradidit. Necdum quippe uel ipse Moyses quicquam scripserat,
 quando dixit ei: Ascende ad me in montem, & esto ibi, daboq; tibi duas tabulas lapideas &
 legem ac mandata quæ scripsi. Equidem Græcis Cathmus, quo tempore dux Othoniel fi
 lius Israel præerat. Et Latinas literas tradidit Carmentis, quo tempore populum Israel iudica
 bat Iair. Sed hoc fieri potuit humana industria per imitationem scripturæ prioris & diuini o
 peris, ut iam non esset impossibile fieri in alia lingua, quod homini per semetipsum deus ostē
 derat in una, scilicet Hebraica.

¶ Nihil utilius inuento literarū ad cognitionē dei creatoris esse. Cap. XXIII.

Exo. 17

Gene. 1.

Utiq; utilitas.

N Otandum itaq; quod inter cuncta opera manuum hominū hoc unum opus est,
 quod habet homo ex artificio opificis dei, & de cunctis operibus dei, quæ multa
 sunt, hoc unum opus est, quod homini manu sua iussit operari. Nam & in tabu
 lis opere suo, scripturā suam scripsit, & homini in libro scribere iussit: Exempli gra
 tia: Scribe hoc, inquit, ob monumentū in libro, & trade auribus Iosue. Delebo enī memoriā
 Amalech sub cælo. Nunquid hoc tantū illi scribere iussit, quod Amalech principiū gentiū
 id est primis ex oibus gētibus uenisset & pugnasset cōtra Israel, & idcirco memori
 eius de
 lenda esset? Imò amplius illud constat, & digne sciendū est, quod iusserit illi scribere: In prin
 cipio creauit deus cælū & terram, quamuis nō sit præmissum, dixit dñs ad Moysen: Scribe
 hoc in principio: In principio creauit deus cælū & terrā, quod si utilitatem huius operis, scili
 cet manu scribendi recte perpēdis, profecto fateris decere uel decuisse deū maiestatis, quod
 figurarū huiusmodi, scilicet literarū nō alius q; ipse primus author extitit. Quid enī est in om
 ni mundo, in uniuersa multitudine rerum, uel signorum uisibiliū, quod humanæ menti ad
 cognoscendū creatorē suū tam efficax, tam utile, tamq; certū præbeat adiumentū? Nunqd
 ordo cæli, solis & lunæ ac stellarū, quæ oia pulchra sunt, & creatricis omnipotentiae quædā
 signa sunt, quæ ita ut hæc uerborum signa, sensus nostros instruunt aut instruere possunt?
 Hæc signa de præterito narrant, de præsentī demonstrant, de futuro seculo annunciant
 & qd

& quod summū est, creatoris non solum omnipotentiam asseuerant, uerum etiam uoluntatem nobis intimant, & quoties uolumus, deus nobiscum per hæc signa loquitur. Dignū igitur opus, quod ipse deus operatus esse credatur, sicut manifeste scriptura testatur: Quia (sicut iam dictū est) prior ipse scripsit in tabulis opere suo, digito suo, utiq; modo ineffabili, & deinde homini scribere iussit.

¶ Sicuti priores duæ tabulæ Moyfi fractæ sunt, ita & literarum characteres, sub Esdra mutatas fuisse arbitramur Cap. XXIII.

Sunt autem literæ apud eosdem, scilicet Hebræos numero uigintiduæ, & characteres quidem immutati sunt, quia certum est Esdræ scribam, legisq; doctorem post captam Hierosolymam, & instaurationem templi sub Zorobabel alias reperisse figuras, sed sono eodem permanente, Quod uero mirum si elementorum figuras, quas ipse deus tradiderat, per prophetam Esdræ immutari uoluit, quem ipsum esse Malachiam accipimus, qui in ordine duodecim prophetarum est nouissimus, cum ipsas quoq; tabulas, in quibus scriptura dei literæ sculptæ fuerant, quas nimirū non Moyses præcidit, sed Moyses ipse dedit, frangi placuerit, & alias Moyses ipse fecerit, quāuis nec in illis scripserit, dicente dño ad eum: Præcide tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribā super eas uerba, quæ habuerint tabulæ quas fregisti: Nā de prioribus tabulis, quod nō Moyses illas præciderit, sed dñs ipse, & scripserit, & illi dederit, manifesta est autoritas scripturæ quæ dicit: Dixit aut dominus ad Moysen: Ascende ad me in montē, & esto ibi, daboq; tibi tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi. Item alio loco: Deditq; Moysi cōpletis huiusmodi sermonibus in monte Sinai duas tabulas testimonij lapideas, scriptas digito dei. Non ergo mirum si in restauratione ciuitatis uel templi literas, quas digitus dei scripsit, per hominem immutari placuit, cū in cōstructione tabernaculi, quandoq; destruendū, tabulis quas ipse deus præparauerat, homo fregerit, & aliās iussu dei præciderit, potuit in utroq; scilicet & in alteratione tabularum, & in demutatione literarum eiusdē rei esse portentū. Quia uidelicet futurū erat ut oīa quæ tunc instituit deus nondum homo factus pertransiret. Nam ecce uetera sunt, & transierunt, & noua omnia faciendā erāt, ut nunc facta sunt quæ instituit idē deus homo factus, sacerdos in æternum, de quo apostolus: Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, &c.

¶ Dona esse dei, q̄ homo in uerbo dei possit meditari, deinde & eloqui demū & scribere, atq; aliorum scripta legere, Cap. XXV.

Ecce quā paruulo auxilio, quantum deus & uerbum eius subuenit generi humano: Vigintiduæ tantum, sicut iam dictum est, literæ sunt. Ecce de impensis tam paruis, quā magnum constructum est ædificium: Primo ex ipsis positum est fundamentum scripturarum, id est scripturæ illæ quæ canonicæ dicuntur, per spiritū sanctum conditæ sunt, & deinde quā multi ex omni natione & gente, maximeq; Græci & Latini, non pluribus usi literis, superædificauerunt: Inde factum est, ut in publicum conuentum nostrum habeamus ascitum, & habere semper possimus dei uerbum. Eatenus homines pauci instructi fuerant hoc uerbo, quorum notissimi sunt, Abraham, Isaac & Iacob, ad quos fiebat dei uerbum, non huiusmodi lectione, sed occulta inspiratiōe, & idcirco paucissimi uerbum percipiebant, quia tali instructione non multi digni erant. Literæ datæ confestim uia fecerunt multitudini ad percipiendum uerbum dei. Ac per hoc recte dixerim, quia literarū autorem siue inuentorem primum, non hominem quempiam, sed ipsum deum esse decuit, cuius hoc tertium est munus ad cognitionem ualens uerbi sui, quod homini literas dedit. Primum namq; est donum dei, quod homo utpote rationalis uerbum illud potest meditari: Secundum, quod solus ex cunctis animantibus linguam habens eloquentem, ipsam suā meditationem ualet eloqui. Tertium, quod cum literas didicerit manu scribere, & aliorum manu scripta cognoscere potest uerbum dei, sapientiam dei, Visibilibus signis sub istis signis primum illi populo credita sunt eloquia dei, & instructus est de adoranda maiestate unius & solius ueri dei, quod unus ipse cuncta creauerit, cælum & terrā, mare, & omnia quæ in eis sunt, quod hominem ad imaginem suam creauerit, quod ad Abraham, ad Isaac & Iacob locutus sit, & semen eorum in populum sibi peculiarem elegerit, & sub eisdem signis leges eius

Literæ apud Hebræos q̄.

Esdras idem q̄ Malachias

Exo. 32

Exo. 24

Exo. 34

Heb. 9

Literarum inuentor deus

eius accepit, quorū summa tota est in praeceptis decalogi, quae ipse scripsit in tabulis, & sub eisdē signis cerimonias eius, id est, ritum uel ordinem eidem deo sacrificandū suscepit.

¶ Sacramenta coelestia sub sacrae superficie literarum latentia, similia esse thesauro abscondito in agro. Cap. XXVI.

*Thesaurus
in agro.*

Quantum sapientiae decus, quantos sapientiae thesauros sub istis putas signis, id est, literis, esse absconditos? Quis explicare possit diuitias salutis, quas illa mulier supra memorata in illa prima uictoria, uidelicet ubi uictum est & contritum primū caput draconis, accepit reconditas sub illis literis? Hinc est em̄ quod apud Ezechielē dominus ad eandem mulierem dicit: Et ingressus sum pactum tecum, & facta es mihi, & laui te aqua, & emundauī sanguinem tuum ex te, & unxi te oleo, & uestiui te discoloribus, & calciaui te hiacinctino, & cinxite bysso, & indui te subtilibus, & ornaui te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum, & dedi in aurem super os tuum, & circulos in auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo, & ornata es auro, & argento, & uestita es bysso & polymito, & multis coloribus. Tantis namq; diuitiarū splendidis nominibus, quid, nisi sacramenta coelestia sub illius sacrae scripturae grosso uelamine latentia, significare putamus? Nam si eiusdem prophetiae textum in praecedentibus ac sequentibus attendas, nimirum constat dicta haec esse de sacrae legis institutione, quam à domino in manu Moysi, imò in dispositione angelorum ecclesia primatiua tunc accepit, plenam coelestibus sacramentis. Quisquis haec attendis, profecto ueram & congruam perspicis illam parabolam uerbi incarnati dicentis: Simile est regnum coelorum thesauro abscondito in agro quem qui inuenit homo, abscondit, & praegaudio illius uadit & uendit uniuersa quae habet & emit agrum illum. Siquidem literatura illa in superficie quodāmodo agnoscibilis est; Sed in huiusmodi agro thesaurus absconditus est sapientiae coelestis, thesaurus nobilis, quem qui inuenit, id est, qui intelligit, recte gratulatur, & ueraciter domino dicit: Bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti. Qui hoc inuento delectati, uniuersa quae habebant uendiderunt, & agrū huiusmodi emerunt, ut exonerati secularibus negotiis, uacare possent, & intendere uel meditari in illa lege dñi, & necdum potuerunt, nec nisi ex parte cognoscere poterūt sensum dñi, latentem illic in factis figuratiuis & dictis mysticis.

Mat. 13.

Psalm. 118.

¶ Hunc thesaurū ideo absconditū fuisse, ne paruuli quibus lacte opus erat, solidū cibū nō ferre possent, & porci margaritas pedibus subiectas cōculcarēt. Ca. XXVII.

Mat. 7.

Planē sic abscondendo thesaurum tanti precij, iam tunc ipse primus fecit, quod alibi docet, cum dicit: Nolite margaritas uestras mittere ante porcos, ne forte conculcent eas, & conuersi lacerent uos. Item sapientia docet, paruulis non solidum cibū, sed lac esse offerendum. Hoc inquam tunc ipse fecit, dum uerbi sui thesaurum, & margaritas secretorum coelestium taliter signauit, ut nec porci inuenire possent, nec paruuli pressi pondere deficerent. Profecto si temporis illius statum respicias, homines, aut contemptores erant nimis aut simplices, praeter paucissimos quos spiritus propheticus, qui in Moysē amplior erat, consilij sui conscios habere dignatus est. Exempli gratia: Chore & Dathan atq; Abyron, & cæteri proceres synagogae, qui contra dominum & contra Moysen steterunt subsannantes atque dicentes: Reuera induxisti nos in terram, quae fluit riuus lactis & mellis, & dedisti nobis possessiones agrorum & uinearum. Nonne porci erant qui conculcant obiectas sibi cū uidissent margaritas regni coelorum? Idcirco ualde notandum, quod cum sanctae scripturae intentio tota tendat ad regnum coelorum, ferè nusquam in omni pē tate ucho ulla sit mentio de gloria eiusdem regni, uel comminatio gehennae ignis, uerbis manifestis, praeter illud quod dictū est in cantico: Ignis succensus est in furore meo, & ardebis usq; ad inferni nouissima, minae sunt ad deterrendū ne peccent, de gladio, de fame, de pestilentia, de malis bestiis. Promissiones uero ad excitandum bonū studiū, de agris & de uineis, de oppidis siue uillis & ciuitatibus muratis, de ficetis & oliuetis, de terra fluente riuus lactis & mellis, quibus uidelicet nominibus & quaecunq; vulgo intelligūtur, leuiora sunt his quae à spiritualibus spiritualiter sentiuntur: sed multo efficacius animos cōtingunt attendentiū uel expectantium, non illa quae non uidentur, sed illa tantum, quae uidentur. Profecto si manifestius proprijsq; noibus iam tunc enūciata fuisset de futuro seculo illa dulcedo uitae aeternae

Num. 16.

Deut. 12.

& reges.

& requies paradisi, quæ sub nomine terræ intelligitur lacte & melle manantis, parvuli quidem, quibus lacte opus erat, tanquam solidum cibum fastidirent, superbi autem tanquã porci margaritas conculcarent.

¶ Exemplis probatur, non expediuisse, ut sacramenta scripturæ apertis uerbis prodantur, donec opere compleantur. Cap. XXVIII.

Quid de mysterio dicam tabernaculi mystici, quod sine dubio secundum exemplar cœlestis dominus fieri iussit. Ait enim: Inspice & fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est. Si res ipsa, scilicet sacramenta incarnationis passionis & resurrectionis suæ, quorum illa exemplaria fuerunt uerbum ipsum palam tunc describi iussisset, quis portare potuisset? Vt de multis unum, exempli gratia, proponam illud quod in Deuteronomio taliter dictum est: Et erit uita tua quasi pendens ante te, & non credes uitæ tuæ. Si paulo manifestius dici placuisset? Esaiam ferratum esse accipimus, quasi iusto & legis iudicio damnatum, eo quod dixerat: Vidi dominum sedentem super solium excelsum: Contrarius enim ipsi domino in hoc dicto esse iudicatus est, quia de seipso dixit: Non enim uidebit me homo, & uiuet. Si ergo ille ab hominibus damnatus est, quia dixit: Vidi dominum sedentem? quid fieret de Moyse? Si ubi dixit, erit uita tua pendens ante te, & non credes uitæ tuæ, ita manifestius dixisset: Crucifiges & pendere facies dominum tuum ante te, & resurrexisse non credes eundem authorem uitæ? Laudabilis igitur pro uidentia uerbi, in eo quod per scripturam & mundo innotuit, & mundo sese abscondit, taliter eandem scripturam contemperans, ut quasi liber signatus, carnales illius temporis oculos effugeret, & custodiretur uenturis spiritualibus, quibus in suo tempore utiliter aperiri posset. Custodibus suis statim mercedem qualem cupiebant larga manu dedit, sicut scriptum est: Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt, ut custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. Atque ita factum est, ut quamuis plerique ipsorum imbelles existerent, attamen pugnaturi in militia uerbi dei, arma ferrent, miroque modo pugnatorum longe post futurorum præcursores atque armigeri existerent. Hoc ipsum præuidens dominus, dicebat ad Moysen: Feriam igitur eos pestilentia atque consumam, te autem faciam principem super gentem magnam & fortio rem quàm hæc est. Denique & si non

statim factum est: Moyse interueniente: at nunc uidemus impletum;

quia percussi sunt Iudæi, & super aliam gentem, sci-

licet super omnem sanctam ecclesiam

Moyse princeps & magis

ster reuelata fa-

cie cō

stitutus est.

FINIS LIBRI TERTII.

Exodi. 25

Deut. 28

Esaias. 66
ratus.

Esaias. 6
Exodi. 33

Exodi. 25

Psalm. 104

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI
LIBER QVARTVS.¶ Quorum animalium septem illa capita draconis similia
fuerint. Caput primum.

Apoca. 12

Capita
draconis

Ezech. 57

Psal. 104

2. Reg. 12

DE PRIMO CAPITE DRACONIS, QVI ANTE mulierem parituram stetit, ut cū peperisset, deuoraret filiū eius, id est, de primo regno, quod cōtra uerbū dei & promissā psecuti onē excitauit, ut nō perficeretur propositū eius, iā dictū est: qualiter triūphauerit uerbū dei, uerbū de°. Nūc iam de secundi capitis excidio narraturū opportunum esse arbitramur, ut quomodo septem capita sunt, & diuersas habēt facies, singulas singulorū capitum facies clara cōtemplatione discernamus. Ecce ex scripturarum iudicio pate inter animaduertere licet, quia primū caput simile erat draconi, secundū simile erat uitulo, tertium simile leoni, quartū simile urso, quintū simile pardo, sextū cæteris dissimile bestijs, septimum simile homini. Draconi nāq; qui est in mari assimilatus es, ait dñs per Ezechielem super Pharaonē regem Aegypti. Nō necesse est hoc longis probare documētis, cum ubiq; in omni ecclesia notum sit, & celeberrimū quod Pharaon ille carneus, populū dei seruituti subiiciens, & per mare transeuntem persequēs, atq; submersus in mari cū curribus & equitibus fuit, typus diaboli fuerit, cui post seruitutem peccati à populo cōfugiente ad Christū abrenūciatur, cū omnibus pompis suis Idcirco primū illud caput recte est simile draconi. De cæteris capitibus siue faciebus ratio nihilominus in promptu est. Secūdi nāq; capitis faciem, id est, Israelitici regni qualitatem, idcirco simile uitulo animaduertemus, quia statim post exitū de Aegypto caput uituli forma uit idem populus, & adorauit illud. Et tunc qdem caput illud ad tempus repromissum fuit, sed ubi temporis opportunitas accessit, confestim eandē faciem dupliciter, id est, duos uitulos reformauit, regnū illud scissum à domo Dauid, & colendo atq; defendēdo illos, præcones uerbi dei interfecit: Deinde tertij, quarti, quinti, atq; sexti capitis facies Daniel exprimit. Prima, inq; quasi leāna, quia uidelicet regnū Babylonicum secundū similitudinem leānæ, duobus malis abundauit, superbia uidelicet, & luxuria. Alia bestia, scilicet regnū Mædonæ atq; Persarū, similis ait urso, scilicet propter crudelitatem Aman Agagitæ hostis Iudæorum. Bestia tertia uel regnū Macedonum, quasi pardus inq; nimirum propter uarietatem Græcorū, & sæuitiam Alexandri magni, & Antiochi, q in Iudæos impie desēuit. Bestia quarta uidelicet regnum Romanorū, nō dicitur cui similis fuerit, quia regnum illud magnitudine & fortitudine cunctis dissimile extitit, & contra fidem uerbi incarnati plus omnibus & terribilius infrenduit. Post illa duo superiora, & ista quatuor inferiora capita siue regna, septimū futurum est caput, cuius facies similis homini, scilicet regnū Antichristi, q homo peccati, & filius erit perditionis. Nunc ordinem prosequamur.

¶ Quod facies secundi capitis facies uituli fuerit, quem fecit Aaron, & quomodo tunc mulier in utero habens clamauerit, Cap. II.

Exodi. 32

Nume. 14

Exodi. 32

IN terea dū in monte cū Moyse dñs uel cum dño Moyses loqueretur, Serpens antiquus primo capite exarmatus, iam aliud caput erigere properabat contra deū & uerbū eius. Videns nāq; populus q moram faceret descendendi de monte Moyses, formauit & fecit uitulū conflatilem. Et hi sunt, inq; dii tui Israel. Item dixerūt alter ad alterū: Constituamus nobis ducē, & reuertamur in Aegyptū. Quis nisi diabolus serpens antiquus hoc machinatus est: illud intendens, ut offensus deus populi reatu, uerbūq; sui ac promissionis oblitus, à proposito suo auerteretur: Sed clamauit mulier illa in utero habens uidelicet Moyses, cuius anima eiusdē mulieris, scilicet ecclesiæ pars erat, clamante & orante dñm deū suū, ac dicente: Cur dñe irascitur furor tuus contra populū tuū? recordare Abraham & Isaac & Israel seruorum tuorū, quibus iurasti per temetipsum dicens. Multiplicabo semen uestrum sicut

sicut stellas cœli. Hæc & cætera dicens, nimis uehementer cupiebat iustificari deum in sermonibus suis, & uincere uictoria ueritatis, & per uirtutē huiusmodi intentionis dñi. dicens: Dimitte me ut irascatur furor meus: Fortis homo tenere potuit, quia reuera fortis est & apud deū & apud homines, quicunq; uerbi dei fidus auditor est, id est, qui optat sicut Dauid ut deus in sermonibus suis iustificetur, & uincat cum iudicatur. Itaq; (sicut iam supra dictum est) facies secundi capitis, similis uitulo extitit, sed tunc gladiū caput illud habere non potuit, quia non sibi ducem constituerunt, imò statim ducem suū uindicemq; contra uitulum suū: Deum suū experti sunt, q̄ fortem haberet iustitiæ zelū, cum esset mitissimus omnium hominum. Ille nanq; iratus ualde, proiectis de manu tabulis atq; confraclis, uituloq; combusto & contrito usq; ad puluerē: Si quis est domini, ait, iungatur mihi. Congregatisq; ad eum omnibus filiis Leui: Ponat, inquit, uir gladium super fœmur suum, & occidat unusquisq; fratrem & amicum & proximum suum.

¶ Quod idem caput sublatum ad tempus, sub Ieroboam denuo erectum sit. Cap. III.

ET tunc quidem ex oculis sublatū est caput illud draconis, scilicet uitulus, sed ex animo populi nunquam penitus fuit amotus: Eiusmodi deus semper erat illis in appetitu, sed sub sæueris iudicibus prohibebantur, usq; ad tempus Roboam filij Salomonis filij Dauid. Illo succedente patri, scissæ sunt decē tribus à domo Dauid, & fecerunt sibi regem Ieroboam, q̄ excogitato consilio, fecit duos uitulos aureos, posuitq; unū in Bethel, & alterū in Dan. Dixitq; idipsum, quod filij Israel formato (ut iam dictam est) uitulo in deserto, dixerant: Ecce dii tui Israel, qui duxerunt te de terra Aegypti. Tunc toto conamine erexit se contra mulierem secundū caput draconis, habens (ut iam dictū est) faciem uituli: Cœpit em̄ uti gladijs, & interficere & persequi maxime prophetas uerbi dñi. Eatenus, ex quo Pharaon interijt, & nullus regum gladios habuit ad causam hanc, ut prohibere posset deo uero sacrificari, & annunciari uerbum dñi, quicqd̄ interim egit auertendo populū à cultu dei, non tanq̄ draco bellator, sed tanq̄ serpens deceptor egit, per eundem sexum populū decipiens, per quem & primū deceperat hominem sine ui. Duxerunt em̄ uxores filias eorū, ipsiq; filias suas, eorum filijs tradiderunt, & seruiebant dijs eorum. Hinc iratus dñs tradebat eos in manus hostiū, à quibus afflictī clamabant ad dñm: Dominus quoq; flecebatur misericordia, & audiebat afflictiorū gemitus, & suscitabat eis iudices, & liberauit eos de cæde uastantiū. Postq̄ autem mortuus esset iudex, reuertebantur: & multo maiora faciebant, sequentes deos alienos, & seruientes eis, & adorantes illos. Inde serpens inermis extitit, nec tanquā draco bellare potuit, q̄ iudicem aut principem neminē ex oībus possedit, cuius ui posset uti ad deterrendum illos à cultu dñi, quinimò ferē omnes iudices strenue gesserunt suis quicq; temporibus, astringendo populum ad custodiam legis dñi.

¶ Quod per iudices dominus populum ab idolatria represserit, & ab hostibus defenderit, uincente per eos uerbo dei. Cap. IIII.

Eorundem omnis uictoria iudicū, profecto uictoria uerbi dei est, Quia uidelicet non in multitudine exercitus, sed in uerbo dñi uicerunt, liberantes Israel ab oppressione hostium de Othoniel, q̄ primus illorum uidelicet duodecim iudicū extitit, ita scriptū est: Fuitq; in eo spūs dñi, & iudicauit Israel. Egressusq; est ad pugnam, & tradidit dñs in manus eius Chusan Rasathaim regem Syriæ, & oppressit eum. Post illum secundus Ahud, q̄ liberauit Israel de manu Moab, dū percuteret regem Eglon. Verbū, inquit, domini habeo ad te. Statimq; dictū eius, quod secum haberet uerbū dñi, uerum esset ipsa probauit, q̄ uidelicet uictus & humiliatus est Moab die illo sub manu Ahud, & terra geuit. Post illum, Samgar defendit Israel. Procul dubio non uirtute humana, sed uirtute eiusdem uerbi, Cuius rei testimoniū illud est insigne, quod percussit de Philistiim sexcentos uiros uornere. Deinde, Barach dū pergit ad pugnam contra Sisaram principem exercitus Iabin regis Chanaan, dixit ad eum propheta Delbora: In hac uice tibi uictoria non reputabitur, quia in manu mulieris tradetur Sysara, quod & factū est: Nam lahel uxor Abercinei percussit eū in capite, querens uulneri locū, & tempus ualide perforans. De Gedeon quis nesciat quod uictoria, qua Madian & Amalech, cæterosq; orientalium nationum uicit, uictoria fuerit uerbi

E dei

RVPERTI ABBA. TVITIEN. DE VICTO

dei: Cum trecentis uiris ad pugnam iuit, tenentibus in sinistris manibus lampades, & in dextris sonantes tubas, illisq; conclamantibus gladius domini gladius Gedeonis, stantibus singulis in loco suo, immisit dominus gladium in omnibus castris, & mutua se cæde truncabāt. Jud. 7 Nimirum eiusmodi bellum & uictoria nō hominis, sed dei est. De Iephthe non sic elucet, qđ Iephthe. pugnauerit in eo uerbum domini absq; robore militari, excepto qđ de illo scriptū est: Factus Jud. 12 est ergo super Iephthe spūs domini & circumiens Galaad & Manasse uotum uouit domino. Samson. transiuitq; ad filios Amon, tradiditq; dominus eos in manus eius. De Samson nulla est dubitatio, quin fortitudo eius: Verbum ipsum fuerit cuius uenturi in hunc mundum per incarnationis mysterium, mysteria præclarissima præclaris gestis præfigurauit.

¶ Iudices non nisi clamante ad dñm populo, suscitatos. Cap. V.

Boni principes
a domino
dantur.

Iud. 3 **I**udices isti non in silentio, sed clamore populi præeunte suscitati sunt à dño, ut liberarēt filios Israel de uastantiū manibus. Quid hoc? magis uenerandū est: quid amplius potentiam uel sapientiā commendat uerbi dei ad uictoriā tendentis? Illud ne, quod tradidit eos in manus hostium ut clamarent: an quod clamantibus iudices suscitauit, qui eos Sapi. 18 liberarent? Nimirū in utroq; omnipotens sermo tuus domine tanq; durus bellator decertabat, ut non uacuum reuerteretur ad te, qui salutem generis humani in ipso proposueras, & hoc Abraham promiseras. Maxime aut in hoc dirigebat salutis eiusdē cursum, quod tradebat Israel in manus hostiū. Vexatio namq; auditui dabat intellectu, ut sæpe dicta mulier aduersitatibus cōmonita, recogitaret, & memor fieret qualē in utero haberet concēptū, & qđ necessarium sibi esset, ut concēptus ille perueniret ad partū. Quid em̄ clamasse arbitramur iuueni- Iud. 3 culam illius tēporis uel ætatis ecclesiæ? Quoties illud legimus uel audimus: Clamauerūt filij Israel ad dominū, qui suscitauit eis saluatōrē, & liberauit eos, Profecto nō uane illud nōnulli Deut. 18 clamasse & clamādo postulasse intelligimus, ut iam ueniret iste saluator, qui Abraham fuerat promissus, & per Moysen designatus, quali signo foret cognoscendus: Prophetā, inquit, de gente tua & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi dñs deus tuus &c. Nunquid em̄ quia Exo. 4 solus Moyses illum inclamasse manifeste legimus, nullus uel eodem uel sequenti tempore eundem inclamasse putabitur? Moyses utiq; cum in Aegyptum ad Pharaonem mitteretur Exo. 33 potius illū iam mitti cupiens qui plenam salutem perficeret. Obsecro, inquit dñe, mitte quē missurus es. Item postq; uitulū secerant, cum pro eodē populo deprecaretur, inter cætera dicebat: Præcipis mihi, ut educam populū istum, & non indicas mihi quē missurus sis mecū, Exo. 3 præsertim cū dixeris: Noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me. Vnde animaduertendum quòd eodē in loco recte dicitur idem Moyses festinus, hoc modo, Festinusq; Moyses Gene. 49 curuatus est pronus in terrā, & adorans ait: Si inueni gratiā in conspectu tuo dñe, obsecro ut gradiaris nobiscū &c. Multū namq; festinabat, quia cū dixisset Iacob: Non auferetur sceptrū de Iuda & dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus est: iam illū uenire cupiebat qui mittendus erat, parū attendere uolens quod de Iuda non solū duces aut iudices, uerū etiam reges existere oporteret, priusq; ille ueniret.

¶ Quā ob causam iudices illi saluatores appellati sint. Cap. VI.

Iudices dicti
saluatores.

Quod de illo, uidelicet Moysē, manifeste scriptū est, de alijs quoq; nonnullis sine dubio sciendū est. Neq; em̄ ullo tempore sic defecit fides in Israel, ut nō esset aliquis qui eiusdem uenturi spem haberet, promissionemq; expectaret. Proinde recte dixerim hoc ipsum, quod tradidit dominus filios Israel in manus hostiū. De proposito fuisse uerbi dei ad uictoriā, opusq; perfectū tendentis, ut uidelicet mulier in utero habens magis ac magis clamaret, & cruciaretur ut pareret. Hoc perpendenti animo, pulchrū ualde & uenerabile apparet, quod eosdē sic datos iudices sacra scriptura nuncupat Iud. 3 saluatores. Exempli gratia: Clamauerunt ad dominū cū tribularentur, & suscitauit eis saluatōrem Othoniel, Item & postea clamauerunt ad dominū, & suscitauit eis saluatōrē uocabulo Exo. 4 Abud. Nam quid clamabant ad dominū, nisi ut saluator qui mittendus erat iam ueniret? Verbi gratia, ut diceret quisq; illorū illud Moysi: Obsecro domine, mitte quem missurus es. Sed quia tempus aduentus eius nondū erat: Illi qui interim mittebantur, ut liberarent populū tēporaliter, recte sic dici merebantur, quia erant unici & ueri saluatoris uicarij. Saluatio Iud. 3 per illos duplici modo, uidelicet iudicando & præliando, administrabatur. Iudicando quip- pe pop

Iudices duo/
decim ueri sal/
uatoris uicarij

pepopulum ab idolorum seruitute cohibebant. Præliando ipsi in fronte gradientes de hostibus, quibus seruierant, fortiter uindicabant. Erant ergo in disciplina iudices, in prælio duces in utroque saluatores, sacramenta uictoriasque saluatoris æterni gestis præclaris & uictorijs mysticis præfigurantes. Sicut enim speculū oppositū soli similē reddit imaginē, ita & saluatorum & iudicum illorum lucida fides, saluatori & iudici æterno, cuius erant uicarij, similem prætulerunt in gestis suis pulchritudinem.

¶ Duodecim iudices, & duodecim apostolos, esse uigintiquatuor seniores. Cap. VII.

Sunt autem iudices hi, numero duodecim, primus Othoniel filius Cenem frater Caleph, secundus Ahud, tertius Samgar, quartus Barach, quintus Gedeon, sextus Chola, septimus Iair, octauus Iephte, nonus Abesān, decimus Ahialon, undecimus Abdon, duodecimus Samson. Post istos sequitur regnū Dauid, quē amoto Saul: Samuel par uulū in regē unxit iussu & electione dñi, quod uidelicet regnū Dauid, regnū est uerbi incarnati Christi filij dei, quia sic angelus quoque de illo ad Mariā dixit: Et dabit illi dñs deus sedē Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternū, & regni eius non erit finis. Si ergo iam dictis duodecim iudicibus totidē iudices alios scilicet apostolos cōnumeres, Quibus ait ipse rex: Sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel: Ecce habes uigintiquatuor iudices, quos nimirum intelligi licet illos esse uigintiquatuor seniores, de quibus in Apocalypsi scriptū est: Et in circuitu sedis, sedilia uigintiquatuor & super thronos uigintiquatuor seniores sedentes, circūamicti uestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ. Nā per sedem illā quid splendidius intelligi potest quā illud iam dictū regnū Dauid, regnū Christi filij dei, cui dedit dñs deus sedē Dauid patris sui: Itaque in circuitu sedis, sedilia uigintiquatuor, & super thronos uigintiquatuor seniores. Quia uidelicet & ante exordiū regni Dauid fuerūt illi duodecim iudices, & in cōsummatione eiusdē regni ubi sedet rex Chrs super sedem patris sui, sunt illi alij duodecim iudices sessuri in æternū super duodecim sedes, & iudicaturi duodecim tribus Israel. Et recte seniores non solum isti, uerumetiam illi dicti sunt, quia per maturitatem fidei sui, populum dei iuueniliter lasciuientem coercuerunt, & quæ fornicationes eiusdem populi, quibus cum mulieribus alienigenis, & cum dñs earum fornicabatur Israel, prout potuerunt iudiciali manu absterferunt, recte uestimentis albis circūamicti dicuntur. Nihilominus quia per illos actū est, ut ad propositū suum dei uerbum percurreret & promissio non deperiret, seruareturque genus Abraham, de quo semen benedictionis, quod est Christus, in tempore suo ueniret, Recte in capitibus eorum coronæ aureæ. Iure namque cū uictore uerbo dei coronati sunt, quorum prælijs & uictorijs ad hoc ut dignatus est deus, ut seruato genere Abraham compleretur promissionis uerbum.

¶ Quare apostolus, non ut iudicibus gladio uti licuerit. Cap. VIII.

Iudicibus siue senioribus posteris, scilicet apostolis non eadem quæ prioribus illis ratio uel causa extitit, ut pro uerbo, uel testamento dei præliantes, materialibus uterentur armis. Venerat enim temporibus illorum ipse qui mittendus erat, nec alius iam sperari poterat de carne Abraham uenturus, in quo esset salus, Vt quid ergo pro carne protegenda gladio materiali pugnaretur? Idcirco ille qui ex illa carne expectatus uenerat, cū in passione sua diceret illis: Et ego dispono uobis sicut disposuit mihi pater meus regnū, ut edatis & bibatis super mensam meā in regno meo. Et sedeatis super thronos duodecim iudicantes duodecim tribus Israel &c. Illique ad hæc responderent, Dñe ecce gladij duo hic, statim huiusmodi gladios eis interdixit. Ait enim: Satis est. Itaque cōtinuo cū percuteret unus ex illis gladio: Sinite, inquit, usque huc. Et ad Petrū qui percusserat: Conuerte, ait, gladiū tuū in locū suū. Nēpe quod ait, satis est, uel sinite usque huc, hoc dat intelligi, quod sibi cōplacuerit ante aduentū suū usque illuc usus gladij, quomodo usi sunt eo duodecim illi, de quibus nunc sermo est, iudices primi. Iam autē sibi nō placeret ut uterent illo, imō ut recōderent & penitus deponerent eū iudices illi nouissimi, contenti meliori gladio quā iam uenerat, quā iam datus erat, quæ est ipsum uerbū dei. Proinde sicut laudabiliter materialē gladiū illi dimiserunt omnino, quia iam non erat necessarius: Ita nimirum isti laudabiliter illo usi sunt, quia tunc erat necessarius, ne uidelicet prius radix bona deperiret, quā ueniret fructus eius. Recte igitur in omniū seniorum illorum capitibus coro-

Iudices duos
decim qui.

Lucæ. i.

Mat. 19

Apo. 4

Lucæ. 22

Gladius.

Ibidem.

Mat. 26

Ufus gladij

na aurea, quia profecto iuxta diuersas rationes temporum, & istorum militaris industria, & illorum uerbo dei famulata est inermis patientia.

¶ Quantis in periculis uersati sint iudices Israel. Cap. IX.

ET cum talis in praeliando eorum (ut iam dictum est) fuerit intentio, considerandum est, quod in illa intentione bona, magno & lachrymabili fuerint fatigati periculo. Cum enim per singula ferè praelia, sicut scriptura testatur, fuerint paucissimi numero, non poterat deesse aliqua timoris infirmitas, cum ipso quauis firmissimo fidei uel spei presidio. Vnde unus eorum Barach filius Abynoem canit cum Debbora: Qui sponte obtulistis de Israel animas uestras ad periculum, benedicite domino. Et rursum: Qui propria uoluntate obtulistis uos discrimini, benedicite domino. Non enim fuerunt aut sunt expertes patientiae uel passionis in ipso usu gladii, pro qua coronati sunt iudices illi, quibus (ut iam dictum est) pro ratione temporis usum gladii uerbum incarnatum Christus ademit. Placet itaque & multum delectat, quod sicut coronas aureas, ita tam isti, quam illi, scilicet omnes uigintiquatuor seniores, in eadem Apocalypsi citharas quoque & phialas dicuntur habere aureas. Cum enim aperuisset agnus librum, quatuor animalia & uigintiquatuor seniores ceciderunt coram agno habentes singuli citharas & phialas aureas, plenas odoramentorum, quae sunt orationes sanctorum. Nonne sicut ex iam dicto cantico memoratum est, cum offerrent animas suas ad periculum, cum offerrent semetipsos propria uoluntate discrimini, orationes quoque offerebant necessarias angustii & afflicti? Proinde sicut uictoriae in coronis aureis, & sicut benedictiones quibus domino benedicunt, post uictorias in citharis, ita & orationes quibus in tempore angustiae deum exorabant, uenerabiliter agnoscantur in phialis aureis. Tanta quippe illorum angustia fuit, ut pugnantibus eis non ferre auxilium, magni fuerit sceleris, testante eodem cantico uerbis huiusmodi: Maledicite terrae Meroth, dixit angelus domini, maledicite habitatoribus eius, quia non uenerunt ad auxilium domini in adiutorium fortissimorum eius.

¶ Quare Heli ad numerum duodecim iudicum non pertineat. Cap. X.

Forte dicit quis: Heli sacerdos domini ipse quoque Israel iudicauit, sicut scriptum est: Senex enim uir & grandaeuus, & ipse iudicauit Israel quadraginta annis. Cur ergo cum ceteris iudicibus ille non annumeratur? an idcirco de numero tollitur, ut pulchra collatione tibi facere liceat, & tot numerare iudices ante regnum Dauid, quot habere iudices alios, scilicet apostolos regnante iam Christo filio Dauid? Ad haec inquam: Non idcirco ut tantum duodecim iudices numeremus, iam dictum Heli, de numero tollimus, sed idcirco: Quia ille de numero tollitur, idcirco tantum duodecim iudices habemus. Quorum gestis liber ipse contextus est, qui iudicum nuncupatur, quorum & nomina superius digessimus. Quomodo ille uel quia ob causam de numero tollitur? Nimirum propter contemptum uerbi domini, Quia in diebus eius calce obijcere legem domini nimia ferè omnibus licentia fuit. Notandum quippe quod mortuo Samson, qui iudicauit Israel uiginti annis, dignum non existimauit scripturae sacrae autoritas, ut diceret: Post hunc fuit uel huic successit Heli, licet iudicauerit Israel (ut iam dictum est) quadraginta annis. Sed inter infelices dierum illorum historias, ista querela frequens est: In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquisque quod sibi rectum uidebatur, hoc faciebat. Quid nisi uerborum sacerdotis accusat, & iudicis eiusmodi hoc dicendo. Idem namque est, ac si dicat: Qui in diebus istis iudicabat Israel, & si secundum nomen personamque aliquis erat, secundum rem meritumque nullus erat. Tandem missum est contra illum uerbum domini, cum quo uel per quod iudices uel seniores omnes, tam ueteres, quam noui, meruerunt sedere coronati: Praedixi enim, ait dominus, quod iudicaturus essem domum eius in aeternum propter iniquitatem, eo quod nouerit indigne agere filios suos, & non corripuit eos. Idcirco iuraui domui Heli quod non expietur iniquitas domus eius uictimis & muneribus usque in aeternum. Post haec dicta eius, finis probat, quantum à cunctis iudicibus siue senioribus coronatis, ut iam dictum est, & super sedilia sedentibus, meritum eius differat. Vir ille rex acie fugerat, nuntiabat ei dicens: Fugit Israel coram Philistinim, & ruina magna facta est in populo. Insuper & duo filij tui Ophni & Phyneas occisi sunt, & arca dei capta est. Cunctus ille nominasset arcam dei, cecidit Heli de sella retrorsum iuxta ostium & fractis ceruicibus mortuus est. Nimirum cadendo de sella retrorsum, & fractis ceruicibus, moriendo palam fecit quod neque sedile, neque coronam auream meretur habere inter iudices.

dices alios. Proinde cōfestim condolendo scriptura subiungit: Senex em̄ erat uir, & gr̄an-
dauus, & ipse iudicauit Israel quadraginta annis. Dolendū quippe est illi, quod cū tot annis
iudicauerit Israel, nihil usquā memorabile uel iudicis officio dignum gessit.

¶ Quid sit apud Esaia, Voca nomen eius accelera, spolia detrahe
festina prædari. Cap. XI.

Quæ uel quanta in gestis earundem iudicū signata sint mysteria, iudicis æterni,
uerbi dei Iesu Christi, perquirere præsentis non est propositi. Veruntamen hoc
in laudem eiusdem uerbi dei, eiusdem Iesu Christi breuiter dictum sit, quia recte
uocatum est nomen eius apud Esaia: Accelera, spolia detrahe, festina de-
prædari. Quia uidelicet qui uictoriosos iudices illos fecit & per illos uicit, ipse est Christus Ie-
sus uerbum dei. Ex hoc nanq; uocatur accelera, spolia detrahe, festina prædari: Quia anteq̃
puer fieret & sciret uocare patrem suum & matrem suam, id est, anteq̃ nasceretur de mulie-
re, & subditus parentibus experiretur infirmitatem nostram, abstulit fortitudinem Damas-
ci & spolia Samariæ, quæ uidelicet Damascus & Samaria tunc iunctis uiribus Iudam, unde
nasciturus erat idem puer, debellabant & exterminare uolebant. Planè grandis acceleratio,
magna festinatio, quempiam prius spolia detrahente, q̃ de matre natū esse, prius in bello præ-
dari quàm in utero concipi. Nunquid aut̄ ipsum solum prius fecit, nāq; solius Samariæ
spolia, solius Damasci fortitudinem prius abstulit, imò & antequam ipse in iudice Samson &
prædatus est, & spolia detraxit, ut ille in mandibula asini, in maxilla pulli asinari in mille ui-
ros deleteret, tandemq; plures moriens interficeret q̃ antea uiuus occiderat. Similiter & in cæ-
teris ipse spolia detraxit, ipse prædatus est, & Israel defendit, nondū puer aut homo factus,
sed ab æterno deus uerbum dei.

Locus.
Esa. 8

¶ Idem uerbū dei & per David uicisse, quod antea per iudices uicerat. Cap. XII.

Quod si recte, imò quia recte sentitur de iudicibus memoratis, quanto magis idem
de uictorijs sentiendum est regis David, qui post illos sedit in solio regni? Quis
enim alius uictorias illas fecit per manus David, nisi idem nondum ex ipso natus
filius David, cuius nomen uocatur, ut iam dictum est: Accelera, spolia detra-
he, festina prædari: Ipse est filius David, filius dei uerbum deus: Verbum dei, qui multum
accelerauit, multum festinauit, celerrime spolia detraxit, festinanter prædatus est. Quia ui-
delicet antequam sciret uocare patrem suum David, & matrem suā uirginem ex stirpe Da-
uid percussit Goliath Philistæum in manu eiusdē David adhuc pueri, nedumq; filium ullū
habentis. Et cætera fecit per eum, quæ usq; hodie miramur in tribus fortissimis David, scilicet
sapientia, humilitate atq; fortitudine eius, in quibus cæterorū nullus ei adæquari potuit.
David em̄ sedens in cathedra sapientissimus: Hoc est præconium sapientiæ eius. Ipse est q̃
si tenerrimus ligni uermiculus, Hoc est testimoniū humilitatis eius. Qui octingentos inter-
fecit impetu uno: Hoc est experimētū fortitudinis eius. Quis inquam alius in David, & per
eiusmodi fortissimos David operatus est, nisi uerbū deus filius carnis eius futurus, ita præsens
ipsi David, ut iam in persona eius ipse David loqueretur, ipse in eodem David proprijs uoci-
bus suis de semetipso futura, quasi iam præterita uaticinaretur. Exempli gratia: Ego aut̄ con-
stitutus sum rex ab eo, super Sion montē sanctū eius, prædicans præceptū eius: Dominus
dixit ad me, filius meus es tu. Item: Foderūt manus meas & pedes meos. Non opus est astru-
ere, quod oībus notum est, uoces istas esse proprias eius: q̃ cum in forma dei esset, humiliare
semetipsum habebat, ita ut crucifigeretur, quod est fodi manus eius & pedes eius. Non er-
go mirum, q̃ pugnabat iam & triumphabat uerbum ipsum per manū David, cum loque-
retur in sua persona per os David.

Esa. 8

2. Reg. 23

Psalm. 2

Psalm. 21.
Philip. 2

¶ Quare David non ædificauit domum domini. Cap. XIII.

Sed ecce hic illud occurrit, quod sicut refert scriptura libri Paralipomenon, dixit ipse
David ad Salomonem filium suum: Fili mi, uoluntatis meæ fuerat, ut ædificare do-
mū nomini dñi dei mei, sed factus est ad me sermo dñi dicens: Multum sanguinem
effudisti, & plurima bella bellasti, nō poteris ædificare domū nomini meo tanto effu-
so sanguine coram me: Itē ad populū: Audite, ait, me fratres mei & populus meus. Cogita-
ui ut ædificarem domū, in qua requiesceret arca fœderis dñi, & scabellū pedū dei nostri, ad

1. Para. 22

1. Para. 28

ædificandū omnia præparavi: Deus autem dixit mihi: Non ædificabis domū nomini meo, eo q̄ sis uir bellator, & sanguinem fuderis. Dicit ergo aliquis: Si prælia quæ gessit David, merita uel dignitatē eius diminuerunt, ut non mereretur ædificare domū nomini dñi: Quomodo tu dicis, eadē prælia David, prælia fuisse uerbi domini, & idcirco recte concelebrari laudibus ecclesiasticis? Vel si iure prælia siue uictorias eius concelebrat ecclesia, ut uere bella dñi, cur propter illa non poteris, ait dominus, domum nomini meo ædificare, tanto effuso sanguine coram me? Ad hæc, inquam, non omnia bella quæ gessit David ascribimus uerbo domini, sed ea tantū quæ gessit in uerbo domini, zelo domini, pro defensione populi domini, quorū primum uel maximum fuit, quod percussit Philistæū, qui blasphemauit deū Israel, & abstulit opprobriū ab Israel. Cæterum ea quæ gessit, ut uir bellator exercitio militari, non à deo prædicantur, nisi ubi manifeste operata est uirtus nominis domini. Maxime autē sanguinem Vriæ Ethæi in peccatum, & magni meriti diminutionem sibi reputare potuit: Vnde notandum, quod antequam sanguinem illius effudisset, factum quidē est, quod scriptura refert, uenisse Nathan ad David, domino dicente: Non tu ædificabis mihi domum ad habitantiū: Sed causa ista ibi dicta non est, eo quod uir bellator sis, & sanguinē effuderis, quando ipse ad Salomonē filium suū, siue ad populū, sic & sic locutus est, ut iam diximus. Iamduq̄ sanguinem Vriæ fuderat, & maxime cū illius meritum eiusmodi sibi diminitū existimare poterat: Igitur si nullum interfecisset, nisi pro zelo domini, cooperante uerbo domini, hoc indubitanter sciendū, quia nihil sibi obfuisse effusio sanguinis ad ædificandum domum domini: Nam & Moyse Aegyptiū interfecit, & nihilomin⁹ tabernaculū domini in eremo & omnē ritū sanctuarij facere uel ordinare dignus extitit. Et Phyneas zelo bono uirū Israelitē cū Moabitide fornicantē pariter confodit, & propter hoc, Ecce, inq̄t dñs, do ei pacē foederis mei, & erit tam ipse, q̄ seminis illius pactū sacerdotij sempiternum.

¶ Proiecto Saul, & electo David, impletū esse quod dictū est, Dominus pauperem facit ac ditat, humiliat & sublimat. Cap. XIII.

In isto primū magnifice impleta est uerbi domini ueritas, quā paulo ante ipsum ore prophetico Anna cecinerat: Dñs pauperē facit & ditat, humiliat & sublimat, suscitans de puluere egenū, & de stercore erigens pauperē, ut sedeat cū principibus & soliū gloriæ teneat. Tunc em̄, cū diues & sublimis esset Saul, hic autē pauper & humilis, tanta permutatio facta est, ut hic pauper & humilis diues fieret, & hic sublimis suscitatus de puluere, & tenens soliū gloriæ. Saul autē ita pauper & humiliatus est, ut maligno spūi traditus, suimet impositus existeret. Hæc talia sunt qualia considerans quisq̄, recte dicat: Misericordiā & iudicium cantabo tibi dñe. Magna quippe in David misericordia, magnū in Saul iudicium, magnū in utroq̄ exemplū, ut obediatur uerbo domini. Etenim si recte perpendis, propter inobedientiā peccatū Saul abiectus est, dicente Samuele: Nunq̄d vult dñs holocausta, aut uictimās & non potius, ut obediatur uoci dñi? Melior em̄ est obedientia q̄ uictimæ, & auscultare magis q̄ offerre adipem arietū, quoniam est quasi peccatum ariolandi repugnare, & quasi zelus idolatriæ nolle acquiescere: Pro eo ergo, quod abiecti sermonem domini, abiecti te dominus ne sis rex. Cum hoc antiquiore testimonio uera est illa sententia posterior eiusdem uerbi incarnati, qua dicit: Qui non est mecū, contra me est, & q̄ non colligit mecū, spargit: quod est dicere: Quotūcūq̄ quis offerat, quantascūq̄ uideatur habere uirtutes, si uerbum dñi contemnit, uersa uice cōtemnit eum uerbum dñi, & uilis sit atq̄ contemptibilis, & ipsa etiam quæ uidentur ab eo recte facta, præsumptioni & uanæ gloriæ reputabuntur, non mercedi.

¶ Quomodo Saul & quō David contempserint uerbū dñi. Cap. XV.

At uero quomō David quoq̄ scriptura redarguit de contemptu uerbi dñi, dicēte ad eū dñs: Quare ergo contempsisti uerbū dñi, ut faceres malū in cōspectu meo? Vxorē Vriæ Ethæi tulisti, & ipsum interfecisti: gladio filiorū Amon. Diligenter distinguendū est, ne Sauli uideatur cōpar David in quātitate peccati, in cōtempto uerbi dñi. Dicimus ergo oēs q̄dem peccatores (uerbi gratia) mœchos siue homicidas, in hoc ipso quod mœchati sunt, uel occiderunt, cōtempnisse uerbū dñi, Quia uidelicet omni hominē, absq̄ personarū distinctione dicit lex scripta, dicit lex naturalis: Non occides, nō mœcha beris, & quod tibi non uis fieri, aliq̄ ne feceris. Cōtempnit ergo David quoq̄ quodammodo uerbum

uerbū dñi, quia uidelicet nō ignorabat scripturā & uolūtātē dñi, siue uerbi dñi, & tamē mox
chatus est, & occidit. Veruntamē plurimū differt modus peccati siue prauaricationis, quā
do idipsum quod cōmuniter oībus imperat lex siue uerbū dñi, singulariter personae cuiuslibet
indicit dñs aut uerbum dñi, & sic quoq; contemnitur dignatio dñi, nec obeditur illi. Huius
criminis tam magni contemptus, reus extitit Saul, nam in Exodo dixerat dñs ad Moysen:
Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Israhel: Delebo em̄ memoriam Ama-
lech sub cēlo: Statimq; subiunctum est ibidem: Adificauit Moyses altare, & uocauit no-
men eius: Dominus exultatio mea, dicens, quia manus solius domini & bellum dei erit con-
tra Amalech in generatione & generationē. Hoc modo dictū fuerat cōmuniter cunctis,
ut essent hostes Amalech, & memoriam eius delere cuperent causa dñi. Singulariter uero
post multa tempora Saulem dñs eiusdem belli sui ministrum esse uoluit, ita dignatione sua
præcipiens illi: Recensui quæcūq; fecit Amalech Israhel, quomodo restitit ei in uia, cū ascē-
deret de Aegypto. Nunc ergo uade, & percute Amalech, siue uade & interfice peccato-
res Amalech, & pugnabis cōtra eos usq; ad internitiōē eorū. Hāc dignatiōē dñi parupē-
dit, hunc sermonem dñi contempsit ille, iam non paruus in oculis suis. Talis contemptus, ne
quaq; reus extitit Dauid, quiniō in oībus quæcūq; personae eius sunt mādāta in sermo-
ne dñi strennue adimpleuit, & ubi de transgressiōe legis communis redargutus est, humi-
lem obtulit confessionem, dicens: Peccaui, non in corde duplici.

¶ Quod utriq; se peccasse confessi sint, & quare huius confessio accepta
illius reiecta sit. Cap. XVI.

Conferre nunc libet utriusq; confessiones, quomodo & Saul, peccaui, dixit, eodē
uerbo quo Dauid. Quæ causæ eandem in ambobus uocē confessionis discernāt,
nō longe quærantur: Nam statim ex subsequentibus ipsorū sermonibus inueniū-
tur. Cum dixisset Samuel ad Saul. Non reuertar tecum, quia proiecisti sermonem
domini, & proiecit te dominus ne sis rex super Israhel. Porro triumphator in Israhel non par-
cet, & pœnitundine non flectetur. Neq; em̄ homo est, ut agat pœnitentiam. Ille ait: Peccaui,
sed nunc honora me coram senibus populi mei, & coram Israhel, & reuertere mecum ut ad-
orem dominum deum tuum. Dauid autem dicit: Miserere mei deus, quia tibi soli peccaui.
Miserere mei ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris. Perpende nunc q̄
longissime contra inuicem causæ istæ disparentur, quia uidelicet dicendo peccaui: alter pro-
priam gloriā quæsiuit, alter gloriā dei. Saul dicendo, peccaui, & subiungendo, sed nunc ho-
nora me coram senibus populi mei, quos debemus intelligere homines suæ tribus, scilicet fi-
lios Beniamin, & coram Israhel, & reuertere mecum ut adorem dominū, nonne propriam glo-
riam quæsiuit? Homo quippe secularis animi, totusq; deditus ambitioni, etiam ad adorandū
dominū pompatice solitus ingredi, hoc dolebat, si in tempore tali, in tanti triumphī fe-
stiuitate tantus propheta sese subtraheret eius comitatu, & Idcirco semel, & iterum dicebat,
peccaui. Profecto huiusmodi intentionis confessione semetipsum uinci non patitur omni-
potens sermo domini, unde & hoc ille audire meruit: Porro triumphator in Israhel nō parcet
& pœnitundine nō flectetur. At uero Dauid dicendo, Miserere mei ut iustificeris in sermo-
nibus tuis, & uincas cū iudicaris, nonne (sicut iam dictum est) gloriā dei quæsiuit? Homo
quippe humilis spū, cū cura suæ saluationis, maximam habebat sollicitudinem pro gloria dei
quam in eo considerabat, ut ille fidelis in promisso, uerus & iustus prædicaretur in iuramen-
to, quod illum promississe atq; iurasse testatus fuerat, dicens: Iurauit dñs ueritatem Dauid &
non frustrabitur eū, de fructu uentris tui ponā super sedē tuam. Pro hoc inquā sollicitus, ne
sua iniquitate superatus promissum solueret, iuramentūq; irritū faceret, dicebat desideratissi-
mus gloriæ dei, ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cū iudicaris: quod est dicere, ut fi-
delis permaneas deus, ut sermo tuus, q̄ factus est ad me, non sit in illo est & non, sed sit in illo
est, nec iudicari possis, quod leuitate aut mutabilitate usus sis. Et sicut de cæteris, ita quoq; de
isto promisso uel iuramento ad me facto ueraciter omnis ætas dicere possit, &
ego cum illis: Quotquot em̄ promissiones dei sunt, in illo est. Ideo & per ipsum amen deo ad
gloriam nostram. Propterea cum diceret: Peccaui domino, statim audire meruit hoc in uer-
bo domini: Dominus quoq; transtulit peccatum tuum. Non morieris.

E 4 ¶ Dauid

Tobias. 4.

Exo. 17.

1. Reg. 15.

1. Reg. 12.

Saulis Dauid
q̄sq; confessiōes

1. Reg. 15.

Psal. 50.

Saul propriā
querit gloriā

1. Reg. 15.

Gloriā dei quæ-
rit Dauid.

ut p̄pter quā hō dñs dole-
re de peccato p̄ncipat̄ est
q̄ de dñi fuit offēsus.

1. Reg. 12.

¶ David exauditum esse, quia secundum uoluntatem dei petierat. **Cap. XVII.**
Exauditus est igitur David, & recte, quia secundum uoluntatem dei petiuit dicendo: **Ve iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.** Hæc est, inquit Iohannes, fiducia quam habemus ad eum, quia quodcumque petierimus secundum uoluntatem eius, audit nos. Erat enim uoluntas dei, ut sermo eius impleretur, ut uerbum promissionis prius ad Abraham, deinde factum ad David perficeretur. Quia uidelicet salutem mundi uolens & prouidens deus, hoc proposuerat, ut uerbum suum de semine illorum incarnaretur. Quod si iniquitas David fide promittentis euacuasset, ut de promissione penitens, sententiam demutaret, & promissum non impleteret, nunquid hodie tam securi cum Apostolo declamaremus: Est autem deus uerax, omnis homo mendax, sicut scriptum est: **Ve iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.** Imò qualiter hodie cum genere humano actum esset, si deus per singulos dies irasceretur, si non sine penitentia essent dona & uocatio eius, si statim ubi iniquitas cuiusquam abundaret, sese gratia eius subtraheret? Voluntas ergo dei erat, ut propositum seu uerbum promissionis eius ad uictoriam perduceretur. Et ut quamuis omnis homo coram ipso inueniretur mendax, ipse nihilominus permaneret uerax. Et quia secundum hanc eius uoluntatem, (ut iam dictum est) petiuit David, idcirco exaudiri dignus fuit, tanquam unus ex optimis adiutoribus dei, querentibus gloriam dei, amatoribus iustitiæ dei, desideratoribus propositi dei.

¶ Quod deus in sermonibus suis iustificari uisus non fuisset, nisi David miseratus esset. **Cap. XVIII.**
Qualem putas haberent querelam, non solum David, sed & omnes qui iudicare nos sent de sermonibus dei, nisi miseratus fuisset illi peccanti ut inuiolatam conseruaret fidem suæ promissionis? Animaduerte quæ dicuntur, Aliter præcauendum erat deo de sermonibus suis cum David habitis in promittendo quam de his sermonibus quos locutus est ad multos alios. Quare? quia uidelicet cum multis alijs loquens bona sua conditionaliter illis promisit (Exempli gratia) **ut Sauli & populo qui illum sibi regem expetiuit. Si, inquit, timueritis dominum, & serueritis ei, & audieritis uocem eius, & non exasperaueritis os domini, eritis & uos & rex qui imperat uobis, sequentes dominum deum uestrum.** Quod si perseveraueritis in malitia, & uos & rex uester pariter peribitis. Similiter ad Salomonem: Si ambulaueris, ait, in uis meis, & custodieris præcepta mea & mandata mea, sicut ambulauit pater tuus, longos faciam dies tuos. Porro ad David absque condicionibus locutus est, quemadmodum & ad Abraham: De fructu, inquit, uentris tui ponam super sedem tuam: Non dixit ad Abraham: Si custodieris uias meas, adducam ad te omnia quæ locutus sum ad te, sed ita dixit ad eum: Num celare potero Abraham quæ gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam, & benedicendæ sint in eo omnes nationes terræ? Scio enim quod præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant uiam domini, & faciant iustitiam & iudicium, ut adducat dominus propter Abraham omnia quæ locutus est ad eum. Item de Isaac & Iacob & de Moyse, ad quem dixit dominus deus: Ego ostendam omne bonum tibi, & inuocabo in nomine domini coram te. Diligenter, inquam animaduertendum est, quod non sunt conditionales locutiones siue promissiones, & idcirco deum uolentem iustificari in sermonibus suis, & uincere cum iudicatur, oportuit meminisse suæ spontaneæ promissionis, ut ipse esset uerax quantumcumque abundaret iniquitas seminis illorum quibus promiserat, quibus iurauerat. Hoc scientes iurisperiit Moyse atque David, tenebat deum: ille dicendo: Recordare Abraham, Isaac & Iacob quibus iurasti: Iste dicendo: Miserere mei ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.

¶ Promissiones legis cum conditione, promissiones autem Abraham & David absque conditione factas fuisse. **Cap. XIX.**
A hunc sensum pertinet illud Apostoli ad Romanos. Non enim per legem promissio Abraham aut semini eius, ut hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei. Si enim qui ad legem pertinet hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio: lex enim iram operatur, ubi enim non est lex, nec præuaricatio, ideo ex fide ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini Abraham, non ei qui ex lege est solum, sed ei qui ex fide

fide est Abrahæ, qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posuisti ante deum cui credidisti. Cum hæc dicit, reuera deum iustificat in sermonibus eius, ut apud illos quibus legem dedit, uel qui ex lege sunt non quasi debitor teneatur, uincaturque cum iudicatur. Apud illos autem qui ex fide sunt Abrahæ, debitor fuisse non negetur. Lex namque <sup>Lex conditio-
nalis.</sup> tota conditionalis est, & sub conditione dari coepit in monte Synai mense tertio egressio-^{Exo. 12} nis filiorum Israel de terra Aegypti, præmissio namque hoc: Vos ipsi uidistis quæ fecerim Aegyptiis, quomodo portauerim uos super alas aquilarum: Statim mandata & legem daturus sic incipit: Si ergo audieritis uocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculiū de cunctis populis. Mea est enim omnis terra, & uos eritis mihi regnum sacerdotale & gens sancta, Sub hoc tenore conditionis tota lex procedit. Si, inquit, postquam audieritis hæc iudicia, & custodieritis ea & feceritis, custodiet & dominus deus tuus pactum tibi, & misericordiam quam iuravi patribus tuis &c. Cum ergo tanta multitudo eorum qui ex lege sunt uel esse uolunt, excluditur, ut non sint in peculiū domino iuxta præscriptam sponsonem eius, nunquid propter hoc in iudicium uocandus est deus? Iudicetur quidem, quoniam & ipse præsto est, dicens in Esaia: Quis est qui iudicetur mecum ueniat, iudicetur inquā, sed statim uincit, quia uidelicet illi non custodierunt quod in conditione positum fuit, id est, non audierunt uocem eius, non custodierunt pactum eius, imò omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Atque hoc modo lex iram operatur, dum in iudicio recitat illud quod in conditione posuit deus, proinde melius quod absque conditione facta promissio, & cum iuramento firmata est reuocatio promissio. Non enim dixit deus ad Abraham, si hoc uel illud feceris, si sic uel sic ambulaueris, si hæc uel illa mandata mea custodieris, in semine tuo benedicentur omnes gentes, sed absque ulla, ut iam dictum est) conditione, & omnino de futurorum obseruationibus tacens. Per memetipsum, inquit, iuravi, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quoniam obedisti uoci mee. Hinc Apostolus ad Romanos: Vbi, inquit, non est lex, nec præuaricatio. Quomodo enim propter aliquam iniquitatis abundantiam, uel ipsi Abrahæ uel posteris eius subtrahere posset tanquam præuaricatoribus iustitia dei, quod taliter promissit. Non fuit ibi lex, id est conditio de futura obseruatione cuiusquam mandati, & idcirco nec præuaricatio nominari posset in aliquo peccato, per quam liceret deo (quoniam uerax est) mutare uerbum suæ promissionis.

¶ Quid sit quod apostolus ait, Si enim qui ex lege, hæredes sunt, exinanita est fides abolita est repromissio. Cap. XX.

Libet intueri etiam illud, quod sapienter, quod ueraciter loco memorato apostolus dixerit: Si enim qui ex lege hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio, Quod est dicere: Si ob meritum susceptæ legis, factum esse putas, ut in semine Abrahæ, quod est Christus, benedicentur omnes gentes, cum ante datam legem quadringentos & triginta annos promissio præcesserit, nonne mutabilem facis deum, & immutabilem promissi sui? Magna quippe mutabilitas, grandis immutatio est, illud post tantos annos proponere pro mercede futuri seruitij, quod prius cum iuramento gratis promissit, præsertim cum sic promississe iam dedisse fuerit: Et quis unquam homo fidelis, illud quod dudum amico suo gratis dedit, postea facere potest mercedem futuri seruitij? quanto magis nec deus taliter fecit, nec deum taliter facere decuit, hoc namque esset exinanire fidem, abolere promissionem, si post tot annos patribus defunctis ita loqueretur ad filios, dicens: Si ergo audieritis uocem meam, & custodieritis pactum meum, complebo promissiones meas, ut in semine Abrahæ benedicantur omnes gentes. Quod uidelicet unicum semen Christus est: Non conueniret, non congrueret, imò indecens esset deo ueraci, qui sicut alia scriptura testatur: Semel loquitur, & secundo id ipsum non repetiuit, non immutauit, sed aliud dixit, aliud superaddidit: Si audieritis uocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculiū de cunctis populis, dabo uobis terram fluentem lac & mel, custodiam uobis pactum meum & misericordiam, quam iuravi patribus uestris, quam utique si non custodiero præuaricantibus uobis, nihilominus tamen custodiam patribus uestris quibus iuravi, & omnibus gentibus siue populis, qui ex illorum fide sunt uel erunt, quia non uobis solum, sed & omnibus gentibus benedictionem promissi in semine

Lex conditio-
nalis.
Exo. 12

Deut. 7

Psalm. 124

Gene. 22

Roma. 4

Johan. 3

Roma. 4

Fidem exinanire.

Exo. 12

semine eius. Idem est in David. Similiter namque hoc esset exinanire fidem, abolere promissionem, si quod promiserat & iurauerat ex gratia, per legem destrueret propter subreptitiam delicta. Quod quia non fecit, sed fidelis permansit in omnibus uerbis suis, semel inquit: Iuravi in sancto meo, si David mentiar: Semen eius in æternū manebit. Ergo iustificatur in sermonibus suis, & vincit dum iudicatur, quia mutabilitatis non potest argui.

¶ Quid sit quod idem Apostolus ait: Iustitiā dei in Euangelio reuelari ex fide in fidem, & quæ nam illa iustitia sit. Cap. XXI.

Roma. 1.
Iustitia fidei.

Quam aliam iustitiam dei putamus in Euangelio reuelari, sicut Apostolus dicit: Iustitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: Iustus autem ex fide uiuit. Iustitia dei, incarnatio est filij dei, qui factus est ei ex semine David secundum carnem. Incarnatio inquam, uel aduentus Iesu Christi filij David,

Iustitia operis.

filij Abraham. Hæc iustitia in euangelio reuelatur, Num parua est hæc iustitia dei? non parua, sed uere magna & ualde laudabilis, quia per illam incarnationem, dum sit ex semine David, iustificatur deus in sermonibus suis, implendo quod promisit, custodiendo quod iurauit deus uerax & fidelis. Attende perpulchram huius iustitiæ diffinitionē. Iustitia, inquit, ex fide in fidem: Cuius ex fide, nisi eius qui promisit, qui iurauit? Cuius in fidem, nisi eius qui promittenti credidit, qui iuramenti fidem adhibuit, scilicet Abraham siue David? Iustitia hæc alia est, & alia illorum Israelitarum, qui non sunt Israelitæ ueri, Quia suam querentes statuere iustitiam, huic iustitiæ non sunt subiecti. Quæ nam est illorum iustitia? Nimirum iustitia non ex fide in fidem, sed quasi ex operibus in opera, Quasi Abraham ex operibus iustificatus sit, cum scriptura dicat: Credidit Abraham deo, & reputatū est illi ad iustitiam: Et quasi ipsi ex operibus iustificari possint, cum item scriptura dicat: Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Bene ergo iustitia dei, quæ in euangelio reuelatur, diffinita est, dicendo: Iustitia ex fide in fidem, quia uidelicet quod dei filius incarnatus est, & quod in isto semine benedicuntur omnes gentes, ex fide est dei, de quo scriptum est: Fidelis deus in omnibus uerbis suis. Quia neque David, neque cæterorum peccatis offensus est siue transuersus, quin magna fide impleret, quod magna gratia promisit: & iustitia hæc in fidem tendit, quia non propter opera, sed propter idem possibile est quempiam coram illo iustificari, dicente scriptura: Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Idcirco sic scriptum est: Iustus ex fide uiuit, Quia propter solum deum, qui solus sanctus est, in omnibus operibus suis, quicumque iustus est uiuit, non ex operibus, sed ex fide habet hoc ipsum, quod iustus ex fide uiuit. Nam si quis uelit operum iustitiam recte diiudicare, non foris in oculo, sed in secreto conscientie suæ, nunquam improbabit in semetipso dictum à quodam: Quasi pannus menstruatus uniuersæ iustitiæ nostræ.

Esa. 64

¶ Verbum dei tam in Saul quam in David ueritatis palmam obtinuisse. Cap. XXII.

1. Reg. 13.

Actu. 13

1. Reg. 10

Osee. 12.

Igitur, quia ex fide in fidem, idcirco firma est promissio ipsi David, & ecce nunc uiuit, nec utcumque uiuit, uerū etiam permanet, in abundantiori gratia patriarcha, rex & propheta. Patriarcha, quia promissio specialiter ad hunc post Abraham facta est, ut esset pater beati seminis, quod est Christus, qui non erubescit uocari filius David, cum sit ipse dominus David, filius secundum carnem, dominus secundum diuinitatem. Rex idem, & non quomocumque, sed secundum electionem dei, & quod amplius & magnificentius est, secundum cor dei. Quæsiuit sibi dominus, ait Samuel ad Saul, uirum iuxta cor suum, & præcepit ei dominus ut esset dux super populum suum, eo quod non seruaueris quod præcepit dominus. Cuius rei Paulus quoque in actibus apostolorum ita meminit: Et amoto Saul suscitauit illis David regem, cui & testimonium perhibens dixit: Inueni David filium Iesse, uirum secundum cor meū, qui faciet omnes uoluntates meas. Iste sermo longe ab electione Saul distinguit electionē David. Nam & illū elegisse dicitur dominus dicente Samuele ad omnē populū, cum ille in medio staret altior uniuerso populo ab humero & sursum. Certe uidetis quæ elegit dominus, quoniam non est similis ei in omni populo. Ergo & illū elegit quidem dominus, sed non secundum cor suum, imò secundum cor populi uanū & superbum, & secundum furorem suum. Ille namque maxime uel in primis erat, super quo apud Osee taliter Israel

lem

sem increpat: Vbi est rex tuus; maxime nunc saluet te in omnibus urbibus tuis, & iudices tui, de quibus dixisti: Da mihi regē & principē: Dabo tibi regē in furore meo, & auferam in indignatione mea. Illā quippe in tanto furore suo dedit, ut diceret ad Samuelem: Non te abiecerunt, sed me, ne regnē super eos &c. Item, in tanta indignatione illū abstulit, ut ille dāmoniacus fieret, sicut scriptū est: Spūs autē domini recessit à Saul, & exagitabat eū spūs nequā à domino. Hæc nunc idcirco cōmemorauerim, ne uel in Saul uerbū domini à proposito cecidisse, palmamq; iustitiæ uideatur amisisse, eligendo illū, qui electione dignus non fuerit. Propheta idē David, non qualiscunq; sed tā proprius tā familiaris uerbo dei, ut eiusdē uerbi persona propria (futuræ incarnationis, passionis, resurrectionis & ascensionis suæ) mysteria clarius atq; sonorius loqueretur per os David, q̄ per os alicuius ex cæteris cum suauitate harmoniacæ dulcedinis, Nunquid uel ista gratia post lapsum claruit; non utiq; nā docebo, inquit, iniquos uias tuas, subauditur, eadē qua prius prophetica gratia.

¶ Quomodo appareat in duobus illis uerū esse sapientiæ dictū: Melius est duo simul esse quā unum. Cap. XXIII.

Apparet nunc in istis, q̄ ueraciter sapientia dixerit: Melius est duos simul esse q̄ unū habēt emolimentū societatis suæ, si unus ceciderit, ab altero fulciatur. Væ soli, quia cū ceciderit, non habet subleuantē, & si dormierint duo fouebuntur mutuo. Vnus quomodo calefiat; & si quispiā præualuerit cōtra unum, duo resistunt ei. In istis inquā, scilicet in Saul & in David, apparet q̄ uera q̄ pulchra sint hæc. Quid em̄ est unū uel solū esse, nisi sermonē dñi proiecisse? Et quid est duos simul esse, nisi sermonē dñi in itinere uitæ huius, siue in lectulo cōscientiæ sociū haberet? Hoc multo melius est, nā: Væ soli, inquit, q̄ cū ceciderit nō habet subleuantē. Væ ergo Sauli, qui quando cecidit solus fuit, nō habens subleuantē, scilicet dñi sermonē. Proiecerat em̄ illū, Vnde & dictū est ad eū: Non reuertar tecū, quia proiecasti sermonem domini, & proiecit te dñs, ne sis rex super Israel. Porro David sermonem domini habuit sociū in domo pectoris, in sinu fidei. Duo igitur erāt uidelicet ipse David, & sermo domini, unus cecidit, & ab altero fulcitus est. Quid isto uerius? Cecidit David, & à sermone domini, qui cadere non nouit, fulcitus est, fortiter innitens illi, & dicens deo: Miserere mei, ut iustificeris in sermonibus tuis. Subleuatus est, & dormierunt duo, & usq; in finem uitæ ipsius David fouebātur mutuo. Nam sermo domini fouebat David, tā nocturna q̄ diurna meditatione sui, quēadmodū ille dicit: Et meditatus sum nocte cū corde meo. Item, tota die meditatio mea est. Hoc erat foueri David, id est, delectari. Nā memor fui, inquit, dei, & delectatus sum, fouebatur, id est, delectabatur ipse sermo, uidelicet requiescendo in suauissima humilitate David, dicentis deo: Memor esto uerbi tui seruo tuo. Item: Non nobis domine, sed nomini tuo da gloriā, quasi sulmet negligens, tantummodo de uerbo dei, uerbo repromissionis, quod apud se habebat sollicitus erat, ne obliuioni traderetur, non ignorans quia custodiēte & glorificante deo uerbū hoc, ipse pariter custodiretur, & particeps existeret gloriæ, iuxta quod illic dictū est: Habent em̄ emolimentū societatis suæ. Præualuerat quispiā contra unū, sed duo restiterūt ei. Vnus nanq; tūc erat David, quando acciderat, ut surgeret de stratu suo post meridiē, & uisa vxore alterius incideret in concupiscentiā eius. Vnus erat, quia à solita meditatione uerbi dei animus eius secesserat, & ob hoc præualuit contra eū ille qui per Nathan peregrinus dicitur, scilicet diabolus à ciuitate & regno dei alienus, sed restiterūt ei duo, de quibus iam dictū est, & alter fulcitus est ab altero, q̄ subleuatus est David uerbi dei subsidio, ut persisteret in multiplici gratia prophetæ (ut iam dictū est) & rex, & patriarcha.

¶ Salomonē habuisse q̄dem uerbū dei, sed non geuisse cū eo, ut foueretur, ideoq; cecidisse, nec subleuatum esse. Cap. XXIII.

At ipse per quē taliter locuta fuerat sapientia, Salomon rex filius eiusdem David, multo grauius cecidit, multo nanq; grauius est zelus idolatriæ, q̄ adulteri facinus siue homicidij. Amauit mulieres alienigenas multas, & ita per illas deprauatū est cor eius, ut deos alienos sequeretur & colebat Astarten deā Sydoniorū, & Chamos deū Moabitā, & Moloch deū Ammonitā. Quid ergo dicemus: nonne modo suo predicto simul erant duo? Perspicuū est, & negari nō potest, q̄n fuerit cū illo sermo domini quin

quin de pectore & ore eius, tanq̃ de templo suo sese manifestauerit dictis & factis. Quomodo ergo ita cecidit tanq̃ solus esset, & subleuantem non haberet? Ad hæc inquam: Erant quidem duo, sed nō erat illis quies dormitio, ut dormirent pariter & fouerentur mutuo. Quidā alius intererat, & interstrepebat semper inquietus & infestus, scilicet amor præsens seculi, qui longe dissentit à uerbo dei. Ille in angulo absconditus non patiebatur, ut illi duo bene essent simul, & quies dormitione fouerentur simul. Illum talem, scilicet seculi amorē, ibi familiarē fuisse, & in cordis eius mansione diu mansisse, illud satis innuit, quod iratus dñs super auersione Salomonis taliter dixit: Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactū meum &c. Dicendo namq̃, habuisti hoc apud te, satis indicat non repentīnam temptationem superuenisse, sed morbo inueterato uitiosam eius intentionem fuisse. Quod etiā in eo satis animaduerti potest, quod cū in initio magna dignatione apparens dñs dixisset illi: Pete quod uis ut dem tibi, & tanta sibi oblata gratia, posset æternitatem glorię cœlestis una petitione adipisci, quæ summa beatitudo est. Ille temporali gloria delectatus, & apud homines uolens haberi gloriosus, leue seu mediocre bonū petiuit. Dabis, inquit, seruo tuo cor docile, ut iudicare possit populū tuū, & discernere inter bonū & malum. Et quidem bonū erat quod petiuit, & melius q̃ si petisset dies multos, aut tale quid, quod bonū quidē est, sed exile & infimum, & hoc magis placuit dño, quod sic petiuit, q̃ si petisset quidpiam eiusmodi, dies multos, aut diuitias, aut anōnas inimicorū suorum. Sed cur non dixit, sicut dixerat pater eius Dauid: Vnam peti à dño, hæc requiram, ut inhabitem in domo domini omnibus diebus uitæ meæ: uide licet, quia cor eius non erat perfectum cū domino deo suo, sicut scriptura testatur, sicut cor Dauid patris sui.

¶ Propter peccata filiorum Dauid, non auersum esse propositum dei, quia iurauerat illi. Cap. XXV.

N Vm igitur uel in isto cecidit uerbū dei, & quod proposuerat deus, potuit auerti? Non utiq̃, imò palmā iustitiæ præclarius obtinet, scriptura sic determinante: Veruntamen, inquit dñs, in diebus tuis nō faciam propter Dauid patrem tuū, de manu filiū tuū scindam illud, nec totū regnum auferam, sed tribū unam dabo filio tuo. Ibi dicitur: Item ad Ieroboam: Nec auferam, inquit, de manu Salomonis omne regnū, sed ducem ponā eum cunctis diebus uitæ tuę, propter Dauid seruū meum quē elegi. Auferam autē de manu filiū eius regnū, & dabo tibi decem tribus. Filio autē eius dabo tribum unā, ut remaneat lucerna Dauid seruo meo cunctis diebus coram me in Hierusalē ciuitate, quam elegi, ut esset nomen meū ibi. Cum hæc dicit omnipotens deus, utiq̃ tenetur fortitudine uerbi sui, memor promissionis suę, ut sit uerax & fidelis, iuxta memoratā superius causam, quam posuit ipse Dauid, ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris. Remanet igitur uerbo dei palma ueritatis in ipso quoq̃ casu Salomonis. Porro ipsi Dauid quanta est laus, & quanti præconium meriti, quod fatetur deus se propter eum seruare ciuitatē Hierusalem & tribū Iuda ad implendam promissionē ueritatis, quæ est incarnatio eiusdem uerbi dei de semine Dauid? Sic namq̃ loquitur, tanquā homo quispiam grauiter offensus, qui cū habeat causas irascendi, & sperata denegandi, tenetur tamen debitor ut det quāuis inuitus, quia promisit, quia iurauit. At ille non inuitus implere habebat, quod gratis promiserat, & promissum iuramēto firmauerat. Quò ergo tendit, dū totiens meminit Dauid in transgressionibus posterorum eius & populi, totiens ad iracundiam deū prouocantis, dicendo, quod propter Dauid parcat, & nō penitus eos delere uelit? Videlicet ut magis ac magis abundantia gratiæ eius innotescat, ubi est abundans iniquitas, & nulla ex operibus iustitiæ, sed de hoc iam latius supra dictum est.

¶ Cur iurare debuerit ac uoluerit deus, quē impossibile est mentiri, etiam in his, quæ loquitur absq̃ interpositione iuramenti. Cap. XXVI.

C Vt autem iurare debuerit, uel quam utilitatis rationē in iuramento suo fore considerauit deus, quem impossibile est mentiri, etiam in his quæcunq̃ loquitur absq̃ interpositione iuramenti? Apostolus ad Hebræos euidentius exprimit: Quoniā, inquit, neminē habuit, per quem iuraret maiorem, iurauit per semetipsum. Homines em̃ per maiorem sui iurant, & omnis controuersia eorū finis ad confirmationem, est iuramētū

ramentum. In quo abundantius uolens deus ostendere pollicitationes hæredibus immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandū, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri deū, fortissimum solatiū habeamus. Hoc tale est, ac si dicat: Deus ante omnia fidē ab omnibus exigit, & sine fide impossibile est placere illi. Porro homines duri sunt, & tardi corde ad credendū, Maxima pars incredulorū est, qui omnino non credunt. Et de alijs quidē non adeo mirum, licet sit damnabile malum, de ipsis utrunq; qui promissionis hæredes esse debuerunt, quorū patribus promissio facta est, & firmata per iuramentū, magis tamen mirandū, quod sint uel fuerint adeo increduli, ut maxime de illis scriptū sit: Generatio praua & exasperans, generatio quæ non direxit cor suum, & non est creditus cū deo spiritus eius. Porro ipsos qui quandoq; credituri erant, sciebat idem deus difficiles fore ad credendum, sicut & fuerunt, utpote quorū optimis magna increpatione ab ipso domino dictum est: O stulti & tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti sunt prophetæ. Igitur quia omnis controuersia hominū finis, ad confirmationem est iuramentū, ut uel sic incredulitati ponerent finem, ut uel sic uigilarent homines ad audiendū, & sentirent fore immobile dei consilium, interposuit iusiurandū. Proinde cū dicit ipse: Sit autem sermo uester, est est, non non. Quod autem his abundantius est, à malo est, recte subauditur illius, cuius incredulitas siue diffidentia iurare compellit. Sic nanq; intelligendo quod dixit, à malo est, humiliter in ipso iuramento dei, nostram culpam tarditatem ad credendum, quod utiq; malum est, quia cū impossibile sit mentiri deum, etiam cum non iurat, pauci comparatione incredulorū crediderunt, in eo quod per semetipsum iurat.

¶ Quibus ex causis maxime digni fuerint Abraham & Dauid, uerbo promissionis cum iuramento repromittentis. Cap. XXVII.

Quibus uel ad quos iurauit in promissione seminis, quod est Christus? Duo sunt patriarchæ magni, Abraham atq; Dauid, & magna quidē gratia iurauit. Et hoc ante omnia scire debemus, quia fecit hoc ex gratia sua, magisq; ex ipsorum meritis. Veruntamen eadem eius gratia præueniente aliquo modo ad hanc dignitatem fuere præparati, ut dignaretur deus iuramento sese obligare cum illis. De Abraham manifestius illud est, quia fide obtulit Isaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, q̄ suscepit repromissiones, ad quem dictum est: Quia in Isaac uocabitur tibi semen, arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est deus. Ob hanc rē iusta gratia deus, quod dudū absq; iuramento promiserat, cum iuramento repromisit, in semine eius benedicendas fore omnes gentes, utiq; semen Christus est. Porro de Dauid quærendū, quam ob uirtutem maxime deus illum dignum iudicauerit, ut iuraret illi, sicut testatur ipse, & iam supra memoratum est. Et quidē non ita manifeste de illo scriptura refert sicut Abraham, quod dixerit illi deus: Per memetipsum iurauit, quia fecisti rem hanc uel illā: De fructu uentris tui ponam super sedem tuam; Sed ratio docet, non multo minoris esse meriti, pepercisse inimico propter deū, quā nō pepercisse unigenito filio propter deū. Hoc fecit Dauid inimico suo infestissimo, quærenti animam suā, inimico regi, cuius regnum sine dubio se suscepturū sciebat, ibi pepercit ubi quærebatur animā suā, quod eatenus fuerat inauditū, sicut testatur & ipse Saul, admirans, & dicens ad eū: Quis enī cū inuenerit inimicum suū, dimittet eū in uiam bonā? Ob hanc maxime causam iuratum illi esse arbitramur, quod semen uel caro eius assumenda foret in filiū dei, Quia maxime causa ista facit filios dei, sicut testatur ipse dominus, cū dicit: Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persequentibus & calumniantibus uos, ut sitis filij patris uestri, qui in cœlis est. Dilexit inimicū, benefecit illi, non solū parcendo cum occidere posset, uerumetiā plangendo, cū ille occisus fuisset, & sicut iam dictum est, maxime pro causa huiusmodi tali iuramento dei dignus extitit.

QVRTI LIBRI FINIS.

F. Ruperti

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI
LIBER QUINTVS.¶ Quomodo secundum caput draconis, uitulus scilicet, sub Ieroboam
denuo fuerit erectum. Caput primum.

INTEREA DRACO ILLE MAGNVS, SERPENS antiquus, qui uocatur diabolus & Satanas, cernens proficere promissiois uerbū, utpote iam post Abraham, secundo in Dauid iuramēto firmatū, magnum inuidiæ sæuientis incendiū uersabat, magna ueneni sui stimulatū ardore totus in semetipso furebat. Sed quid ageret, dudū exarmatus capite, quod prius erexerat, scilicet regno Aegypti, quando submersus est Pharaon in mari cum curribus & equitibus suis, caput aliud non habebat quod erigeret, id est, regnū aliud, per cuius potentiā sæuire posset, ad excidiū gentis, ex qua implendū erat iam dictū uerbū promissionis, quoniam iam regnabat ipsum uerbum in Dauid patre, quod futurum erat suæ carnis, & idem pater eius sceptrū tenēs, imperij, fortis atq; bellicosus, exercebatur prælijs, glorificabatur uictorijs: unde & securius citharizabat psalter ille: Uerbū dei sonis condecorans musicis. Ardebat igitur inuidiæ ueneno, quo & ipsius Dauid penē omnē domum conflagrauit: dum & ipse pariter adulterij simul & homicidij crimen incidit, & de suis eius unus. Absolon cruentus fratre interempto, in ipsum patrem arma arripuit, expellens eum de regno, & animam eius quærens, ut regnaret pro illo. Quod si peractū fuisset, iam profecto serpens illud caput haberet, per quod uerbū dei impugnare memoriāq; eius sese abolere posse speraret. Non ita euenit, sed Absolon mortuo, & Dauid uitam cum pace cōpleuit, & succedens ei filius sensatus, Salomon, cum pace regnauit, & domū pacis nomini domini ædificauit. Tandem peccatū eiusdē Salomonis, maglinam eiusdem serpētis intentionē adiuuit, ut scinderetur regnū Israel à domo Dauid suscepto Ieroboam filio Nabaioth, qui & continuo duos uitulos aureos fecit, & dixit: Ecce dii tui Israel, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Ibi se erexit secundum caput draconis, & in illo capite facies fuit uituli cornuti, cœpitq; cornupeta esse diabolus, agendo & cōpellendo per uim regiā, ut uitulos simulachra pro deo colerentur.

¶ Quamuis etiam Baal seruierint, & adorauerint, uitulū tamen
caput idololatriæ fuisse. Cap. II.

QUANTUM putas contra uerbū domini uitulū ille, imō in uitulo diabolus, ipse uibratis cornibus infaniuit: Domine, inquit Helias, altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & ego derelictus sum solus, & quærent animam meam. Iam quidem Israel colebat etiam Baal, agente Iesabel. Et hoc addidit, inquit scriptura, Achab in opere suo irritans dominū, quod scilicet seruiuit Baal & adorauit illum. Sed omnis idololatriæ caput in Israel erat cultus uitulorum. Nam & Baal & cætera porte ita dæmoniorum ab alijs gentibus susceperunt, uitulū autem ut colerent, reges Israel à semetipsis excogitauerunt, & in illo scelere omnes perseuerauerunt. Vnde in Osee, cum dixisset dominus de regibus & principibus illis, Vsq; quo non poterunt emundari, continuo causam istā subiunxit: Quia ex Israel ipse est, artifex fecit illum, & non est deus, subauditur uitulū, de quo præmiserat: Proiectus est uitulū tuus Samaria. Et est sensus, Idcirco reges & principes Israel non possunt emundari siue reuocari à cultu uituli, quia non per ignorantiam in illo peccant, sed per maliciā, & non ab exteris gentibus decepti cultum illius susceperūt, sed à semetipso excogitauerunt, Vnde & congrue dictum est: Artifex scilicet Ieroboam, fecit illum, sicut scriptū est: Dixitq; Ieroboam in corde suo: Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, si ascenderit populus iste, ut faciat sacrificia in domo domini in Hierusalem, & excogitato consilio fecit duos uitulos aureos. Artifex ergo fecit illum, quia Ieroboam excogitato consilio fecit eum: Igitur quamuis Baal, & multa alia idololatriæ monstra fuerint in Israel,

Israel, tamen uitulū illū idololatriæ caput, recte dixerim, quia uidelicet cætera portenta Israel ab exteris gentibus accepit, & à cultu illorū aliquotiens cohiberi potuit: Nam & Baal Iehu deleuit de Israel, sed uitulōs à semetipso Israel excogitauit, & neq; Iehu, neq; quisquam regum Israel à cultu illorum unquam recessit.

Hoc caput, tametsi mite uideretur, tamen æque ut reliqua perniciosum fuisse populo dei. Cap. III.

QUæ autem facies ex oibus capitibus, siue faciebus aduersarij sæpe dicti, ita potuit mansueta uideri, ut ista facies uituli? Facies aliæ truces sunt, scilicet facies draconis facies leonis, facies ursi, facies pardi, facies bestię terribilis & fortis, dentes ferreos habentis, comedentis atq; cōminuentis, & reliqua pedibus conculcantis, per quæ significari iam diximus regna, quæ contra promissionis uerbū persecutionē fecerunt, regnū Aegyptiorū, regnū Babyloniorū, regnū Persarū & Mædiorū, regnū Græcorū, regnū Romanorū. Facies ista uituli, facies est mitis, per quā (ut dictū est) denotatur regnū Israel, ex quo Ieroboam uitulos aureos fecit. Num ergo sicut facies ista, mitior est faciebus illis, ita regnū Israel, mitius q̃ illa regna egit, minus nocuit? Imò quanto magis domesticus erat, tanto maiora damna fecit, tanto magis domū subuertit. Quid em̃ uel quantū fuerat actū, dum occisus prophetis domini, & omni populo sequente imperium Iezabel & Achab, solū se derelictum putaret Helias, licet, superessent septem milia uirorū, quorum genua non sunt incuruata Baal? Et quidem Baal deleuit Iehu de Israel, ut iam dictum est, sed cultus uituli & populum cū regibus irreuocabiliter captū mente tenuit, & tantū effecit, ut translatus Israel de terra sua, corpore quoq; captiuus fieret, captiuitate insolubili prædicte domino in Osee: Quia non addam ultra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorū, & domui Iuda miserabor, id est, decem tribubus sub Assyrijs, in perpetua captiuitate permanentibus, tribū Iuda de Babylonica captiuitate reuocabo, post septuaginta annos. Cætera regna Israel in corpore percusserunt, regnū Israel in anima semetipsum occidit, occidendo prophetas domini propter uitulos, quos nullos ex regibus Israel relinquere uoluit. Habebat etiā cum regia uiquādam hypocrisisim: In quo? in eo uidelicet, q̃ ore retinebat, & commemorabat beneficia dei. Per hoc nequissime peccans, quod illius beneficia mutis & inanimantibus ascribebat uitulorum simulachris dicendo: Ecce dñi tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Et celebrabat diem solennem, in mense octauo decimo quinto die mensis, in similitudinē solennitatis, quæ celebrabatur in Iuda.

Uituli facies mitis.

Osee. 1.

3. Reg. 12.

Quodnā primū uerbi dei bellū aduersus hoc caput fuerit. Cap. IIII.

QUanto ergo nequior erat hostis, tanto maius, tantoq; promptius oportebat adesse præsidium uerbi dei. Et ita factum est. Tunc enim plures atq; crebriores prælii sui tubas fecit audiri uerbum domini, scilicet prophetas quos misit addendo cum uocibus eorum uirtutem in signis atq; prodigijs. Initium duelli, primaq; congressio uerbi domini & huius capituli, id est, regni Israelitici talis fuit. Ascendente Ieroboam super altare ut adoleret incensum, & ecce uir dei uenit de Iuda in sermone domini, & exclamauit contra altare, & ait: Altare altare, hæc dicit dominus: Ecce filius nascetur domui Dauid, Iosias nomine & immolabit super te sacerdotes excelsorum. Et deinceps: Hoc erit signum quod locutus est dominus, Ecce scindetur altare, & effundetur cinis qui in eo est. Ex tendente autē Ieroboam manū suam de altari, & dicente: Apprehendite eū: exaruit manus eius, nec ualuit eam retrahere ad se, altare quoq; scissum est & effusus est cinis de altari iuxta signū quod prædixerat uir dei in sermone domini. Post hunc adhuc uiuebat Ahia Silonites, qui locutus fuerat Ieroboam, quod regnaturus esset super Israel. Ille loquente in se domino: Ego, inquit, ad Ieroboam missus sum, durus nuncius, qui mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate, comedent eos canes: qui autem mortui fuerint in agro, uorabunt eos aues cœli, quia dominus locutus est &c. Post illū fuit Iehu filius Anani, ad quem factus est sermo contra Baasa, qui percusserat Nadab filiū eiusdē Ieroboam, iuxta eandem sententiā: Qui, inquit, mortuus fuerit de Baasa in ciuitate, comedent eū canes: & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedēt eū uolucres cœli. Post hunc uerbi dei uexillū erigens igneo curru triumphabat Helias, Deinde Helisæus, simulq; filij prophetarū plurimi, ex quibus centū uiros pauit

1. Reg. 13.

3. Reg. 16.

Abdias seruus dñi in speluncis cū interficeret Iezabel prophetas dñi. Deinde & hi, quorū extunc libri proprii, quorū si tempora consideres secundū gesta titulosq; libris præfixos planè perpendis, quia uerbū domini nullus regū tempore propositū neglexit, semperq; diaboli mendacium in idolis ueritas dei redarguit in prophetis.

¶ Quod Iehu primus pro testimonio uerbi dei occubuerit. Cap. V.

Q Vis primus in illo conflictu sanguinem suū fuderit, & pro testimonio uerbi dei occubuerit minus peruulgatū est à uenerabilium doctorum scriptis, q̄ cupit diligens quispiā spectator huiusmodi prælii, cū de noie eius scriptura non tacuerit. Hic em̄ dictū est Iehu filius Anani, cuius scriptura ita meminit, ut iam dictum est: Factus est autē sermo domini contra Baasa, dicens: Porro quod exaltaui te de puluere &c. Post quæ ita subiungitur: Cum autē in manu Iehu filij Anani prophetæ uerbum domini factū est contra Baasa & contra domū eius, & contra omne malū quod fecerat contra domino, ad irritandū eum in operibus manuum suarū, ut fieret sicut domus Ieroboam. Ob hanc causam occidit eum, hoc est, Iehu filium Anani prophetam, Splendide illū scriptura sacra nominauit, ita tertio loco replicans occidit eū, hoc est, Iehu filiū Anani prophetam. Et sciendū quod nullū ante hunc ab initio promissionis nominatim tradit scriptura occisum fuisse propter uerbū domini. Optaret ergo diligēs spectator certaminis uerbi domini, ut sicut post Abel Zacharias filius Barachiae, quē occiderunt inter templū & altare: Ita & iste peruulgatus esset proprio nomine, quia uere non parui est meriti, cuius a sanguine primū accepit draco ille magnus quod rufus meretur esse uel dici. Tenor propositi nostri notiorē nunc eū nobis reddidit, quia uidelicet ubi sermo est uel opus de uictoria uerbi dei, latere nō debuit is q̄ sanguinē fudisse primus legitur in prælio uerbi dei, dum contra hostem antiquum proficiscitur, missus ut fidelis legatus uerbi dei.

¶ Quod mysterio non careat à leone prophetam in uia occisum. Cap. VI.

Igitur, quoniā hic primus est illoꝝ, qui uerbo dei suū in officio prophetali sanguinem impenderunt, perpende nunc q̄ pulchrū q̄ congruū præcessit, ad gloriam eiusdē uerbi pertinens mysteriū. Ille uir dei qui uenit de Iuda, in sermone dñi in Bethel, ut supra dictū est: Ieroboam stante super altare, dixit: Altare altare, ecce filius nascetur domui Dauid Iosias nomine, & immolabit super te sacerdotes excelsorum. Ille inquā mandatū acceperat in sermone dñi præcipientis: Non comedes panē, neq; bibes aquā, nec reuerteris per uiam qua uenisti: sed fefellit eū propheta senex, qui habitabat in Bethel, ut comederet panē & biberet aquā in domo eius. Propter hoc inuenit eū leo in uia, & occidit, & cadauer eius erat proiectū in itinere. Asinus autē stabat iuxta illū & leo stabat iuxta cadauer. Forma hæc mystica est, & prædicti sancti prophetæ Iehu filij Anani, & omnium sanctorum & prophetarum, qui occisi sunt uel occidūtur, propter testimonium eiusdem uerbi dei, Quibus ipsum uerbū incarnatum dicit: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant. Ille namq; leo qui occidit, & iuxta cadauer stetit: Diabolum & satellites eius impios homines signat, per quos cum sanctorum corpora occiderit, stat, nec potest ad nocendum progredi ultra, quia diabolus nec manducare nouit corpora, cum ipse sit spiritus, nec consequi potest animas extra corpus, quas in corpore persequitur. Siquid ergo peccati ex carnali commoratione serui dei contraxerunt, & ob hoc inimicus aliquando permittitur occidere corpora eorum, illa contentus sit pœna, stetq; iuxta cadauera, id est, nihil amplius uel animabus, uel etiam corporibus, quin resurgant se posse nocere sciat, Nec enim efficere potest, ut saltē corpora moriendo pereant deo, Quod pulchre signatum est, per hoc qd occisum non deuorauit, sed iuxta cadauer stetit leo.

¶ Quid duodecim scissuræ pallij Ahiaē Sydonitæ significarint. Cap. VII.

Porro uerbum dei sicut potestatem habet postq̄ occiderit, mittere in gehennā, sic potestatem habuit postq̄ prophetæ mortui uel occisi fuerunt, eorū nihilominus implere prophetiā, id est, demerere posteriora regū impioꝝ, ut qui moreretur ex eis in ciuitate, comederent eum canes, & qui moreretur ex eis in regione, comederent eū uolucres cœli, sicut prædixerat iam dictus propheta Iehu filius Anani de Baasa, sicut prædixerat Ahias Sydonites de Ieroboam. Non leuiter attendendum, nec enim pagē spectat ad gloriā

gloriam uerbi dei, semper ueri, semperq; uincens, cui uidelicet uerbo uincere est, quicquid dixerit uerū fieri, ueritatemq; eius pulchre cōmendat illa, quæ tunc fiebat multiplex Israeliti-
ci scissio regni. Iam dictus Ahias Sydonites, quale Ieroboam mox futuro regi præfagiū re-
gni dederat. Apprehendens palliū suū nouū, quo opertus erat, scidit in duodecim partes, &
ait ad illū: Tolle tibi decē scissuras: Hæc em̄ dicit dominus deus Israel: Ecce ego scindā reg-
num de manu Salomonis, & dabo tibi decē tribus. Quid sibi hoc uoluit, quod non ita duas
tantū ex uno pallio fecit scissuras, sicut duo tantū ex uno populo fiebant regna: uidelicet, q̄
sic futurū erat, ut regnū scissum à domo Dauid, quod demittebatur eidem Ieroboam, scinde-
retur decies, & ita factum est. Prima nanq; scissio facta fuit in ipso Ieroboam. Secunda in
Baasa, qui percussit Nadab filiū eius, & regnauit pro eo. Tertia in Zambri, qui percussit filiū
Baasa, & regnauit pro eo. Quarta in Ambri, qui ad mortem persecutus est Zambri. Quin-
ta in Thebin filio Gynet, quem percussit idē Ambri pater Achab. Sexta in Iehu filio Nam-
si, qui percussit Ioram filiū Achab, & regnauit pro eo. Septima in Sellum, qui percussit Za-
chariam pronepotem Iehu, Octaua in Manaem, qui percussit Sellum, regnauitq; pro eo.
Nona in Facee filio Romeliæ, q̄ percussit Faceiam filiū Manaem, regnauitq; pro eo. Deci-
ma in Osee, qui percussit Facee filiū Romeliæ, regnauitq; pro eo. Vel certe quomodo The-
bin, in quo quintam scissionē diximus non saltē uno die regnasse, sed tantū media pars po-
puli eū secuta fuisse legitur, ut regē cōstitueret, nec præualuit. Omissio illo, quia scissio fue-
rat in Iehu, sexta in Sellū, septima in Manaem, octaua in Facee filio Romeliæ, nona in Osee
decima in rege Assyriorū, qui Israëlē scissum à deo, scidit etiā à loco uel terra sua, transtulitq;
in Assyrios. Igitur sic est, ut ipsum uerbū dixit: Omne regnum in seipsum diuisum, desola-
bitur, & domus supra domū cadet. Et sicut scriptura ueridica prædixit: Verbū autē dñi manet
in æternū. Quia & cōplet uerba prophetarū suorū, postq̄ illi mortui uel occisi exauerūt tan-
quā scēnū, & ipsos faciet resurgere fortes & excelsos super ligna cedrorum.

3. Reg. ii.

Palliū scissura.

Lucæ. ii.

Esa. 40

¶ Deum iusto iudicio regem Hieroboam super Israel constituisse, nō ut pec-
care faceret, sed quia peccaturi erant. Cap. VIII.

Dicit aliquis: Quomodo iustificabitur? quomodo palmam ueritatis hoc uerbum in
eo quoq; obtinebit, quod talem hominem Hieroboam regem super Israel ordina-
uit? Sciebat aut nesciebat, quod ille facturus esset Israel peccare? Si sciebat cur illū
ordinabat: & quo iure puniebat? Si nesciebat, quomodo uincit semper cum iu-
stitiā? Vel error aut inscitia ad uictoriam non pertineat? Ad hæc inquam: Non nesciebat
uerbum & sapientia, sed optime sciebat, & tamen in iudicando integrā illi est ueritatis & iu-
stitiæ palma. Iudicio hoc nanq; fecit, & iudiciū eius non in hac re penitus latet. Quamuis iu-
dicia eius sunt abyssus multa, quamuis sint incomprehensibilia, tamen quædam sunt quæ
ex nonnulla parte possunt cognosci, illa uidelicet, quorum causas ore suo aperire dignatur.
De quibus Psalmista dicit: In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui. Qua tandem
ex causa iudicatus est, ut talis daretur rex, qui peccare faceret Israel? illa uidelicet, quia pecca-
re uolebat Israel. Ex quo putas uoluntatem peccandi habuisse Israel? Ex eo, inquit Moy-
ses, die, quo egressus es ex Aegypto usq; ad locum istum, semper aduersus dominum con-
tendisti. Hæc & cætera cum dicit, quibus utiq; dictis de reatu uituli illos accusat, quem fece-
runt in Horeb, manifestum est semper illos ad eandem procliuēs fuisse idolatriam, præfer-
tim cum & in propheta deus ipse dicat: Nunquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in de-
serto quadraginta annis domus Israel? & portastis tabernaculum Moloch idolo uestro, &
imaginem idolorum uestrorum, sydus dei uestri, quod fecistis uobis? Propter hoc Moysen
& Aaron lapidare uoluerunt, propter hoc Samuelem, imò in Samuele dominum, sicut &
ipse testatur, abiecerunt, propter hoc Dauid persecuti sunt, & de regno ieicerunt. Propter
eatotiens dixerūt: Nō est nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Isai, q̄ peccandi uolū-
tatem habebant, & sub sanctis principibus peccandi facultatem non habebant. Quod ergo
tandem Ieroboam dati sunt, sub quo uel cum quo uitulum sibi pro deo statuerunt, sicut fa-
cere cœperant, quando ex Aegypto egressi sunt, iudicium extitit iudicium uerum, quod in
alio propheta dicit: Particeps idolorum Effraim dimitte eum. Et si quæras, cur dicat: dimit-
te eum, subinde causam reddens dicit: Non dabunt cogitationes suas, ut reuertentur ad do-

Psal. 118.

Deut. 9

Amos. 5

2. Par. ii.

Osee. 4

Osee. 5

RVPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICTO

minum. Iusti igitur iudicii est, quod dimisit eos secundum desideria cordis eorum, ut irent in adinventionibus suis. Gratiue uero misericordiae erat, quod pro illis qui ignoranter errabāt sollicitus loquebatur in prophetis, fiebatq; ad eos uerbū dñi armatū signis & prodigijs, ut cognoscerent ex operibus quia dñs ipse est deus, dominus ipse est deus.

¶ Helia propheta, ne ignorantes simul cū impijs errarēt, à deo missum esse. Cap. IX

Eccle. 48

Cum signis nanq; & prodigijs, & cum fortitudine zeli tunc sese exhibuit uerbum domini uehementius in Helia, De quo in laudibus patrum ita ueraciter dictū est: Et surrexit Helias propheta quasi ignis, & uerbum ipsius tanquam facula ardebat Verbo domini continuit cœlum, & defecit à se ignem terræ. Sic amplificatus est

3. Reg. 17

Helias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter gloriari tibi, hæc ut diceret, scilicet Heliam surrexisse quasi ignem, & uerbum eius quasi faculam ardentem? In admirationem ille sapiēs excitatus est, pro eo, quod de eodem Helia sic repente scriptum est: Et dixit Helias Thelbi, res de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit dominus deus Israel, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei uerba. Ita repente illatus est Helias: Vt quem admodum dixit Apostolus de Melchisedech, ita & de isto, si sese præbuisset occasio, dicere potuisset: Sine patre, sine matre, sine genealogia, neq; initium dierum, neq; finem uitæ habēs Sicut enim illius, ita & istius patrem & matrem & genealogiam & numerum annorum scripturatacuit, & finem uitæ non habuit, quia receptus est (ait idem qui supra) in turbine ignis, in curru equorum igneorum. Quam receptionem eius si rite perpendis, etiam illud appone re licet, quod adhuc dictum est de Melchisedech, assimilatus autem filio dei manet sacerdos in æternum. Sacerdotem nanq; hunc fuisse constat, quia scriptum est, ubi, quando, & quomodo holocaustum obtulerit, & (sicut iam dictū est) receptum est in turbine ignis, atq; ita assimilatus est filio dei, uero & æterno sacerdoti in cœlum ascendenti. Plura de hoc dici poterant, ueruntamen pro præsentis proposito hoc tantum dixerim, quia digne semetipso fecit uerbum & ueritas dei, q; tali in tempore, quando Iezabel cū Achab, & cū uitalis Ieroboam accesserat Baal, taliter per hunc uirtutem suam notam fecit, propter eos qui ignorabant, & errabant, ne simul cū impijs in eandē deciderent perditionis foueam.

*Melchisedech
Heb. 7*

*Melchisedech
dei assimilatur
filio.*

¶ Quæ miracula fecerit Helias, & quod spiritus Helia duplex in Helisæo, duplicato miraculorum numero, comprobetur. Cap. X.

2. Reg. 17

4. Reg. 3.

Vigilanter hoc animaduertendum est, quia propter causam eiusmodi tam ultroneus ad operandas uirtutes semetipsum ingessit: Ita incipiens: Viuit dominus, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei uerba. Et in Helisæo causa eadē consideranda est, dicente: Obsecro, ut fiat spūs tuus duplex in me.

*Helia mir
acula.*

Hoc intendebant, ut operando mirabilia conuincerent impios, quod neq; uirulus, neq; Baal est deus, sed dñs ipse est deus. Et reuera ita factū est. Spūs Helia, id est, operatio uirtutū, quæ in spiritu dñi data fuerat Helia, duplex in Helisæo facta est. Duplicitia nanq; numero miracula fecit Helisæus supraq; Helias, etenim si rite numeres, Helias octo, Helisæus sedecim miracula operatus est. Primū Helia fuit, quod uerbo continuit cœlū, ne plueret. Secundum, quod corui pauerunt eū. Tertiū, quod apud uiduā, quæ pascebat eū, iuxta uerbū eius, hydria farinae non defecit, & lecythus olei non est imminutus. Quartū, q; mortuū eiusdem uiduæ filium resuscitauit. Quintū, quod eū offerentē holocaustū exaudiuit dñs per ignem, uidente populo, & dicente: Dominus ipse est deus, dominus ipse est deus. Sextū, quod orante illo facta est pluuia grandis. Septimū, q; pallio suo percutiens aquas diuisit, & transiit cum Helisæo. Octauū, quod currus igneus, & equi ignei diuiserunt utrunq; & ascendit Helias per turbīnē in cœlum. Protinus Helisæi primum, quod pallio Helia percussit aquas, & diuisæ sunt. Secundū, quod aquas pessimas & terram sterilē sanauit. Tertium, quod illudentes ei pueros urfi lacerauerunt. Quartum, quod congregatis tribus regibus Israel, & Iuda, & Edom, cum non esset aqua exercitui, fossas fieri iussit, & repleta est terra aquis. Quintum, q; mulieri uiduæ ex modico oleo uasa non pauca impleuit. Sextū, q; mulier, quæ illi ministrauerat, & non habebat filium, conceperit, & peperit in tempore & hora, quam ille prædixit. Septimū, q; mortuū eundē puerum resuscitauit. Octauum, q; in olla eremitica gustus amarissimos dulcorauit. Nonum, quod de uiginti panibus ordeaceis comederunt iuxta uerbum eius

*Helisæi mir
acula.
4. Reg. 2*

eius centum uiri, & superfuit. Decimum, quod Naaman principem militiæ regis Syriæ per lauachrum aquæ à lepra sua curauit. Vndecimū, q̄ lehu egressus ab eo, factus est leprosus quasi nix. Duodecimū, q̄ eo mittente lignū, ferrū quod elapsū fuerat, super aquam natū uit. Tertiumdecimū, q̄ missos contra eū Syros dñs, orante illo, cæcitate percussit, donec introduceret eos in Samariā. Quarūdecimū, q̄ soluta obsidione Samariæ, duo modij ordeï stateræ unæ fuerunt, & modios similæ stateræ uno secundū sermonē eius in porta Samariæ. Quintūdecimū, q̄ dū ægrotaret, præfagiū fecit regi Israel, q̄ tribus uicibus Syriā percussurus esset. Sextūdecimū, q̄ cū mortuus esset, proiectū est cadauer hoīs in sepulchro eius, & cū tetigisset ossa Helisæi, reuixit homo, & stetit super pedes suos.

¶ Quid & quando profecerint in populo, Helias & Helisæus prophetæ. Cap. XI.

ET quidē in omnibus istis non pœnituit populus, & non recesserunt à peccatis suis, id est à uitalis, quos fecit Ieroboam usq; dum abiecti sunt de terra sua, & dispersi sunt in omnem terram. Veruntamen Baal deletus est de Samaria & de Hierusalem, nā etiam in Hierusalem profluxerat sacrilegiū Iezabel, quia uidelicet Athalia filia Iezabel & Achab uxor fuit Ioram, filij Iosaphat regis Iudæ, de qua sic scriptum est in Paralipomenon: Athalia em̄ impiissima & filij eius destruxerant domū dei, & de uniuersis, quæ sanctificata fuerant templo domini, ornauerant phanum Baalim. De utroq; deletus est Baal, id est, de Israel & de Iuda. De Israel per Heliam & Helisæum, ubi mirabilia præscripta operati sunt. De Iuda uero per Heliam, illic quoq; uerbi dei ministrū sicut scriptum est: Allatæ autem sunt ei, uidelicet Ioram filio Iosaphat literæ ab Helia propheta, in quibus scriptum erat: Hæc dicit dominus deus Israel, deus Dauid patris tui, quoniā nō ambulasti in uis Iosaphat patris tui, sed incessisti per iter regum Israel, & fornicare fecisti Iudam & habitatores Hierusalem. Ecce dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo, & filijs, & uxoribus tuis, uniuersaq; substantia tua, tu autem ægrotabis pessimo languore uteri, donec egrediantur uitalia tua paulatim per singulos dies. Iuxta uerbum hoc factum est. Ille namq; uidelicet Ioram, filius Iosaphat, rex Iuda, per duorum circulum annorum, sic longa consumptus tæbe, ut egeret etiam uiscera sua, languore pariter & uita caruit, & uxore eius Athalia gladio interfecta, ingressus est Ioiada pontifex, & omnis populus domum Baal, & destruxerunt eam & altaria ac simulachra illius confregerunt, Mathan quoq; sacerdotem Baal, interfecerunt ante aras. Porro in Israel idem Helias, prophetas Baal quadringentos & quinquaginta uiros una die interfecerat, & eos qui superfuerant omnes prophetas, uniuersos seruos, & cunctos sacerdotes Baal interfecit, & ædem eius destruxit, statuamq; combussit, & cōminuit lehu, quem uice eiusdem Helia in regē Helisæus unxerat super Israel. Helia namq; dominus iusserat, ut ungeret eundem lehu, & hoc ministerium Helisæus impleuit, super quo præceperat dominus Helia: Helisæum autē filiū Saphat, qui est de Abel in aula, unges prophetā pro te. Itaq; Baal de Iuda & de Israel deletus est, per fortissimum zelum uerbum domini in ore Heliaë flammantis, qui uidelicet Helias, sicut de illo ueraciter dictum est, quasi ignis erat & uerbum ipsius quasi facula ardebat.

¶ Quare zelus domini propter Baal amplius, q̄ propter uitulos aureos, in Helia exarserit. Cap. XII.

Qui causas rite perpendit, amplius ueneratur ignem faculæ tam uehementer ardentis, zelum uerbum domini tam fortiter de cultoribus Baal sese ulciscensis. Quænam causæ erant, ut propter uitulos, quos fecit Ieroboam, minus, & propter Baal amplius zelaretur? uidelicet, quia cultus uitulorum intra Israel continebatur. Cultus autem Baal de domo Iezabel & Achab, per iam dictam Athalam usque in Hierusalem, usque in domum Dauid profluxerat, unde promissio, id est, uerbi domini incarnatio sperabatur adimplenda, iuramento ipsius firmata. Ibi amplius fides uel expectatio promissionis periclitabatur, per sacrilegium Baal. Nam uitulos Ieroboam nullus coluit regum Iuda, & idcirco cultus eorum contra promissionē minus perniciosus erat solūmodo tribus illis contentus, quæ ex nulla Christus nasciturus erat. Igitur ubi Baal superuenit, recte, iuste, & laudabiliter exarsit in propheta suo uerbū domini tāq; ignis, gladiūq; arripuit, & sanguinē impiorum effudit. Gladiū namq; arripuerat ipse Baal, ad interficiendū omne se-

2. Para. 24

2. Para. 22

5. Reg. 11.

Eccle. 48.

Promissionis
expectatio per
riclitatur.

RVPERTI ABBA. TVITIEN. DE VICTO

men David unde iuxta promissum, iam dicta incarnatio dñi futura erat. Sic em̄ scriptū est:
 4. Reg. 13 Siquidē Athalia uidens mortuū esse filiū suū, surrexit, & interfecit omne semē regiū. Quod
 dicit omne semen regiū, omnes reges, id est, Davidicæ stirpis masculos vult intelligi, unde
 semen Abraham, quod est Christus, prædictū atq; præscriptum fuerat, iurante dño, deberet
 nasci. Proinde considerandū, quod non paruæ uel tolerandæ impietatis fuerit Baal sacrile-
 gium, cuius cultu & animæ tã in Iuda q̄ in Israel peribant, & antiquus draco diabolus tēde-
 bat auferre seminariū salutis nostræ, instigando Athaliā, cultricē eiusdē Baal, ut interficeret
 & interficiendo auferret sacram Davidicæ generationis lineam.

¶ Dominū in uirga & uerberibus uisitasse peccata domus David, misericor-
 diam uero non dispersisse ab eo. Cap. XIII.

Considerata tali ac tanta iustissimi zeli causa in fortissimo atq; sanctissimo declama-
 tore uerbi domini Helia, rursus ad memoriam rediit illud eloquium rationale &
 1. Psal. 88 præclarum Davidicæ orationis: Miserere mei ut iustificeris in sermonibus tuis, &
 uincas cum iudicaris. Sermonem ipsorum hic libet reminisci, in quibus deum uo-
 lebat iustificari, & uincere atq; obtinere palmam ueritatis. Qui nā sunt sermones illi? Si autē
 inquit, dereliquerint filij eius legē meā, & in iudicijs meis non ambulauerint, si iustitias meas
 prophanauerint, & mandata mea nō custodierint, uisitabo in uirga iniquitates eorum, & in
 uerberibus peccata eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neq; nocebo
 in ueritate mea, neq; prophanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis nō
 faciam irrita, semel iuraui in sancto meo, si David mentiar. In his sermonibus suis, tūc profe-
 cto deus uerax magnifice iustificatus est, & splendide uicit. Tunc em̄ filij David maxime le-
 gem dei dereliquerant, & in iudicijs eius non ambulabant, iustitias eius prophanauerant,
 & mandata eius non custodierant, quando supra memoratus Ioram filius Iosaphat, occisis
 omnibus fratribus suis ambulauit in uijs regum Israel, sicut egerat domus Achab, cuius
 filiam Athaliā uxore habebat & seruiuit Baal. Eiusmodi iniquitates & peccata filioꝝ Da-
 uid, dominus in uirga & in uerberibus uisitauit, misericordiam autem suam ab eo, subaudi-
 tur David, non dispersit. In quo misericordiam suam ab eo nō dispersit? In quo reseruatur?
 2. Para. 22 In eo nimis: quod cū Athalia uidens (ut iam dictū est) quod mortuus esset Ochozias filius
 suus, surrexit, & interfecit omnem stirpem regiam domus Ioram. Iosabeth uero filia regis,
 tulit Ioas filiū Ochoziæ, & furata est eū de medio filiorum regis cum interficerentur, abscon-
 ditq; eum cum nutrice sua in cubiculo lectorū. Iosabeth autē quæ absconderat eum, erat filia
 regis Ioram, uxor Ioiadæ pontificis, soror Ochoziæ, & idcirco Athalia non interfecit eum.
 Qualis uirga, quanta uerbera, ubi iuxta uerbum domini, iuxta ueritatem literarū, quas (ut su-
 pra memoratum est) miserat Helias, ascenderunt Philistiim & Arabes in terram Iuda & ua-
 2. Para. 22 stauerunt eam, diripueruntq; cunctā substantiam, quæ inuenta est in domo regis, insuper &
 filios eius & uxores, & super hæc omnia percussus Ioram à domino alui languore insanabili,
 longa tabe consumptus est, & filium eius Ochoziam, qui successerat lehu interfecit, ac dein-
 ceps malis omnibus sæuior mulier omne semen regium occidit. Porro sub ipsa uirga, inter
 ipsa uerbera quanta custodiendæ ipsi David misericordiæ diligentia, ut Iosabeth uera filia
 regis, ueraciter filia David, & uxor digna Ioiadæ pontificis, infantulum unius anni Ioas fu-
 2. Para. 22 raretur de medio filiorum regis cum interficerentur: Noluit enim domiū, ait scriptura, dis-
 perdere domum David, propter pactum quod inierat cum eo, & quia promiserat, ut daret
 illi lucernam & filijs eius omni tempore. Lucerna illa quam promiserat dominus David
 Christus est, lux uera (qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundū) quam
 uidelicet lucernam non dedisset illi sicut iurauerat, si non de occisione stirpis eius superfuisset
 saltem ille minimus Ioas. Neq; em̄ masculus alius superfuit, per quē series Davidica in Chri-
 stum finienda deduci posset.

¶ Quantus zelus in Helia, quantæ dignitatis fuerit. Cap. XIII.

Quantæ putas dignitatis est, tantæ rei intuitu fuisse zelatum, sicut ait ipse: zelo zela-
 tus sum pro domino deo exercituum. Non hominem interroges, Currus igne-
 2. Reg. 19 us cū equis igneis, quo ille per turbinē in cælum ascendit, tibi respondet, Currus
 Enrrus igneus, dñorū, currus triumphantium uehiculū est, Dominātis ergo animi dignitatē
 & amici

& amici dei, potentiam insignem in illo curru intellige, qui uere dominatus est omni seculo sublimior, & potens extitit in uerbo quo continuit, & rursus aperuit coelos, potens ungen- do reges, ad potentiam, solius regis dei dignatus uenerari omnipotentiam. Sedit ergo in cur- ru dominando, æmulator uerbi dei strenuus, & mundanæ uanitatis contemptor uictorio- sus. Et ut magnitudinem recognoscas æmulationis eius, currus non qualiscunq, sed currus igneus erat. Edici non potest, conijci tamen utcunq, potest, quanto dolore cordis ardebat Helias, uidens quod homines, qui quantum in ipsis erat mundum indignum faciebant, illa quæ Christus est misericordia dudum repromissa & iuramento firmata. Non quidẽ auerti poterat quod bonus & omnipotens promiserat, quia fidelis & uerax iurauerat: sed homines, (ut iam dictũ est) quantũ in ipsis erat, hoc agebant, ut poeniteret deũ tantę misericordiæ quã promiserat, quã iurauerat, inimici diuinæ gratiæ, hostes salutis humanæ, mali cunctis homi- nibus, pessimi sibi. O igitur perfectũ odiũ & sanctũ boni zeli incendiũ, cuius dignitatẽ cœli testificati sunt continendo ad eius imperiũ, & rursus dando terris pluuiæ beneficiũ. Ampli- us autem mittendo currũ igneum cũ equis igneis ad subleuandũ uictorem emeritũ, & po- tentem diuinitatis amicũ. Ex eius glorificatione tam magna, tamq, stupenda, exemplũ acci- piat, spemq, concipiat quisq, quod mercede non careat, si uerbo dei fidele obsequium stu- deat impendere.

¶ Heliam translaturum, ante dñm magnũ & terribilem domini mittendum, & in Iohanne baptista completum esse. Cap. XV.

DE isto plurimorum sententiã doctorum est, quod circa finem seculi cum Enoch uenturus sit, & quod mortem quam non euasit, inquit, sed distulit, pro com- muni debito persolvere habeat sub persecutiõe Antichristi. Porro Hieronymus uirorum illustrium non minimus, aliter sentire uidetur in fine Malachiæ prophe- tiæ, ubi dominus dicit: Ecce mittam uobis Heliam prophetã, anteq, ueniet dies domini ma- gnus & horribilis, ait enĩ post aliqua: Hæc de Helia diximus secuti doctores, quanq, multi sint etiã nostrorũ qui credunt eũ ad literam uenturũ, & restitutorũ omnia, ac mortis debitũ persolutorum. Cæterum, dominus interrogatus ab Apostolis de aduentu Helia, respon- dit: Helias iam uenit, & non cognouerunt eũ, sed fecerunt in eũ quæcunq, uoluerunt. Iohã nem uolens in Helia intelligi, unde subsecutus adiunxit: Si uultis recipere, Iohannes ipse est Helias, qui uenturus est: Cũ hæc dicit, profecto doctoribus alijs, qui non secundũ literã, sed secundum spiritũ de aduentu Helia sentiunt, sese consentire innuit dicendo: Quanq, multi sint etiam nostrorũ qui credunt eum ad literam uenturum, ac mortis debitum persolutorũ. Satis tamẽ indicat quod uelit eũ iam esse à mortis necessitate solutũ, quod si ita est, reuera ma- gnũ & magnificũ est, multũq, laudabile inter uiros gloriosos, quod in eo magnificẽtia sua dominus operatus est. Nã si mortẽ adhuc expectat, æstimare licet quod minus beatitudinis affecutus sit q, sancti alijs, qui deposita omni corruptione mortalitatis, grandi utiq, debito & graui sunt scœnore liberati. Nam expectatio mortis sine dubio habet poenam, atq, idcirco beatiores dicere licet eos omnes, quibus & de morte timor nullus, & de gloria resurrectionis certa spes est. Magnificentius ergo cũ illo actũ est, & cum beato Enoch, si mortem non di- stulerunt, sed euaserunt, si uiuentes translati sunt, & nullum habent de longa mortis sollicitu- dine uel expectatione tormentum.

¶ Verisimile esse, Enoch & Heliam translatos, à moriendi necessitate liberatos esse. Cap. XVI.

ET quomodo duo sunt, legitimũq, est, ut in ore duorum uel trium testiũ stet omne uerbũ: Recte optaremus idcirco illos fuisse translatos, & non esse morituros, quate- nus ex ipsis confirmaretur nobis illud, quod habemus de omni humano genere uer- bum: Quod est illud uerbum? Videlicet quod humano generi mortis, uel mortali- tatis causa sit peccatum, quodq, omnipotentis creatoris facile fuisset, atque uoluntarium, hominem in paradiso positum, & omne genus humanum suo uel sibi placito tempore, absq, morte corporis transferre ad immortalitatis regnum ubi mors nec est, nec unquã accide- re potest. Magnum utiq, uerbum, & difficile apud illos qui tardi sunt ad credendum, in his maxime de quibus nullum acceperunt experimentum. Quid igitur si placuit omnipotenti deo

Helias
uenturus

Hieronymus.
Mal. 4

Dat. 17

Dat. 16

Mortis ex-
pectatio.

Duo er-
uenturi.

RVPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICTO

deo saltem duos homines ex massa corrupta genitos trāsferre pro testimonio, ut habeat duos testes, quorū in ore stet hoc uerbū, quod scilicet nihilominus omnes homines absq; morte corporis transferre uoluisset, atq; potuisset, si nō fuisset massa corrupta p peccatū. Hoc utiq; scire nonnulla sapientia est, cuius intuitu dicere potuerit uir sapiens in laude patrū: Enoch placuit deo, & translatus est in paradysum, ut det gentibus sapientiā. Quod itidem de Helia sciendum, & dicendū est, quia translatus est, ut det gentibus sapientiā: quatenus gentes eorū translationē audientes, eorū exemplo excitentur ad ambulandū cū deo, ad obediendum dei uerbo, qui sicut illos uiuentes transtulit, ita & omnes transtulisset absq; difficultate mortis, nisi, quia per peccatum mors in hunc mundum introiuit. Verum quia sententia utraq; à magnis atq; catholicis tradita est doctoribus, nos hinc certum quid diffinire non ausi, propositum prosequamur.

¶ Post Heliam & Helisæum idem uerbum dei, alijs prophetis succedentibus non defecisse. Cap. XVII.

Translato Helia qui erat currus Israel & auriga eius, mortuoq; Helisæo, cui itidē ægrotanti dixerat rex Israel: Pater mi, pater mi, currus Israel & auriga eius. Nihilominus cursum uel propositum tenuit suum uerbum dei, uerbum omnipotens quadrigas alias & aurigas alios, ad suum ministerium sustituens, protinus nanq; exurrexerunt alij præcones uerbi domini, hi quorum etiam proprii extent libri. Siquidem tunc exurrexit in Israel Osee, in Iuda Esaïas, ambo contemporales, sicut ex ipsorum titulis librorum agnoscere promptum est, qui ita se habent. Visio Esaïæ filij Amos, quam uidit super Iudam & Hierusalem, in diebus Ozia, Ioathan, Achas, & Ezechia regum Iuda. Verbum domini quod factum est ad Osee filium Beer, in diebus Ozia Ioathan, Achas, & Ezechia regum Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas, regis Israel. Iste est Ioas nepos Iehu, cuius in diebus mortuus est Helisæus: & sicut præsens titulus habet, in diebus Ieroboam filij eius prophetauit Osee. Hæc idcirco dixerim, ut palam constet uerbum domini, nullum de regibus illis excusatum aut excusabilem dimisisse, continuumq; effecit prophetiæ redarguentis cursum, pluresq; prophetæ prophetis, q̄ reges regibus successerunt, nam in diebus eiusdem Ieroboam, Amos quoq; prophetasse & titulus indicat prophetiæ, & illud maxime qđ ibidem scriptum est: Et misit Amasias sacerdes Bethel ad Ieroboam regem Israel dicens: Rebellaui contra Amos in medio domus Israel, non poterit terra sustinere uniuersos sermones eius, hæc enim dicit Amos: In gladio morietur Ieroboam, & Israel captiuus migrabit de terra sua. Quid pulchrius, quid sonorius hinc potest dici: quod & Psalmista prædixit, & Apostolus succinit: Tu, inquit, in principio domine terram fundasti & opera manuum tuarum sunt cœli: Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes ut uestimentum ueterascent: & uelut amictum mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ad filiū, quod est dei uerbū, dictū hoc esse, Apostolus meminit. Terra iuxta conditionē cœli, iuxta fidei dignitatem fuerunt supradicti Helias & Helisæus, sicut & Dauid & Abraham, cæteri q; sancti, quorum in mentibus per fidem deus sedit & habitauit, recte dicuntur cœli. Eiusmodi cœli perierunt, id est, pertransierunt, quia mortales erant, & mortui sunt, & quandoq; immutandi & renouandi sunt qui sic inueterauerunt. Tu autem ò uerbum dñi idem es & illis deficientibus non defecisti, nec deficies.

¶ Quid sit, quod per Osee dictū est: Non addā ultra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorū, & domui Iuda miserebor. Cap. XVIII.

In illis diebus, ait scriptura, cœpit dominus tædere super Israel, uidelicet, quia incorrigibilis erat ille carnalis Israel, & incorrigibiles eius reges, ita ut nullus eorū recederet à peccatis Ieroboam, id est, à cultu uitulorū quos fecit Ieroboam, qui peccare fecit Israel. Quoniam cœpit dominus tædere super Israel, & percussit eos, ait Azabel, in uniuersis finibus Israel. Hoc fuit initium tædij. Porro plenum tædium domini postmodum fuit, quando cœpit rex Assyriorum Samariam, & transtulit Israel in Assyrios, posuitq; eos in Ahila & in Abor, iuxta flumen Gozan in ciuitatibus Mædorum. Plenum inquam tædium fuit domini, non super Iudam, sed tantum super Israel, id est, super decem tribus, iuxta quod Osee. i. ipse prædixerat in propheta supra memorato: Quia non addā, inquit, ultra misereri domui Israel

Israel, sed obliuione obliuiscar eorum, & domui Iuda miserebor. Hoc pertinet ad firmamentum ueritatis dei, ut iustificeris deus in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris. Oportuit plane misereri domui Iuda, & domui David, oportuit inquam custodiri & defendi bonam radicem istius stirpis, unde nasciturus erat Christus secundum ueritatem promissionis, & iuramenti ad ipsum David, & ita factum est. Octauo namque anno postquam translatus est Israel de terra sua, ascendit Sennacherib rex Assyriorum ad uniuersas ciuitates Iuda munitas, & coepit eas, & obsedit Hierusalem. Sed non ingreditur, inquit dominus, urbem hanc, nec mitet in eam sagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio, protegamque urbem hanc & saluabo eam, propter me & propter David seruum meum. De Hierusalem quippe egredientur reliquiae, & quod saluetur de monte Sion. Factum est igitur in nocte illa, uenit angelus domini, & percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque milia. Nimirum obliuio qua oblitus est decem tribuum nihil nocitura erat propolito dei, dummodo superesset tribus uel domus illa, unde oportebat Christum nasci.

4. Reg. 18

4. Reg. 19

4. Reg. 19

¶ Quod uerbum dei nondum incarnatum, id est, Emanuel nondum natus liberat terram à rege Assyriorum. Cap. XIX.

Nonne sibi metipsum prouidit: nonne propter semetipsum hoc operatum est uerbum dei? Vtique nobis & propter nos sibi prouidit, ut seruaret genus unde uirgo ueniens conciperet & pareret ipsum, qui uocaretur Emanuel, nondum quidem uocabatur, sed futurum erat ut uocaretur Emanuel. Attamen dictus Esaias inuocabat eum Emanuel, ut à praedictis Assyrijs Hierusalem liberaret. Cum enim dixisset: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel: postmodum haec quoque locutus est: Adducet dominus aquas fluminis fortes & multas, super regem Assyriorum, & omnem gloriam eius, & ascendet super omnes riuos eius, & fluet super omnes ripas eius, & ibit per Iudam inundans, & transiens usque ad collum ueniet, & erit extensio alarum eius, implens latitudinem terrae tuae à Emanuel. Quod dicit, terrae tuae à Emanuel, magna cordis exclamatio est, ad commune faciendum dei uerbum, quod terra Iuda terra ipsius esset secundum propositum gratiae, quia praefinitum atque praenunciatum fuerat, quod de terra Iuda, & de domo David uirgo ipsum conciperet, & pareret, & uocaretur Emanuel. Et quia sic certissimum futurum erat, quia castra Assyriorum percussurus erat iste, uidelicet, nondum secundum carnem natus Emanuel, protinus insultabundus dicit: Congregamini populi, & uincimini, & audite te procul uniuersae terrae, confortamini & uincimini, accingite uos, & uincimini, inite consilium, & dissipabitur, loquimini uerbum, & non fiet, quia nobiscum deus. Magna fiducia, magna & certa securitate taliter ob hoc dictum est, quippe cui incertum non erat, nihil esse quod propositum dei auertere posset: Contra cuius consilium, omne humanum consilium uanum est, inde tutus insultat, & iuxta quod scriptum est: Qui habitat in caelis irridebit eos, & dominus subsannauit eos. Ridendo & subsannando prouocat, prouocando irridet & subsannat, gentes frustra frementes, & populos inania meditantes, qui iam tunc assisteabant, & conueniebant in unum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius Emanuel.

Esa. 7

Esa. 8

Esa. 8

Psal. 2

¶ Idem uerbum antequam sciret puer uocare matrem, accelerasse, spolia detraxisse, & praedari festinasse. Cap. XX.

Simul & illud animaduertendum est, quod pulchro & insigni ibidem uocabulo iubetur praedicari: Voca, inquit, nomen eius, accelera, spolia detrahe, festina praedari. Quare? quia antequam sciat uocare puer patrem suum, & matrem suam, auferetur, ait, fortitudo Damasci, & spolia Samariae coram rege Assyriorum. Vere pulchrum congruumque uocabulum. Quid enim, nonne mira acceleratio, & miranda est festinatio, prius spolia detrahere, quam patrem scire siue uocare? prius praedari, quam ex matre nasci? Hoc fecit iste Emanuel, quia priusquam sciret uocare patrem qui fuit ei Ioseph solo nomine, priusquam nasceretur ex matre, scilicet Maria uirgine, sicut caetera beneficia genti suae prouidit, ita & illud domui Iuda, de qua nasciturus erat, praebuit auxilium ut auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariae coram rege Assyriorum. Quomodo? Ascendit enim, ait scriptura, rex Assyriorum in Damascum, & uastauit eam, & transtulit habitatores eius Cyrenen, Rafin autem occidit. Deinde coepit rex Assyriorum Samariam, & transtulit Israel in Assyrios, posuitque

Esa. 8

4. Reg. 16

posuitq; eos in ciuitatibus Moedor. Quam ob causam fortitudinem Damasci & spolia Samariae taliter abstulit Emanuel: uidelicet eo quod inierit contra Iudam consiliū malū Syriae, & Ephraim, & filius Romeliae, dicentes: Ascendamus ad Iudā, & suscitemus eū, & euellam⁹ eū ad nos, & ponamus regem in medio eius, filiū Tabeel. Ergo quod & Israel translatus est in Assyrios recte ascribitur uictoriae uerbi dei, quia manifeste scriptura testatur, hoc fecisse Emanuel, anteq̃ sciret uocare patrē & matrē, id est, hoc fecisse uerbū dei, priusq̃ assumeret carnē. Et merito nec Israeli pepercit, quia uidelicet, ex quo scissus est Israel à Iudā & à domo Dauid, plus cæteris gentibus eidē tribui Iudā inuidit, & contra illū sapius pugnauit. Prim⁹ Ieroboam rex Israel pugnabat contra Abia, regē Iudā, & ille stans super montē: Audi, inquit, Ieroboam, & omnis Israel: Num ignoratis, quod dñs deus Israel dederit regnū Dauid super Israel in aeternū, ipsi & filijs eius, in pactū salis? Et subinde: Nunc igitur uos dicitis, q̃ resistere possitis regno dñi, quod possidet per filios Dauid? Hæc idcirco cōmemorauerim, ne quis ignoret, unde uehementiorē contra Iudā inuidiæ flammā decē tribus habere poterint, quia uidelicet ex hoc loco, & similibus, liquido constat, frequentē fuisse inter utrosq; altercationē huiusmodi, cū diceret tribus Iudā, solū regnū Dauid, regnū domini esse. Regnū autē decē tribuū non legitimū regnū, sed rebellionē esse contra dñi regnum.

¶ Ductis in captiuitatem decem tribubus, finitimū bellū uerbi dei contra uitulos aureos. Cap. XXI.

TAndem finitū est duellū, longo tempore protractū, inter deū uiuū, dei uerbum, & deū Ieroboam, deū metallicū, uituli cornuti simulachrū. Ferē ducenti & sexaginta fluxerunt anni, ex quo iā dictus Ieroboam, talē sibi deū fecit, usq; ad annū nonū Osee, quo rex Assyriorū Israelē de terra sua transtulit, non desistente uerbo dei decertare sermonibus huiusmodi: Proiectus est uitulus tuus Samaria. Artifex fecit illum & non est deus, quoniā in arenarū telas erit uitulus Samariae. Et in alio propheta: Audite, & contestamini in domo Iacob, quia in die, cū uisitare cōperō prauaricationes Israel, super eū uisitabo, & super altaria Bethel, & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terrā. Et quā non fiebat, nec futurū erat, ut Israel, uel quispiā ex regibus eius recederet à peccatis Ieroboā, id est, à uitulis eisde, quos fecit Ieroboā, etiā hæc dicebat: Domus Israel cecidit, non adijciē ut resurgat, uirgo Israel proiecta est in terrā, non est qui suscitet eā. Vnde manifestū est iudiciū, dicētis tūc q̃q; in Osee: Quia nō addā ultra misereri domui Israel, sed obliuioē obliuiscar eorū, & domui Iudā miserebor. De regibus namq; Israel nullus (ut iā dictū est) recessit à peccatis Ieroboā, cū nullius eorū tēpore cessaret dei uerbū reuocare eos ad pœnitentiā. De regibus uero Iudā, nonnulli iusti fuerunt, & ex eis qui peccauerunt, nonnulli pœnitentiā egerunt. Iustū ergo iudiciū est, q̃ non addā, ait, ultra misereri domui Israel, & non iniusta misericordia, in eo q̃ domui Iudā, inquit, miserebor.

¶ Assyrios iustiores fuisse quā Israel, ideoq; eis in captiuitatē traditum esse. Cap. XXII.

NEsciremus nos appendere iustitiā hanc, nisi uerbū ipsum fecisset nobis experimētū, gentē quālibet prouiorē esse, magisq; flexibilem ad pœnitentiā, atq; idcirco iustiorē, & uenia magis dignā, q̃ Israelē. Vnde laudanda uere prouidentia dei, qui anteq̃ iudiciū proferret super Israel, sententiāq; daret, quā prædixerat: Quia non addā ultra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorū, misit uerbū suū ad gentē, quæ tunc tēporis erat asperior, atq; fortior gentibus cæteris. Ac si diceret cuilibet ex prophetis suis: Et si ad populos multos, & profundi sermonis, & ignotæ linguæ, quorū non possis audire sermones, mitterent te, ipsi audirent te, domus autē Israel nolunt audire te, quia nolūt audire me. Vni namq; ex prophetis hoc dixi, scilicet Ezechieli, sed anteq̃ hoc illi diceret, per aeliū prophetā, magno firmata est experimento ueritas, dicentis: Factū quippe fuerat uerbum dñi ad Ionā: Surge, inquit, & uade in ciuitatē magnā Niniuen, & prædica in ea, quia clamor maliciæ eius ascendit corā me. Factūq; est & prædicante illo, crediderunt uiri Niniuitæ in dñm, & prædicauerunt ieiuniū, & uestiti sunt sacco, à maiore usq; ad minorē. Nunq̃d solus Ionas prædicauit in Israel futurā captiuitatē: imò multū est, quod declamauit Osee, qd̃ personauit Amos, eodē tempore, ut de Helia & de Helisæo nunc taceā, quosq; supra memin

qui

qui signa præclara, atq; magnalia multa fecerunt, & Israel non egit pœnitentiam, & nullus regum Israel recessit à peccatis Ieroboam. Quis igitur reprehendere possit, uel audeat iudicium uerbi domini, quod Israelelem sibi incredulum, credentibus, ac per hoc iustioribus Assyrijs tradidit: imò laudandū, quia rationabile est, & perpulchrū, quod illam potissimam gentem, per tale uoluit experimentū demonstrare iustiores, cui tradere decreuerat populū præuaricatorem.

¶ Quare domus Iuda seruata sit, Israele in captiuitatem ducto, cum utrobique iusti aliquot fuerint. Cap. XXIII.

Hic iam illud quis forte obiicit, quod in Israel quoq; qui translatus est, nonnulli deo placentes fuerint, & non potest negari. Nam (exempli gratia) Tobias ex tribu & ciuitate Nephtali, illa captiuitate captus, & captiuus fuit sanctus, & uitæ laudabilis, sicut de eo scriptū est: Quia cum captus esset in diebus Salmanasar, regis Assyriorum, in captiuitate tamen positus, uiam ueritatis non deseruit, quam adeo firmiter tenuit, ut dignus existeret nouo miraculo, mira nouitate angelicæ uisitacionis. Cur ergo saltem huic & cæteris, quorū illa historia meminit, non addidit dominus misereri, ut absoluerentur iugo captiuitatis, sicut misertus est Iudæ, & domui Dauid? Ad hæc inquam: Domus Iuda, uel domus Dauid, non solum hoc patrociniū apud misericordem deū habuit, q̃ illic aliqui inuenti sunt iusti, sed quod certo sciendū, & memoriter tenendum est, ueritatem uerbi dei, uel promissionis, necessario adimplendā natiuitate uel incarnatione Christi, de tribu Iuda, de semine Dauid. Causam istam Israel, in Assyrios ductus captiuus, non habuit, quia (sicut iā superius memoratū est) non de aliqua tribu Israel, sed de tribu Iuda promissum erat, qd̃ Christus nasciturus esset. Causa ista, non meritum, iuuat tribū Iuda, ueritas dei necessario implenda, non propria iustitia seruauit domū Dauid. Proinde, non magis quærendū est de Tobia, cæterisq; iustis, qui iusti esse potuerunt in diebus illis, quod non eos dominus in terram suā reduxerit, q̃ modo quærimur de Iudæis, qui conuertuntur ad fidem Christi, quod non statim reducantur in terram, de qua ducti sunt captiui, fuerint tunc ubiuis decem tribus, de quibus Christus non erat nasciturus, sint nunc ubiuis dispersi Iudæi, quamuis ad fidē conuersi, quoniam iam Christus est natus, sufficiebat deo, & sufficit humano generi, quia tantum solicitus fuit & precauuit, quod præmonuit fidelis monitor Dauid, dicendo: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.

Tobias. 1.

Dominus Iu
de & domus Da
uid cur misertus

Psal. 50

¶ Quare in lege scriptum sit, Loquutus est dominus ad Moysen: In prophetis autē, Factum est uerbum domini, &c. Cap. XXIII:

Res ipsa nunc animum percellit, facitq; clarius audire & sentire dictionem huiusce modi usitatā in prophetis: Factū est uerbū domini. Nam possunt quidem paria. siue æquipollentia uideri, Factū est uerbū domini ad me, & locutus est, siue, dixit dñs ad me. Verū non ita est, & ut palam constet, non ita esse, primum illud perp̃ de, quod opinor ualde delectabile esse prudenti animo, quia nusquā inuenis in lege sic dictū aut scriptum, factū est uerbū domini ad Moysen, siue ad Aaron, sed ita dūtaxat, locutus est dominus ad Moysen, dicens, siue, dixit dominus ad Moysen. In prophetis huiuscemodi dictio frequens est, factū est uerbū domini, siue, factus est sermo domini. Pulcherrima hæc cōsideratio est, n. ultumq; delectat intueri, quā ob causam istud cautum sit. Quā ergo ob causam putas? quia uidelicet in his tantū decuit sic enunciare, factū est uerbū domini, ubi quæ dicuntur cuncta irrevocabilia, cuncta sunt ineuitabilia, ueluti iam facta sint. Porro lex condicionali sponcione data est, Exempli gratia, ut in initio dandæ uel datæ eiusdem legis, premisso nanq; Vos ipsi uidistis, quæ fecerim Aegyptijs, quomodo portauerim uos super alas agellorum: continuo subiungit condicionali modo locutionis. Si ergo audieritis uocē meam, & custodieritis pactū meū, eritis mihi in peculiū de cunctis populis, & uos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta. Profecto non erant uocem dñi audituri, neq; pactū eius custodituri, & proinde nec in peculiū uel regno dei permansuri, idcirco non decebat in tali re sic enūciari: factū est uerbū domini: & deinde absq; conditione sic proferri promissa: uos eritis mihi in peculiū, uos eritis mihi in regnū sacerdotale, & gens sancta. Sic & de cæteris, maximeq; de sacrificijs, cerimonijs, quoniā transitoria erant, & mutari habebant, non decebat sic

Condicionali
lege data lex.
Exo. 19

G edici:

edici: factum est uerbum domini ad Moysen. Sic esse, ut dicimus, consideranti confestim liquet, quia nusquam in Moysse, sed in prophetis duntaxat, siue ad prophetas scriptum habetur factum est uerbum domini, & impossibile fuit, & est remanere infectum, quicquid sub tali enunciatione, absque conditionis interpositione est predictum. Cum igitur audimus, uel ubicunque legimus de aliquo propheta, quia factum est ad eum uerbum domini, cum audimus quemlibet ex prophetis, dicentem: Factus est ad me sermo domini, sic accipiamus tanquam fiducialem gaudium, tanquam triumphalem tripudium, uelut si de tenebris ad lucem, de seruitute ad libertatem, de captiuitate ad patriam, de morte ad uitam resiliant dicentes: dicant resiliantes, factum est, factum est. Et quid factum est? factum est id quod futurum est, quia uerbum eius audiuius, uerbum illius nos uidemus uidimus, cuius dixisse fecisse est.

¶ Omnes ad quos uerbum dei factum est, non omnes autem, ad quos locutus est, beatos & filios dei fuisse. Cap. XXV.

Psal. 81.
Iohar. 10

Nonne, inquit dominus, scriptum est in lege uestra: Ego dixi, dii estis, & filii excelsi oēs, statimque subiunxit: Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura, &c. Deos esse, filios excelsi esse, sanctos & beatos esse, omnes ad quos sermo dei factus est, & ipsum incarnatum uerbum hoc dicto testatur, &

Gene. 11

si cunctam recenseas sanctarum seriem scripturarum, nullum inuenies, nisi sanctum & iustum esse. Ad quem factum esse uerbum domini, praedicatur primus eorum Abraham, de quo sic scriptum est: Ecce, inquit, uernaculus meus uel haeres meus erit, statimque sermo domini factus est ad eum, dicens: Non erit hic haeres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis haereditatem, in quo coelestem per Christum intelligi decet haereditatem. Nam continuo: suspice, ait, coelum & numera stellas si potes, & dixit ei: Sic erit semen tuum, Nouissimus uero Iohannes est

Luc. 3

de quo Lucas ita refert: Anno quintodecimo imperii Tyberii Caesaris factum est uerbum domini super Iohannem Zachariae filium in deserto. Omnes ab illo primo, usque ad istum nouissimum, ad quos factum legimus uerbum domini, sancti, iusti, & magni prophetae sunt. Porro non omnes, ad quos locutus, uel dixit aliquid deus, non omnes, inquam, sancti aut electi sunt. Nam

Gene. 4

& ad Cain locutus est & dixit dominus. Quare iratus es, & cur concidit facies tuas? Ad Baalam quoque locutus est & aliqua dixit deus, & ita etiam de illo scriptum est semel, & iterum, quia dominus posuit uerbum in ore eius. Et de istis ambobus quis nesciat, quod non pertineant ad sortem iustorum siue sanctorum, qui (ut iam dictum est) omnes dii & filii excelsi sunt: Vnde diligenter notandum, quia signanter dictum est: Dominus posuit uerbum in ore eius ut subintelligat prudens auditor, & non etiam in corde eius, quod esset utique factum esse ad eum uerbum domini, quia uidelicet ad cor nunquam sine amore cordis peruenit uerbum domini, nec deesse potest, quin dii sint & filii excelsi omnes, ad quos sic accedit uerbum domini.

Psal. 81.

¶ Non Moysen reliquis prophetis comparatum, sed legem promissionibus gratiae collatum, inferiore esse, eo quod nusquam legatur, factum est uerbum domini ad Moysen. Cap. XXVI.

Forte dicit aliquis: Num ergo Moyses propheta domini minor est aut minus dignitatis habet, quam ceterorum aliquis, quoniam de illo scriptura sic nusquam refert. Factum est uerbum, uel, factus est ad Moysen sermo domini: Nunquid ob hoc minus habet, quam ceteri qui propter factum ad se sermonem dei, dicuntur & sunt filii excelsi?

Exo. 34.

Ad haec inquam, Non utique in hoc derogatur Moysi, de quo non ignoramus scriptum: quia loquebatur ad eum dominus facie ad faciem, sicuti loqui solet homo ad amicum suum, De

Deut. 34

quo itidem habemus scripturae testimonium dicentis: Et non surrexit propheta ultra in Israel sicut Moyses, quem nosset dominus facie ad faciem, in omnibus signis atque portentis. Magis autem diminui sentimus dignitatem legis, quae per Moysen data est, comparatione gratiae, circa quam propheta uersari manifestum est, comparatione testamenti quod ad Abraham firmatum est quadringentos & triginta annos antequam daretur lex. Multo namque minor est lex, & minus dignitatis habet, adeo ut dicere non dubites, quod nequaquam circa caerimonias legis, cor dei aut uerbum domini uersari dignatum sit: & unde hoc probari potest: Ex ipso uerbo domini maxime, dum in Hieremia dicit: Holocausta munda uestra addite uictimis uestris, & comedite carnes: quia non sum locutus cum patribus uestris, & non praecipi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocaustorum & uictimarum, sed hoc uerbum praecipi eis, dicens: Audite uocem meam

Hiere. 7

meam

meam, & ero uobis deus, & uos eritis mihi populus, & ambulate in omni uia quam madaui uobis, ut bene fit uobis. Itaq; dū legim⁹ passim in scriptura legis. Locutus est dñs ad Moy⁹ sen & Aaron: & deinde subsequitur tale quid: Hec est religio sic & sic offeretis, hoc uel illud in sacrificando obseruabitis. In prophetis autem, ut in isto: Non sum locutus, & non præcepi de uerbo holocaustomatū & uictimaz: & in David: Nunquid manducabo carnes tau⁹ roz, aut sanguinē hircoz potabo? Dum inquā, hæc legimus, quoniā non potest solui scriptura, siue legalis, siue prophetica, siue psalmistica, necesse est diuersos esse loquendi modos ita differentes, sicut differunt uoluntas & permissio. Nam secundum permissionem locutus est dominus legem cerimoniarum siue sacrificiorum, uidelicet considerando tunc temporis qualitatem hominum, qui utiq; ab eiusmodi sacrificijs arceri non possent, & si non liceret eis domino carnes sacrificare, sine dubio dæmonibus sacrificarent. At uero secundum uoluntatem suam locutus est deus ad Abraham, & secundū cor suum, testamentum ad eū cōfirmauit: secundum uoluntatē & secundū cor suum locutus est in prophetis. Pulchre igitur discernis legens uel audiens factū ad illos esse uerbum domini, si quid sub hac enunciatione dictū uel scriptū est, scias non posse infectū manere, non posse ueterascere, non posse mutari, non posse infirmari, faciliusq; cœlū & terrā transire q̄ quicq; de uerbo illo minui uel præterire.

Psal. 49

QVINTI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI,
LIBER SEXTVS.

¶ Quod reges & regna, antiqui draconis capita dicantur. Cap. I.

DE REGIBVS ET REGNIS, QVAE CAPITA DRACONIS antiqui meruerunt dici propter magnitudinē iniquitatis (omnes em̄ ini qui dicuntur & sunt membra diaboli. Quia diaboli cōspiritu pleni) oderunt uerbū dei. Illa autē regna siue illorum reges regnorum, sic præminebant hominibus iniquis, quomodo in corpore caput præminet membris, & sic subseruiunt illis aduersus deum omnes iniqui, quomodo membra subseruiunt capiti. Væ ergo illis, quia quantū præminerunt in potentia, tantū prægrauentur in sententia, quantū in gloria, tantū in pœna. Ita ut de singulis eoz iustitia dei dicat: Quantū glorificauit se & in delictijs fuit, tantū date ei tormentū & luctū. Item & illud quod ad primū, scilicet ad Pharaonē regē Aegypti dictū est, ad unūquodq; illoz capitū dictū esse, uel dici potuisse subintellige. Idcirco posui te ut ostendā in te fortitudinem meā, & narretur nomen meū in omni terra. Nunc iam de prælijs uerbi dei, & tertij capitis sermonē ingrediamur.

Membra diaboli.

Exo. 9

¶ Regnum Assyriorum, & regnum Chaldaeorum coniunctim, tertium caput draconis fuisse simile leoni. Cap. II.

Pstq; Israel, id est, decē tribus quæ tribui Iuda & domui Dauidicæ de propinquo imminebat, hostis capitalis, in Assyrios translatus est, nihil moratus draco ille magnus id est diabolus, regnū Assyrioꝝ confestim induit, & hoc sibi caput accessisse arbitrat⁹ est ad delendā tribū uel domū illam, apud quā testamenti dei & promissionis si⁹ des erat reposita, sed non præualuit, non illo regno taliter uelut capite uti potuit: Quia (sicut iam superius memoratū est) uenit angelus domini nocte, & percussit castra Assyrioꝝ centū octogintaquinq; milia. Cūq; diluculo surrexisset, uidit omnia corpora mortuoꝝ, & recedēs abiit, & reuersus est Sennacherib rex Assyrioꝝ, & mansit in Niniue, cūq; adoraret in templo Nefrach deū suū, Adramalech & Sarasar filij eius percusserunt eū gladio. Completaq; est consolatio dñi dei dicentis ad Ezechiam: Sed de manu regis Assyrioꝝ liberabo te, & ciuitatem hanc & protegam urbem hanc propter me, & propter David seruum meum. Idcirco

4. Reg. 19

4. Reg. 20

regnum illud de numero capitū draconis non extitit, quia promissionis locum non laceravit
 quī lacerare uoluerit, sed qđ ab eodem climate postmodū surrexit regnum Babylonis, terti
 um recte computatur caput draconis, in quo & facies est leonis, ut legimus in uisione Da
 nielis, uel certe quoniam regnum Assyriorum propter magnitudinem superbæ potentie,
 uel potentis superbie, qua os suū dilatauit, & uerum deum dominū blasphemauit, uere fuit
 hostis capitalis, computetur simul cum regno Chaldaeorū in uno capite draconis. Siquidem
 in propheta ubi dictū est: Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit
 brucus, & residuum bruci comedit rubigo. Per erucam utraq; nationes Assyriorum atque
 Chaldaeorū cū priscorū autoritate doctōrū intelligimus. Quia uenientes ab eodē climate ter
 rā Iuda deuastauerunt, sicut per locustam regnū Persarū & Mædoꝝ, per brucā regnū Mæ
 cedonum & Græcorū, per rubiginem regnum Romanorum.

¶ Quomodo deus domum Dauid zelo persecutus fuerit in bonum, diabolus
 uero in malum. Cap. III.

Zelus. **C**ertatum est itaq; zelo utrimq; maximo, hinc zelo bono, illinc zelo malo, Zelus
 nanq; bonus est, zelus dñi exercituū. Zelus malus est, zelus diaboli, draconis anti
 qui, capitis inimicorum. Vterq; zelus partium istarum circa genus humanum, &
 tunc maxime circa tribum Iuda & circa domū Dauid feruebat. Iste in bonum, il
 le in malum. Vtrunq; iam diffinire libet. Zelus bonus est diligere homines, odisse autē uitia
 hominū. Zelus malus odisse homines, diligere autē uitia hominū. Illius boni zeli feruorē ma
 gnum in obediendo uitia hominū illic habes, dū præmissio: similis Iosif, non fuit qui reuer
 teretur ad dominū in omni corde suo, neq; post illū similis illi surrexit: statimq; subiunctū est
 Verū tamen non est auersus dñs ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor eius contra Iu
 dā propter irritationes quibus prouocauerat eū Manasses. Dixitq;: Etiā Iudā auferam à fa
 cie mea sicut abstuli Israel. Porro in diligendo homines de eiusdē zeli boni feruore circa idē
 tempus per prophetā dictū est: Si irritū fieri potest pactum meum cum die, & pactum me
 um cum nocte, ut non sit dies & nox in tempore suo, & pactū meum irritum esse poterit cū
 Dauid seruo meo, ut non sit ex eo filius qui regnat in domo eius. Haud dubium quin econ
 tra zelo malo diabolus machinaretur quatenus deficeret domus Dauid, nec esset ex eo filius
 qui regnaret in throno eius: & hoc actum esse putauerunt membra eius, scilicet omnes ini
 qui quando ablatus est Iuda, sicut ablatus fuerat Israel de terra sua, cuius tamen captiuitas nō
 similem finem habitura erat. Futurū quippe erat illud propheticum in Osee dictū: Quia non
 addam ultra misereri domui Israel, & domui Iuda miserebor, Filium ex Dauid qui regnet in
 throno eius, certū est esse Christū, de quo ad Mariam angelus: Et dabit illi, inquit, dominus
 deus sedem Dauid patris sui. Cæterum de regno temporali & carnali filiorum Dauid, suc
 cessione, neq; dictū neq; factū est. Et salua dei ueritate iam dudū nullus taliter sedet in thro
 no Dauid, cū irritum factum non sit pactum dei cum die, & pactum eius cum nocte, sitq;
 adhuc dies & nox in tempore suo.

¶ Draconem tertio hoc capite, aduersatum quidem uerbo dei intentione coope
 ratum autem fuisse effectū. Cap. IIII.

In initio certaminis iam nunc dicendum, quia ualde impares congressi sunt. Hinc de
 us siue uerbū dei, inde draco siue regnū iam dictum, caput draconis tertium q̄ longe im
 pares congressi sunt. Nimirū uel si congregiatur seruus contra dominū, & in congre
 diendo iuratum illi præstet obsequiū. Pulchre hoc innuit ipse dñs, cū & ipsum diabolu
 & ministrū eius regem Babylonis sibi asserit esse seruū. Dicit enī de ipso diabolo ad beatum
 Iob: Nunquid feriet tibi pactū, & accipies eum seruū sempiternum? Subaudiendum nanq;
 est, sicut ferijt mecum pactum, & sicut ego accepi eum seruū sempiternū: subaudiendum
 etiam est, non uoluntate, sed effectū, quia uoluntate quidem semper est aduersarius, effectū
 autem mihi, inquit, & electis meis semper in bonum cooperatur. Exempli gratia, ut nūc m
 hi in te, & tibi in me bene est cooperatus, ut & tu qui eras ignotus, & præsentī tempore &
 omnibus superuenturis seculis, in terra & in cælo notus habearis & inclytus. Et ego de te
 exemplum habeam patientiæ proponendum, & profuturum electis meis omnibus, quicun
 q; in seculo tribulandi sunt uarijs tribulationibus. Dicit itidem in Hieremia de ministro eius
 rege

rege Babylonis: Nūc itaq; ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei. Item: Ecce ego mittam & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum. Subaudiendum est eodem modo, quo & de diabolo, cuius ille typum gessit meum, non quidem intentione, sed tamen cooperatione, seruū quidem nō uoluntate, sed nihilominus effectu mihi seruientem, meo proposito proficientem.

¶ Quibus peccatis in domo Dauid, puniendus draco ille seruiert. Cap. V.

Quis non audiuit quomodo malus ille seruus, eo tempore uerbo dei, uerbo deo cooperatus sit? quis non audiuit? quis nescit uocem illam dei, iuramentum illud uerbi dei? Semel, inquit, iuravi in sancto meo, si Dauid mentiar? Quid iurasti deus? & in quo non mentiris Dauid? Ponam, ait, in seculum seculi semen eius, & semen eius in æternum manebit. Si aut dereliquerint filij eius legem meā, & in iudicijs meis non ambulauerint & c. ut supra memoratum est. Hanc ueritatem dei, hoc iuramentum minarum domini ut adimpleretur, ut opere perficeretur, adiuuit ille malus seruus. Et ut iam ex parte factum fuerat, supra memorauimus: Quia fluxum iniquitatis quæ de domo Achab regis Israel per uxorem eius Iezabel usq; in domum Dauid profluxerat, uisitauerat dominus in uirga & in uerberibus, percussio Ioram genero Achab & Iezabel, & exterminata omni domo eius, præter unum paruulum, Ioas scilicet, quem furata est Iosabet amica eius, ne illū interficeret Athalia cum cæteris auia crudelissima. At illæ reliquæ domus Dauid taliter percussæ non doluerunt, disciplinam recipere renuerunt. Primus ipse Ioas tantillus reueruatus, non est recordatus misericordiæ quam fecerat Ioiada pontifex secum, sed interfecit filium eius Zachariam sacerdotem dicentem: Quare transgredimini præceptum domini. Similiter & cæteri (præter Ezechiam & Iosiam) peccauerunt. Amplius autē Manassēs filius eiusdem Ezechiae irritauit dominum, & seduxit populum, ut facerent malum super gentes, quas contriuit dominus à facie filiorum Israel. Oportebat igitur adhuc uirgam eleuari, & uerba multiplicari, & sic uisitari iniquitates & peccata filiorum Dauid, quia non modice dereliquerant legem domini, non mediocriter prophanauerant iustitias domini, imò plus q̄ decem tribus, quas perpetuæ captiuitati tradide, at idem iudex deus.

¶ Quod obfessa & expugnata Hierusalē, & populo translato, in fortitudine manus suæ, Nabuchodonosor se fecisse sit gloriatus. Cap. VI.

Quomodo tandem in hoc negotio malus ille seruus domini deo seruiuit? uenit, & Hierusalem obsedit, & cœpit eam, & incendit Nabuzardan princeps militiæ domum domini, & domum regis, & omnes domus Hierusalem, & totum murum per circuitum Hierusalem destruxit, & translatus est Iuda de terra sua. Væ tali seruo, uæ illi pro huiusmodi seruitio, uirga furoris domini, & baculus ipse erat, sicut de Assur dictum est, & de ipso quoq; rege Babylonis scriptum est: Contriuit dominus baculū impiorum, uirgam dominantium, cædentem populos in indignatione plaga insanabili, subijcientem in furore gentes, persequentem crudeliter. Ipse non sic arbitrabatur, & cor eius non ita æstimabat, scilicet, quod eo sic agente uisitaret dominus in uirga iniquitates filiorum, & in uerberibus peccata eorum, sed in fortitudine, inquit, manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi. Hoc tale erat, ac si gloriaretur securis contra eū qui secat in ea, aut si exaltetur serra contra eum à quo trahitur, uel si eleuetur uirga contra leuantem se, & exaltetur baculus, qui utiq; lignū est. Nam quod gloriatus contra dominū fuerit, & cor eius exaltatum & eleuatum nimis, illud satis indicat, quod in persona eius diabolus arguitur, qui utiq; propter superbiam & exaltationē inordinatam de cœlo noscitur cecidisse, rex super omnes filios superbiæ. Summes, ait dominus, parabolam istam contra regē Babylonis, & dices: Quomodo cessauit exactor, qui uenit tributū? quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris?

¶ Nabuchodonosor typū diaboli gessisse, & effectu quidē deo seruasse, uoluntate uero satellitem diaboli fuisse. Cap. VII.

Congrue nimirum sicut illum hominem tanq̄ in diabolū, sic in diabolū tanq̄ in hominem illum uehementer inuehitur fortitudo uerbi dei, quia filius superbiæ regi suo diabolo propria quadam similitudine ualde similia gessit. Diabolus namq; genus humanum in primis parentibus de cœlesti Hierusalem duxit captiuum, &

G 3 Nabucho

Hiere. 27.
Hiere. 28.
Quomodo im
pij sint serui di.

Psal. 88.

1. Reg. 11.

Joas reueruatur.

Zacharias Jo
iade filius.

Uisitatur
peccata.

Esa. 14.

Esa. 14.

Hierusalem Nabuchodonosor unicum tunc temporis dei populum captiuauit ab illa terrena Hierusalem, quæ illius supernæ ciuitatis magnam & notam gessit similitudinem. Nam in superna Hierusalem deus uidetur, in ista terrena Hierusalem solum erat templum, in quo deus adorabatur. Propterea sicut sola tunc illa ciuitas Dauid diuini cultus habuit religionem, ita commune cū superna ciuitate dei possedit nomen, ut uocaretur Hierusalem, quod est interpretatum uisio pacis: licet terrena illa ciuitas, non sicut nomen, ita rem quoque quæ figuratur nomine, habuerit: alioquin iam non esset similitudo, sed idem. Itaque sicut Dauid rex huius terrenæ Hierusalem Christū præfigurauit, regem supernæ Hierusalem, sic Nabuchodonosor rex illius Babylonis diabolum signauit principem mundi, ac possessorem æternæ cōfusionis. **Babylon** illa & Hierusalem terrena imaginē siue similitudinem nobis demonstrant in semetipsis duarum partium uniuersæ creaturæ rationalis, quarū una ciuitas dei uiuentis, altera dicitur & est ciuitas diaboli. Altera ex hominibus bonis & angelis bonis, altera cōstat ex hominibus malis & angelis malis. Propterea cum audimus Dauid, dicentem in spiritu: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus: ueraciter illū de semetipso quoque hoc dicere sentimus, quia non quidem ad illius Babylonicæ captiuitatis tempora peruenit, imō longe præcessit, sed in illa erat captiuitate, sicut & omnes electi dei, cuius similitudinem in ea, quam futuram præuidebat illi populo spiritualiter intellexit. Igitur effectus quidē (ut supra dictū est) Nabuchodonosor extitit dñi seruus, sed uoluntate satelles diaboli præcipuus.

¶ Quod dñs, quamuis uerberaret populū, promissionis suæ nō fuerit oblitus, sed prophetas suscitauerit, & uirginem cōtriuierit. Cap. VIII.

Psal. 88 **S** Vb uirga illa inter uerbera illa, positus filius Dauid, nōne custodiuit deus inuictæ ueritatis, quod promisit, quod iurauit in sancto suo: Misericordiā autē meā, inquit, nō dispergam ab eo: Planē custodiuit. Et quāuis differret illā misericordiā suam, scilicet Christū suū, nō permisit tamen eos desperare, uel suspicari, quod adeo fuisset iratus propter iniquitates eorū & peccata, ut uellet prophanare testamentū suū, & quæ processerāt de labijs suis, facere irrita. Venit ad captiuos, processit cū captiuis uerbū bonū, & sermo fidelis, & præcones suos, & prophetas suos, uictores, & uictoriæ suæ signiferos effecit, ita, ut quē admodum dixit ad Moysen: Ecce constitui te deum Pharaonis: sic etiam diceret, & faceret quempiam ex illis deum esse regis Babylonis. Cecidit enī in faciem suam Nabuchodonosor rex, & Daniele adorauit & hostias, & incensum præcepit afferri, ut sacrificaretur ei. Hoc fecit uerbum bonum, uerbum dei, ostendēdo semetipsum Danieli, & socijs eius, per miras & magnificas uisiones, quibus piorum cōfirmata est fides, captiuorum cōualuit spes, desiderantium charitas cōfortata est, secundum multitudinem dolorum in corde ipsorum cōsolationes domini lætificauerunt animas eorū. Ante captiuitatem illam, raro inuenimus demonstratas prophetis uisiones imaginarias futuri & uenturi ad incarnationem, & de mūdi principe diabolo triumphaturi uerbi dei. Sub ipsa uero captiuitate, nō tantummodo legim⁹ factū ad eos uerbum domini, uerum etiam uidisse eos imagines reuerēdas, uisiones cōsolatorias regis iuicti, uictoris regnaturi, uerbi dei, uerbi incarnādi, filij dei, filij hoīs. In Ezechiel sermone difficilior, Daniel autem quanto planior, tanto ad legendum delectabilior, & ad intelligendum dulcior. Non præsentis est propositi, uisiones illas perscrutari, sed hoc tantum cōsiderare, quomodo uel quali ordine uirgam illam, siue baculum illum confregerit dominus, in quo uisitauerat iniquitates siue peccata filiorum, quæ ratione conceptis beatæ mulieris in utero habentis, & clamantis, contriuerit illud tertium caput draconis, id est regem, siue regnum Babylonis, conceptum illum, id est fidem seminis Abraham, fidem uerbi incarnandi deuorare cupientis.

Ezechiel
difficilior
dulcior
Daniel.

¶ Quomodo & quo ordine uerbum dei Nabuchodonosor percusserit, & tandem uicerit. Cap. IX.

Ter Habu
chodonosor
percussus.

Primo notandum, quia tribus uicibus percussit regē ipsum Nabuchodonosor uerbum dei, & quia primā & secundā concussione non est submissus ab altitudine superbix suæ, tertiā uice sic percussit eum, ut de solio suo decussus, & mente alienatus forasque eiectus ab hominibus, cum feris habitaret, & cum feris pabulum haberet, fœnumque ut bos comederet, & rore coeli infunderetur, atque ita super eum septem tempora mutarent

mutarentur. Post hæc, regnum eius regnum Babylonium numerauit deus, & compleuit. Appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Diuisum est, & datum est Moedis & Persis. Interfectus namq; est Balthasar rex Chaldaeus, & Darius Mædus successit in regnū, Cui hæc ascribenda est uictoriæ pars, nisi deo dei uerbo, quod in utero habens mulier, scilicet, unaquæq; fidelis anima, ut erat Daniel, clamabat parturiens, & cruciabatur ut pareretur. Verbum illud sacramentū illius uerbi caput draconis contriuit, regem illum quasi bouem dementauit, regnum illud iusto iudicio deiecit, manifeste hoc ipsæ uoces scripturæ testantur. Libet paulisper immorari, & singulas percussiones in caput superbix triumphaliter declamare, in laudem & gloriam uictoriosi uerbi dei, cuius persona in ipsis rebus gestis, uel significatis declaratur uocibus manifestis.

¶ Multis rationibus somnium Nabuchodonosoris obseruabile fuisse. Cap. X.

Somnium uidit Nabuchodonosor, & conterritus est spiritus eius, & somniū eius surgit ab eo. In illo somnio ratio multiplex est, pertinens ad sapientiā uerbi dei, promissiones aduentus sui confirmare uolentis, & consolari omnes, qui expectabant eundē aduentū suū, maximeq; illos, qui tunc temporis tenebantur captiui sub eodem rege, qui somniū uidit. Primū est considerare sacramentū eiusdē somnij. Deinde, q; nō ipse Daniel, uel alius quis sanctus propheta dñi, qui dignus esset uisione dei, sed homo sine deo Nabuchodonosor somniū uidit huiusmodi, homo iniustus & pessimus, sicut tres pueri missi ab eodē in caminū ignis ardentis, in oratione sua testantur: Et tradidisti nos, inquit, domine deus in manibus inimicorū nostrorū, iniquorū, & pessimorū, præuaricatorūq; & regi iniusto & pessimo ultra omnē terrā. Deinde & illud cōsiderandū, quod nō ante inuentus est Daniel, qui somnium reuelaret, & interpretationē eius aperiret, donec egressa esset sententia, ut sapientes interficerentur, quia non poterant regi indicare somnium & coniecturam eius, nec ante reuelatum est ipsi Danieli, nisi prius ingressus ipse rogaret regem, ut tempus daret sibi ad indicendam solutionē. Tandem & illud in laudem domini, nostræ admirationi non debet abesse, quod per hanc occasionem captiuos suos sic honorauit, ut Nabuchodonosor suus ipsorū captiuator caderet in faciem suam, & adoraret Danielē hominē mortālē, quamuis mirabilem mirabilis dei prophetam.

¶ Quid somnium Nabuchodonosor significarit. Cap. XI.

Sacramentū somnij iam nō tantūmodo legendo didicimus, uerūetiam uidēdo agnouimus. Nos em̄ sumus in diebus nati & renati, quibus deus cœli suscitauit regnum, quod in æternū non dissipabitur, & regnū eius populo alteri non tradetur, per quod cōminui & consumi manifestū est regnū aureū, quod tunc erat Babylonis, regnum Mædonū & Persarū, quod successit argenteū, regnū æreum, quod deinde fuit Macedonum regnū Romanorū, quod quondā erat ferreū, iam aut̄ ex magna parte cœpit esse luteū. Videamus sic factū esse, & fieri, secundū quod ille uidit, quia de monte abscisus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrū, & æs, & argentū, & aurum. Et lapis, qui percussit, & adhuc ultimo iudicio pcussurus est regna hæc, ita ut nullus locus inueniatur ei: factus est mons magnus, & impleuit uniuersam terrā, quia palam factum est uniuersæ terræ, quod uerbum caro factum est, id est, homo factus de uirgine, absq; manibus cōplectentium, rex regum est & dominus dominantū. Sacramentū istud tunc per Danielelem & socios eius reuelatū, magnam & opportunā consolationem præbuit humilitati captiuorum, in sua captiuitate spem quam habebant de promissione dei suspirantium. Quantum em̄ putas, illos tunc habuisse mœstitiā, & cordis lassitudinem, quā suspiriosā, cum uiderent tardare regnū dei, & in terea regna mundi, caputq; regnorum, regnū Babylonis, quasi sub sole matutino paratis residere in solijs, & subilire in turribus, & in equis? Opportune ergo tale somnium, tantū cōtinens mysterium, mœrentium fatigationi subuenit, ut scirentiam tūc in patientia sua possidere animas suas, non aspiciendo præsentia, sed prospiciendo futura, statimq; malorū instantium consolando, per spem futurorum bonorum.

¶ Quare Nabuchodonosor, & non alius quispiam, hoc somnium uiderit. Cap. XII.

G 4 Quod

Danie. 2.
Somniū Nabuchodonosor.

Danie. 3.

Romanorum
imperium.

& Abdenago, mitti iussit in fornacem ignis ardentis. Et quis est (inquit) deus qui eripiat uos de manu mea? Ergo illud potius sentiendum est, quia sicut ubi uidit somniū conterritus est spiritus eius, & mente est confusus. Ita ubi audiuit & audiendo sensit fortitudinē præsantis uerbi dei, ex ore hominis, ad quem reuera factū fuerat uerbum domini, cuius in corde ueraciter habitabat, cuius ex ore mirabiliter sonabat uerbum domini, ferre non potuit, sedere aut stare non ualuit, sed cecidit, & sic adorauit, sic confessus est, quomodo dæmones ipso incarnato & præsente contremuerunt & confessi sunt. Deus itaq; regis captiuatoris sui captiuus Daniel effectus est. At ille sæuus captiuator, stultus adorator tandē expugnandus erat, donec fœnum comederet quasi bos. Nec em̄ parua fuit superbia dementis, uel dementia superbi, de qua, ubi sic conterritus est, & sic cecidit in faciem suā adorans Danielē, ut diceret: Vere deus uester deus deorū est, & dominus regū. Vbi eundem Danielē in sublime extulit, sociosq; eius constituit sup̄ opera Babylonis, cōfestim quid egerit, scriptura taliter annectit.

¶ Nabuchodonosor adhuc tam superbū fuisse, ut statuā suam adorari iuberet. Cap. XV.

Nabuchodonosor rex fecit statuam aureā, altitudine cubitorū sexaginta, & latitudinē cubitorum sex, & statuit eā in campo Durā prouinciæ Babylonis. Itaq; Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas magistratus & iudices, duces & tyrannos & præsfectos, omnesq; principes regionū ut cōuenirent ad dedicationē statuæ, quā erexerat Nabuchodonosor rex. Ecce qualiter adiuuat impleri ueritatem dei uerāq; interpretationē somnī sui malus seruus domini, ecce causam propter quam in somnio designatus fuerat, per aureū caput statuæ, dicente interprete: Huius statuæ caput ex auro optimo erat, & tu rex caput aureū es. Grande caput idolatriæ reuera factus est Nabuchodonosor, talē statuā faciendo, & multitudinē populorū ac principū ad dedicationē eius inuitando, clamāte ualēter præcone: Vobis dicitur populis, tribubus & linguis, in hora qua audieritis sonitū tubæ, & fistulæ & citharæ, sambucæ, psalterij & symphonix, & uniuersi generis musicorū cadentes adorete statuā aureā quā constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autē non prostratus adorauerit, eadē hōra mittetur in fornacē ignis ardentis. Nulla usq; scriptura meminit quemq; ante illū tantū habuisse fundandæ idolatriæ studiū, tā horribile, ne dicam præciosum cōfasse uel uidisse simulacrū, tā crudele pro cultu idoli proposuisse edictū. Recte ergo calix aureus Babylon dicitur per prophetā inebrians omnē terrā, recte nihilominus uniuersitas impiorū idolatriæ studentū scribitur uel demonstratur, Habens poculū aureū in manu sua, plenū abominationū & immundiciæ fornicationis eius, & in fronte eius scriptū mysteriū, Babylō magna mater fornicationū & abominationū terræ. Calicē siue poculū Babylonis dulcē intelligimus deceptionē eiusmodi uel similē illi, quā tunc propinabat rex, illius noīe & re Babylonis. Vbi ad illiciendos populos adhibuit sonitū tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, psalterij & symphonix, & omnis generis musicorū, ut festiua sonorum suauitate inebriati omnes populi & tribus & linguæ, caderent adorando statuam aureā hominis corruptibilis, quod uere cadere est.

¶ Quare scriptura, calicem aureum Babylonicæ meretrici tribuerit. Cap. XVI.

Causam puto idoneā apparere, cur uel ipse Nabuchodonosor caput aureū dictus sit, uel in manu Babylonis esse aureus calix, quia uidelicet capitale infaniā idolatriæ subleuauit ille faciendo statuā aureā tam magnā, tamq; operosam, tantis impensis stultissimo labore, usq; ad statū perducēdo, cuius fuluo aspectu cū musica (ut iam dictū est) dulcedine, sic inebriari uel dementari poterant animæ mortalium cupidæ, sicut qs inebriatur pleno calice. Iam nunc illud dicere res ipsa admonet, cur regnum Mædorū atque Persarū illi regno succendens per argentū in pectore, & brachijs statuæ, quē Nabuchodonosor somniauit, cur regnū Græcorū per æs uentris & scemorū: cur regnū Romanorum per tibias ferreas, & pedes partim ferros, partim fictiles signatū sit uel significari debuerit. Iam quidē ante nos dictū, uel usitatum est regnum Mædorum atq; Persarum, idcirco per argentum signatum esse, quia tanto uilius extitit regno Babylonio, quanto auro uilius æstimatur argentū, quod ex historijs cōprobare haud difficile est. Regnū autem Græcorum per æris metallum idcirco signatum esse aiunt, quia æs & durum & ualde sonorū est, & Græci fortes

Aureū caput
Nabuchodonosor
cur dicitur

Argentū Mædorū
Persarū
& regnum.

Metallū Græcorū
regnum.

& ma

RVPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICTO,

& maxime fuerunt eloquentes. Veruntamen licet sensus iste uerus & bonus sit, nostri ratio propositi causas adhuc alias suggerit, quia uidelicet delectabile est proprias pro posse reddere uel inuenire causas, quibus regna illa lapidem illum contra se protocauerint, qui absclusus de monte sine manibus, statuā percussit, & contriuit atq; cōminuit. Verbū nanq; dei, cuius uictoriā celebrare præsens est intentio opusculis, & lapis erat tunc anteq; caro fieret, & nūc est postq; caro factū est, & per ipsum & cū ipso & in ipso singula regna suis temporibus percussa atq; contrita sunt, & in nouissimo ita cōminuenda sunt, ut quasi in fauillam redigantur, & quasi fauillæ quæ uento arrepta est nullus locus eorum inueniatur.

¶ Quas ob causas regnum Babylonicum per aurum, & regnum Persarum atq; Mædorum signatum sit per argentum. Cap. XVII.

Danie. 3 **Hester. 3** **L**ibet igitur intueri, quia sicut regnū Babylonicum siue Nabuchodonosor rex, auro suo lapidē illū prouocauit, scilicet uerbū dei, filiū dei, quē & cōfessum illū esse recte miramur dicentē: Et species quarti similis filiō dei, ita & regni Mædorū superbia uidelicet superbissimus Aman, argēto suo lapidē eundem contra se concitauit. Dixit em̄ regi Assuero: Si tibi placet, decerne ut pereat gens Iudæorū, & decē milia talentorū appendā arcarijs gazæ tuæ. Dixitq; rex ad eū: Argentū quod polliceris tuū sit, de populo age quod tibi placet. Nimirū non paruæ considerationis est aut esse debet, argentū quod appensum siue oblatū fuit ob Iudaicæ gentis uniuersale exterminiu, contra propositū dei, contra uerbū promissionis, quod non esset unde impleretur, si diaboli uoluntatē, qui insaniebat in Aman, consecutus fuisset effectus. Sanè quod dixit Daniel ad Nabuchodonosor: Tu es ergo caput aureū, & post hæc consurget regnū illud minuste, libenter sic accipimus, ut subintelligamus ad nequitia, uel malitia opus: Quia uidelicet regnū illud contra uerbū promissionis minusegit q̄ regnū Babylonis. Quod & si tanto præcellit regnū illud super regnū Persarū & Mædorū, quanto aurū super argento. Nunquid id ipsum regnū Persarū & Mædorū tanto copiosius fuit regno Græcorū & regno Romanorū, quanto ære & ferro pretiosius est argentū? Itaq; propter quā causam Nabuchodonosor siue regnū eius per aurū, propter eandē regnū Mædorū & Persarū recte intelligitur per argentū. Quia uidelicet hic auro, illic argento armatus nitebatur diabolus præpedire ne adimpleretur promissionis uerbum.

¶ Quam ob causam regnū Græcorū per æs significatū fuerit. Cap. XVIII.

Dac. 7 **E**andem ob causam, per æris metallū in eadē statua, recte accipimus signatū esse regnū Græcorū. Quid em̄ regnū illud egit? quid fecit illic draco diabolus, & diaboli satellites Antiochus? sartaginibus suis & ollis æneis crudeliter usus est. Septem nanque fratribus cū matre apprehensis iussit sartagines & ollas æneas succendi, & singulis eorū cute capitis cū capillis abstracta, manū ac pedū summitatibus præcisis, adhuc sperantes in sartagine torrere. Taliter impius ære suo contra deū usus est, agente per eū diabolo, ut uerbū promissionis & testamentū dei de cordibus eorū aboleret, quibus data, uel ad quorum patres promissio facta est. Scripserat em̄ Antiochus omni regno suo agitante diabolo, ut esset omnis populus unus. Erant autē Iudæi, imò & omnis Syria sub regno eius. Quid igitur per hoc spiritus diaboli intendebat, nisi ut transeuntibus Iudæis in idem, cum cæteris qui sub regno eius erant populis, periret promissio, cū promissionis iam nusq; esset expectatio. Quod quia facere noluerunt quidā perpauci, inter cætera mala quæ illis intulit, hoc summū fuit, q̄ septē fratribus iam dictis & matri illorū sartagines & ollas æneas succensas crudeliter admo- uuit. Nū parua hæc est causa, ut regnū illud per uentrē æneū & ænea statuæ fœmora intelli- gi debeat. Præterea in fœmoribus æneis cū crudelitate intelligi turpitudinē, quia uidelicet dū illa agerentur, tēplū luxuria & comestationibus erat plenū, & scortantiū cū meretricibus, sar- cratisq; ædibus mulieres ultro se ingerebant introferentes ea quæ non licebant.

¶ Quare regnū Romanorum per tibias ferreas, pedes partim ferreos partim fictiles significatum fuerit. Cap. XIX.

Danie. 2 **D**eregno Romanorū cur per tibias ferreas, & pedes partim ferreos, partim fictiles significatum fuerit, causa manifesta redditur, dicendo: Quomō ferrū cōminuit & edomat omnia, sic regnū quartum cōminuet & conteret omnia. Veruntamen q̄ pedū quædā pars ferrea, quæ dā fictilis uisa est, q̄stioe adhuc indiget ut planius fiat quamuis

quamuis interpres idē serē exponat dicendo sic ibidē: Porro quia uidisti pedū & digitorum partem testēā, & partē ferreā, regnū diuisum erit, quod de plantario ferri oriatur: Secundū, q̄ uidisti ferrū mixtū testē ex luto, & digitos pedū ex parte ferreos, & ex parte fictiles, ex parte regnū erit solidū, & ex parte contritū, quod autē uidisti ferrū mixtū testē ex luto, cōmiscebuntur quidē humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrū non potest misceri testē. Certū tēpus quo hæc euenisse cognoscantur nullo modo, aliter melius inuenire possumus, q̄ sequendo literā propheticā, qua continuo subiungitur: In diebus autē regnō illō, suscitauit deus cœli regnū, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius populo alteri non tradetur. Tempus ergo quo regnū æternū suscitauit deus, secundū q̄ de monte abscisus est lapis sine manibus, & cōminuit testā & ferrū & æs & argentū & aurū, tempus inquam quo sine opere coniugali de uirgine conceptus & natus est deus & homo Iesus Christus. Respicimus qualiter tunc se habuerit regnū Romanum, quod sine dubio significatū est per ferrū nā quod dicit: In diebus autē regnō illō, idē est ac si dicat: cū regna hæc sibi ordine successerint, suscitabit deus cœli regnū, quod in æternum non dissipabitur.

¶ Quid mixtura ferri & testē significet. Cap. XX.

Igitur in pedibus statuæ per insociabilia signa rerū ferri & testē, licet arbitrari significatū fuisse, id quod acciderat Romanis, quando Christus natus est de uirgine. Quid em̄ acciderat: hoc nimirū, quod per maximas ciuiles discordias Romana potētia in regnū & monarchiam deuenerat. Quis illas nō audiuit discordias? quis ignorat illa ciuilia bella? Defatigatus est mundus, & adhuc defatigatur, scholasticis lectitantibus, historiographis denarrantibus, pueris quoq̄ retractantibus, Romanorū serē omniū, maximeq̄ Pompeij & C. Cæsaris discordias immites, discordias impacabiles. Itemq̄ Antonij & Octauiani Augusti pugnas ciuiles, per quas & inter quas idem Octauianus Augustus Romanorū monarchia effectus est, in cuius diebus lapis in monte sine manibus abscisus est, quo regnante, Christus de uirgine natus est, cuius & successoris eius Tyberij Cæsaris tēporibz æternū regnū dei, per passionē & resurrectionē eiusdem Iesu Christi suscitātū est. Per ferrū inquit, & per testam in pedibus statuæ, discordias illas, & bella ciuilia libenter accipimus signata fuisse, & hoc esse quod scriptum est: Quia uidisti pedum & digitorum partē testēā & partem ferreā, regnū diuisum erit, quod tamen de plantario ferri oriatur, id est, ex nimia fortitudine, suboriente inuidia fiet, ut regnū diuidatur. Et hoc ipsum repetitur dicendo: Quia autē uidisti ferrum mixtū testa ex luto, cōmiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum non potest misceri testē. Cū magna admiratione hoc accipiendū est, quia non solummodo conciuēs, uerumetiā consanguinei fuerint, ita ut Pompeius C. Cæsaris gener, & Octauiani Antonius sororius existeret, & tamen non magis potuerunt per concordiam cohærere sibi, q̄ potest ferrū testē misceri. Et tandiu dissenserunt, donec pars infirmior uicta decessit. Ibi pars partem unius eiusdemq̄ Romanæ uirtutis ita uelociter & fortiter superauit ut pars quæ uicta est luteæ testē, pars autem quæ uicit ferro possit comparari. Vna acies patitur bellū, gerit altera, ait author insignis describens illa ciuilia bella. Item ad illū qui superatus erat, id est, ad C. Cæsarem iam dictum refert: Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris, Pars quota terrarū facili si prælia pauca, gesseris, euentu tibi Roma subegerit orbē: & ita factū est. Summa horū quæ dicta sunt, ista est: Per discrepantiā testē & ferri, quarti, id est, Romani regni ciuiles discordias recte posse intelligi. Nunc ad ordinem redeamus.

¶ Quare exclamauerit Nabuchodonosor: Ecce ego uideo quatuor uiros solutos, & species quarti similis filio dei. Cap. XXI.

Capitulum magnæ admirationis in aureo capite, qd̄ erat Nabuchodonosor, cōtra statuā aureā, quam erexerat Nabuchodonosor, istud est, quod exclamat: Nonne, inquit, tres uiros misimus in mediū ignis cōpeditos? Et respōdētibus optimatibus suis, atq̄ dicētibus: Vere rex: Ecce ego uideo, inquit, uiros quatuor solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil in eis corruptiōis est, & spēs quarti similis est filio dei. Hoc magnæ inlamentiōis dictū, totus orbis audiuit de ore hominis regis gētilis & impij. Et quis digne sufficit admirari, ubinā uiderat ille filium dei, ut similitudinē eius recognoscere posset in medio ignis? dixit enim: Et species quarti similis est filio dei. Sic loqui solēt, qui quamlibet speciem

Dante. 2

Lucanus.

Dante. 3

speciem aliquando uisam, alicubi consideratam, & mente retentam, memoria signatam, alio tempore, siue loco alio, in persona qualibet recognoscunt. Iste, inquit, similis est illi, quem uidi, istud est simile illi, quod ibi uel ibi consideraui. Quam similis est iuuenis iste conso-
brino meo? ait quidam, intuens iuniorem Tobiam, Viderat enim patrem, & in filio simile, ut accidere assolet, animaduertebat speciem. Iste autem, ubi uiderat filium dei ut speciem eius re-
cognoscere posset in illo, qui descenderat cum Azaria & socijs eius in fornacem, uel in medium ignis? Nunquam uiderat filium dei, sed nec unquam legendo uel audiendo didicerat, quis uel qualis es-
set filius dei. Nonne ergo mente non sua locutus est? Nonne in magno excessu taliter effa-
tus est? Vere in magno excessu, in magno stupore. Non leuis stupor extitit, quem quasi leui-
ter scriptura enunciauit, dicendo ubi supra: Tunc rex Nabuchodonosor obstupuit, & sur-
rexit prope.

¶ Quare appellatio filij dei, ab inimico & persecutore primum
usurpari debuerit Cap. XXII.

Speciosa uictoriae pars, & insigne praeconiū uerbi dei, filij dei, quod illum manifesta con-
fessione prius confessus est inimicus quod amicus, persecutor quod executor, & iniustus quod
iustus, Gentilis quod Iudaeus. Quis enim saltem ex omnibus prophetis tam aperte nomen
istud expressit, filium dei? Habemus passim in scripturis prophetis uerbum dei, &
Johan. 4. hoc uerbum dei filius est, sed mundus eum non cognouit, ita ut nec apud Iudaeos, quibus cre-
ditum est uerbum dei, tutum esset praedicare hoc nomen, quod est filius dei. In mundo erat, &
Ibidem. mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit: nec solum eum non cognouit, ue-
rum etiam annunciationem de eo, nec saltem Iudaeus ferre potuit, unde & oportebat prophetas
claudere, ligare, & signare testimonia eius in scripturis: Quia (sicut iam dictum est) non possent
portare saltem cultores dei, nec paterentur audire ullam esse dei generationem, ullum esse filium
dei. Per hunc summum ex principibus suis, quem Iudaeus aut Gentilis arguere non posset,
cuius opprimere os non auderet mundus, hoc nomen primitus audiuit, filium dei. At ipse tam-
tus praedicator forte etiam tunc dormiuit & somniavit, quando nomen istud praedicauit. Non
enim putemus eum tunc tantummodo dormisse, quando illud, de qua iam supra dictum est, magnam
statuam somniavit, somniumque perdidit, ignorans quid uiderit. Immo tota uita eius somnus fu-
it, quicquid boni de deo pronunciauit, quicquid benedixit & laudauit, somnium fuit: Quia si-
cut illud de statua somnium perdidit, ita quicquid laudis deo declamauit, totum de corde eius ue-
lociter euauit. Denique qui post interpretationem somni uel statuam, quam uiderat, Daniele
Danic. 2. adorauit: Vere, inquit, deus uester, deus deorum est, & dominus regum. Ipse postmodum statuam
dedicans auream, seruus eiusdem dei misit in fornacem ignis. Et quis est, inquit, deus, qui eri-
piat uos de manu mea? Item qui dixit: Benedictus deus eorum, Sydrach uidelicet Misach, &
Abdenago, &c. Ipse postmodum contra dei decretum, quod uiderat uel audierat, superbe res-
pondens: Nonne, inquit, haec est Babylon magna, quam ego aedificaui in domum regni, in
robore fortitudinis meae, & in gloria decoris mei statim propter superbiam quasi bos effici-
meruit?

¶ Confessionem & laudem Nabuchodonosoris, propter superbiam, & tumi-
dam uanitatem, reprobam fuisse. Cap. XXIII.

Iam nunc, ut constet magis ac magis, merito declamationes illas probari, perpende, quia
non fuit speciosa laus in ore illius peccatoris, tota namque respersa est fermento tumidae
Danic. 3. uanitatis. Quomodo enim laudauit, cum scripsit: Nabuchodonosor rex omnibus populis,
gentibus, & linguis, quae habitant in uniuersa terra: pax, inquit, uobis multiplicetur, si-
gna & mirabilia fecit apud me deus excelsus. Placuit ergo mihi praedicare signa eius: Quan-
tus in oculis suis habetur, dum dicit: Signa apud me fecit deus excelsus: & deinde: Placuit er-
go mihi. Quid enim est, apud me fecit, & quia placuit mihi, nisi ob gratiam mei fecit, & felici-
ter contigit illi deo, quia placuit mihi? Vere sicut non dignatur deus excelsus laudem, nisi ex
humili spiritu, ita iustum & dignum se fuit, ut reprobaret extollentiam sublimium oculorum illius, quia
laudando laudabile in ipsa laude mentiebatur. Non enim apud eum signa fecerat deus excel-
sus, quia non erat amicus, sed fecerat contra eum, quoniam erat inimicus dei excelsi, & seruo-
rum eius, Et quis unquam iustorum regum siue patriarcharum, qui magnalia dei uiderunt,
referens

referens dixit, aut dicere debuit: Signa apud me fecit deus: Nos quoque de sanctis illis loquentes, non dicimus, aut dicere debemus, apud illū uel illos, sed per illū & per illos, siue corā illis deus mirabilia fecit, utpote in terra Aegypti. Sicut igitur de rege omnium filiorum superbiam deus excelsus dicit: Non parcā ei uerbis potentibus, & ad deprecandū compositis: ita de isto superbia filio recte dicas: quia non pepercit, aut parcere debuit illi deus, id est, pro laude clamsa & magnificentia sublimi. Job. 41.

¶ Quod sicut tribus pueris in camino affuit filius dei, ita omnibus affuturus sit qui se confiteantur. Cap. XXIII.

Illud quoque non prættereundū, quod etiam si nō dixisset ille stupidus: Et species quarti similis est filio dei: nos qui nūc sumus, & in rebus tēporaliter gestis, æterni regni mysteria cōtemplari studemus, scienter & uero sensu dicere possemus, & nunc dicimus, quia species quarti similis fuit filio dei, id est, qui quartus apparuit in camino ignis, & seruos dei excelsi mirabiliter custodiuit, signū fuit, & in semetipso signauit, quod faciurus erat, iāque facere cōperat filius dei, uerbū dei. Quando enim defuit agonizantibus seruis suis propter uerbū dei: Hoc maxime futurū erat temporibus euangelij sui, ut publicis edictis & proscriptio nibus, fidē sanctæ trinitatis impugnaret rex magnæ Babylonis diabolus: Et ita factū est paganis Romani imperij regibus, diadolo famulantibus. Nonne cū pijs martyribus filius dei, & in flāmis, & in cæteris agonibus semper præsens fuit: Verbi gratia: Vbi martyr insignis Laurētius ignibus suppositus est pro fide filij dei: nūquid qui affatus fuit, & super craticulā & super ignē spiritū emisit, idcirco dicas, quia fuit absens, & ab ignibus eius longe abstinit filius dei: imō præsentiior illi fuit & gloriosius in eo triumphauit, q̄ si excussisset carbones, & ignitā craticulā eius, quasi uentū roris flantē fecisset. Transiuit per ignē, & flāma illi non nocuit, & odor ignis in eo nō fuit, quia fides læsa nō est, imō sicut aurū per ignē probata est. Sic animaduertimus in illa fornace Babylonica, speciem quarti similem filio dei. Quia sicut per speciem, quæ illic apparuit, custoditi fuerūt illi tres pueri, sic per inuisibilem præsentiā filij dei illæsa permansit in sanctis martyribus fides æternæ trinitatis, & Romanū imperiū sonorius atque dulcius, q̄ ille rex Babylonis, tandē cōfiteri meruit Christū filiū dei.

¶ Quare deus, non ut tres pueros, ita & templum defenderit, ne confligaret. Cap. XXV.

Non poterat hic deus excelsus templū suum, quod erat Hierosolymis, illæsum custodire à flammis incendiij Babylonij, qui tres pueros taliter custodiuit in camino ignis, ut nihil potestatis haberet in corporibus eorum, & capilli capitis eorum nō essent adusti, & saraballa eorum non essent immutata, & odor ignis non transiret per eos: Planē poterat, sed erudiendus erat mundus, ut sciret, quod deus excelsus, non pulchris lapidibus, aureisue parietibus templi manufacti delectatur, sed fidei claritate & mundis cordibus, & ille est ei optabilis locus. Nam quia & tabernaculū Moyses cū autoritate dei, & templum Salomon tanto opere, auro & gemmis extruxit, atque perornauit, existimare poterant homines cupidi de deo male sentientes, quod esset eorū similis, & de religione iustitiæ nihil curantes, putarent se satis honorare deum muneribus aureis, suamque cupiditatem corroborarent, quasi exemplo dei. Hanc suspensionem digne à se remouere curauit, opere perficiendo illud, quod ad Salomonem dixit, cū ille perfecisset ædificiū domus domini. Si autem, inquit, auersione auersi fueritis uos & filij uestri, non sequētes me, nec custodientes mandata mea, auferam Israel de superficie terræ, quam dedi eis, & templū, quod sanctificauimus tibi, auferam a conspectu meo. Salomon, inquit, Stephanus protomartyr, ædificauit illi domum, sed excelsus nō in manufactis habitat, sicut per prophetā dicit: Cælū mihi sedes est, terra autē scabellū pedū meorū. Quam domum ædificabitis mihi, dicit dominus, aut quis locus requietionis meæ? Nōne manus mea fecit hæc omnia: Digne igitur se fecit, quod templū, uel aurū tēpli manufacti, pro tēpore & re multū neglexit, nomen autē suū, & promissionis uerbū, in quo uita est, glorificare & dilatare nunquā desit. Templū a deo neglectum.

¶ Toties uictum Nabuchodonosor, nunquam tamen fuisse ex animo humiliatum, Cap. XXVI.

H lam

I Am semel & secūdo cōmonitus fuerat Nabuchodonosor rex, ut ab altitudine sua detumesceret, ac de semetipso mortalis homo humilia sentiret, & prior quidē admonitio terribilis, sequēs autē terribilior atq; saeuior extitit. Nā in prima tantūmodo territus fuit in secūda uero damnū quoq; de suis accepit, quia uiros illos fortissimos de exercitu suo, qui ad eius imperiū seruos dei excelsi miserant in fornacē, interfecit flamma ignis. Iusta ergo super ipsum post hāc peruenit sententia, praeunte uisione, cuius interpretatio sententiam ipsam prænunciabat, nihilominus perseuerante cordis eius indomabili superbia. Nā ut sciamus, quanta in corde eius arrogantia, quanta in oculis fuerit extollentia, signāter ita dictum est: Post finē mensū duodecim, subauditur, ex quo de arbore succidenda somniū uiderat, & interpretationē eius audierat, in aula Babylonis deambulabat, responditq; rex, & ait: Nōne hāc est Babylon magna, quā ego aedificaui in domū regni, in robore fortitudinis meae, & in gloria decoris mei? Cui, uel contra quid respondisse dicitur, nisi contra id qd audierat: Hāc est interpretatio altissimi, quae peruenit super dominū meū regē: Efficient te ab hominibus, & cū feris erit habitatio tua, & fœnū ut bos comedas. Claret itaq; maxima in loco illo culpa superbiae, Quia considerando magnitudinē Babyloniae, roburq; fortitudinis suae, & amplitudinē (ut putabat) gloriæ: Impossibile iudicauerat, quod audierat ex diuina autoritate, faciliusq; posse infectū praeferire uerbū domini, secundū interpretationē somni, q̄ uenire, alio quid super se aduersi, tantū regē magnae Babylonis. Igitur ubi statim subiungitur: Cum ad huc sermo eadet in ore regis, uox de cœlo ruit, tibi dicitur rex Nabuchodonosor, Regnū tuū tuū transit à te &c. manifeste praedicatur sicut iusta omnipotētia, ita & omnipotētis iustitia, quia sanctus & iustus neminē pœnaliter humiliat, nisi illū, qui se pertinaciter exaltat.

¶ Nabuchodonosor tanq̄ bouem fœnum comedisse. Cap. XXVII.

T Andem notandū, quod idē Nabuchodonosor, sicut in culpa, ita & in pœna similis factus est captiuatori generis humani diabolo. Nā de illo dixerat dñs ad beatū Iob: Ecce Behemoth, quē feci tecū, fœnū quasi bos comedit. Cū ergo ex hominibus abiectus Nabuchodonosor, fœnū ut bos comedit, manifeste datur intelligi q̄ in pœna sua similis diabolo extitit, Quia quod fecit ille spūaliter, hoc fecit iste corporaliter quod ille indefinēter, hoc iste septemnio, quo uidelicet numero uniuersitas significari solet. Ille nāq; fœnū comedit, id est, carnales sibi incorporat homines. De qualibus scriptū est: Omnis caro fœnū, & omnis gloria eius quasi flos agri. Vere fœnū est populus, exiccatū est fœnum & cecidit flos. Solū eiusmodi fœnū comedit quasi bos, quia praeter uiriditatē carnis nihil est in eis, quibus preualuit ille Behemoth. Et quid amplius est in his, qui dētes illius offendunt, nisi illud quod sequitur: Uerbū autē dñi manet in aeternū. Igitur q̄ iustū, tam pulchrum est iudiciū in eo, q̄ ille dudū rex praepotens, quasi bos comedit fœnū, tanq̄ diceret ei uox, q̄ de cœlo ruit super eū: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, tu uerbū dñi, quod manet in aeternū exterminare uoluisti, succēdēdo Hierusalem, & templum dñi, quod solum erat, in quo inuocabatur nomē dñi, sed neq; tu, neq; Behemoth pater tu⁹, uel quicūq; sunt ex parte eius efficere poteritis, ut in uacuum praetereat uerbū promissiōis, quātumcūq; affligatis, aut deuo retis fœnū, uel florē fœni, id est, carnales homines, uel carnaliū hominū gloriā, quorū aliqui idcirco permittūtur uobis, cū sint ex Abraham traducti, quia sunt quidem filij carnis, sed nō filij promissionis, unde nec merētur in semine computari.

¶ Quo sensū uerum fuerit, quod Nabuchodonosor dixit: Nonne hāc est Babylon, quam aedificaui. Cap. XXVIII.

P Vtasne uerū dixit gloriando. Nōne hāc est Babylon quā ego aedificaui? Babylonē nāq; (ut Pompeius Trogus refert) Semiramis cōdidit, murūq; urbi cocto latere circūdedit, arena, pice, & bitumine interstrataq; materia. Nūquid ergo uerū dixit, tāto iunior Semiramide uxore Nini, in quo regnū Assyriorū cœpit? Veruntamen sacra praepollet autoritas, q̄ & ante Semiramidem Babylon extitit, & causa quoq; nominis eius antiquissima, sacris est aedita literis: Chus, inquit, filius Cham, genuit Nemroth, ipse cœpit esse potēs in terra: Fuit autē principiū regni eius Babylō, de terra illa egressus est Assiur & aedificauit Niniuē. Causa nois, quod est Babylō, extitit illa, quod ibi deus linguā cōfudit eorū, qui aedificabāt, & cessauerūt aedificare ciuitatē. Nā idcirco uocatū est, inquit, nomē eius Babel,

Babel, quia ibi cōfufum est labiū uniuersæ terræ: Ergo uir gloriosus de qualiū quolibet illud sapientiæ dictū est: Nubes & uentus & pluuia nō sequētes, uir gloriosus & promissa non cōplens. Vir in quā gloriosus, id est uanus, uento uanitatis plenus atq; distētus, quia fortassis Babylonē proprijs opibus atq; impensis auxerat, rem suā siue opus suū nō parui æstimans, aut æstimari uolens, magno ore declamauit, responsum cordis alti & erecti ceruicis. Nonne hæc est Babylon, quā ego ædificauī: ne diceret, quā ego prouexi siue ampliaui, & quid tum dū uir gloriose si tu Babylonē à fundamētis ædificasses: nūquid uel sic uerbū quod audieras, scilicet interpretationē somnii facere irritā potuisses: Iuste igitur, quia tā iustus q̄ omnipotēs sermo dei est. Super te sententiæ uox ruit, etiam si aliquo modo consilium sancti prophetæ secutus fueras, dicens: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum, forsitan ignoscet delictis tuis.

Gene. II.
Prouer. 25.

Danie. 4.

Danie. 4.

¶ Nabuchodonosor non mentem tantum, uerum & formam amisisse, cum scēnum ut bos comederet.

Cap. XXIX.

TAndem de isto dicendū, quia solet quæri utrū mentē solā & nō etiā formā amisisset. Et quidē ipso dicēte: Ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlū leuaui, & sensus meus redditus est mihi. Sic maiores nostri asserūt, quia quādo dicit sensum sibi redditū ostendit nō formā se amisisse, sed mentē. Sed adhuc illud occurrit & repugnare uidetur, quod idē postmodū repetens dicit: In ipso tēpore sensus meus reuersus est ad me, & ad honorē regni mei, decorēq; perueni, & figura mea reuersa est ad me, & optimates mei & magistratus mei requisierunt me. Et inter cætera cū dicit ibidē: Et figura mea reuersa est ad me, profecto datur intelligi, q̄ de figura siue status humani reuerſitudine nonnihil amisisset, & quod etiā si manuū uel pedū effigies digitorūq; discretio siue discreta numerositas permāsset, nihilominus tamen quadrupes incesſerit, præsertim cū ita dictū uel expressum sit, scēnū quasi bos comedes. Et scēnū ut bos comedit, quidelicet bos quadrupes, nullis utitur manibus, q̄ppe cui manus natura nō creauit, sed pronus humi scēnū dente demetit, & os per terrā trahendo comedit. Sed & illud quod dictū est in sententiā: Cū bestijs atq; feris erit habitatio tua, figurā eius demutatā fuisse (ut iam dictū est) nōnulla ex parte probat, præsertim quia dixit: Et figura mea reuersa est ad me. Et quia bestiæ siue feræ nō facile sociarētur illi siue ne aliqua sui similitudine. Verūtamen quomodoq; figura eius se habuerit. Hoc in laudē omnipotētis uerbi dei admirandū est, quia regē tā potentē tanta mutatione demutauit, quāta quēpiā hominū fuisse demutatū sacra nusq; scriptura meminit, excepta uxore Loth, quæ respiciens post se, uersa est in statuam salis.

Danie. 4.

2. Pet. homoz. 1.
phosis Nabuchodonosor.

Danie. 4.

Ibidem

SEXTI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER SEPTIMVS.

¶ Balthasar regem iam tum, cum manus hominis in pariete scribens appareret, à uerbo dei uictum fuisse.

Caput primum.

POST EFFECTVM VERBI DEI VICTORIOSUM, quo hominē regē, hominē superbū, regē elatū, fortiter deiecit, potenter humiliavit, ipsum quoq; regnū debellare superuenit, præmissio suimet uel præsentia suæ admirabili signo, rege Balthasar celebrante conuiuū, iamq; tenui lento cum optimatibus suis, cum uxoribus & cōcubinis suis, dum in sacris uasistēpli dñi biberent uinū, & laudarent deos suos argenteos & aureos & areos, ferreos, lig-neosq;, & lapideos, in eadē hora apparuerūt digiti quasi manus hominis scribētis cōtra canalabrū, in superficie parietis aulae regiae, & rex aspiciebat articulos manus scribentis. Tunc

Balthasar conuiuū celebrat.

H 2 regis

Danie. r regis facies commutata est, & cogitationes eius perturbabant eum, & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad seinuicem collidebantur. Scriptura illa signum fuit uerbi dei iamiam conurgentis, iamiam irruentis ad debellandā superbiam regni tyrannici, regni Assyriorum atq; Chaldaeorum, quod à temporibus Nini & coniugis eius Semiramidis per annos ferme mille trecentos iugo aspero presserat colla populorum. Rex ille fortissimi imperij paruula uerbi eiusdem signa, pauculos apices iudicij eius, ueros iudices, cum nondum intellegere aut quisquam legere posset, ferre non potuit, uidere non sustinuit, sed facie commutata, mente perturbata, libidinosi renes eius inter uxores sedentis soluebantur, genua libidinosi inter concubinas bibentis ad inuicem collidebantur, & ita palam factum est, quàm esset infirmus, qui uidebatur fortis & imperiosus.

¶ **Danielem non perturbatum, sed confidenter aspexisse, legisse, & interpretatum fuisse. Cap. II.**

Danie. r **A** T ille, ad quem & propter quem, uel propter cuius similes ueniebat & decertabat deus, dei uerbū, non expalluit, nō perturbatus est, sed aduocatus ad legendū, postulat ad interpretandum, astitit familiariter, fidenter intuitus est, legit scienter, sapienter interpretatus est: Mane, Tetel, Pares, Mane numerauit deus regnum tuum & compleuit illud. Tetel, appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Pares diuisum est regnum tuum, & datum est Mcedis & Persis. Quàm breues uoculae quantam longitudinem, quantam latitudinem, quantam altitudinem demonstrauerunt animae hominis habentis dilectionem uerbi dei, cuius arcanum consilium sublime atq; profundum continebatur tribus uocibus illis sex syllabis, quatuordecim literis illis. Per hoc quod scriptum fuerat mane, quod interpretatur numerus, uidit in latitudine cordis angustam diuturnitatem regni Assyrii siue Babylonij, quia non casu accidisse, sed iusto iudicio dei, ut gentes tam multas iugo suo premere posset annis (ut iam dictum est) mille trecentis. Legamus diligenter scripturam hanc, & sequamur interpretationem diuinam, quia contra candelabrum scripta est. Hoc ipsum quod contra candelabrum scripta esse narratur, suggerat nobis, ut candelabrum appropinquemus, quatenus clare intueamur. Candelabrum nostrum Christus. Lumē nostrū uerbū dei est. Lucerna, inquit Psalmista, pedibus meis uerbum tuum: & lu. se. me. Ut igitur breuis scripturae breuem interpretationem copiosius consequamur: Verbi dei, q̄ in sanctis scripturis habemus, documenta sequamur.

¶ **Quid sibi uelit primum uerbum Mane, id est, numerauit. Cap. III.**

Danie. r **M** A ne, inquit, numerauit deus regnum tuū, & compleuit illud. Quando uel quomodo numerauit deus, quādo uel quomodo compleuit deus regnum illud? Nimirum ante q̄ conderetur Ninus, priusq̄ edificaretur Babylon, antequam nasceretur Ninus, priusq̄ fieret Assur siue Nemroht filius Chus, cuius regni principium fuit Babylon, numerauit deus regnum illud. Sicut omnia in numero & pondere & mensura posuit, sic & illud regnum numerauit. Quomodo ergo numerauit? Profecto sciuit causas gentium, propter quas permetteret super eas eleuari baculū impiorum, uirgam siue iugum dominantium, scilicet regnū iam dictū, ut cederet populus in indignatione, subiret in furore, gentes persequeretur crudeliter. Causas inquit sciuit, & secundū causarum quantitatem numerauit atq; mensus est tempora siue annos eiusdem regni, ut tantum uel tamdiu persequeretur, subiret atq; caderet. Venerat baculus ille siue uirga illa impiorum dominantium usq; ad filios, quorum iniquitates & peccata uisitari oportebat, Quia dereliquerant legem domini, quia non ambulauerant in iudicijs domini. Iam ergo tempus erat, iam euoluti fuerant anni numero quem praefixerat & oportebat fieri, quod per Psalmistam praedictum fuerat: Quia non relinquet dominus uirgam peccatorum super sortem iustorum, ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Igitur compleui illud inquit, id est, praefixus est terminus annorum siue dierum numerus, & ecce sicut alia scriptura dicit. Computrescet iugū a facie olei, id est cessabit potentia, quae diu superbiuit, superueniente misericordia dei.

¶ **Quid uelit secundum uerbum Tetel, id est appensum, Cap. III.**

Tetel,

T Et appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Ordo rectus, ordo legitimus, ut postquam seruiuit ille malus seruus, de seruitio uel seruitij retributione iudicetur. Postquam completum est regnum, illud recipiat quod meretur. Iudicium namque est inter deum & regna, siue reges regnorum. Ipse qui ordinauit regna, iudicat illa. De qua quaestione putas sit iudicium? puta dicere iudicem deum: Ego uos excitauit: Ego uobis potestatem dedi, ut peccantes mihi populus caderetis, seruitium uestrum impleuistis, sed minus est in facto uestro quam in proposito meo. In meo namque proposito bona est intentio, sed haec defuit in facto uestro: Ergo inuentum est, inquit, regnum tuum minus habens, Quia uos omnes reges Assyriorum bonam quam ego habui non habuistis intentionem, sed tantum expleuistis superbiam uestram & crudelitatem. Ego iratus sum parum, uos addidistis in malum. Multum itaque deest in pondere, quia deest totum quod esset laudabile, scilicet omnis intentio iustitiae, uoluntas corripiendi, intentio corrigendi, refrenandi uitia, sententiandi gentibus iura legitima. Sed & in hoc inuentum est longe minus habens, quod regnum, siue reges regni illius, non eum qui dederat illis potentiam glorificauerunt deum altissimum, aut gratias egerunt, imo ueritatem commutauerunt in mendacium, & aduersus deum eleuati sunt & deos suos illaudabiles laudauerunt. Eleuatum est, inquit Daniel, cor Nabuchodonosor, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam. Tu quoque filius eius Balthasar non humiliasti cor tuum, cum scires haec omnia quae super eum uenerunt, sed aduersus dominum dominatorem coeli eleuatus es, & uasa domus eius allata sunt coram te, & tu & optimates tui, & uxores tuae, & concubinae tuae uinum bibistis in eis. Deosque uestros argenteos, & aureos, aereos, ferreos, ligneosque, & lapideos, qui non uident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti. Porro deum, qui habet flatum tuum in manu sua, & omnes uias tuas non glorificasti. Igitur quia inuentum est tantum minus habens, iustum iudicium scribentis, iusta est sententia dicentis.

¶ Quid uelit tertium uerbum, Pares, id est diuisum. Cap. V.

P Ares, diuisum est regnum tuum, & datum est Moedis & Persis. Eum in quo ante finitum est regnum illud diuturnum Assyriorum, Pompeius Trogus Sardanapalum memorat, uirum, muliere corruptiorem eum autem qui facta coniuratione, bellum Sardanapalo inferens mortuo successit, & ad Moedos imperium transtulit, scribit Arbaetum fuisse praefectum Moedorum. Miro modo reges postremi, ille uidelicet Sardanapalus, in quo finitum est regnum Assyriorum: Et iste Balthasar, in quo diuisum est regnum Chaldaeorum, sicut cōpares in superbia, ita cōsimiles fuere in contumelia. Ille namque uir (ut iam dictum est) muliere corruptior, inter scortorum greges purpuras colo nebat, & cum muliebri habitu, dum mollicia corporis & oculorum lasciuia omnes foeminas anteiret, pensa inter uirgines partiebatur, quam ob causam facta coniuratione a suis ad mortem est adactus. Iste inter uxorū & concubinarum turbas nocturnum producens cōuiuium, crapulatus & ebrius eadem nocte est interfectus: Iosephus quidem ita narrat: Non post multum tempus, & balthasar captus est, & ipsa ciuitas. Hic autem (sicut scriptum est) eadem nocte interfectus est Balthasar rex Chaldaeus, & Darius Moedis successit in regnum: Dum praemissa narratione de scriptura & interpretatione eius subiungit: Non post multum tempus captus est, uidetur, dicere, quod non interfectus sit eadem nocte. Quod si historiae contrariae sunt (in multis namque discrepat multitudo scriptorum secularium) huic sine dubio magis est credendum, qui praesens interfuit, qui scripturam legit, & interpretatus est, quod inde purpuram & torquem auream circa collum accepit, qui tertius in regno princeps praedicatus est, & cum tanto honore, cum tali principatu de regno ad regnum, de Chaldaeis uictis translatus est ad uictoriam Moedorum atque Persarum. Fidelis interpres, notum & insignem portans ueritatis triumphum. Diuisum est, inquit, regnum tuum: subauditur, contra te, quia facta coniuratione ab his quibus imperare debueras, circumdatus es obsidione, moriturus hac nocte in crapula & ebrietate. Et datum est Moedis & Persis, iuxta praedicationem eius, qui ante te laudans & magnificans uiuentem in sempiternum. Via, inquit, eius iustae, & gradientes in superbia potest humiliare: dominaturque in regno hominum, & cuiuscunque uoluerit, dat illud.

¶ Quod scriptum & dictum tunc est contra unum regnum Babylonis, de omnibus regnis mundi debere intelligi. Cap. VI.

H 3

Latius

Dante. r **L**atius q̄ adhuc dictū sit, patet scriptura hæc: Mane, Tetel, Pares. Similiter nanq̄ de cæteris regnis sentiendum, de regno Persarū & Mædorum, de regno Macedonū siue Græcorū, de regno Romanorū: Videlicet, quod singula eorū ita deus dinumerasset, & singula suis temporibus cōpleturus esset, quod singula deberet appendere in statera, iudiciūq̄ diuisionis dare, pro eo quod ea minus habere inueniret. Verū etiā adhuc parū est cōsiderare in partibus, quod de toto si prædicetur, plus habet admirationis, & com̄ modi, terroris amplius. Regna illa partes sunt uel fuerunt, totū autē est omne seculū, uniuersitas creaturarū, earū dumtaxat quæ rationales sunt, scilicet angelorū & hominū, de quibus domini creatoris est, & erit iudiciū. Igitur ad summum recurrentes, proponamus mundum, & mundi principem diabolum, cuius typum gessit Assur, & in Mædis atq̄ Persis Aman superbiſſimus, in Græcis Antiochus, & in Romanis Nero, malorū imperatorū imperator pessimus, & in nouissimis diebus reuelabitur nominatus Antichristus. In isto mūdi principe, & in toto mūdo cōtemplemur dinumerationē dei, appensionē in statera dei, diuisionē iudiciū dei, secūdum scripturam hanc: Mane, Tetel, Pares.

Assur diabolus
typus.

¶ Quid significet, Mane cōtra principem huius mūdi. Cap. VII.

Dante. r **M**ane, numerauit deus regnum, quod dicis esse tuum d̄ princeps mundi, rex tenebrarū, tyranne peccati & mortis, numerauit, inquam, dierum senario, & cōpleuit illud die septimo. Sex nāq̄ diebus omnia fecit, lucem, siue lucis & tenebrarū discretionē, firmamētum, aquas ab aquis diuidens, aridam, id est terram, & aquarū cōgregationes, quas appellauit maria, certis limitibus coercita, solem, lunam, & stellas: hiolucres, & omnia natatilia, homines & iumēta, & cætera quæ mouentur in terra. Ista sex dierum opera die septimo compleuit, ipsumq̄ diem septimum benedixit, & sanctificauit. Tu in istis regnare contendis, tu ista regnum tuum esse dicis, tu ista omnia tua, uel tibi tradita esse mentiris.

Sextidiebus totū mūdi machina
completur.

¶ Quid significet Tetel, cōtra eundem principem mūdi. Cap. VIII.

Dante. r **T**etel, appensum est in statera, & inuētum est minus habens. Statera uera, statera fusta, uerbū dei est: Verbū deus: dei sapientia, in qua regnū tuū appēditur, dum de te iudiciū agitur, quod omnes audiuius, dicente ipso, cuius in manu statera est imō qui ipsa statera est. Nunc iudiciū est mūdi, nūc princeps huius mūdi eſcietur foras. Quomodo inuētum est minus habēs: uidelicet quia tu ad diē septimū, quod cōpleuit deus omne opus suū, nō peruenisti, tu ad sabbatū, id est, requiē benedictionis & sanctificationis peruenire noluiſti, idcirco ueraciter iuxta sanctā ac mysticā Apocalypsim, numerus tuus est sexcēti sexaginta sex. Inter angelos superbiēdo laboraſti, in decipiēdo hominem circuire terrā, & perambulare cœpisti, in Antichristo fatigabilis ita labor tuus augmēta capit, sicut isti in decuplū multiplicātur senarij, sex, sexaginta, sexcēti. Deus autē (ut iam dictū est) in septimo requieuit. Appēsim igitur regnū tuū profecto inuentū & inueniēdum est minus habēs, quā nō puenit ad creatoris requiē, uacū & uanū circa creaturā cōtinuās laborē.

Johan. 12.

1 Pet. r

¶ Quid significet Pares cōtra eūdem, & quid Persæ & Mædi, quibus diuisum regnum eius datum sit. Cap. IX.

Esa. 45 **P**ares, diuisum est regnum tuum, & datū est sanctis altissimi, quorum typum tunc in excidio dumtaxat Babylonis gesserūt Persæ & Mædi, præsertim cum Cyrus rex illorum prophetica uoce Christus quoq̄ sit appellatus dñi. Hæc, inquit Esaias, dicit dñs Christo meo Cyro, cuius apprehēdi dexteram ut subijciam ante faciem eius gētes, & dorſa regum uertam. Causam dictionis huiusmodi taliter præmisit: Qui dico Cyro, pastor meus es, & omnē uolūtatem meā cōplebis, qui dico, Hierusalē ædificaberis, & templū fundaberis. Futurū nāq̄ erat, ut Cyrus licentiā & facultatē daret reædificādi Hierusalē, & templū dñi. Diuisum, in quā, est regnū tuū, indiuiso permanēte regno sanctorū, sicut numerus senarius, qui tuus numerus est, solubilis est & secabilis: numerus autē septenarius, qui numerus est dei, quia die septimo requieuit, insolubilis & insecabilis est. Ita regnum tuū solubile est, & sine dubio solutum est, & tu ipse uidentibus cunctis præcipitādu es, regnum autem dei, & sanctorum eius manet in æternū. Præterit enī figura huius mūdi, & tu de principatu mundi, de potestate tenebrarum harum pertransibis, in tartarum rudentibus inferni detraheris,

Esa. 44

detraheris, eorum quibus regnum tuum dandum est, quibus reservatae sunt illae, quas in coelo perdidisti, mansiones. Hic unus est Daniel purpura indutus, auream circa collum torquem de damnato rege referens. Sicut autoritas verbi dei purpuram & torquem aureum tristi & damnato rege extorsit, & huic sancto interpreti suo transposuit: sic omne decus coeli, omne servitium creaturae, quod tibi arrogasti, a te extortum, dabitur sanctis dei omnibus.

¶ Hanc manum apparentem, signasse manum dei, de qua David: Firmetur manus tua, & exultetur dextera tua. Cap. X.

Tandem, quomodo taliter apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis, & quomodo manu dextera solet scribi recordemur, Immo deum recordatum esse arbitremur, quod cecinerat David, gratulans, & gratias agens, quod audire meruisset cum iuramento domini verbum promissionis: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. Manum illam domini, dexteram illam domini, quam summo desiderio, clamore cordis maximo firmari optauerat, & exaltari, signabat manus quae apparuit visibilis. Fiebat iam in parte, quod faciendum erat in toto per manum domini, per dexteram omnipotentis dei, quae non est alia, siue aliud, nisi verbum dei, filius dei. Quid enim fiebat in illam particularem Babyloniam, nisi quod faciebat dumerat in universitatem impiorum: per promissam & iuratum verbi dei gratiam. Et quid illud erat, nisi quod continuo sequitur: iustitia, inquit, & iudicium praeparatio sedis tuae. Misericordia & veritas praecedent faciem tuam, beatus populus qui scit iubilationem, domine in lumine vultus tui ambulabunt &c. Iam, inquam, fiebat hoc in parte illa, quia videlicet manus domini in suo proposito manens, firmiter exaltabatur. Iamque aderat iustitia & iudicium, in praeparatione sedis eius, iustitia in eo, quod populum suum civitate & templo orbatum captivitate tradiderat. Iudicium in eo, quod regnum captivitatis eorum numeratum, & in statera appensum dividebat, Moedisque & Persis dabat. Haec agendo sedes eius praeparabatur, & misericordia & veritas praecedebat faciem eius, Misericordia, ut cito captivitas illa solueretur. Veritas ut sceptrum de Iuda, & dux de femore eius non auferretur, donec omnino usque ad perfectum sedes illa praepararetur, donec promissio adimpleretur, donec Christus nasceretur. Beatus populus qui scit istam iubilationem. Beatus Daniel, qui illam legens scripturam, in lumine vultus tui domine ambulans, & certam aedebat interpretationem & fidam tenebat in pectore suo manus domini consolationem.

¶ De quatuor bestiis, quas Daniel viderat, & quare deus antiquus dierum appelletur. Cap. XI.

Non exigit huius nostri ratio propositi cunctis vel singulis immorari revelationum sacramentis, ex quibus ille beatus consolatus locutabatur in medio tribulationis, in afflictione captivitatis. Unum est, quod intactum mens praeterire non patitur, dulcissimum sacramentum pulcherrimae visionis, quam viderat, priusquam decidisset bestialis ferocitas Babylonis priusquam apparuissent digiti, siue manus hominis scribentis. In superficie parietis causam siue sententiam mox venturi super illam iudicii dei. Siquidem anno primo Balathasar regis Babylonis, videbam, inquit, in visione mea nocte, & ecce quatuor venti coeli pugnabant in mari magno, & quatuor bestiae grandes ascendeabant de mari diversae inter se, &c. Delectat hic aliquantisper immorari, quia pulchrum est considerare ferocitatem tyrannicam regnum seculi in bestiis ferocissimis, & contra dignitatem, mansuetudinem & pietatem regni dei, in habitu antiqui dierum, super thronum sedentis, & in processu filii hominis venientis in nubibus coeli, & usque ad antiquum diem pervenientis, & in conspectu eius oblatus, qui & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus & linguae ipsi servient. Potestas, inquit Daniel, eius potestas aeterna, quae non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. Primum libet quaerere, cur deus, vel qua intentione sic nominetur antiquus dierum, quod nusquam inveniēbamus ante hunc delectabilem generosae prophetiae locum. Sensus quidem in omnibus scripturis sanctis habemus, quod iste deus pater aeterni verbi: deus sit antiquus, utpote deus increatus, neque initium habens, neque finem habiturus, Quod & ipsum de verbo eius deo, fideliter sentimus. Veruntamen (ut iam dictum est) nomen hoc antiquus dierum, hic primitus invenimus positum, Causam ergo non otiose quaerimus.

¶ Quatuor regna, non ex deo regnasse.

Cap. XII.

H 4

Respice

Psal. 88.

Damus dñi,

Gene. 49

Dante. 7

Danie. 7.

Dante. 7

Sec. 8

Regna

Antiquus
dierum.

Solus Chris-
tus rex est

Sapient. 18

Respice nunc facies bestiarū, de mari ascendentiū, quarū propter sauitiā dicit sedisse iudiciū. Hæ, inquit, bestia magnæ quatuor, quatuor regna cōsurgent de terra. Porro ipse, cuius iudiciū est, dicit: Regnauerunt, & non ex me, principes extiterūt & non cognoui. Vere non in ipso regnauerunt, imò regna, quæ dicta sunt, non tam regna, q̄ quædā maxima & publica latrocinia fuerunt. Primū istorū, quod fuit regnum Assyriorū atq; Chaldaeorū, quale habuit initium, ante Ninū regē Assyriorū: & si fuerunt reges antiquiores, qui bella gererent, nequa q̄ tamen imperium sibi, sed populis suis gloriam quærebant, cōtentiq; uictoria, imperio abstinebant. Ille primus omnium ueterem, & quasi habitum gentilibus morem, noua imperij cupiditate mutauit, & quæsitæ dominationis magnitudinem, continua possessione firmavit. Vere ergo regnauerunt, inquit, & non ex me: & qd attinet ad eos in mundo regnare, regnante illo, qui solus regnare debet, mundi creator? Vt igitur cognoscamus, & abhorrescamus nimiam in genere humano præsumptionis iniuriā, conuenienter hic antiquū dierum nominauit eū, cui regnando factam esse constat iniuriā. Ipse nāq; qui fecit, idem debuit disponere mundū, nec principari quisq; debuisset, nisi secundum eius arbitrium. Si inordinatio est & irreuerentia, coram cano capite nō cōsurgere: quāta inordinationis, quāta irreuerentiæ est, regnum tam cani capitis, tam antiqui dierum, raptō nomine regio, lacerasse? Siquidem inter homines iuuenes ac senes, facilis est ætatū comparatio. Dierum autem illius antiqui, & dierum hominum, qui nomē eius regum rapuerūt nulla omnino est, aut esse potest comparatio. Quis em̄ dicere aut cogitare potest, quāto diuturnitas siue antiquitas increati prolixior sit temporibus, annis, siue diebus hominū hesternorum, qui quasi heri creati fuere uel nati? Quando illarū antiquissima bestiarū de mari ascendit, quādo regnum Assyriorū de terra cōsurrexerit, iam tūc iste antiquus dierum cū Abraham loquebatur, & iam antiquus erat ut nūc est.

¶ Summam rerum omniū & regnum ad deum pertinere, sed quatuor bestias quātum quæq; potuit, ad se rapuisse. Cap. XIII.

Loquebatur, & maturam, suoq; cano capiti cignā tractabat sententiā, quod nulli alij rerum omnium summā, regniq; sui cōtraderet monarchiā, nisi filio suo, uerbo suo, ut per quem omnia facta sunt, regerentur omnia per ipsum. Hoc erat sapientis antiqui decretū, hoc erat immutabile antiquitatis infinitæ cōsiliū. At illæ bestiolæ recentes & nuper natæ, quæ nascēdo nihil intulerunt in hūc mundū, cōtra decretū hoc salire, cōtra cōsiliū hoc resultare præsumpserūt, & tātum senem nō reueritæ, quas uel quantulas potuerūt, regni eius, mundi huius diripuerūt partes, homines, regnum super homines inuadentes, cum ante oculos illius sapiētis domini, nō magis homo hominem natura posset præcedere, uel præcellere, q̄ mus murē. Fuerunt quidē apud hominē illæ bestia grandes, prima quasi leæna, alia similis urso, alia quasi pardus, & quarta multū terribilis. Veruntamen in cōsideratione maiestatis illius antiqui, uix murēs mererentur dici, uix erucæ, locustæ, bruco, & rubigini merentur assimilari, quia nullius sunt momenti. Bestias illas interficere, & corpora eorum dare perditioni, siue tradere ad comburendum igni, multo facilius fuit, & est uerbo dei, q̄ ipsis bestiis stare contra erucam, uel saltum locustæ consequi, nisi quia peccata gentium merebātur, ut permittente deo, lacerarētur à bestiis. Quis em̄ alius bestias illas tandem interfecit, nisi uerbū dei? Omnipotens sermo tuus domine, ait quidam sapiēs, exiliens de cœlo à regalibus sedibus, durus debellator, in mediam exterminij terram profiliuit, gladius acutus, insimulatum imperium tuum portans, & stans in terra repleuit omnia morte, & usq; ad cœlum attingebat, stans in terra.

¶ Solius uerbi dei uerū esse imperiū, humana omnia simulata. Cap. XIII.

Sine dubio qui in terra Aegypti tantā fecit plagam (cuius ille uerbis istis meminit) ipse idem omnipotēs sermo tuus domine in istis bestialibus regnis, & omnia quæ uoluit, & hæc maxime fecit, ut Nabuchodonosor fieret quasi bos, ut Amā appēderetur in patibulo, ut Antiochus sine manu cōtereretur, ut Nero, q̄ uixerat turpiter, moreret turpius. De isto omnipotēte sermone dñi nequa q̄ nūc præterire libet, quod inter cætera dictū est, insimulatū imperium tuū portans. Et quid est insimulatum imperium, nisi imperium non simulatum? Et quid est nō simulatum imperium, nisi imperiū uerū? Quod cum dicitur uel in

uel intelligitur, nonne contra hominū imperia simulata esse perhibentur? Vere simulata & non uera, imperia bestiarum, imperia hominum bestialium, qui ad tempus occidendi ut bestia potestatem habuerunt, ad uitam autem nec sibi nec alijs prodesse potuerunt. Iste omnis potens sermo in simulatum portat imperium, uerum tenet regnum, cuius regnum & imperium sine fine permanet in secula seculorum. Et iam quidem tale imperiū portabat, sed nō dum apparuerat, apparuit factus filius hominis, & quod habebat in forma dei in simulatū imperium, accepit in forma serui secundum pulcherrimum spectaculum tantæ illius uisionis: Et ecce in nubibus cœli quasi filius hominis ueniebat, & usq; ad antiquum dierum peruenit & in conspectu eius obtulerunt eum, & didit ei potestatem & honorem & regnum, & omnes populi tribus & linguæ ipsi seruiant. Potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Nunc ad ordinem reuertamur.

¶ Regnū Mæcedorum & Persarum quartū caput draconis fuisse. Cap. XV.

Tertio draconis capite superato, quartū sese protinus erexit, dum eliso regno Babylonico regnoq; Persarū & Mæcedorū subleuato, protinus idē diabolus cœpit uti contra propositum dei, contra uerbū promissionis: Exterminari cupiens populū, cuius de carne impleri oportebat, quod deus patribus promisit, quod promissum iuramento firmavit. In isto capite facies erat ursi, & tres dentium ordines in ore eius, quæ intelliguntur tria regna unius imperij, regnū Babyloniorum, regnum Mæcedorum & regnū Persarum, quæ in unum redacta sunt regnum siue imperium. Et quidem reges illius imperij proposito suo non inclementes fuere populo dei, sed per eos qui sub regibus fuere principes, maximeq; per Aman, sicut historia libri Hester memorat, hoc agere uoluit diabolus, ut populus ille omnino exterminaretur. Hoc in antedicta uisione Danielis in eo præsignatum est, quod cum dixisset, & ecce bestia alia similis urso in parte stetit, & tres ordines erāt in ore eius & in dentibus eius; protinus subiunxit: Et dicebant ei: Surge comede carnes plurimas.

¶ Satrapas Mæcedorum & Persarum Danieli foueam, in quam ipsi inciderent, fodisse. Cap. XVI.

Suggestum nāq; fuit regibus, primū Dario, ut perderet Danielē, deinde Assuero, q & Artaxerxes dictus est, secundus huius nominis rex, ut deleret uniuersam Iudæorū gentem, inuidēs satrapæ Danieli, quod esset unus ex tribus principibus constitutis à Dario, ut satrapæ illis redderēt rationē, & quod Daniel superaret omnes principes & satrapas, quia spiritus dei amplior erat in eo, quodq; rex cogitaret constituere eū sup omne regnū, ad hoc perduxerunt regem, cōmunicato consilio cū principibus regni & magistratibus, senatoribusq; & iudicibus, quatenus decretū imperatoriū exiret & edictum, ut omnis qui petisset aliquā petitionē à quocūq; deo & homine, usq; ad dies triginta, nisi à rege, mitteretur in lacū leonū. Certissime autē futurū sciebant, ut Daniel sciens cōstitutā legē nihilominus peteret à deo suo, oraret & adoraret deū suū, atq; hoc modo incideret in iudiciū illius magnæ, fortissimæ, & (ut putabant) prouidæ legis atq; ineuitabilis decreti. Et ita factum est, ueruntamen non in quantum uolebant. Ingressus namq; Daniel domum suam fenestris apertis in cœnaculo suo, contra Hierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturq; coram deo suo, sicut & ante facere consueuerat, uidelicet tenax propositi sancti, secundum illam sententiā Dauidicam. Vespere & mane & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet uocem meam. Nec uero illud ignorabat, quid esset, uel quā uerū esset. Foderūt ante faciē meā foueā, & inciderūt in eā. Hoc illi nesciebāt, sed scire habebāt quod deus Danielis ipse esset, qui deus trium puerorum sociorum eius, Sydrach, Misach, & Abdenago, & q non minus posset pro Daniele leonibus imperare, q potuit illis flammam ignium mitigare.

¶ De oratione Danielis cōtra Hierusalē, propter quā accusatus, & cū rex liberaret non posset, in lacum leonum proiectus fuit. Cap. XVII.

Ostultam diaboli inuidiā, d inuidam draconis antiqui stultitiam, qui natū sibi quartum caput iniquitatis, scilicet potestatem Mæcedici uel Persici regni tā cito ad hanc partem leuabat, & intendebat, ut Daniel nō inuocaret deum suum, aut obliuisceretur uerbū dei sui, quod mente gestabat. Nūquid mulier in utero habēs obliuisci potest

Hominiū imperia simulata

Danie. 7

Quartum draconis regnum.

Danie. 7

Danie. 6

Danie. 6

Psal. 14

RVPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICTO

*Orationi quo
exaudiatur ne-
cessarium.*

Johan. 17

potest doloris sui, & non clamare dum cruciatur & parturit? Sic nimirum beata anima propheta sanctissimi, quæ intra se conceptum gestabat uerbum bonum beatæ promissionis, tacere non poterat: Et occupata in expectatione salutis, principum in perditionem currentium leges non curabat, consilia non admittebat. Illuc ubi promissio iurata fuerat, animo intendebat in Hierusalem, mente præsens aderat, unde corpore absens exulabat, ubi iuramentum accepit fidelis David, unde exire oportebat uerbum uel effectum promissionis, quia de Sion exhibit lex, aiebat spiritus propheticus, & uerbum domini de Hierusalem. Propterea fenestris apertis in cenaculo suo contra Hierusalem uir desideriorum genua flectebat, interdum lugens, & panem desiderabilem non comedens, multisque modis semetipsum affligens, ut totis uiribus adhibitis, ualida usque in coelum subleuaret orationem, indeque opportunam sibi attraheret consolationem. Exploratus est, accusatus in iudicium uenit, tanquam præuicator magnæ legis, tanquam reus læsæ maiestatis. O uere beata anima, cum te nec ipse rex liberare posset, ponens cor ut te liberaret, & usque ad occasum solis laborans, ut te erueret, tunc quidam tristitiam habebas, ibi dolores ut parturientis. Mulier cum parit, tristitiam habet, quia uenit hora eius, ait ipsum uerbum incarnatum, cuius in obsequium tu tam uehementer doluisti, quod uerbum bene conscium est doloris eiusmodi in animabus sanctis, præsertim quia ipsum in eis est, & dolor causa illis est.

¶ Danielem in martyrio uerbi dei, tribus pueris non fuisse inferiorem. Cap. XVIII.

Danie. 6

Danie. 6

Ergo martyr uerbi dei nihil minus a sanctis sociis tuis tribus pueris habuisti, Forte (d uir desideriorum) ubi uidisti: Ecce ego uideo uiros quatuor solutos & ambulantes in medio ignis, & nihil in eis corruptionis est, & species quarti similis est filio dei. Vbi, inquam, hæc audisti, ubi tres socios triumphantes ad gloriam dei de fornace ignis procedentes aspexisti, & propter hoc laudes & benedictiones deo tuo declamatas audisti, forte suspirasti, forte ingemuisti, quod tuæ felicitati tantum deesset, ut passionis eorum & gloriæ non meruisses consors uel particeps fieri. Non fuisti neglectus, non fuisti filio dei, cuius species illic recognita est, uilis aut contemptus, Nam ecce solus absque sociis tuis, solus cum angelo eiusdem gratiæ saluus & incolumis inter ora leonum nocte integra perseuerasti. Deus tuus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt tibi, quia coram eo iustitia inuenta est in te, sed & coram hominibus delictum non fecisti. Habeto igitur & tu titulos triumphi, tuæ fidei uexillo inscriptos, sociis tuis non inferior. Habeto titulos tuis meritis exactos, regia uoce declaratos. Pauescant, inquit, & tremescant omnes in uniuerso imperio deum Danielis. Ipse est enim deus uiuus & æternus in secula, & regnum eius non dissipabitur, & potestas eius usque in æternum, ipse liberator & saluator, faciens signa & mirabilia in coelo & in terra, qui liberauit Danielem de lacu leonum.

¶ Completo captiuitatis annorum numero, non prophetastantum, uerumetiam angelos, super ædificatione Hierusalem lætatos fuisse. Cap. XIX.

Danie. 9

Zach. 1.

Zach. 2

Interea completus erat numerus annorum, de quo factum est (inquit) sermo domini ad Hieremiam prophetam, ut complerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. Et posui faciem meam ad dominum deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere &c. Tunc & Zacharias, qui & in ordine duodecim prophetarum undecimus est, respondisse narrat angelum domini, & dixisse: Domine exercituum usquequo non misereberis Hierusalem, & urbium Iuda, quibus iratus es iste septuagesimus annus est. Et respondit, inquit, dominus angelo, qui loquebatur in me uerba bona, uerba consolatoria. Mirum quomodo non solum homines filii captiuitatis, uerumetiam angeli sancti, ciues alterius seculi de reædificatione Hierusalem, quod iam instaret, oppidum lætabantur: Danielem consolabantur angeli summi, inter deum & Zachariam discurrebant angeli sancti, gaudentes, & apparati ueluti magni apparatus & magnæ festiuitatis coministri. Et leuaui, inquit, oculos meos, & uidi, & ecce uir, & in manu eius funiculus mensorum, & dixi: Quo tu uadis? & dixit ad me: Ut metiar Hierusalem & Iudæam, quanta sit latitudo eius, & quanta longitudo. Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & alius angelus egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum: Curre, & loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Hierusalem præ multitudine hominum & iumentorum in medio eius. Quid sibi uult angelorum tanta concursio, tam uehementem deman-

demandatio; in reedificatione terrenæ ciuitatis, & templi, iam etiā opifices uolūt uideri, seque certatim ingerunt angeli. Nunquid hoc tam magnū studiū suū ciuitati ædificandæ adhibent propter ciuitatē ipsam? Non utiq; propter ciuitatē ipsam, sed propter spem quondā in sinu Dauid repositam, & de illius ciuitatis gente, templiq; illius religione gratulantur, non excidisse uerbum dñi, non defecisse uerbum promissionis, mox reuersura uirgine Israel in ciuitates suas, ubi saluatorem dominum generare deberet.

¶ Danieli non solum reedificationem templi, uerum etiam omnium regnorū futuros euentus, reuelata fuisse. Cap. XX.

NEc uero solūmodo reedificationē ciuitatis & templi, & in habitationē multitudinis spaciosam, uisiones diuinæ, & colloctiones angelicæ pollicebātur, uerū etiā gentiū aduersantiū labores & miseras in uindictā superuenturas præloquebantur. Clama, inquit angelus ad Zachariā. Hæc dicit dñs exercituum: Zelatus sum Hierusalē & Syon zelo magno, & ira magna ego irascor super gētes opulentas. Quas dicit gentes opulentas, gentes intelligimus regnorū sæpe dictorū, quæ Iudæam obtinuerunt. Et quā ob causam irascatur super illas gentes ira magna, statim indicat: Quia ego iratus sum patribus, ipsi uero addiderunt in malū. Et est sensus: Ego intendi uisitare in uirga iniquitates eorū, & in uerberibus peccatō eorū, quæ parua ira est, ipsi autē iram suam & odiū suū superaddiderūt, intendendo ut eos penitus deleant, cū ego nō gentis interitionem intenderem, sed correctionem. Porro ad Daniele m sic angeli loquebantur, tales illi uisiones ostendebantur, ut futura regnorum eorundem secreta, quod ualde mirum est, taliter illi publicarentur, qualiter nulli prophetarū publicata siue pñūciata fuisse usq; apparet ex dictis seu scriptis eorū. Nā & regnorū status & regum, hinc felices aliquādo euentus, hinc infelices quorundā interitus, ita per angelos didicit & conscripsit, ut de futuris historiam texisse nō dubitetur, excepto quod res ipsos proprijs nō expressit nominibus.

¶ Domum dei, quam Cyrus ædificandam decreuerat, à Dario, uincēte ita uerbo dei, tandem ædificatam fuisse. Cap. XXI.

Cuius tandem ille, nisi domini sermo erat, de quo dictum est illi: Ab exitu sermonis ut ædificetur ciuitas? Qualis fuit ille exitus sermonis, aut undē exiuit? Suscitauit dñs spiritū Cyri regis Persarū, & traduxit uocem in uniuerso regno suo, etiam per scripturā, dicens: Hæc dicit Cyrus rex Persarū: Omnia regna terrarū dedit mihi deus dñs cœli, & ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domū in Hierusalē, quæ est in Iudæa &c. Iste sermo regis, sermo erat dñi, qui sicut eundē Cyrū apud Esaia Christū suū appellare curauit, ita & sermonē suū in ore eius ponere uoluit. Verū postmodū eodē Cyro decedente, uicinæ gentes siue hostes Iudæ & Benjamin audiētes, quia filij captiuitatis ædificarent ciuitatem, & templū dño deo Israel, scripserunt accusationē aduersus eos Artaxerxi dicētes: Notū sit regi, quia Iudæi, qui ascenderūt à te ad nos, uenerunt in Hierusalem ciuitatē rebellē & pessimā, quæ ædificant extruentes muros eius, & parietes cōponētes. Sic inchoando, & accusando habitatores Iudæ & Hierusalē, hoc effecerūt, ut mitteret rex & prohiberet ædificari ciuitatē. Tunc intermissum est opus domus dñi in Hierusalē, & nō fiebat usq; ad annū secundū regni Darij regis Persarū. Prophetauerunt autē Aggæus propheta & Zacharias ad Iudæos, qui erant in Iudæa & Hierusalem. Et tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedech, & cœperunt ædificari templum dei, & cum eis prophetae dei, adiuuantes eos. Sciscitantibus aduersarijs, & dicentibus: Quis dedit uobis consiliū, ut muros hos instauraretis, & domum hanc ædificaretis? Respondentes inter cætera dixerūt: Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit ædictum, ut domus dei ædificaretur. Miserunt itaq; epistolam ad regē Dariū, iam dicti hostes Iudæorū, dicentes post cæteras: Nūc ergo si uidetur regi bonū, recenscat in bibliotheca regis, quæ est in Babylone, utrum nā à Cyro rege iussū fuerit, ut ædificaretur domus dei in Hierusalē, & uoluntatē regis super hac rem mittat ad nos. Tunc Darius rex præcepit, & recensuerūt in bibliotheca librorum, qui erāt repositi in Babylone, & inuentū est uolumen unum, talisq; scriptus erat in eo commentarius: Anno primo Cyri regis, Cyrus rex decreuit, ut domus dei, quæ est in Hierusalem, ædificaretur &c. Quibus perlectis: Nunc ergo, inquit Darius, qui estis trans flumen,

flumen, procul recedite ab illis, & dimitte fieri templū dei à duce Iudæorū, & à senioribus eorū, ego Darius statui decretū, quod studiose impleri uolo.

¶ Tempus, quod ab exitu sermonis, usq; ad cōpletionē operis intercesserit, non modo corā deo breue, uerū etiā hominibus utile fuisse. Cap. XXII.

T Alis fuit exitus sermonis, utiq; hominibus uel seruis dei prolixus & difficilis. Sigdem à Cyri regis imperia, cuius ut uiuentis uoluntas, ita & mortui scripta sermonis dñi famulata est authoritas, usq; ad Neemiam, & uicesimū annū regis Artaxerxis mansit opus imperfectū, quo tēpore regni Persarū centū & quindecim anni fuerant euoluti. Captiuitatis autē Hierusalem centesimus octogesima quintus annus erat. Veruntamen captiuitatis eiusdē recte prædicantur uel numerantur dūtaxat anni septuaginta, quia uidelicet tunc recte soluta esse dicitur, non quando consummatū est opus, quod intermissum fuerat, sed quando prima licentia data est, prædicante Cyro: Quis est in uobis de uniuerso populo dei cœli, sit deus illius cū ipso. Ascendat Hierusalem, quæ est in Iudæa, & ædificet domū dei Israel, ipse est deus, qui est in Hierusalem. Quando hæc dixit, simul protulit uasa dñi, quæ tulit Nahuchodonosor de Hierusalem, & dedit his, quorum deus suscitauit spiritū, ut ascenderent ad ædificandū templum domini. Tunc uere soluta est captiuitas populi, quia tunc ascendit, quicumq; relictis Babyloniarū delitijs ascendere uoluit. Porro quod taliter exeunti sermoni ad reædificandā Hierusalem & templū dñi moras fecerunt aduersarij. Apud ipsum sermonem dñi nullius est momenti, quippe cuius ante oculos mille anni, tanq̃ dies hesternæ quæ præterijt, & custodia in nocte, id est, una de quatuor uigilijs noctis. Quanto magis paulo plus q̃ centū anni, quibus intermissum fuit opus domus domini, impredientibus aduersarijs, parui, imò nullius ante oculos eius potuerunt esse momenti. Igitur ipsi quidem sermoni uel proposito dñi mora illa pro nihilo fuit, quippe quæ pro nihilo habetur: eorum, inquit, anni erunt, id est, in terra reputabuntur, subauditur ante oculos tuos. Ipsis autē filijs captiuitatis, annos illos & mores intermissi operis nimis agere ferentibus, & fideliter coram dño ingemiscantibus, auctū est meritū fidei, creuit corona spei, multiplicata sunt præmia dilectionis, quia laborauerunt ipsi, ut nos in labores eorum introiremus, unde & pijs eorum studijs grates agere debemus, quia quod seminauerunt in lachrymis, nos in gaudio metemus.

¶ Vnde Cyro homini gentili tanta circa deum cœli, & circa captiuum eius populū beneuolentia prouenerit. Cap. XXIII.

V Nde putas illi Cyro homini gentili tanta circa deum cœli, & circa captiuum eius populū beneuolentia prouenit? unde hoc, nisi quia scriptū & ueraciter dictum est cor regis in manu dei? Reuera quod effecit de corde eius omnipotens sermo domini, id ipsum potuisset efficere de corde cuiusq; alterius regis, non minus de corde Nabuchodonosor, ne populū captiuū duceret, qui fecit de corde huius, ne populū captiuū retineret. Delectat nunc uidere modū ipsum, quo beneuolentiam cordis eius captare dignata est manus domini, longe anteq̃ nasceretur hic Cyrus, anteq̃ fierent patres patrū eius, memoriam eius in cōsilijs suis habere, & beneficia sua illi promittere dignatū est ipsum quod fiebat ad prophetas uerbū dñi. Scriptum quippe fuerat in Esaia: Hæc dicit dñs Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subiiciam ante faciē eius gentes, & dorsa regū uertam, & aperiā coram eo ianuas, & portæ non claudētur. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, & portas æreas conteram, & ferreos uectes cōstringam, & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum, ut scias, quia ego dñs, qui uoco nomen tuum sanctus Israel. Nunquid Cyrus talem actantā de semetipso prophetiam nō audierat? Nunquid dubium esse potest de captiuis illis, quin istam scripturam domini, istas promissiones dei sui ad noticiam eius perferre properauerint, cū sperare possent uaticinium hoc magni sibi apud illum regē factum occisionem fore solati? Accessit ipsa manus domini, in qua est cor regis, & hoc effecit, ut tali uerbo, tantoq; dei promissio non ingratus existeret, sed diceret uocem transducens in uniuerso regno suo, uocem etiā per scripturā, id est, uocem scriptam: Omnia regna terræ dedit mihi dominus deus cœli, subauditur, qui mihi longe anteq̃ nascerer ea daturum se promisit, & meum quoque nomen uocauit, continuo subiunxit: Et ipse præcepit mihi

mihī, ut ædificarem eidomū in Hierusalem, quæ est in Iudæa. Ac si diceret. Ob hanc causam dedit mihī omnia regna, ut populū eius penes quē scripta est illa de me prophetia liberū dimittam ad ædificandā domū in Hierusalem quæ est in Iudæa. Siquidē deus idem ubi dixit: Qui uoco nomen tuū, statim subiunxit: propter seruū meū Iacob & Israel electū meum. Igitur ob hoc mihī omnia regna dedit, ut in populo ipsius gratiam rependam illi, reddendo illum libertati.

¶ Cyrum ita regem factum, ut diuinam circa se prouidentiam agnoscere potuerit. Cap. XXIII.

ET reuera sensatus homo iam dictā legens uel audiēs prophetiā, suamq; recolens infantiam animaduertere uel perpendere poterat, quod non casu, sed per diuinā prouidentiam euenisset, ut ipse regnaret. Siquidē de hoc scibit Pompeius Trogus, q̄ natus infans de filia Astragis per aui inuidiā datus est occidendus, somnium uerentis quo præmonstrato, regnū infantulo futurus Arioli auspicabantur. Is uero cui necandus infans traditus est, ueritus ne infantis necati ultionē mater eius quandoq; in ipsum exigeret, pastor regij pecoris puerū exponendū tradidit, forte eodē tempore & ipsi pastori natus erat filius. Eius igitur uxor audita regij infantis expositione puerū proferri, sibiq; ostendi summis rogat precibus: Cuius precibus fatigatus pastor, reuersus in syluā, inuenit iuxta infantem caniculam paruulo ubera præbentē, & à feris alitibusq; defendentē. Motus & ipse misericordia qua motā etiam canem uiderat, puerū desert ad stabula eadem cane anxie prosequēte. Quē ubi in manu mulier accepit, tantus uigor & dulcis quidā blandientis infantis risus apparuit, ut pastore ultro rogaret, ut permitteret sibi puerum nutrire, permutata sorte paruuloq; ut hic pro filio pastoris educaretur, ille pro nepote regis exponeretur. Puer deinde cum inter pastores esset, Cyri nomen accepit. Interiecto tempore cū adoleuisset, per Harpagū aui amicum, didicit, quomodo paruulū illū occidi aus iusserit, quomodo seruatus sit: Hortatur ut exercitum paret, & pronā ad regnū uiam ingrediatur, Mædorū translationem pollicetur, factūq; est ut Cyrus Mædorū & Persarū fieret rex. Si uera est eiusmodi historia, nimirū scienter dicere poterat: Omnia regna terræ dedit mihī dñs deus coeli, præsertim præeunte prophetia eiusmodi, qua magnus & potens rex ab eodem dño deo præsignatus & ex noīe uocatus est

Pompeius
Trogus.

1. Esdræ .1.

¶ An libertas captiuis à Cyro donata Iudæis, eidem ad æternam salutem assequendam prouenire potuerit. Cap. XXV.

Putas ne talis gratiæ repensio sufficiens ad æternā salutem esse potuit eidem Cyro? Repensio gratiæ dicimus hanc esse, quia sciens siue animaduertens sibi regnū euenisse illo disponente deo, cuius templū fuerat in Hierusalē, nō omnino ingratus extitit: sed & ipse (inquit) deus, qui est in Hierusalē, & edictū proposuit in uniuerso regno suo, ut ascenderēt filij captiuitatis, & templū & ciuitatē reædificandi licentiam haberent. Hanc ergo quasi beneficii uicissitudinem putas illi sufficientē fuisse ad æternā salutem? Nequaquam sufficientem, nec em̄ animaduerti potest quod eandē, scilicet æternam salutē sperauerit uel quæsierit, fuerit quidem alicuius momēti præ cæteris regibus, qui creatori per iustā dispositionē, regna illis danti omnino sunt, uel fuerunt ingrati. Veruntamen non ualde magnū est, grates agere pro præsentibus beneficijs, dum negligēter aut sine cura caret æternis. Licet eū reputare cū eiusmodi, de qualibus Psalmista dicit: Quia anima eius in uita ipsius benedicetur, cōfitebitur tibi cū benefeceris ei. Deniq; cum dicit: Quia anima eius in uita ipsius benedicetur, subaudiendū est, & illa benedictione contentus erit, de futuro non curans, dūmodo in præsentī seculo dum uiuit anima eius, id est, sensualitas eius exaltetur siue prospere, quæ nimirum illa benedictio est, qua contentus fuit Esau. Non, inquam, ualde magnū est, tunc deo confiteri, cū in hac parte deus benefecerit illi, nisi etiam confiteatur cū aliud quid aduersi contigerit. Veri confessores tunc instantius confitentur, quando aduersus fatigantur: Verbi gratia, ut Daniel & socij eius, qui tunc ad confitendum domino sese amplius extenderunt, quando captiuitatis aduersitatem subierunt. Tantum quippe studium sanctæ confessionis aggressi sunt, ut proponerēt laudabilem & paucis imitabilem iugiter tenere ciborum ac potus parsimoniam, quatenus sobrietatis pulchritudo confessionem deo magis redderet acceptabilem.

Gratiæ re-
pensio.

Dial. 48

¶ Tert conf-
fessores.

¶ Quæ

¶ Quæ uera confessio sit, & quid eidem Cyro de uera confessione defuerit. Cap. XXVI.

Confessio vera et falsa.

Psalm. 95
Psalm. 99

Prophet. 28
Psalm. 94

Daniel. 9

Psalm. 28

Sed nec illud facile concedendum est, quod illa gratulatio cōfidentis deo, cū deus benefecerit ei, sit cōfessio, imò dicatur, ut est, adulatio. Quid em̃ est cōfessio, de qua Psalmista loquitur: Cōfessio & pulchritudo in cōspectu eius: & de qua idem dicit: Introite portas eius in cōfessione, atria eius in hymnis confitemini illi: Nimirum laus est integra laus deuota, laus ordinata. Quo uel quali ordine, nisi ut homo in principio accuset seipsum. Deinde iustificet deū: Lustus namq; in principio accusator est sui, qua accusatione præeunte dum deum iustificat, Verbi gratia, dicendo: Fidelis dominus in omnibus uerbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Nimirū confessionem, id est, laudē perficit. Non longe exemplum petantur. Daniel ipse dierū illoꝝ exul siue captiuus eo modo cōfitemetur. Obsecro, inquit, dñe deus magne & terribilis, custodiens pactū & misericordiā diligentibuste, & custodiētibz mādata tua. Peccauimus, inique fecimus, impie egimus, & recessimus, & declinauimus à mandatis tuis, & iudicijs: Nobis confusio faciei, regibus & principibus nostris & patribus nostris qui peccauerunt: tibi autē dño deo nostro misericordia & propitiatio &c. Iste legitimus est ordo cōfessionis, quemq; in principio accusare seipsum, deinde iustificare deū, & ab ipso quærere remissionē peccatoꝝ. At illi homines seculi, qualiū hic unus extitit, nunquid ad eiusmodi confessionem descendere dignati sunt: imò dixerunt: Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est? Omnes superbi & circa animæ causam prorsus indomiti, aut ipsi pro dñs haberi uoluerūt, aut talibus seruire dñs, quorum non est dare cōsiliū de cura animarum, de solitudine gerēda pro peccato, quæ mors est animarum. Igitur talium fortuita laudatio non tam salubris confessio, quàm sterilis dicenda est adulatio.

¶ Maiorē laudando dei occasionē esse, nō modo in tēpli Hierosolymitani, uerūcūq; totius generis humani reparationē, q̃ cōseruationē. Cap. XXVII.

Proinde de ore illoꝝ rapiat laudē laudator fideles & diligens, dicatq; magis scienter, q̃ iste dixerit: ipse est deus qui est in Hierusalē. Cū pro multis, imò pro innumerabilibus quæ fecit mirabilibus, tū & pro causa ista dicamus. Ipse est deus qui est in Hierusalē, quia mirabile hoc egit, ut prædā quā leana tulerat, ursus domū reportaret, id est ut captiuos, quos Nabuchodonosor rex Babylonis de Hierusalē abduxerat, & uasa dñi, quæ asportauerat, phialas aureas & argenteas, cyphos aureos & argenteos. Et uasa alia, uasa aurea & argentea quinq; milia quadringenta, uniuersa hæc redderet hic Persarū & Macedonū rex, & remitteret in Hierusalem. Nunquid minus gloriæ, minus uirtutis dei per hoc factū illuxit, q̃ si custoditū fuisset cœlitus templū, ut nō spoliaretur siue incenderet à Babyloñijs: imò plus habet honoris, & plus experimēti ad cognoscendā potentiā atq; providentiā uerbi dei. Sicut plus habet admirationis mortuū restaurasse hominē, q̃ custodisse ne periret. Ita plus habet miraculi taliter te parasse statū gentis & loci, q̃ defendisse ut non destitueretur. Sic nimirum de uniuersa constat electione generis humani de omnibus sanctis siue electis præscitis atq; prædestinatis ad conformitatem imaginis filij dei, quia maiore gloria dei gloriofiore triumpho uerbi dei nunc suscitantur à morte animæ & corporis, & redeunt in illam cœlestē Hierusalem, ciuitatē dei uiuentis, q̃ si nunq; captiui inde fuissent abducti, si nūq; fuissent mortui, si nunq; mors introisset in hunc mundū inuidia diaboli.

¶ Quomodo id, quod de Cyro dictum est: Assimilauit te, & non cognouisti me, intelligendum sit. Cap. XXVIII.

Nunquid hoc ipsum ignorauit aut præteriuit uerbum dei, q̃ futura esset imperfecta laus (ut diximus) in ore uel opere Cyri? Deniq; ubi tale de illo deprompsit oraculū: Hæc dicit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram: &c. Tandem ita conclusit: Assimilauit te, & non cognouisti me, ego dominus & non est amplius, extra me non deus, accinxit te & non cognouisti me. Nunquid nulla aut parua exprobratio est, dū dicit, & non cognouisti me? Et quomodo nō cognouit cum dixerit: Ipse est deus qui est in Hierusalē: Vere non cognouit quamuis ita confessus fuerit. Multū in illa confessione siue cognitione defuit. Quia quod ibi loquitur, ipse qui accinxit eum deus,

ego

Esa. vii.

ego dominus & non est amplius, extra me non est deus, surda aure præterit: Hoc ille au-
dire uel intelligere noluit, imò perstitit in insipientia stultorū: seruientium creaturæ potius q̃
creatori. Proinde recte dicitur illi: Si recte offeras, & non recte diuidas, nonne malū est? Res
eū quasdam deo obtulit, siue reddidit, & hoc recte fecit. Seipsum autem sibi retinuit, ga-
cor suum cultui uel religioni eius non subdidit, cui res exteriores obtulit. Proinde non mirū
quod cum cupiditate sua grassatus per mundū, miserabilem uitæ est consecutus exitū. Tra-
dunt namq̃ historię, quod Tamiris regina Scitharum comprehensum insidijs uniuersum
eius cū ipso rege trucidauit exercitum, ducenta milia Persarum, caputq̃ Cyri amputauit, in
utrem humano sanguine repletum coniecit, cum hac exprobratione crudelitatis: Satia te, in-
quit, sanguine quem sitisti, cuiusq̃ insatiabilis semper extitisti.

¶ Titulum psalmi sexagesimi quarti ad huius captiuitatis solutio-
nem pertinere. Cap. XXIX.

Non nihil spectat ad rem præsentē reminisci, quia in titulo psalmi sexagesimi quar-
ti: Hieremiam & Aggæum spiritus propheticus composuit, quorum alter, scili-
cet Hieremias captiuitatem illam futuram prædixit, & præsens uidit. Alter uero
scilicet Aggæus, soluta captiuitate reuersioni in patriam interfuit. Titulus sic se
habet: In finem psalmus Dauid, canticum Hieremiæ & Aggæi de uerbo peregrinationis,
quando incipiebant proficisci. Sequitur psalmus: Te decet hymnus deus in Sion, & tibi red-
detur uotum in Hierusalem. Ad rem, inquā, præsentem spectet, eiusdem cantici siue tituli
præeuntis reminisci, quia magnum resonat gaudium de triumpho uerbi dei, cuius propter
ueritatem implendam populus de captiuitate liber illuc ascendit, ubi oportebat ipsum uerbū
incarnari, per quod omnia facta sunt, de tribu Iuda, de semine Dauid. Dulce quidē est alle-
goriā in eodē psalmo, siue psalmi titulo meditari, scilicet intelligere supernā Sion & cœlestē
Hierusalē, atq̃ hic uniuersalē generis hūani peregrinationē, unde oēs ascensuri sunt electi, fi-
nito termino mundi. Veruntamē & illud non nihil habet dulcedinis, quod historialiter tūc
gestum est, quod populus ille liber de captiuitate rediit, cui reditui propheta Aggæus inter-
fuit. Etenim reditus ille non solum Typus, uerum etiam ualde necessaria præparatio fuit de-
coris siue hymni, qui te decet deus in superna Sion, præparatio redditōis uoti, quod tibi red-
ditur siue reddetur in æterna Hierusalem, quo omnis caro ad te ueniet, propitiato te cunctis
iniquitatibus nostris, per redemptionem Iesu Christi filiī tui, cuius uentura natiuitas hoc exi-
gebat ut solueretur illa captiuitas, ut rediret iuxta prophetam uirgo Israel in terram suam si-
ue in ciuitates suas, eundem dominū & saluatorem suum genitura: magna & iusta prophe-
tis illius tēporis gaudij siue lætitiæ causa, magna & pulchra triumphalis tripudij materia.

¶ Iuxta prophetiam Aggæi nouissimi templi maiorem gloriam q̃ primi pro-
pter uerbum incarnatum fuisse. Cap. XXX.

Nunquid non istud Aggæus, iam tunc prophetalī oculo considerabat? Ait em̃:
Quis est in uobis derelictus, qui uidit domum istam in gloria sua prima? & quid
uos uidetis hanc? nunquid non ita est, quasi non sit in oculis uestris? Statimq̃ pau-
cis interpositis confortans dicit: Nolite timere, quia hæc dicit dominus exercitū-
um: Magna em̃ erit gloria domus istius nouissimæ plus q̃ primæ, dicit dominus exercitū-
& in loco isto dabo pacem dicit dominus exercituum. Qualem putas gloriam tanto de-
nunciat, nouissimam fore maiorem q̃ primam? Nunquid secularem gloriam, scilicet auri &
argenti copiam? Nūquid etiam si sic futurum erat uel fieri poterat, ut plus auro in domo no-
uissima rutilaret, quam in prima Salomon impendisset? Nunquid dignaretur, ut hoc tanto
opere pro gloria reputaret, & pro hoc tam uehementer dominus exercituum declamaret?
Ergo illam magis gloriam decet intelligi, quæ gloria uera est, scilicet præsentationem uerbi
incarnati Christi filiī dei, qui in illa domo prima non fuit præsentandus. In nouissima autem
erat præsentandus, Simeone expectante, & in ulnas suas illum accipiente, cum isto cantico
gratiæ: Nunc dimittis seruum tuum domine, secundū uerbum tuum in pace. An non hoc
ipsum idem propheta ibidem interloquitur: Et ueniet, inquit, desideratus cunctis gentibus,
& implebo domum istam gloria, dicit dominus exercituum? Vere omni gloria domus pri-
mæ, maior futura erat gloria nouissimæ, quod in ea secundum legem primogenitorum præ-
sentandus

Exitus Cyri.

Psalm. 64

Aggæi. 2

Lucæ. 2

Aggæi. 2

Apo. 1. sentandus erat cum sacrificijs legalibus ille primogenitus in multis fratribus, iste desideratum cunctis gentibus.

¶ Esdras, Nehemiam, Iosedech, & Zorobabel, tempore solutæ captiuitatis illustres fuisse. Cap. XXXI.

Eccle. 49 **M**emorabilis ille reditus & ascensus spectabilis, si consideres currū illum siue quadrigam domini, qua residens, ad locum suum properabat uerbum domini, uerbum necessario implendæ promissionis. Quadrigam illam domini quatuor dicimus uiros auctores præcipuos, & quasi capita illius reuersionis, Esdras, & Nehemiam, Iesum sacerdotem magnum & Zorobabel ducem. Idcirco dictum Zorobabel, quia infra annos captiuitatis in Babylonia natus est. Prophetas Aggæum & Zachariam, qui (ut superius memoratum est) cum eis erant, adiuuantes eos, uelut aurigas ante quadrigam existimare delectat. Istis, imò istorum habitatori uerbo dei, sapiens omnis triumphum eius prosequens, gratias agit, qui feliciter ad hoc nati sunt, ut tali in tempore essent parati. Quomodo, inquit, amplificemus Zorobabel? Nam & ipse quasi signum in dextera Israel manu, & Iesum filium Iosedech, qui in diebus suis ædificauerunt domum, & exaltauerunt templū sanctū domino paratū in gloriam sempiternā. Et Nehemiam in memoria multi temporis, gerexit nobis muros euerlos, & stare fecit portas & seras, qui erexit domos nostras? Quod dicit, in gloriā sempiternā, recte sic intelligitur (ut supra dictū est) quia domus illa tā diu stare habebat, donec ueniret Christus, uera & sempiterna gloria sanctoꝝ, sicut Simeon protolus ait: Lumen ad reuelationē gentiū, & gloriā plebis tuæ Israel.

¶ Esdras propter renouatam nouis characteribus legem præcipuum fuisse. Cap. XXXII.

Esdras dicunt esse Malachiam, q̄ in ordine duodecim prophetarum, duodecim⁹ ē. Iste quantus nobis esse debet? Non em̄ ignorare debemus, quia legem ipse renouauit, scripturas sanctas, quæ propriæ uoces sunt uerbi dei, dispersas, uixq; Babylonicis igni superstitēs ipse congregauit ac reformauit. Quantum hoc est, aut esse debet omnibus seculis? Magnum sit & memorabile, quod tam ipsius q̄ cæterorum labore ciuitas illa templumq; illud manufactum restitui uel reædificari potuit. Istud ædificium insolubile, scilicet, reformatio sanctæ scripturæ, longioris memoriæ, maioris gloriæ, altioris est, & erit semper excellentiæ. Literas quoq; siue characteres iste ueteribus commodiores atq; faciliores repperit, & conscriptam legem populo tradens, & tunc scriba uelox meruit nuncupari & nunc & in perpetuū scriba doctus est in regno dei.

SEPTIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI,
LIBER OCTAVVS.¶ Somnium Mardochæi non fuisse uanum,
Caput primum.

MAGNUM IN COELO ET IN TERRA SPE-

ctaculum, quod deinde post indulgentiam regum Persarum subsecutum est.

A somnio Mardochæi narrationem inchoare libet, quod & si in Hebræo non habetur, ut ait illustris uir Hieronymus, tamen in æditione vulgata principium erat uoluminis Hester, & ad rem non nihil attinet. Anno secundo re-

gnante Artaxerxe maximo, uidit somniū Mardochæus homo Iudæus de tribu Beniamin, qui habitabat in urbe Susis, illa ciuitas exordiū siue caput regni erat. Apparuerunt, inquit, uoces & tumultus & tonitrua & terræmotus & conturbatio super terrā: Et ecce duo dracones magni, paratīq; contra se in præliū: ad quorū clamorem cunctæ concitatæ sunt nationes, ut pugnarent contra gentem iustorum, fuitq; dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiae, & ingens formido super terram. Conturbataq; est gens iustorū timentium mala sua, & præparata ad mortem, clamaueruntq; ad dominū. Et illis uociferantibus fons paruus creuit in fluuium maximū, & in aquas plurimas redundauit. Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & adorauerunt inclytos. Porro post finem libri eiusdem capitulū hoc ferebatur. Dixitq; Mardochæus: A deo facta sunt ista, recordatus sum somniū quod uiderā hæc eadem significantis: nec eorum quicq; irritum fuit: paruus fons qui creuit in fluuium & in lucem solēq; conuersus est, & in aquas plurimas redundauit: Hester est, quam rex accepit uxore, & uoluit esse reginam. Duo autē dracones, ego sum & Aman, gentes quæ cōueniant, hi sunt qui delere conati sunt nōmen Iudæorum.

Mardochæum & Aman per duos dracones, sed diuersis rationibus signatos fuisse. Cap. II:

AB isto inquam tali somnio narrationem inchoare libet, eorum quæ continentur in eodē libro Hester, Idcirco ut excitatus animus persentiscat malū fuisse illud (quod molitus est Aman) ex Diabolo dracone antiquo, thronum suum habente in pectore Aman: Nam ecce draco dictus est Aman: Duo, inquit, dracones ego sum & Aman, & Mardochæus qdē draco uisus sed ratione lōge diuersa. Deniq; Draco Amā propter causam ueram, propter diabolū, serpentem antiquum ueraciter habentem in pectore Aman, cuius uidelicet draconis capita septem habentis, quartū caput fuisse iam dictū est regnum Persarum & Mædorum, maxime propter Aman & propter gentes illius imperij super quas cum eleuatus esset Aman, delere uoluit gentē, de qua nasciturus erat Christus, iuxta repromissionē quam acceperat Abraham. Porro Mardochæus draco non reuera, sed inimicorū, s. eiusdē Aman, & cōplicū eius accusatōe falsa dicentiū: Qd genus eius genus Iudaicū, genus eēt hoīm seditiosum & regno insidiosum. Nec mirū, qd hō simplex & rectus, propter falsam opinionē per draconem malitosum atq; tortuosum, in somnio est designat⁹, cum ipse simplicium rex & rectorum dominus Christus per serpentem æneum fuerit præfiguratus, dicente domino ad Moysen: Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, uiuet. Nempe sicut ille serpens æneus fuit absq; ueneno, sic Chrūs cum accusaretur magus erat absq; peccato. Similiter Mardochæus propter accusationem Aman per somniū uisus est draco. Sed secundū rei ueritatē homo erat cultor, maliciā nō habens draconis antiqui, qui sæuiebat in illo Aman superbissimo.

¶ Sicut Aman Mardochæo crucem parauerat, & in ea suspensus fuerit, ita principem huius mundi diabolum Christo crucem parasse, & in ea uictum fuisse. Cap. III.

I 3 Et qm̄

Somnium
Mardochæi.

Hester .i.

Hester .iz

Duo dracones

Nume. 21.

Parauit Amā
patibulum, cui
appensus est

Coloss. 2

ET quoniam de similitudine mentio iam incidit, qua sancti homines quibusdam modis meritis diuersis assimilari meruerunt filio dei, quemadmodum dicit: Et in manu seruatorum meorum prophetarum assimilatus sum: Libet continuo præloqui summam similitudinis, qua in manu huius quoque Mardochei dignatus est assimilari, sicut in somnio præscripto præsignatum fuerat. Duo dracones inter se pugnaverunt, id est Mardocheus & Aman inuicem consurrexerunt. Parauit Aman patibulum Mardocheo, & Mardocheo feliciter euadente, Aman in ipso quod parauerat appensus est patibulo. Nimirum sic futurum erat, ut uerbum incarnatum deus homo factus rex omnium seculorum Iesus Christus aduersus mundi huius principem procederet, & cum illo congrediretur. Et sic factum est, ut per suos satellites draco ille diabolus crucem illi parari faceret, sed non ille in ipso patibulo transfixus est. Triumphante uerbo quod impassibilis deus est, & resumpta carne in immortalitatem quæ ad breue tempus passa est mortem, ipsum homicidam deus uiuens in uos ipsius machinamento strangulauit. Delens, inquit apostolus, quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus, & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Nunc in rei gestæ ordinem ingrediamur.

¶ Paruum fontem, qui in magna creuerit flumina, Hester reginam fuisse. Cap. III.

Hester. 2

PARUUS fons creuit in fluuium maximum, & in aquas plurimas redundauit, scilicet Hester captiua & paupercula, & utroque parente orbata, multarum gentium regina, multarum provinciarum domina effecta est in diem placiti dei, in tempus opportunum (altissimo providente) bene referuata. Quomodo uel quali misericordie uia? Vir Iudæus, ait scriptura, erat in Sufis ciuitate uocabulo Mardocheus, filius Iair, filij Semæi, filij Cis de stirpe Iemini, qui translatus fuerat de Hierusalem eo tempore quo Iechoniam regem Iuda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat, qui fuit nutritius filia fratris sui Edessæ, quæ altero nomini Hester uocabatur, & utrumque parētem amiserat, pulchra nimis & decora facie. Mortuisque patre eius ac matre, Mardocheus eam sibi adoptauit in filiam. Opus pium pietas operosa, pium habuit iudicem & inspectorem deum, cui tali in facto in tam liberali gratia suauis utique oblata erat eleemosyna. Reuera odoratus est dominus odorem suauitatis, & reuera benedixit eis, & huic quæ adoptata fuerat, & illi qui adoptauerat. Benedixit, inquam, ut ambo crescerent in salutem populi, in saluationem suæ gentis, cui pessimus exurgebat hostis, scilicet Aman, filius Amadati, qui erat de stirpe Agag. Non putemus illū tunc primum esse coepisse hostem Iudæorum, quando Mardocheus eū adorare noluit, imò iam dudum fuerat hostis, antiqua crudeli in pectore gentis odiū causam, ueterem perflās ardenti ira inimicitia materiam. Agag quippe, cuius de stirpe hic erat Aman, interfecerat Samuel, regē Amalech, quā uidelicet gentem peccatricē delere mādauerat dominus Sauli regi Israel. Pepercit Saul & populus Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & uestibus, & arietibus, & uniuersis, quæ pulchra erant, nec uoluerūt disperdere ea. Quamobrem irato domino, adducite, inquit Samuel, ad me Agag, regē Amalech, & oblatum est ei Agag pinguisimus, & in frustra cōcidit eū Samuel corā domino.

1. Reg. 17

¶ Dei prouidentia factum, ut Mardocheus in captiuitate maneret, cum qui uellet, libertatem in patriam redeundi recepissent. Cap. V.

NVM igitur casu, & non potius per dei prouidentiam euenit, quod iste uir siue pater eius, seu pater patris eius in captiuitate remansit, & in Hierusalem non ascendit post ædictum, quo data est licentia repatriandi? Haud dubium, quin spiritus idem, qui spiritum suscitauit ascendentium, sicut scriptum est: Et surrexerunt principes patrū de Iuda & Benjamin, & sacerdotes & leuitæ, & omnis cuius suscitauit deus spiritum, ut ascenderet ad ædificandum templum domini. Non dubium inquam, quin idem spiritus, idem deus animo huius immiserit, quatenus inibi remaneret, ut tali in tempore pararetur adoptiua eius Hester, qui sanctos omnes præsciuit, & prædestinauit, uocauit & iustificauit, atque magnificauit, ipse Mardocheum magnæ in paruula nepte pietatis opificem præsciuit & præparauit. Præsciuit inquam, antequam in Babylonē captiuus cum Iechonia duceret

ducere proauus eius Cis. Non ociose hic commonendum erat, quia nō ipse Mardocheus, sed Cis proauus eius subaudiendus est, ubi præmissio. Erat uir Iudæus in Susis ciuitate, uocabulo Mardocheus, filij Iair, filij Semei, filij Cis de stirpe Lemini: statim sequitur: Qui trans-latus fuerat de Hierusalem, eo tempore, quo Iechoniam regem Iuda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat. Siquidem ab illa priore transmigratione in Babylonem, usq; ad tertium annum regis Assueri, quando cōuiuiū celebrauit, & offensus depulit reginā Vasthi, & loco eius cōplacuit Hester, cōputatur anni ferme ducēti. Nimis; anteq̃ illuc transferretur proauus eius Cis, præsciuerat deus futurā exaltationē Aman hostis Iudæorū, præsciuerat & prædestinauerat econtra Iudæū cū nepte sua paruula Mardocheū, ut tali in tpe haberet uerbū dei præparatum in illis humilibus, futuræ carnis suæ præfidiū, ne excideretur arbor, quæ datura erat talem fructum Christum, salutem omnium gentium.

Hester. 2.

¶ Aman exaltatum, & adorari iussum, etiam regnum ambiisse, & Mardocheo propter seruatum regem, inimicum factum fuisse.

Ca. VI.

FActum est, quod futurum deus præuiderat, scilicet rex Assuerus exaltauit Aman filium Amadati, qui erat de stirpe Agag, & posuit solium eius super omnes principes quos habebat, cūctiq; serui regis, qui in foribus palatii uersabantur, flectebant genu & adorabāt Aman, sic enī eis præceperat imperator. Nimia & indiscreta regis liberalitas, dum se prouehere putat amicum fidelem, profectō contra semetipsum sustollit inimicum crudelem. Insuper & patris loco colimus eū, ait idem in epistolis, quas ad centū uiginti septē prouincias principes & duces transmisit. Stulta exaltatio iubere hominem adorari, quod soli debetur deo regibus tñ Persarū de more fiebat adoratio, quod superbix regix Persicū exemplū imitatus Alexāder magnus aliquādiu quidē sustulit, sed tādē ubi inuidiā se superasse existimauit, nō salutari, sed adorari se iussit. Acerrimus inter recusantes Calistenes philosophus extitit, q̃ res & illi, & multis principibus Macedonū exitio fuit. Sigdē sub specie infidiarū oēs interfecti sunt, retentus tñ est à Macedonibus modus salutādi regis, exorsa adoratione Quid igitur de Persico regni fastigio, præter nomen regiū, desuit illi supbissimo: quod quidē inflatibilis eius auaritia sceleratissime ambiuit, sicut aniaduerte licet ex libri procemio inuulgata, ut ait fidelis interpres Hieronymus, æditōe præscripto: Morabatur Mardocheus in aula regis cū Gabatha & Thara eunuchis regis, qui ianitores erāt palatii. Cūq; intellexisset cogitationes eorū, & didicisset, quod conaretur in regem manus mittere, nuntiauit super eoregi, q̃ de utroq; habita quæstione, confessos duci iussit ad mortē. Aman uero filius Amadati, Bugeus erat gloriosissimus corā regi, & uoluit nocere Mardocheo, & populo eius, pro duobus eunuchis, q̃ fuerāt interfecti. Ambiebat ergo regiū quoq; nomen, nō contentus honore quāuis nimio, homo ingratus hominibus, inimicus deo, qui propter hoc Mardocheo nocere uoluit, quia regis uitam præmuniendo seruauit.

Hester. 12.

¶ Aman Mardocheo inimicum, cum uideret sibi non flectere genu, totius gentis Iudaicæ extirpandæ consilium cœpisse.

Ca. VII.

Verūtamen maior & certior odi magnæq; iracundiæ causa extitit illa, q̃ scripturæ ueritas hoc modo tradit: Solus Mardocheus non flectebat genu, neq; adorabat Aman, quod cum audisset Aman, & experimēto probasset, quod Mardocheus sibi non flecteret genu, nec se adoraret, iratus est ualde, & pro nihilo duxit, in unū Mardocheū mittere manus suas. Audierat enim, q̃ esset gētis Iudææ, magisq; uoluit oēm Iudæorū, qui erāt in regno Assueri, perdere nationē. Hæc belli causa, hoc duelli fuit initiū, hoc modo duo dracones illi pugnare contra se cœperūt. Draco scilicet Mardocheus apud homines, penes quos condemnabatur. Draco Aman uidelicet primo apud deū, & omnes sanctos eius iudicatus, & deinde apud homines cōdemnatus. Nunq̃ tam crudeliter, tam furiose suū quidē caput erexit draco diabolus aduersus mulierem de qua sæpe diximus. Cetera nāq; capita eius sese erigentia, multoq; hiatu potentia, hoc intendebāt, ut deuorarent filium eius. Caput istud quod hoc intēdit, ut totū ipsum deuoraret mulieris corpus, manifestius dicendū. Cetera regna diabolicæ crudelitati famulantia, gentē illam uexando, dei legem, & omnem promissionis spem adimere contendebāt, regnū istud proscribente Aman, delere uoluit gentem ipsam, Itaq; mulier illā in utero habēs atq; parturiēs nunq̃ alias magis clama-

Hester. 3.

Apoca. 12.

uit, nunq̄ uehementius cruciata est: id est, gens illa nunq̄ tam publicum, tam uniuersalem habuit luctum in omnibus prouincijs, oppidis ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat. Luctus & planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, ululatus, & fletus, sacco, & cinere multis pro strato utentibus.

¶ Quam ob causam Mardochæus Aman non adorauerit. **Ca. VIII.**

Primus ipse Mardochæus scidit uestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti, & in platea Mediæ ciuitatis uoce magna clamabat, ostendens amaritudinē animi sui, & in hoc ululatu usq̄ ad fores palatii gradiens. Veraciter de isto quoq̄ dicas, quia ferrū pertransiuit animā eius, & uere beatus est. Nam beati qui persecutionē patiuntur propter iustitiā. Iustitia nanq̄ est, quod noluit adorare Haman, iustā intues causam: Cuncta nosti, inquit, dñe, & scis, quia non pro superbia, uel aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, ut nō adorarem Haman superbissimū. Libenter em̄ pro salute Israel, etiā uestigia pedū eius deosculari paratus essem, sed timui, ne hominē dei mei transferrē ad hominē & ne quenq̄ adorare, excepto deo meo. Iustus igitur in hoc facto comprobatur legi sanctæ, iustæ, & bonæ obteperando, cuius hoc præceptū est: Dñm deum tuū adorabis, & ipsi soli seruiēs, ac proinde beatā habet memoriā, atq̄ eximius est inter beatos, qui persecutionē patiuntur, uel passi sunt propter iustitiā, talisq̄ filius captiuorū digne adeptus est possessionem, & coronam ciuicam in regno cœlorum.

¶ Quā ob causam aliquot homines citra reprehensionē adorari potuerint **Ca. IX.**

Sed dicit aliquis: Si contra legem est adorari quenq̄ hominum, quomodo David sanctus, & sanctæ legis assertor diligentissimus, sese adorari passus est, & non reprehenditur factū, quasi contra legē? Clamans nāq̄ Achimaas, bonū uictoriæ de Absalon portās nuntiū, dixit ad regē: Salue rex, & adorās regē corā eo pronus in terrā, ait: Benedictus dñs deus tuus &c. Itemq̄ scriptum est: Inclinauit se Bethsabee, & adorauit regem. **2. Reg. 18.** Et rursum: Submissoq̄ Bethsabee in terrā uultu, & adorauit regem. Et ne adoratiōis gestus minor uideatur, ut dicas, longe esse minus uultum summittere uel pronum inclinare q̄ genua flectere, quod fiebat Haman: Ecce illud occurrit, q̄ mulier Thecuitis summissa à Ioab, cum ingressa fuisset ad regem, cecidit coram eo super terram, & adorauit. Quomodo ergo non reprehenditur factum quasi contra legem in David, & Mardochæus hominem adorare pro sacrilegio duxit? Ad hoc breuiter respondendum, quia longe aliud est, adorare hominē sine deo, qualis erat Haman, aliud hominē dei, q̄lis erat David. Nā dū hō sine deo, homo seruiens diabolo adoratur, sine dubio diabolus in illo adoratur, & e contra, dum homo, dei, homo deum honorans & adorans adoratur uel suscipitur, deus in illo adoratur, deus in illo suscipitur. Sed & in hoc distantia magna est, q̄ Haman superbus hoc uolebat, hoc exigebat, ut adoraretur David siue quispiam sanctus, humilis dei seruus, siue uicarius, adoratiōne non delectatur, neque sibi hoc exigit, ut adoretur. Et si aliquando religio fieri hoc exigit, constat non fieri ad iniuriam, sed ad honorem dei, constat non fieri homini, quoniam fit pro nomine domini.

¶ Quare tā difficilis ad regē aditus fuerit, ut q̄ nō uocatus adiret, occideretur. **Ca. X.**

Esther. 4. **C**ur autem tanta erat difficultas adeundi regem? Nam q̄ magna difficultas fuerit, ex eo manifestum est, q̄ Esther Mardochæo demandans, ita respondit: Omnes serui regis, & cunctæ quæ sub ditione eius sunt, norunt prouinciæ, q̄ siue uir siue mulier non uocatus interius atrium regis intrauerit, absq̄ ulla cunctatione statim interficiatur, nisi forte rex auream uirgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atq̄ ita possit uiuere. Rursumq̄ uade, & congrega omnes Iudæos, quos in Susis repereris, & orate pro me, ne comedatis, & non bibatis tribus diebus ac noctibus, & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem contra legem faciens, non uocata, tradensq̄ me morti & periculo. Cur, inquam, tanta erat difficultas adeundi regem? Nimirum hoc uenerat ex nimia uentositate miseræ uanitatis, ut rex magni imperij plus homine putaretur habere aliquid, nec uilior fieret ex usu publicæ uisionis, maxime apud Persas mos iste lege sanctus fuit, ut persona regis occultaretur sub specie maiestatis. Ea lege diabolus per Aman abuti uoluit, ut dum ille accusator tam familiaris regi immineret, & ad excusandum nulli aditus pate

pateret, ad exorandum nullus accessus fieret, emuncta regis sententia curreret irreuocabilis, atque ita draconi illi deuorare liceret, non solum cōceptum, uerumetiam totum corpus mulieris in utero habentis, id est, gentem uniuersam delere, penes quam erant promissa, quem admodum idem Mardochæus ad deum orans, dicit: Et nunc tua uolunt mutare promissa, & delere hæreditatem tuam, & claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam templi & altaris tui.

Esther. 14

¶ Aman stulte tempus perditionis Iudæorum per sortes quæsiuisset, cum an per dendi essent, nondum cognouisset.

Caput XI.

Consideremus altitudinē cordis superbi in ipsa præparatione malignitatis, ut men se primo, cuius uocabulum est Nisan, anno duodecimo Assueri, missa est fors in urnam, quæ hebraice dicitur Phur coram Aman, quo die & quo mense gens Iudæorum deberet interfici, & exiuit mensis duodecimus qui uocatur Adar: Nondum sciebat stultus, utrum deberet gens Iudæorū interfici, & forte iam quærebat, quo die, quo mense deberet interfici, forte putabat se esse tantum, & tantus erat in oculis suis, ut in manu sua mors hominum, & uita credi deberet constituta, & idcirco uoluntatem suam satis esse iudicans, de interfectione quærendum censebat à sortibus solūmō de interfectionis tpe. At ille, cuius carnis originem secundum sortes illas parabat præcidere, iamdudum dicebat per os prophetæ: In manibus tuis sortes meæ. Voces quippe illius tricesimi Psalmi, uoces sunt uerbi incarnati, cuius incarnationis fides & spes secundum promissionem sic erat in corde illius gentis, sicut infans in utero mulieris. Quantæcūq; uel qualescūq; sortes eius fuerint uel sint, quas commemorans deo patri dicit ipse: In manibus tuis sortes meæ, nullo modo debent excipi sortes, quas misit Aman, quin ad sortes eiusdem pertineāt. Et reuera sicut in alio psalmo iam tunc dicebat: Et super uestem meam miserunt sortem, ita constanti ueritate ipsi dicere conueniebat, & super matrem meam, super gentem, de qua nasciturus eram, miserūt sortem. Igitur ille perditus, & à sua superbia deceptus, una sortium consultatione, de duabus rebus existimauit sibi responsum uel satisfactum esse, scilicet & de interfectione, & de interfectionis tempore. Sed in manibus tuis, inquit, sortes meæ, quod sic recte intelligitur, ac si diceret: Iam de isto maligno sortitore Aman hostis & inimicus meus pessimus misit sortes, ut interficeret. Tu autem in manibus tuis habens potestatem uitæ & mortis, sortes easdem commutasti ad illius interfectionem, & meæ gentis ereptionem.

Esther. 3

Psalm. 30

¶ Aman per sortes deceptū spatiū dedisse Iudæis, ad impetrandū à deo auxiliū. Ca. XII.

Reuera iam in isto diaboli membro factum est, quod significabatur in ipso capite diabolo, dicente domino ad beatum Iob: Nunquid pones circulū in naribus eius? nunquid illudis ei quasi aui? Infatuatus nanque & illusus est ab ipsis sortibus, dum mittente eo sortem mense primo, quo die, quo mense Iudæi deberent interfici, mens duodecimus exiuit, totum utique annum ad dilationem fors illa poposcit. Deus exegit sortē regens & habens, ut iam dictum est, in manibus suis. Primum in hoc infatuatus & illusus est, quod nondum sciens utrum gens deberet interfici, & solum quærens tempus interfectionis, dum à sortibus responderetur interfectionem ipsam, à primo mense usq; ad duodecimum, id est, anno fere integro debere differri, idem esse putat, ac si totum uel utrunq; habeat in manibus suis, scilicet & interfectionem & diem interfectionis. Deinde & in hoc illusus ē, quod dum suscepta mora tantæ dilationis interim pendet sententia mortis, opportunum facit uniuersæ genti spatium, quod sufficere possit ad legationes mittendas in longinquum, id est, in altitudinem cœli, unde auxiliares copię debeant cōduci, scilicet ieiunia, lachrymæ & preces, quæ nimirum idoneæ legationes erant & sunt ad inuitandum seu inuocandum de cœlo auxiliū dñi. Profecto & si prope erat (ut est dominus omnibus inuocantibus eū in ueritate) nihilominus tamen erat necessarium tam longum à sortibus datum dilationis spatium, ut sufficeret tempus currentibus epistolis, & recurrentibus ad principes & populos tot prouinciarum, ut nouis epistolis ueteres Aman literæ insidiatoris, & hostis Iudæorum, quibus eos in cunctis regis prouincijs perire præceperat, corrigi possent, priusq; termino tps concluderetur. Sane clamores eorū quibus uel quantis clamauerint in cœlū omnē ætatē sentire, & non obliuisci uult sacer ecclesiæ chorus, dum per singulos annos statutis diebus declamat ante dñm

Job. 40

Aman illusus

Esther. 14. dominum in persona illorum. Euerit cor eius, scilicet regis in odium repugnantium nobis, & in eos qui consentiunt eis, nos autem libera in manu tua deus noster in æternum. Reuera qui perpendit quantum ad negotium fuerit clamare in cœlum, ne exterminetur gens unica de qua promissa sperabatur salus mundi dignum existimat clamorem illum: siue hæc dicta clamoribus illius altisonis uocibus efferri, & immorari contemplationi angustiarum illius temporis, quando mulierem sæpe dictam in utero habentem, iam tunc antequam pareret salutem nostram pene absorbit.

¶ Semper fuisse, qui diuinæ promissionis de Christo memores, eam impleri desiderauerint. Caput XIII.

Exo. 4. **A**N putas neminem tunc in gente illa, uel de populo illo extitisse, quem cur ista tangeret, uel qui sciret Messiam uenturum esse? imò nulla ætas extitit, ex quo Deus ad Abraham locutus est, quæ non haberet aliquos fidem & sententiam promissionis illius habentes, & aduentum eius expectantes. Pauci admodum erant eiusmodi, scilicet qui de aduentu uel regno Christi spiritualiter sentirent. Omnes autem audire oportebat legem & prophetas continentes atque testificantes eius promissionem, quamuis non spiritualiter intelligerent, id est, quamuis non tam cœleste quam terrenum eius regnum sperarent. Nec dubium quin & si in prosperitate negligentiores erant, in aduersitate fierent attentius ad illam spem, ad illam expectationem, iamque illum aduenire desiderarent, quem subuenire posse credebant, utpote regem magnum, regem potentem. Primus ipse Moyses dum mitteretur ad Pharaonem. Obsecro, inquit, domine mitte quem missurus es. Similiter de cæteris ætatibus, uel temporibus sentiendum quoties legimus. Et clamauerunt filii Israel ad dominum propter illam uel illam tribulationem. Sciendum non defuisse clamoribus eorum memoriam sæpe dictæ promissionis qua de lege & prophetis audiebant promissum esse saluatorem. Simulque notandum quod quæcunque taliter clamantibus suscitabat saluatorem, aliquid per ipsum efficiebat deus, in quo significaret uel præfiguraret illum qui expectabatur & desiderabatur Christum unicū & uerum saluatorem, sicut de isto quoque Mardocheo iam dictum, & adhuc dicendum est. Hæc idcirco nunc dixerim, ut dubium non sit quin saltem illa ueratio intellectū dederit auditui, ut recogitarent audito suæ mortis edicto confugere ad deum, & clamare pro aduentu Christi tale quod, quale illud est Dauid: *Psalm. 70.* Vniustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.

¶ Esther quatuor illis celeberrimis uirtutibus præditam fuisse. Cap. XIII.

Delestat immorari, diutiusque contemplari factum mulieris bonæ, de qua recte diccas: Mulieris bonæ beatus uir. Numerus enim annorum illius duplex, quia uidelicet & in præsentibus & in futuro seculo memoriam bonam, memoriam æternam habet. Delectat, inquam, contemplari quod bona, & qualibus bonis ornata fuerit, & qualiter opus salutis per manus eius processerit. Ecce in facto uel in processu eius principales quatuor uirtutes animaduertimus, quas & diuinæ & humanæ scholæ concelebrant, quas philosophi tam seculares quam ecclesiastici celeberrime prædicant, ea tamen differentia, ut isti in spiritualibus & æternis, illi in secularibus & transitorijs fructibus expendant, scilicet prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iustitiam. Virtutes, inquam, istas promptum est agnoscere: in ista muliere bona, in facta mulieris huius bonæ & sensatæ gratia superna cōornatas. Primo iam loco temperantiam eius considerare libet, sequenti iustitiam, tertio prudentiam, quarto fortitudinem.

¶ Quomodo uirtus temperantiæ in Esther reluxerit.

Caput XV.

Esther. 2. **T**emperantiæ uirtus in ea splendet, dum in summo regni fastigio, in magno regis cubiculo casta & humilis apparet. Sic enim de ea scriptum est: Cum iam diadema regni in capite eius positum scriptura narrasset, necdumque prodiderat Esther patriam suam, & populum suum iuxta mandatum eius, uidelicet Mardochei: Quicquid enim ille præcipiebat, obseruabat Esther, & ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat, quo eam paruulam nutrebat. Item ipsa dicit in oratione sua. Tu scis domine necessitatem meam, quod abhominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum mēstruatæ, & non portem

portem in diebus silentij mei. Veraciter eximium temperantiæ documentum hic apparet, quia magnam humilitatis suauitatem sermo iste redolet. Itē dicit: Tu domine qui habes omnium scientiam, nosti quod oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircumcisorum & omnis alienigenæ. Et hic profecto magnū temperantiæ decus est, quia mulier facta in captiuitate regina, quod animo casta sit, deum testem habet. *Ibidem.*

¶ Quomodo iustitia in ea deprehensa sit. Cap. XVI.

Iustitiam in eo primū animaduertimus, quod confitetur & dicit: Peccauimus domine in cōspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manus inimicorū nostrorū, coluimus enim deoseorū. Iustus es domine. Hic iustitia est: Nam iustus in principio accusator est sui. Deinde & amplius in eo iustitia est, quod (sicut iam dictū est) deū testem habet, quod odert gloriam iniquorū, & detestata sit cubile incircumcisorū & omnis alienigenæ. Siquidē tempore illo, & ex quo deus ad Abraham facta promissione loquens: Circumcidetur, ait, in uobis omne masculinū, & circūcideris carnem præputij uestri, ut sit signū fœderis inter me & uos. Extunc inquam usq; ad aduentū Christi, iustitiæ principiū erat circūcidi, cū fide Abrahæ credentis in promissione beati seminis. Vnde & Apostolus dicit: Et signū accepit circūcisionis, signaculū iustitiæ fidei. Nec prætereundum, quod ualde congruū fuerit illud signū siue signaculum iustitiæ fidei, in ea (qua semē nascitur) parte corporis, quia uidelicet promissio cui Abraham credidit, seminis promissio fuit, seminis unius, quod est Christus. Itaq; circūcidi, testimoniū erat fidei, testimoniū credendi in Christū uenturum, sine cuius fide nullus potest iustificari. Iustitiæ igitur palmam obtinet, iustitiæ quæ ex deo est, dum detestatur cubile incircumcisorū, sciens quia præter fidem seminis Abrahæ (cuius fidei circūcisio signum erat) rex ille, quamuis sibi misericors, deo iniustus existebat.

¶ Et hoc iustitiæ fuisse, quod incircumciso propter necessitatem coniungi sustinuerit. Cap. XVII.

Putas ne minus iustitiæ nūc obtinet tolerādo id quod oderat cubile incircūcisi, quā si refugisset, ne ullo modo cōiungeretur illi: nequaquā, nam tu dñe, inquit, scis necessitatē meam. Et uera sentētia est, necessitas parit coronam: Vere necessitas eius necessitas fuit pariens coronā. Et quis nouit, inquit Mardochæus, utrum idcirco ad regnū ueneris, ut in tali tempore parareris. Nequaquā tanti debuit illi esse custodia corporis sui, ut præponeret eam communi salutī suæ gentis, imō salutis totius mūdi, cui uidelicet salutis omnium mirabiliter cooperata est illa coniunctio captiue Hester & regis Assueri. Nam per illā occasionē liberati sunt Iudei, qui fieri debebant patres salutis, patres carnis Christi. Et si illanondū hoc totū sciebat quando primū ad cubile incircūcisi fuit adducta, tamen sic futurum erat. Et quis accuset Moysen de iniustitia dicentem ad deū: Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quē scripsisti: Quis itē accuset Apostolū de iniustitia dicētē: Optabā ipse ego anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundū carnē: Sic profecto nec Hester accusari de iniustitia potest, etiā si optasset coniungi incircūciso rege pro salute uel cōsolatione suæ gentis, etiā si nō eueniret periculū tam magnū quod post illā cōiunctionē euenit, sola captiuitatis necessitas illā excusare posset.

¶ Quomodo prudentia in eius consilijs spectata sit. Cap. XVIII.

Iam prudentiæ uirtus in ea spectabilis ad laudē dei prædicanda est. Fecit enim tam prudenter, ut dictante spiritu sapientiæ fecisse non dubites, & sicut de beato Ioseph dictum est: Eloquium dñi inflammauit eum. Ita de ista quoq; ueraciter dicas: Eloquium domini inflammauit eā: dicēti ad eam regi: Quid uis Hester regina, quæ est petitio tua, etiā si dimidiā partē regni mei petieris, dabitur tibi: Ita respondit: Si regi placet, obsecro ut uenias ad me hodie, & Aman tecū ad conuiuiū quod paraui. Nō statim dixit petitionē suā, nō cōfestim aperuit uoluntatē suam, sed ad cōuiuium utrūq; inuitauit, amicū & inimicū, regem & Aman. Prudēter prouidebat illic aperire inimicitias, unde effugere non posset hostis homicida. Sed nec in primo conuiuiū aperuit, dimisitq; hostem morti destinatum unius diei mala securitate perfrui, & de magnitudine diuitiarum gloriari, iactantem atq; dicentem: Regina quoq; Hester nullum aliū uocauit cum rege ad conuiuiū, præter me, apud quā etiam cras cum rege pransurus sum. Illum utiq; male securum, regem autē magis beneuolū, magisq;

magisq; fecit attentum. Si, inquit, inueni gratiam in conspectu regis, & si regi placet, ut det mihi quod postulo, & meā impleat petitionem, ueniat rex & Aman ad conuiuium quod paraui eis, & cras regi aperiā uoluntatē meā. Feram immanem, ursum ferocem, ut tradat ad suppliciū, allicit ad eduliū, ne prius audiat famam, q̄ subeat pœnā, ne prius uideat foueā quā incidat in eam: prudens & sciens commodius esse, feram cōprehensā intus opprimī, q̄ exterritam, & per saltus fugientē cū canibus dubio euentu insequi.

¶ Quod prudenter corā rege petitionem suā exposuerit. Cap. XIX.

Hester. 7 **P**orrò ipse modus locutionis, ubi tandē regi uoluntatem suā aperuit, ubi petitionem suā & preces suas locuta est, ille inquam modus locutionis qualis extitit, dicēti regi iam tertia uice: Quæ est petitio tua, etiam si dimidiā partem regni mei petieris, impetrabis. Ita respondit: Si inueni gratiam in oculis tuis dō rex, si tibi placet dona mihi animā meā pro qua rogo & populū meū pro quo obsecro. Traditi em̄ sumus, ego & populus meus, ut conteramur & iugulemur, & pereamus, atq; utinam in seruos & famulas ueneremur, esset tolerabile malū, & gemens tacerem. Nunc autē hostis noster est, cuius credulitas redundat in regem. Laudabilis in tali elocutione prudentia est, prudentia sana cuius doctrix est sancta & matura humilitas. Nunquid reginā se esse sciebat, quæ tali modo regi supplicabat: nunquid amari se sentiebat, quæ cum tanto timore obsecrabat? Profecto mirari rex ipse poterat, qui si peteret illa dimidiā regni sui partem dare paratus erat, mirari inquā q̄ regina sua, dilecta sua, digna imperio præ cunctis mulieribus existimata, sibiq; præ omnibus foeminis cōplacita, pro anima sua, id est pro uita sua supplicabat, tanq̄ captiua, tanquam proscripta, uelut si ab ipso rege fuisset cōdemnata. Hæc propter intimandā eius prudentiam dicta sint, quæ tanta est ut magnitudinē eius nullus uerbis digne ualeat cōsequi.

¶ Eius prudentiā uerius diuinam prouidentiā fuisse. Cap. XX.

Hester. 7 **N**unquid uero satis est dixisse prudentiā: imò magis diuinam prouidentiā. Consideremus quæ inter dilationes euenerunt, dū differt regi aperire uoluntatē suā, & liquido constabit quia prouidentia diuina rexit reginæ prudentiam, Quando ad primū cum rege uenit Aman conuiuī, nondū sibi met destinatum parauerat suppliciū. Siquidem deo iudice sic fuerat præordinatū, ut ipse met pararet patibulū, machinatum alteri, debitū sibi. Hoc autē (sicut iam dictū est) nondū parauerat. Diuina igitur factū prouidentia non dubitamus, q̄ uoluntatem suā primo aperire conuiuio differens. Veniat, inquit, rex & Aman ad conuiuī quod paraui eis, & cras aperiā regi uoluntatē meā. Egredius est illo die Aman lætus & alacer, lube, inquit, uxor eius parari, excelsam trabem habentē altitudinis quinquaginta cubitos, & die mane regi ut appēdatur super eā Mardocheus, & sibi cum rege lætus ad conuiuī. Noctē illam rex duxit insomne, & inter legendum uel audiendū uistorias & annales priorū temporū uenit occasio, ut illum quē parabat Aman appendere super patibulū, ipse met regis uestibus indutū imposeret super equū regiū, præcedens & clamans ante illū: Hoc honore condignus est quēcunq; rex uoluerit honorare. Multū itaq; per dilationes illas aucta est regis beneuolentia, & hoc diuinitus prouisum est, quoniam regem auditurū petitionē Hester, beneuolū quoq; Mardocheo fieri oportebat, qd̄ mirabiliter effecit nocte illa meritorum eius relicta memoria.

¶ Aman in conuiuio quasi hamo captum fuisse. Cap. XXI.

Job. 40 **A**mplius autē illud, quod adhuc dicere libet, prudentiæ Hester pariter & diuinæ prouidentiae laus est. Deniq; de diabolo dictū est ad beatū Iob: In oculis eius quasi hamo capiet eū, itē an extrahere poteris Leuiathan hamo: profecto per escam capietur, quod hamo extrahitur: esca ostēditur, ferrū subtegatur. Quod secundū hanc similitudinē diabolus, persequendo Christi humanitatem, ab eiusdē diuinitate fuerit comprehensus, notū & usitatum habemus, nimirū illius scilicet diaboli seruus & satelles erat Aman præcipuus, & in illo habitans ipse diabolus rem tanti sceleris machinabatur. Nonne igitur **Hester. 6** mirabile est, & cogitatu delectabile, q̄ in conuiuio captus est, dicente regina: Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Deniq; quasi hamo captus est in oculis suis, comprehensus est, qui conuiuādo super mensam inuenit pœnā. Manifeste & miro modo gessit diaboli figurā, contra Christi Mardocheus typū gessit. Sicut em̄ Aman in crucē suffixus est, quā

Mardo

Mardocheus parauerat, & Mardocheus super equum regium ascendit, quem honorem sibi Aman à rege parari putauerat. Ita diabolus in cruce damnatus & triumphauit, quam Christo parari fecit, & Christus uiuens sedet ad dexteram patris, cuius similitudinem diabolus sibi arrogare præsumpsit. Proinde gratanter dixerim, quia uerbum dei, uerbum deus uerbum nondum incarnatum, deus nondum homo factus, uictoriam suam non solum ibi præsignauit, uerumetiam ibi iam uicit, ibi iam prudentia eius percussit superbum, & ibi iam obstericant manu eius egressus est coluber tortuosus.

¶ Quanta fuerit in ea boni zeli fortitudo.

Caput XXII.

Quod per tres iam dictas uirtutes, temperantiam, iustitiam, atque prudentiam strenue, imo diuinitus fuerat prouisum, per fortitudinem confestim haud segniter est consummatum. Fortitudo in pectore humilis sceminae tanta extitit, quæ & in omnem gentem ipsius redundauit, ut suspenso Aman in patibulo, cum regis ira requieuisset, zelus reginae non quiesceret, sed si regi placet, inquit, detur potestas Iudæis, ut sicut hodie fecerunt, sic & cras faciant in Susis, & decem filij Aman suspendantur in patibulis. Dixerat autem ei rex: In urbe Susis interfecere Iudei quingentos uiros, & alios decem filios Aman. Quantum putas eos exercere eadem in uniuersis prouincijs? Quanta fortitudo zeli, dicentis, sicut fecerunt hodie, sic & cras faciant in Susis, & suspendentes in patibulis iam interfectos decem filios Aman. Si non fuisset propter deum uel propter iustitiam, uideretur crudelitas, nunc autem considerata causa, uindictam eiusmodi non solum excusat, uerumetiam iustificat, quia non fuerit furor crudelitatis, sed feruor fortitudinis, non motus sæuitiæ, sed motus iustitiæ, non iræ excessus, sed uitæ prospectus. Causam iam considerauimus, iam considerandam proposuimus, quia de gente illa sperabat mundi salus, nasciturus expectabatur Christus. Proinde dignum se faciebat spiritus sanctus, inspirando humilibus & teneris mentibus, ut pro tempore & re iustitia dura, duritia iusta uterentur, defendendo bonæ oliuæ radicem, bonæ radices oliuam, ut staret & permaneret, donec daret fructum suum, donec effunderet oleum, uerum generando Christum. Quod ubi factum est, responde, ait Petro, gladium in uaginam, quia uidelicet, cur uteretur gladio Petrus, causam iam non habebat necessariam. Cum igitur legimus, quia pro animabus suis steteret Iudæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis, in tantum, ut septuaginta quinque milia occisorum impleuerunt, & nullus de substantijs eorum quicquam cõtingeret tam dictam præ oculis habentes causam, dignum festiuitate factum arbitremur, quod uidelicet festum scripto edixit Mardocheus, fanciuit Esther, ut omni studio dies interfectionis illius solennis in posterum seruaretur, & reuertente semper anno solenni honore celebraretur.

¶ Quoties uerbum dei aliquod ex capitibus draconis uicerit, personæ, in qua uicerit, uictoriæ signa contulisse.

Caput XXIII.

Hic iam notandum de uerbo dei, quia de singulis capitibus draconis, dum uincit regalia uictoriæ signa, personis illis per quas uincit, imponit. Ioseph & Moyses, per quos uicit caput primum, caput Aegyptium, in curribus triumphauerunt, domini quoque ac principes facti sunt, illi dicente rege: Ecce constitui te super omnem terram Aegypti, anulum regium, stolamque byssinam, & torquem accipiens auream, sedesque super currum regium. Moyses autem Aegypto domita, mersoque Pharaone, decantans uictoriæ canticum, totiusque populi obtinens principatum. Helias, per quem iudicatum atque cõsum fuit caput secundum, sicut loco suo narratum est, postquam deiecit reges ad perniciem, & confregit potestatem ipsorum, postquam unxit reges ad potestatem, & prophetas fecit successores post se, receptus est in turbine ignis, in curru equorum igneorum. Daniel, & socij eius, per quos humiliatum fuit caput tertium, principes facti sunt, præcipue Daniel, quem rex Nabuchodonosor, cadens in faciem suam adorauit, & in sublime extulit, quem deinde Balthasar purpura uestiuit, & torquem auream collo circumdedit. Mardocheus & Esther, per quos caput quartum, appenso Aman in patibulo, & filijs eius, ut iam dictum est septuaginta quinque milibus strangulatum atque concisum est, qualibet uictoriæ titulis fuere glorificati. Hester regina regium in capite suo gestauit diadema. Mardocheus de palatio, & de conspectu regis egrediens, fulgebat uestibus regijs, hiacinthinis uidelicet & ærinis, coronam auream portans in capite, & amictus pallio serico atque purpureo. Qui caput quintum caput nequissimum percusserunt.

K Macha

Esther. 9

Dat. 26.

Caput primum.
Gene. 41

Secundum

Tertium

Quartum

Quintum

Septimum

Cruce & contu-
melia vincit
Christus.

Machabæi fratres post bella ingentia, crebrasque uictorias, purpura & stola sancta, fibulaque aurea regio more perornati sunt, & posterorum regnum & sacerdotium non parua gloria recuperatum obtinuerunt. Porro qui caput sextum uicit, septimumque uincet, quando Antichristum spiritu oris sui interficiet, Christus Iesus, non qualiscunque propugnator uerbi dei, sed ipsum uerbum dei, uerbum deus, homo factus, coronam aut purpuram in hoc mundo, non nisi irrisoriae accepit coronam spineam, chlamydemque coccineam, & in dextera manu arundinem pro sceptro impositam. Veruntamen quæ pro irrisione in hoc mundo data sunt ei, sic in seria conuertit, ut nunc appareat angelis & hominibus sanctis in gloria patris habens purpuram resurrectionis, coronam gloriæ, & honore, & æterni sceptrum imperij. De tribus ultimis capitibus mentio nunc tantum facta sit, ut simul de cunctis capitibus unum in presenti loco spectaculum habeatur, quod ad laudem spectat, uerbi dei. Quia quod pro illo laborauerunt, & regnum eius expectauerunt, singuli suis temporibus insignia uictoriæ regalia, presenti quoque seculo spectabilia post labores & angustias sustulerunt. Nunc ad ordinem reuertamur.

¶ Quid mysterij contineat, quod Aman in patibulo, quod Mardocheus parauerat, suspensus fuerit. Ca. XXIII.

Diabolus, non
dei filius in crucis
ligno iterij

Ingens spectaculum & tunc erat oculis intuendum, & nunc est mentibus memorandum, quod homo potens & superbus eatenus adorari solitus ante portas urbis in patibulo, quod Mardocheus præparauerat, suspensus est, & omnis cognatio eius, non nobis, ait rex, sed deo, ei reddente quod meruit. Hoc ipsum, ualde miratur & Iosephus, qui tamen totum mirari nesciuit, quia sacramentum Christi, cuius in typum illud gestum est, ignorauit. Unde, inquit, mihi contingit mirari nomen dei, & sapientiam, iustitiamque eius agnoscere, non solum quod malivolentiam Aman puniuit, sed & quod excogitata in alium tormenta, in eum conuertit, & ceteros hoc sentire permisit, quoniam qui in alium molestus fuerit, hæc in se primum parata cognoscit. Totum ut iam dictum est, mirari nesciuit. Nos autem sciamus, & miremur in laudem uerbi dei, quia futurum triumphum sui, quo redimendus erat mundus omnis, pulcherrimam similitudinem præmisit illic. Nam sicut iam supra dictum est, in ligno crucis non uerbum dei, uerbum deus interijt, sed diabolus, cuius similitudinem gessit Aman, iudicium damnationis accepit, & hoc extra portam ciuitatis ne uel à mysterio uacet, quod ante portas huius urbis, id est, Susis, ait idem rex, & Aman, & omnis cognatio eius pendet in patibulis. Hoc exinde plus habet miraculi, quod non per hominem prophetam suum, siue cognitorum sui nominis, sed per hominem gentilem deus rem tanti effecit sacramenti, tam profundi plenam mysterij.

Esther. 8

Mat. 12.
Lucæ. 11.

¶ Quid mysterij contineat quod domus Aman data sit Esther reginæ. Ca. XXV.
Sed & illud ad mysticam similitudinem non nihil attinet, quod suspensus Aman in patibulo: Die illo, ait scriptura, dedit rex Assuerus Esther reginæ domum Aman aduersarij ludæorum. Vtique dando Esther dedit Mardocheo. Nam subinde sic scriptum est: Esther autem constituit Mardocheum super domum suam. Quantum ergo pulchritudinis in hoc facto est, si illud recolas, quod in euangelio ueritas ait: significans diabolum de domo sua fore eiciendum. Cum, inquit, fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet, si autem fortior illo superueniens uicerit eum, uniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuit. Sic futurum erat, & sic factum est, quia diabolus tanquam fortis armatus in genere humano potestatem habens per peccatum sic obtinebat mundum, tanquam domum suam, siue atrium suum, sed uerbum incarnatum fortiore manu superueniens uicit illum, & atrium illius fecit suum. Pulchre igitur cum Esther Mardocheus euadens patibulum uiuus, suspensus Aman domum possedit. Quia sic futurum erat ut Christus, uerbum dei, cuius origo carnis per Esther & Mardocheum defensa est, in cruce damnato principe mortis, ipse cum ecclesia sua principatum teneret, presentis quoque seculi publica religione socialis secularis imperij & ecclesiastici sacerdotij festiuitate.

Paruus fons.

¶ Somnium Mardochei, in quo paruum fontem, in fluuium magnum, deinde in solem conuerti uidet, in Esther regina completum fuisse. Ca. XXVI.

Quis tandem non uideat effectum somnij uerum, sicut dictum est: Paruus fons, qui creuit in fluuium, & in lucem solemque conuersus est, & in aquas plurimas redundauit. Esther est, quam rex accepit uxorem, & uoluit esse reginam. Sed forte dicis, quod omnis ciuitas exultauit, & lætata est, quod ludæis noua lux oriri uisa est, & honor, gaudium & tripu-

& tripudium, q̄ apud om̄es populos, urbes, atq; provincias, quocūq; regis iussa ueniebant, mira exultatio, epulæ atq; cōiuiua, & festus dies, q̄ in quā, post tristitiæ noctem tantā habuerunt lætitiæ lucem parū est, ut iam cōpletū illic arbitremur, q̄ puus fons crescēs in fluuiū, cōuertit uisus est in solem. Concedēdū est, quia nullū gaudiū trāsitoriū, p̄ quātacūq; sui magnitudine meretur nūcupari sol, aut cōparari soli, cuius uidelicet solis lux siue forma nō mutatur ut luna, sed plena perseverat. Igitur neq; Iacob in somnio Ioseph, neque Hester in somnio Mardochei propter suā personā soli assimilata est, sed propter Christū solem iustitiæ unum & solum, tam ille q̄ hæc per solem signatus est. Ille quia iam Christū habebat in promissio-
ne, hæc idcirco, quia Christi genus unde nasceretur, reseruauit adiuuante sui corporis gratiosa pulchritudine, fideiq; & castæ mentis merito præeunte. Finis & causa finalis eorū quæ tunc facta sunt, Christus est, & idcirco ueraciter dicis, quia paruus fons in solem cōuersus est.

¶ Captiuitatem populi propter uerbum dei, multo q̄ gentium imperiosam libertatem, gloriosiore fuisse.

Caput .XXVII.

Comparetur nunc illa populi dei captiuitas cum libertate gentiū, sub quibus, uel inter quas populus ille captiuus erat. Quid nam gloriosius, qd̄ felicius extat, gentiū, um ne quæ sine deo erāt imperiosa libertas: an populi spem habētis in uerbo promissionis captiuitas? At uero ut certū respōdeas iudiciū, respice conscriptā ex historijs & annalibus felicitatem, imō infelicitatē gentiū & regū super eos dominatiū. Quō regnabāt: quō imperabāt? In sanguinibus regnabāt, in mortibus imperabāt, falsē uiuētes, & uere morientes, gloriā sitientes, & calamitatem bibētes. Nunquid em̄ illa quæ diximus capita draconis interea, dum cōtra mulierē in utero habentē stabāt & hiabāt, saltē sibimet parcebāt & inuicē mordendo semetipsa laniare cessabāt, imō suis moribus semetipsa multo magis cruciebāt? Nam cōtra mulierē quidē uno malignitatis spū male cōcordantia, rictū semper faciebāt, dentesq; collidebāt, sed contra semetipsa miro modo diuisa inuicē oderāt, & super inuicē saliebāt, terrāq; suo sanguine quasi copioso imbre cōpluebāt reges regū, amici amicorū, cognati cognatorū, filij patrū, patres filiorū, nec maternis uberibus filij parcētes, sanguinem uoraces hauriebant, irritati interdum solummodo fauoribus dissonis propter regnandi cupiditatē beluinā. Mater nōnunq̄ dum alteri filio plus fauere putatur, ab altero filio iugulatur & à filio pater obtruncatur. Milia centena, & plus q̄ milia centena diem bello cæsa, nimirum, diabolo pro ludo habētur. Non est præsentis ppositi, horribiles & diabolicas recitare gentiliū bello tragedias, qui uult, uel cui uacat, sunt historiæ multiplices, legat illas. Nostra hic intentio est, perhibere quod uerum est, captiuo dei populo gentes, uel reges gentium captiuātes illum, etiam secundū præsens seculum fuisse miserabiliores, quoniā istis respicientibus ad promissionis uerbum, omnia non solum in futuro, uerumetiam interdum in præsentī seculo cooperabantur in bonum, illis autem cum uerbo dei nihil habentibus, omnia cōoperabantur in malum.

¶ Superato p̄ uerbum dei Persarū & Medorū regno, Macedonum, quod in Daniele p̄ hircum caprarū significatur, successisse.

Ca. XXVIII

Tandē fieri oportebat, quod in uerbo dñi dispositū fuerat, sicut Daniel p̄uiderat, ut uidelicet, hircus caprarū ueniēs sup̄ faciem totius orbis terræ, & efferatus in arietem pcuteret eū, & cornua eius cōminueret, ita ut arietē de manibus eius nemo liberare posset. Hircus caq; regnū finit Macedonū, & cornu insigne qd̄ habebat inter oculos suos. Magn⁹ Alexāder extitit. Porro aries regnū erat Persarū & Medorū, Darius Arsami filius regnabat rex quartusdecimus, in quo cōpletū ē, q̄ significabatur p̄monstrāte p̄phetico spiritu. Cūq; misisset, ait, in terrā arietem, hircus cōculcauit eū, & nemo quibat liberare eū, uidelicet arietē, de manibus eius. De hoc mirabile & miserabile illud p̄pter p̄memoratā regū uel regnorū gentiū infelicē felicitatē non p̄terire libuit, q̄ grāde spectaculū factus est, & experimentū magnū q̄ sit instabilis status seculi, q̄ infida fidutiā mūdi. Tribus p̄lijs ab Alexādro uictus, à cognatis suis aureis cōpedibus & catenis, in grām uictoris uincitur & clauso uehiculo exportatus, multisq; uulneribus cōfossus adhuc spirās ab Alexātri militibus inuenit, & platus ad Alexādrū, felicius te, inq̄, hostē, quā cognatos p̄p̄inuosq; meos fortitus sum. Matri quippe & liberis meis, à te hoste data uita, mihi a cognatis erepta, quibus

Trāsitorium gaudiū soli cōparari nō meretur.

Regimē captiui populi dei

Alexander magnus.
Darius.
Danic. 8

& uitam dedi & regna. Hæc propter incertam & ludicram mundanæ felicitatis aleam commemorata sunt, quia regna mundi semper fallacia fuerunt & sunt, Verum autem est uerbum, quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.

¶ Quas ob causas regnum Macedonum in priore uisione per pardum, in posteriore per hircum fuerit signatum.

Caput XXIX.

Nunc illud quoque animaduertere libet (quonia ad intentionem presentis operis non nihil attinet) quod regnum Macedonum in anteriore uisione per pardum, in sequente signatur per hircum. Nunquid enim sine causa tam diuersa unius eiusdemque regni figura est præmonstrata? Nequaquam, sed ob res diuersas uisum species uaria est. Spiritus sanctus, spiritus propheticus sicut præsciuit res uenturas, ita regum uenturarum sciuit congrue præeuntes accommodare figuras. Futurum quippe erat ut regnum Macedonum & ferinam pardi ferocitatem & effœminatam hirci habens libidinem, sua uibraret cornua contra altissimum, suam obfirmaret sæuitiam contra uerum & uere firmum sæpe dictæ promissionis uerbum. Ex sacris recitandum est historiis, & postmodum recitabitur quam ferum, & quam fuerit libidinosum, ferocitate crudeli, & crudelitate feroci, sanctos altissimi coterendo, libidine insana, insania libidinosa populum & templum dei, contaminando, ferocissimum atque crudelissimum secundum pardi sæuitiam, libidinosum, & effœminatum, secundum hirci semper in libidinem proni petulantiam: astutum atque uersutum secundum pardi uarietatem: fluxum atque incotinuens secundum immoderatum sanguinis hirci ni calorem. Vicijs istis tam diuersis ferocitate atque libidine regnum illud Macedonum siue Græcorum contra uerbum promissionis laborauit, quod postmodum suo loco plene dicendum erit, & idcirco præcedente uisione per pardum, & subsequente per hircum illud præmonstrari dignum fuit.

Hester. 3.

¶ Quas ob causas regnum Persarum & Macedorum, in priore uisione per ursum, in posteriore per arietem fuerit significatum.

Ca. XXX.

Nihilominus & de regno Persarum atque Macedorum quæsitum dignum est cur in uisione anteriori per similitudinem ursi, & in subsequente per formam arietis sit signatum. Ad quod congrue respondere potest, quia causæ diuersæ, imò contrariæ regni illius fuere, erga dei populum, & circa repositum in populo illo sæpedictum promissionis uerbum. Causas illas tam longe diuersas dicere non dubitauerim, quæ diuersæ naturæ sunt horum animantium ursi & arietis, quorum alter raptus & cruore uiuit alter innocuum neque sanguinem sitit, neque raptus uiuit. Promptum est hoc discerni, si respicias regnum illud secundum Aman, quod crudele fuerit, secundum reges, quod clementer illi populo se impenderit. Aman quippe moribus ueraciter ursus, truci furore immanis rabie Iudæorum genus uniuersum ore aperto hinc deuorare uoluit. Reges autem, maxime Assuerus more arietis lanis suis, id est, opibus multis, quibus regnum illud abundauit, eundem populum fouit & ditauit, nullumque dentem malignitatis influxit, sicut aries dente neminem petit, imò uitam gentis illius multum lærificauit gratia reginæ Hester & Mardochæi. Sed forte dicat quis, ipsam personam regis Assueri per ursum in illa uisione oportere intelligi, quia scriptum est: Et sic dicebat ei, uidelicet urso: Surge, comede carnes plurimas. Et hoc signat illud dictum Assuero regi. Si tibi placet decerne de populo ut pereat. Ad hæc, inquam, non solum regis personam, sed totum regni corpus signauit ursus, nec soli regi dictum est, decerne ut populus pereat, sed toti regno mandatum est per omnes puincias, ad omnes satrapas, & iudices puinciarum, ut occiderent atque delerent omnem Iudæorum populum. Igitur secundum Aman quod dicitur, & secundum omnes qui Iudæis nocere uoluerunt, ursus ferocissimus. Secundum regem & omnes illos, qui malignitatis illius spiritum non habuerunt, quasi aries fuit regnum illud.

Danie. 7.
Hester. 3.

¶ Quare hircus unum tantum, aries autem duo cornua habere uisus sit.

Caput XXXI.

Si & illud quæras, cur idem hircus uisus est, unum tantummodo habens cornua inter oculos suos, aries autem cornua duo, facilis patet responsio, quia corpora quidem animantium singula regna signant, reges autem eorundem regnorum intelliguntur per cornua. Constat autem quia regni Macedonum rex unus Alexander extitit, & uictor Dario, sicut iam dictum est, solus suo tempore regnum tenuit. Regnum autem Persarum & Macedorum non rex unus extulerat capita Babyloniam, sed duo Babyloniam uictores, & duo fuere reges eodem tempore unius imperii consortes, uidelicet Cyrus

Cyrus & Darius Medus auunculus eius, Astiagis filius. Bene igitur hirci quidē unum, arietis autē duo cornua uisa sunt, quia uidelicet rex unus regnū Macedonū, duo autē reges Persarū & Mædorum roborauerunt imperiū. Cyrus tēpore uel ætate iunior q̄ Darius, uictorijs & potentia plus creuit, nec non & opibus & Dario maior est effectus. Hoc pulchre uiso memorata innuit, dum præmissio. Et ecce aries unus stabat ante paludē, habens cornua excelsa, subiungitur: & nunc excelsus altero atq; succrescens. Hoc est, Cyrus Dario ualentior, & uictorijs magis q̄ ille proficiens.

Daniel. 8.

¶ Magnam uictoriam uerbi dei partem in hoc esse, quod sicut regna mutanda prædixerit, ita & mutauerit.

Caput XXXII.

AD summū, nonne in ipsis regnorum mutationibus pulchra pars elucet eiusdē uictoriæ uerbi dei, quā laudare suscepimus? Siquidē uerū dicere, & falli non posse, id sine dubio uincere est. Et huiusmodi uictoria maxime ad uerbū dei pertinet. Dicebatur autē deus hæc, anteq̄ fierent, & de futuris fiebat uerbū dñi ad homines, ita ut dum fierent, sine dubio constare posset hominibus, quod nō casu euenirent, sed ordinatē p uidentia dei rationabiliter pcederent, & per iustū iudiciū disposita contingerent. Vnde qui dam ipsorum prophetarū cum præmisisset, dicens: Si erit malū in ciuitate quod dñs non fecit: continuo subiunxit: Quia non faciet dñs deus uerbū, nisi reuelauerit dominus secretum suū ad seruos suos prophetas. Exempli gratia, ut de regnis istis mutadis, & contra seinuicem pugnantibus non fecit dominus quicquā nisi prius reuelaret secretum suum. Primū sub imaginibus bestiarū, leonæ, ursi, pardi, & quartæ terribilis, quæ sine noīe describitur, & deinde sub similitudinibus arietis & hirci, quas nouissime sermo cōmemorauit. Cum igitur prius in uerbo domini prophetis reuelatur secretum, & tunc demū sicut reuelata uel prædicta sunt, ita omnia fiunt, simul & uerbū dei palmā obtinet ueritatis, & opinio confutatur illorum, qui putāt hunc mundū casualiter agi, nec regi prouidentia dei. Contra quos ait per Hieremiā prophetam ipsum uerbū domini. Quis est iste qui dixit, ut fieret domino non iubente, ex ore altissimi non egredientur nec bona nec mala? Recte nimis indignatur contra eiusmodi, quia nihil fit, nisi domino iubente. Nihil sine causa sub sole. Non agitur mundus absq; dei prouidentia sed ex ore eius egredientur bona & mala. Mala, dum mundus propter sua merita iusto iudicio affligitur. Bona, dum prosperitate aliqua consolationē inuenit & lætificatur. Merito nescitur, qualiter sentit, iuste reprobatur, qui contraria sapit, diciturq; de illo: Quis est iste? quod idem est, ac si dicat deus: Nescio quis sit iste, nolo scire quis sit iste. Discedat à me, non noui istum, nolo nosse istum.

Amos. 3.

LIBRI OCTAUI FINIS.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI:
LIBER NONVS.

¶ Præfatio ad Chunonem, qua conqueritur se frigidum atq; negligentem, orationibusq; iuuari postulat.

Caput .I.

Vinti capitis contra uerbum uel propositum dei prælia meditantī animo, iam dudum causa subest, cur illius reminiscatur dicti in Iob: Ab Aquilone aurum ueniet, & ad deum formidolosa laudatio. Tibi Chuno amantissime pater causa hæc intimanda est. Ex quo laudationem domini, quam loquebatur os meum, coepisti amplecti quasi aurum, fateor, sensi magis q̄ eatenus senseram me esse ad aquilonem, id est, non habere me sicut oportuisset seruidam diuini amoris uirtutem uiuidam, & ardentem de propria salute sollicitudinem. Fateor tibi me inuenisse experimentum, etiam illius dicti: Posuerunt me custodem in uineis, uineam meam non custodiui.

Job. 37.

K s Nunc

Nūc maxime dum singula draconis capita psequor, & singulorum culpas sceleraq; sanguinea describere gestio, uidetur mihi, quod contra me uersus in iram suam exagitet furorem, & de me quasi accusatore suo, desideratam quærat ultionem. Ita tentationum niuib; & grā dine curar; me operit, & negligentia gelu cōstringit, ut cum scripta mea in ore tuo libenter legas, & sic amplectaris uelut aurum laudationis, etiam ueraciter dicere poteris. Aurum hoc ab Aquilone uenit. Restat igitur, & mihi expedit, ut laudatio hæc mihi formidolosa sit, id est hoc ipsum formidem quod scriptito laudationē domini, præsumptioni & uanæ gloriæ reputetur, non mercedi. Quia studiū qđ erat sanctorū, non sanctus impudenter arripui. Tuis & omnium te diligentium oratōibus opto iuuari, ne remaneam in terra Aquilonis, unde aurum uenit, sed cum ipso auro in regionem proficisci merear Austri clarissimi, sole meridiano fulgentis.

¶ Responso iucunda, Chunoni facta, qui rogarat, ut præfationem secundi libri Machabæorum explicatam huic operi insereret. Ca. II.

DE isto capite quinto, & de his q; reperculserunt illud, scilicet Machabæis fratribus occasio ueniēs sese obtulit, ut diceret ad me: Scribe mihi librum, de uictoria uerbi dei: (sicut in prologo cōmemorauī) quem huic operi tecum loquēdo præscripsi. Nunc adhuc insistis, rogatās, imō p uim dilectōis imperitās, ut plogum secūdi libri Machabæorū longū, & ut dicis tu, mihiq; uidetur, pene difficilem. Aliquatenus studium adhibēdo explicem, quasi ego cūctam possim aut debitor sim tuā exactionem p̄soluere. Dicis etiam ludibundus, quod iam dudū hoc ip̄m somniaueris, & somniādo mihi supplicaueris pariter ac iusseris, quatenus hāc partem, scilicet elucidationem prologi, huic insererem & aptarem cōuenienter operi, & quod primū recusasse fortiter, & deinde spopōdisse obtemperanter uisus fuerim. Et ego tibi audeo dicere, sollicitus tamē ne cuiuspiam risoris oculus hoc uideat, & nō beneuole hoc accipiat: quia uidebar mihi quōdam luctam cum diabolo diutiusnam habere, tandemq; dicere illi despiciēti me. Cum placuerit altissimo, ponat sedem suam in me, & loquetur iudicia sup te, Si non uanum fuit quod uidebatur, & si nunc re adimpletur. Dum singula draconis capita studioso sermone p̄culimus, adiuuabit ip̄m uerbum, ut tuum quoq; somnium me obtemperante prosperetur.

¶ Quintum caput draconis fuisse regnum Græcorū. Ca. III.

QUid primum de isto capite dicēdum est, iam cōtinuo gestiebat animus aggredi, Corniculum illud unum de multis cornibus hirci, p quem regnū Græcorū signabatur, ut iam p̄libatum est in fine libri præcedentis, quod uidelicet corniculū magnificatum est usq; ad fortitudinē cœli, & deiecit de fortitudine, & de stellis, & robur datū est illi contra iuge sacrificiū ppter peccata, & deiecit locū sanctificatōis, uidelicet Antiochus, q; appellatus Epiphanes, id est, nobilis, sub quo septē Machabæi fratres paruuli cū matre passi sunt. Iam in rem istā properus sermo tendebat, quæ nimis pars magna est p̄lii, quo p̄liatus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui uocatur diabolus, & satanas cōtra sēpēdictū beatæ mulieris conceptū, id est, contra susceptum in fide antiquæ ecclesiæ ex tpe Abrahæ uerbum promissionis, sed mentē adhuc superius tenet illa uox ad Daniele angeli dicentis: Daniel uir desideriorū, intellige uerba quæ ego loquor ad te, & noli metuere, quia ex die primo quo posuisti cor tuum ad affligendum te in conspectu dei tui, exaudita sunt uerba tua, & ego ueni propter sermones tuos, princeps autem regni Persarum restitit mihi uiginti & uno diebus. Et ecce Michael unus de principibus primus uenit in adiutorium meum, & ego remansi ibi iuxta regem Persarum. Et rursum ait: Nunquid scis quare uenerim ad te, & nūc reuertar ut præliar aduersus principem Persarum? Cum enim egrededer, apparuit princeps Græcorum ueniens, & nemo est adiutor meus in oibus his, nisi Michael princeps uester. Vox, inquā, eiusmodi mentem audientem, tanq; tuba uehemens, ad se conuertit, & miraculo suo commonefacit, non p̄terire nos, quod non solum homines, uerū etiā angelicæ fortitudines motæ fuerint, & principes fuerint in prælio, quod declamare suscepimus, scribentes hoc opus de uictoria uerbi dei.

¶ Principes Persarum & Græcorum malos angelos debere intelligi, resistentes principibus bonis, id est, angelis. Caput III.

Principes

P Rincipes istos Persarum & Græcorum, quales sint, unus de doctoribus eximijs beatus Hieronymus breuiter innuit: Isti sunt, inquit, principes, de quibus & Paulus apostolus loquitur: Sapientiam loquimur inter perfectos, quam nullus principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Profecto & huiusmodi autoritas deesset, prudens tamen auditor, principes malos, angelos malos intelligere non dubitaret, contra quos bonis principibus preliandum erat, qui contradicunt precibus sanctorum hominum, & legationi sanctorum angelorum. Siquidem mundi princeps diabolus à domino diuersus est, & mundus, ait apostolica ueritas, in maligno positus est. Cum de toto constet, de partibus quis dubitet? Si totius mundi princeps diabolus, nonne consequenter partium mundi, scilicet Persarum atque Græcorum principes, malæ potestates, maiori principi diabolo subministrantes, recte intelliguntur? Non enim Persæ & Græci dei cultores erant, sed potius creaturæ quam creatori seruiebant, non deum, sed pro deo dæmonia colebant. Persæ solem, quem & Appollinem dicebant, Græci sub nomine uel obtentu sapientiæ suæ Mineruam, aliæque gentes alia dæmonum portenta, gens unaquæque suum præ cæteris singulariter, omnis autem uniuersaliter sub nomine Iouis principem dæmonum, principem mundi diabolum colebant. Et eiusmodi principibus, tam malis spiritibus, coram simulachris suis sese prosternebant, utique quorum dii fuerunt, multo magis principes recte dicti sunt eorum.

¶ Principem populi dei Michaellem esse, bonos principes omnes inter se cōsentire, malos uero neque cum bonis, neque inter se cōuenire. Cap. V.

P ORRO Danielis & totius populi deum uerum colentis, princeps erat Michael, princeps sanctus, angelus bonus, archangelus magnus. Nam idem angelus dicit: Et nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps uester. Et rursum ait: In tempore autem illo cōsurgit Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui. Sub tam diuersis, imò contrariis principibus positi homines & reges gentium, in diuersum atque contrarium tendebant, & principes eorum mali, principes malorum, bonis principibus bonorum & deum colentium sine dubio resistebant. Quoniam hic loquitur unus de bonis principibus: Princeps regni Persarum restitit mihi uiginti & uno diebus. Et boni quidem principes semper sibi cōsentiunt, mali autem & semper bonis, quoad possunt resistunt, & sibi met semper dissentiunt, & semper inter eos iurgia sunt, quia superbi sunt, similiter qui sub ipsis sunt homines mali, semper à bonis dissentiunt, & nihilominus contra semetipsos diuisi sunt, regnum aduersus regnum, ciuitas contra ciuitatem, domus contra domum, uir in uirum, & quauis aliqui sint interdum cōsanguinitate iuncti, attamen nulla fides regni societas, omnisque potestas impatiens cōsortis erit.

¶ Quale prælium sit inter bonos & malos principes.
Cap. VI.

V NDE autem principibus malis contra principes bonos uis ulla præliandi? Vnde uirtus resistendi? Vnde facultas contradicendi? Ex causis, ex hominum siue populorum peccatis. Præliatur quippe in campo iustitiæ, cōflictu iudicij. Mali pugnant accusando, boni pugnant defendendo, iudice deo. In quantum magna & uera accusatio, in tantum tarda & inualida est defensio. Exempli gratia: Magna & uera fuit accusatoris accusatio, contra decem tribus Israel, quæ appellabatur Samaria, diuisa à domo Dauid, & à tribu Iuda. Magna, inquam, accusatio principis Assyriorum, quicumque fuerit ille angelus malus, quod nunquam recessissent à peccatis Ieroboam, qui peccare fecit Israel, & incorrigibiles fuerunt, toties audito per prophetas uerbo domini, factis apud se per Heliam & Helisæum tot signis, tot prodigijs. Et magna quidem, sed non tam magna erat accusatio principis Persarum contra Iudæos, qui captiui tenebantur sub rege Persarum, quia peccauit quidem & tribus Iuda in Hierusalem, sicut decem tribus in Samaria, sed non tam pertinaciter. Nam aliqui ex regibus Iuda pœnitentiam egerunt, uel Manasses, alii etiam iusti fuerunt, & populum correxerunt, ut Ezechias & Iosias. De regibus autem decem tribuum nullus, ut iam dictum est, recessit à peccatis Ieroboam. Magna igitur accusatio principis Assyriorum, & tam magna, ut nullus eos defendere potuerit, quin iuste tenendi essent perpetua captiuitate captiui. Accusatio autem principis Persarum magna quidem, sed non tam magna fuit, ut deberet esse sub rege Persarum insolubilis Iudæorum captiuitas, quia non fuerat eorum uel regum ipsorum

Principibus malis versus bonos, unde vis præliandi.

insolubilis culpa, id est, sine regum aliquorum & populi publica uel communi poenitentia. Proinde restitit quidem mihi, inquit princeps regni Persarum, subauditur, sed nō usq; quaq; resistere mihi poterit, quia uidelicet causa nostra modusq; peccati & principi nostro Michaeli, qui solus adiutor meus est in omnibus his, locum facit iuste defendēdi, q̄ non debeatis perpetua captiuitate teneri, quia non in perpetuum à domino recessistis, imò poenitentiae satisfactionem nonnunq̄ obtulistis, & nunc offertis.

¶ Quomodo princeps Persarum restitit, XXI. diebus. Cap. VII.

Danie. 10

QUæ porro est ratio numeri huius? Princeps Persarum restitit mihi uiginti & uno diebus. Videlicet quia tot diebus expectatum & desideratum fuerat à Daniele responsum diuinum, tanto desiderio, ut propter ibidem dici meruerit uir desideriorum. Tot inquam diebus expectatum fuerat responsum: Nam in diebus illis ego Daniel, inquit, iugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem nō comedi, & caro & uinum non introierunt in os meum, sed neq; ungento unctus sum, donec complerentur trium hebdomadarum dies. Trium hebdomadarum dies, uiginti sunt & unus.

Danie. 10

diu. g. solatiores et p. s. a. f. 10. an. p. l. o. z. f. aliq. Betardant. licet merent. gaudere f.

Itaq; tanquam de mora Daniel conquereretur, & tarditatis argueret angelum, ultroneam præfert excusationem, cur nō uenerit à prima die luctus & ieiunij. Ex die primo, inquit, quoposuisti cor tuum ad affligendum te in conspectu dei tui, exaudita sunt uerba tua, subauditur, pro tua persona, quia coram deo iustitia inuenta est in te, nō tamen die primo ueni propter sermones tuos, & ista causa fuit tarditatis, quia princeps regni Persarum restitit mihi, uidelicet contradicens, & asserens iniustam esse captiuitatis solutionem, & sic illo resistēte, teq; in oratione & afflictione perseuerāte transierunt uiginti & unus dies, & nūc ueni tandē docere quæ uentura sunt secundum iudicis dei misericordiam & ueritatem, sic incipiens multa & admirabilia, tanquam historiam recitans, de futuris denunciat Danieli, quorum hic finis est: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiā erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

Danie. 12

¶ Quomodo nobis oratibus mali spiritus prælietur cū bonis. Cap. VIII.

TERRIBILE atq; lamentabile hinc nobis datur documentum, ut sciamus causam esse apud dei iudicium, quotiens in aliqua tribulatione, seu publica, seu priuata, non cito exaudimur clamantes ad dominum. Scire nanq; debemus sanctos angelos inter deum & dei seruos administratores esse, nosq; in conspectu eorum psallere & orare, semperq; illos paratos esse ad offerendas deo orationes ecclesiæ. Scire etiam debemus angelos ecōtra malos uenire, & contradicere illis, atq; resistere, & cum sint iniusti, nostræ cōtra nos declamare causas iniustitiæ, quod uidelicet exaudiri non debeamus, eo quod neque plena fide oremus, neq; propositas nobis exauditionis conditiones obseruemus, quæ sunt eiusmodi: Solue cogitationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, & omne opus disrumpe: Frange esurienti panem tuum, & egenos uagosq; induc in domum tuam. Cum uideris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc inuocabis, & dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Ecce assum. Cum igitur inuocamus, & dominus nō exaudit: dum clamamus, & non dicet: Ecce assum: scire debemus sanctis angelis inuocationes atq; clamores nostros deo offerentibus resistere & contradicere malos angelos, habentes in manibus accusationem, iacula quæ sunt peccata nostra, non redempta iam dictis misericordiæ operibus, quæ dominus in conditione posuit, si iuste exaudiri desideramus. Sed iam cœpta prosequamur.

¶ Quomodo sit intelligendū quod dictū est: Ecce Michael unus de principib; primus uenit in adiutoriū meū, & ego remāsi ibi iuxta regē Persarū. Cap. IX.

Danie. 10

ECCE, inquit, Michael unus de principibus primis uenit in adiutorium meum, & ego remansi ibi iuxta regem Persarum. Ac deinceps: Et nunc reuertar, ut præliar aduersus principem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum ueniens. Notanda est hæc litera, quia remansi dicit, non iuxta principem Persarum sed iuxta regem Persarum. Rex nanq; Persarum homo erat Darius uel Cyrus, cum quo uel iuxta quē, quod melius dicitur, bonum angelum remanere oportebat, quia captiuorum causa hoc exigebat, Princeps autem Persarū angelus malus erat, iuxta quem nō remanere, sed aduersus

aduersus quē praeliari bonum angelū decebat. Quid commodi, quid boni fructus inde pro uenerit, ex eo q̄ iuxta regem Persarū bonus iste angelus remansit, & aduersus principē Persarum praeliatus est, non opus est quærere, quia notū & iam superius tractatum est, qualiter rex Persarum instinctu dei Iudæorum captiuitatem soluit, & de reedificando magni dei tēplo decretum edixit, & deinde qualiter alius rex Persarum Assuerus retentus fuit, ne pessimum Amā Agagite hostis Iudæorū consiliū perficeret, imò maliciæ eius machinatiōes in caput eius retorqueret. Vnde hæc tam feliciter euenerunt, nisi quia bonus iste angelus remansit iuxta regem Persarum, uidelicet administrans consiliū bonum. Spiritus em̄, inquit apostolus, administratorij sunt, & quia praeliatus est aduersus sibi resistentem angelum malum, principem Persarum offerendo deo orationes, & defendendo causam captiuorum. Magna sunt hæc & digna, ut pro illorum effectu sancti principes cœlorū, praeliarentur, si memoriter teneas, quod iam sepe diximus, quia reseruatō gentis illius, preparatio erat aduentus Christi Iesu, ut esset, unde illo nascente uerbum promissionis impleteretur. Vnde gaudere & lætari habebant, non solum iste praeliator angelus, & Michael adiutor eius, sed & omnes angeli, archangeli, throni, dominationes, principatus, potestates, uirtutes, cherubim, atq̄ seraphim, cum omnibus hominibus bonæ uoluntatis.

¶ Quomodo sit intelligendum, q̄ ait: Cum em̄ egrederer, apparuit princeps Græcorum ueniens. Cap. X.

Sed ecce aliud malum: Cū em̄, inquit, egrederer, apparuit princeps Græcorū ueniens subauditur ad obtinendū uel acquirēdum Macedonibus imperiū, sub quo uidelicet imperio, filij populi tui multa passuri sunt. Iam tūc apparebat, iam tūc ueniebat regnū Græcorū, agitante populos Græciæ isto, quē dicit principē Græcorū. Nec mirum si iam uidebat angelus bonus in conspectu dei stans, & ab ipso egrediens, & ad ipsum regrediens, nō inquam mirū, si iam uidebat uenire incipientem eiusmodi principē, quia uidelicet iam tunc magna Græci facere incipiebant. Promptum est uolenti ex historijs recollere, quāta postmodū Græci, maximeq̄ Athenienses & fecerūt & passi sunt q̄ præcipui uel primi Græcorū in rebus bellicis extiterunt, quippe quorū opera, inquit Pompeius Trogus, effectu maiora q̄ dicto fuere, quæ nō modo ultra spem gerēdi, uerū etiam ultra gesti fidem peracta sunt. Sub iisdem tēporibus quando Danieli uisiones istæ reuelabātur, ipsum Dariū à Cyro, tertium regem Persarū, cuius tempore hæc Danieli angelus in uisione locutus est, Athenienses uicerunt. Cognito nāq̄ Darius, q̄ Athenienses hostibus contra se auxiliū tulissent, omnē impetū belli in eos conuertit. Cuius aduentu audito: Athenienses auxiliū à Lacedæmonijs petiuerūt, & magna cū alacritate animorū hostibus obuiani uenerunt. Pugnatū est tāta uirtute, ut hinc uiros, inde pecudes putares, ducēta milia Persæ eo prælio siue naufragio amittere. Claret itaq̄ quomodo dictū sit: Cum em̄ egrederer, apparuit princeps Græcorum ueniens, quia iam tunc Persæ à Græcis uinci incipiebant, & deinde Dario decedente, cū filius eius Zerxes habēs milia septingenta Græciam intrasset, ut nō immerito proditū sit, flumina ab exercitu eius siccata, Græciamq̄ omnē uix capere eius exercitū potuisse, duobus prælijs terrestribus, & tertio nauali prælio, in quo decies centū milium numero naues habuisse dicuntur, uicti sunt & introitus regis eorū in Græciam q̄ terribilis, tam turpis ac fœdus discessus fuit. Mirū dictū, & ueteres recensentibus historias perspicuū est, q̄ crudeliter mali illi principes, angeli truces per eadem tēpora luserunt in sanguine humano, nūc Græcis Græcos, nunc itidem Græcis cadentibus & occidentibus Persas impacabili furore, ita ut nō ignores, cur dictum sit. Mundum in maligno positum fuisse uel esse, cuius uidelicet maligni diaboli principes suffraganei erant, illi iam dicti, q̄ quoniam principabantur illis nō poterat pax esse impijs.

¶ Quomodo regnū Græcorum originem cœperit. Cap. XI.

Dixisse nos arbitramur de principe Græcorū, qualiter uenire cœperit, iam dicendū est, qualiter peruenit, qualiter regnum Græcorum siue Macedonum (qui profecto Græci sunt) auctum imperiū cū cæteris gentibus Iudæā quoq̄ tenuerit & per quē illa facta sint, quæ faciēda superior uisio demonstrauit in cornu modico quod subortū est ex quatuor cornib⁹ hirci supra memorati. Post annos imperij Persici plus minus

Daniel. 10

Ibidem

Principes

Græcorum regni origo.

minus ducētos uiginti, Alexander Macedo decedēti Philippo in regnum successit, eodem (ut putabatur) Philippo genitus, uirtute & diuitijs patre maior. Porro si uerum memorant, qui de illo scripserūt, ueraciter illum adduxit in regnū, & cum peruenit iam dictus ille malus princeps Græcorū, permittēte deo, cuius permissio semper iusta est, licet malignorum principum uolūtas siue intentio semper sit iniusta. Ferunt nāq; gestorum eius scriptores, Nectanebum quēdam maleficum per maleficia transfiguratum, incornuti Iouis dæmonium, quē dicunt Hammonē, Olimpiadis uxoris Philippi inisse cōcubitum, atq; exinde Alexandrum hunc fuisse generatum. Ferūt & hoc aliī, quia qua nocte eum mater Olimpias concepit, uisita est per quietem cum ingenti serpēte uolutari. Vtraq; hæc dicta scriptorum satis sibi consentiunt, nisi quod ab altero plus, & ab altero minus est dictum, & utrosq; libēter audimus, quod hoc uel illud dicere, est testificari quod illic nō defuerit malignorum cooperatio spirituum ubi conceptus est talis uir, talis futurus prædo terrarū, & (ut ait quidē insignis author) nō utile mūdo æditus exemplū tot gētes esse sub uno posse uiro.

¶ Regē Alexandrū se Hammonis filiū uideri uoluisse, idq; per hircū caprarū, qui terrā nō tangebāt, Danieli significatū fuisse. Cap. XII.

Aristoteles
omniū philosophorum
doctrinissimus.

Propter felicitatē prædæ suæ, qua prædatus est mūdum, & propter inuictam fortitudinē celeritatemq; uictoriae præsignatus est per cornu insigne, quod habebat (inquit Daniel) hircus inter oculos suos. Puer nāq; acerrimus literarū studijs eruditus fuisse dicitur, & deinde per quinquēniū creuisse sub Aristotele omniū philosophorum nobilissimo doctore, adeptus imperiū, regē se terrarū omniū ac mūdi appellari iussit. Tantæ superbiae fuit, ut de se plus q̄ de homine iuberet cēseri, & idipsum maternū suæ conceptionis opprobriū, quod iam ante nullis auditū fuerat, uertit in gloriā sibi. Deniq; ut aiūt idem scriptores: Philippus ultimo prope uitæ suæ tempore filiū suū nō esse palam prædicauerat, qua ex causa Olimpiadem uelut stupri cōpertam repudiauerat. Siquidē ipsa Olimpias Philippo cōfessa fuerat, se Alexandrū, nō ex eo, sed à serpēte (ut iam dictū est) ingētis magnitudinis cōcepisse, quod nō erat aliud, nisi adulteriū Nectanebi per maleficia transfigurati, seq; Hammonē esse, dicētis: Igitur Alexander, cū ad Iouem Hammonē pergeret, responsa petiturus de euentu futuro, & origine sua, cupiēs originem diuinitatis acquirere, simul & matrē infamia liberare, per præmissos subordinat, quid ab antistite templi sibi respōderi uellet. Ingredientem templū statim antistes, sicut fuerat subordinatū, salutat ut Hammonis filium, ille lætus quasi dei adoptione hoc se patre cēseri iubet: Rogat deinde, an omnes interfectores patrē sui sit ultus. Fuerat nāq; Philippus ī spectaculis à quodā nobili iuuenemine suspecto obtrūcatus. Respōdetur, patrē eius nec interfici posse, nec mori, regis Philippi penē peractā ultionem. Comitibusq; eius hoc fuit respōsum, ut Alexandrū pro deo, nō pro rege colerēt. Ob tām cordis eius supbiam reor sic uisum, & sic dictū, quia hircus caprarum ueniebat ab occidēte sup faciem totius terræ, & nō tāgebāt terrā: Vt sit sensus, quia generationē suam nō terrā, sed diuinā cēseri uoluit. Nam & moriēs ad postremū in templo Hammonis, utpote patris sui dei, corpus suum cōdi iussit.

Philippi inter
fectos Pausanias.

¶ Quomodo Alexander Hierosolymam uenerit, & principem sacerdotum uestibus sacris indutum ueneratus sit. Cap. XIII.

Generatio p̄n
cipū sacerdotū.

Necdum causam commemorat, ut hircus ille, scilicet regnum Græcorum, Iudam & Hierusalem, templumq; nuper de ruina & igne Caldæorum resuscitatum, de uastaret, neq; cornu illud insigne ad hoc fuerat deputatum, ut faceret quod faciendū erat p aliud cornu eiusdē hirci, iuxta uisiōis supra memoratæ mysteriū. Sciendum q̄ppe, quia non nisi ob causas manifestas, non nisi ob scelera grandia contigit, ut uel Nabuchodonosor locum illum prius, uel Antiochus desertum redderet posterius. Causas præcedentis, id est Babylonicæ tempestatis suo loco diximus, causas sequentes postmodum dicemus. Igitur intendebat quidem diabolus contra deum, contra promissionis dei uerbum uibrare illud hirci cornu magnum, sed permissus non est, imò manifesta dei uirtute locus ille defensus est. Cum em̄ idem Alexander Hierosolymā adueniret, Phœnices (ait Iosephus) & Chaldæi secum reputabant, quia quicquid potuisset furor imperialis in ciuitatem, & ipse committeret, & ipsos committere pmitteret, & principē sacerdotū sum-

mis

mis afficeret contumelijs. At idem princeps sacerdotū, nomine Iaddi, diuina uisione premotus fuerat, ut consideret, fertisq; ciuitatē ornaret, portasq; protinus aperiret. Et alij quidem cum ueste alba, ipse autē & reliqui sacerdotes cū legitimis stolis occurrerent, sperantes, nihil fœuum pati deo providente. Hoc facto uenit ē diuerso quam putabant iam dicti Phœnices & Chaldæi. Nam Alexander uidens multitudinem uestibus albis indutā, antistites uero cum byssinis stolis, & principem sacerdotū cum tunica hyacinthina & aurea stola, super caput habentē cydarim & laminā auream, in qua scriptū erat dei nomen, adiit solus, & nomen adorauit, & principem sacerdotū primus ueneratus est. Super hoc Syriæ regibus & reliquis stupentibus, corruptamq; regis mentē putantibus, cū unus ex omnibus interrogasset eū, dicens: Cur eum omnibus adorantibus, ipse adorasset principem sacerdotum gentis Iudææ. Non hunc, inquit ille, adorauit, sed deū, cuius principatu sacerdotij functus est, nā per somnium in huiusmodi eum habitu conplexi. Præclara uictoriæ pars, uictoriæ nominis uel uerbi dei, taliter ob adimplendā ueritatē promissionis, illam gentē reseruantis atq; defendentis, ut regnorum capita sibi humiliaret, dū & Babylonis caput Nabuchodonosor prophetam eius procidens adorat, & Macedonum diadema magnus Alexander in sacerdotis ornatu nomen dei nihilominus adorat, & eorū Mœdius tempore potentissimus Persarū Mœdorūq; rex mysteriorū uictoriosę passionis eius, sicut suo loco dictū ē, appenso Aman in patibulo, licet ignorans concelebrat.

¶ Quomodo illud cornu fractum sit, id est, quomodo Alexander magnus uita decesserit. Cap. XIII.

Quomodo tandem cornu illud fractum est? Hircus em̃ caprarum, ait scriptura, factus est magnus nimis, cumq; creuisset, factum est cornu magnum. Quomodo fractū est? quomodo mortuus est, qui æstimabatur, & æstimari uolebat immortalis magnus Alexander? Venerat Babyloniam, & ibi per insidias ueneni accipit poculum, cuius ueneni tanta uis fuisse dicitur, ut non ære, non ferro, non testa contineatur, nec aliter ferri, nisi in ungula equi potuerit. Accepto poculo, media portione, repente uelut telo confixus, ingemuit, elatusq; conuiuio semianimis ita amare cruciatus est, ut ferum in remedia posceret, tactumq; hominum uelut uulnera indolesceret. Sexta die discessit Alexander, mensem unū & annos tres & triginta natus, cuius temporis tam breuissimi nūc idcirco meminerimus, ut recogites, qualis uel quanta esse possit causa huius iuuentuli in iudicio antiqui dierum super thronum sedentis, & iudicantis de bestijs illis, quarum tertia bestia fuit hic pardus, id est, per pardum signatus, fœuus atq; superbus. Quale em̃ est, cum comēplatione illius antiqui, uidere iuuenem temporis tantilli rapientem regnū, quod idem aut quous disponere debuit, scq; appellari iubentem terrarū omnium regem ac totius mundi. Nimirum tale est, imò longe ridiculosius est, q̃ si locusta subiliat, & pro breui saltu gigantem se haberi uelit, tam magnū ut cœlū contingat. Iam dudū de isto & de cæteris irreuerentibus, & in republica eiusdē antiqui dierū rapinam regnorū facientibus dictū fuerat. Perijt memoria eorū cum souitu, & dominus in æternū permanet, qui & permanens dicit: Consiliū meum stabit, & uoluntas mea fiet, subauditur, ut ille solus uincat, solus regnet atq; imperet, qui antiquus à me præelectus est, quia uerū & maternū est antiquitatis meæ iudicium, ut solus ille rex sit omniū, per quē solū omnia facta sunt.

Dante. 8

Aqua Syriæ
gis tollitur
Alexand.Dominus est
regnum.

¶ Fractio cornu, alia quatuor succreuisse, ideoq; draconē, cū septem tantum capita habeat, decem tamen diademata gestare Cap. XV.

Fractio cornu hirci magno, orta sunt, inquit, cornua quatuor super illud per quatuor uentos cœli. Id est mortuo Alexandro magno, diuisum est regnū eius in partes quatuor, & laceratum est etiam in externos, exceptis his quatuor regnis, Macedonia, Asia, Syria, & Aegypti. In Aegypto em̃ primus regnauit Ptholomæus Lagus filius, id est ad meridiē. In Macedonia Philippus, qui & Arideus frater Alexandri, id est, ad occidentem. In Syria & Babylone Seleucus, qui & Nicanor, id est ad orientem. In Asia & Ponto Antigonius, id est ad septentrionem. Hoc secundum plagas totius orbis. Cæterum quæ in Iudæa est ad aquilonem Syriam, & ad meridiē Aegyptū habet. Hic iā illud occasio suggerit, quod in Apocalypsi draco siue bestia hæc, cuius cōtra uerbū dei prælia præsentis operis

Apo. 12 operis intentio recēfenda suscepit, capita quidē septē, & in capitibus suis septē diademata, decē uero scribitur habere cornua. Nam ecce, inqt, draco magnus, rufus, habēs capita septē & cornua decē, & in capitib⁹ suis septē diademata. Cur ita fit, p̄sens locus uigilāter obseruat⁹ innuit, q̄ uidelicet dū in uno ex septē regnis, q̄ sunt septē capita draconis pro uno rege Alexādro decedēte, quatuor succedūt, & imponūt sibi oēs diademata, crescit nūerus regū, & decem fiunt reges septē regnōr, per quā (ut iam s̄pe dictū est) hoc agere institit draco diabolus, ut irritū fieret promissionis dei uerbū. Nā & si in quatuor partes diuisum est regnū Macedonicū, pro uno tamen imperio computatū usq; ad Romanōr imperium, & una tātum pars, scilicet Syriā regnū per Antiochū Epiphanem draconis eius maliciā, id est, s̄uam cōtra testamētū, dei, crudeliter exercuit persecutionem.

¶ Antiochum per cornu paruulum, quod de uno ex quatuor exierit, significatum fuisse. Cap. XVI.

Dach. 1. *Danie. 8* **P**rimus (ut iam dictū est) post mortē Alexandri Syriā regnauit Seleucus, cognomēto Nicanor, secūdus Antiochus, qui appellatus est Soter: tertius & ipse Antiochus, qui uocabatur Theos, id est deus: quartus Seleucus, qui cognominatus est Callinicus, quintus Seleucus: cognomento Ceraunos, sextus Antiochus frater Seleuci, q̄ appellatus est magnus: septim⁹ Seleucus filius Antiochi magni: octauus Antiochus q̄ appellatus est Epiphanes frater Seleuci, iste est radix peccatrix, de q̄ prim⁹ liber Machabēorum sic incipit: Et exijt ex eis radix peccatrix Antiochus illustris filius Antiochi regis, qui fuerat Romā obses, & regnauit in anno cētēsimō & septimo regni Græcorum. Iste est quē ita prophetica uisio designat: De uno autem ex quatuor cornibus egressum est cornu unum modicum, id est, de Seleuco, q̄ cognominatus est Nicanor, ut iam dictum est, exijt rex iste Antiochus octauus ab illo, rex uirtute modicus, arrogantia magnus. Et factum est cornu illud magnum cōtra meridiem, & cōtra oriētem, & cōtra fortitudinem, & magnificatum est usq; ad fortitudinem cœli, & deiecit de fortitudine & de stellis, & cōculcauit eas, & usque ad principē fortitudinis magnificatus est, & tulit ab eo iuge sacrificium, & deiecit locum sanctificationis eius, sicut in Machabēorum libris narratur. Hanc malorum partem declamare, nostri propositi est, nam cætera regni illius mala, quē cōtra semetipsos, Alexandri principes & duces seu comites mox facti reges gesserūt, ad præsens nō pertinet negotium, q̄ uidelicet cōtra dei testamētum manus suas uel arma sua nō extulerūt, sed suum inuicem sanguinē male prodigi biberūt. Sunt historiæ, quas quicq; legit, plane animaduertere potest, Alexādrū nō degenerasse à serpēte, imō dæmonio, de quo sub noie Hammonis fuisse cōceptū se, ipse gloriatus est, cuius uidelicet Alexādrī superbiam, celerem cadēs in mortem, cædiū plurimarum seminarium fuit, suosq; domesticos contra semetipsos diuisit odijs uipereis, discordijs serpentinis.

¶ Onyæ primum sanguinem quintum hoc draconis caput maduisse, & rufum factum fuisse. Cap. XVIII.

Pincipium sanguinis, quo caput istud draconis, caput quintum maduit, & rufum cœpit fieri, cædes Onyæ pontificis extitit pij, & mala odio habētis, propter cuius pietatem, cum leges adhuc optimæ custodirētur, & sancta ciuitas in omni pace habitaretur, fiebat, ut ipsi reges & principes locum summo honore dignū ducerēt, & templum maximis muneribus illustrarēt, ita ut Seleucus Asiæ rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorū pertinētes. Vita excesserat Seleucus, regnūq; susceperat Antiochus, q̄ Epiphanes, id est, nobilis appellabatur. Rege illo falso nobili, & uere ignobili regnāte, Menelaus q̄ Onyas dictus fuerat, sed Græcorū æmulatus gloriā, inter cætera gentilis ritus insignia, græcū quoq; nomē assumpserat, ut uocaretur Menelaus. Aurea quædā uasa templo furatus, alia donauerat, alia uēdiderat, ob quam rem cum argueretur ab Onya, egit ut ab Andronico, cui partem uasorū dederat, Onyas interficeretur: & ita factum est. Occisus itaq; est propter iustitiā primus in acie sanctorū martyrum Machabæorum, de qbus deo donāte nūc erit dicēdum. Xir in uita sua, & post mortem suam uenerabile habēs testimonium, quod fuerit uir bonus & benignus, uisus uerecundus, modestus moribus, & eloquio decorus, atq; à puero in uirtutibus exercitatus. Primus in hunc persecutio-

nem

nem egit frater ipsius Iason, qui patrio nomine dictus fuerat Ihesus, sed sicut de Menelao iam dictum est, Græcas patriæ legi præferens glorias, Græcum in primis uocabulū assumpserat, ut uocaretur Iason. Iste ambiens summum sacerdotium pecunijs oblati impius facile obtinuit apud regem impium, post hoc uitam quoque, ut iam dictum est, amisit Onyas propter iustitiam.

¶ Quibus peccatis populus meruerit, ut deus per Antiochum eos affligeret.

Caput XVIII.

Dicendum iam in primis, qualia propter peccata permissum ac iustum fuit ante deum, ut potestatem haberet caput illud nequissimum aduersus testamentum dei, talem, tam magnam ut pene periclitata fuerit spes promissionis, quam ut sæpe dictum est, in mente tunc habebat ecclesia, secundum similitudinem mulieris in utero habentis. Malum ipsorum primum ab ipsis processit, ita ut exigeret iustitia fieri, quod faciendum esse dixerat in Dauid deus, in sermonibus suis iustus, & uincens cum iudicatur. Visitabo, inquit, in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum. Acto nanque ut occideretur Onyas pontifex pius, propter quem, ut iam dictum est, leges optimæ custodiebantur, prædicti Iason & Mene laus, & multi ab ipsis persuasi, accesserunt ad Antiochum, & ad notitiam eius perduxerunt, quod uellent patrias relinquere leges, & conuersationem & mores obseruare Græcorum. Rogauerunt ergo eum, ut præmitteret eis ædificare Gymnasium Hierosolymis. Est autem Gymnasium nudorum exercitium, quo iuuenes nudi luctantes se exercebant. Gymnos græce, nudus latine. Cunque concessisset Antiochus, circumcisionem suam, inquit Iosephus, uelauerunt, ut non apparerent Græcis esse dissimiles. Quod ille dicit: & uelauerunt circumcisionem suam, hoc est, quod ait scriptura libri Mardocheorum. Et fecerunt sibi præputia. Circumcisis nanque impossibile erat sibi facere præputia, nisi uelando circumcisionem, ne appareret quod non haberent præputia. Hoc faciendo recesserunt, inquit, à testamento sancto, subauditur, quod pepigit deus cum Abraham, in quo est præmissio seminis quod est Christus, cuius uidelicet promissionis fidem in eo negauerunt, quod circumcisionem signaculum fidei uelando, præputia sibi fecerunt, & ita ueraciter à testamento sancto recesserunt.

Psalm. 88.

1. Mach. 1.

Gymnasium

¶ Quibus successibus populi flagitia aucta fuerint.

Caput XIX.

Initium dolorum fuit hoc, quod nimirum accersierunt sibi met ultro. Hoc initium statim secutus est profectus, & successit incrementum. Etenim ausus est sub ipsa arce Sion gymnasium constituere, ausus est etiam optimos quosque Epheborum in lupanaribus ponere. Erat autem, inquit, scriptura, hoc non initium sed incrementum quoddam, & profectus gentilis & alienigenæ conuersationis, & propter impij & non sacerdotis Iasonis, nefarium & inauditum scelus, ita ut sacerdotes iam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, & sacrificijs neglectis, festinarent participes fieri palæstræ & præbitionis eius iniustæ, & in exercitijs disci, & patrios quidem honores nihili habentes, Græcas glorias optimas arbitrabantur. Vbi tales erant sacerdotes, qualis putas erat populus? Vbi occiso Onya pontifice pio, suffectus Iason impius, & non sacerdos, optimos Epheborum in lupanaribus ponebat, putas qualis erat iuuentus tam egregij pontificis alumna? Iam utique locus & tempus erat, ut ueniret super eos sententia maledictionum illa, quæ in libro Deuteronomij quatenus fieret in exemplum subuersiois Sodomæ & Gomorrhæ Adaniæ & Seboim, quas subuertit dominus in ira sua & in furore suo. Nisi teneret dominus deum iuramentum suum, quod iurauerat ad Abraham & ad Dauid pro semine quod erat Christus, nasciturus ex illis, Esaia quoque testate, cum dicit: Nisi dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, & quasi Gomorrha similes essemus. Hæc idcirco dicta sunt, ut appareat aliquatenus æquitas iusti iudicii dei, quia nisi sola gratia referuare uoluisset gentem illam, propter adimplendam ueritatem promissionis, non tantum sceleris manibus impij Antiochi, uerumetiam tali pene iustum fuisset illos subijci, quasi Sodoma, uel Gomorrha succubuit. Nam etiā grauius erat peccatum istorum scriptam legem habentium, quam Sodomorum legem huiusmodi non habentium.

Deut. 28

Gen. 19.

Esa. 1.

¶ Quid sit quod dominus per Zachariam dixit: Quia ego iratus fui parum, ipsi uero addiderunt in malum.

Caput XX.

L Ecce au

Zach. 1.

Psal. 88

Psal. 90.
Osee. 6

Ecce autem illud occurrit, quod in Zacharia propheta dominus exercituum prae-
tens: Zelatus sum Hierusalem & Sion zelo magno, & ira magna irascor super gentes
opulentas, continuo causam istam subiungit: Quia ego iratus sum parum, ipsi uero
addiderunt in malum. Et est sensus, ego zelo bono ductus, Visitavi in uirga ini-
quitates eorum, & in uerberibus peccata eorum, potestatem dando gentibus, ut eos afflige-
rent parum. Ipsi autem quibus promissi potestatem permissio abutentes excesserunt modum.
Nunc ergo discrete attendendum, & attente discendum est, quid iustus deus fieri uoluerit il-
li populo iratus parum, & quod gentes, ut tunc temporis erant Graeci, plus faciendo addiderunt in
malum. Quod ut commodius fiat, dicendum in primis in quo sit ira dei parua, iuxta quam
dicit: Quia ego iratus sum parum, & in quo ira eius magna iuxta quam loquitur: Et ira ma-
gna ego irascor super gentes opulentas. Simulque & illud considerabitur, quia paruam iram su-
am zelum uocat, dicendo: zelatus sum Hierusalem, & Sion Zelo magno. E contra magnam
ipsius misericordiam, & paruam eiusdem, opportunum erit distinguere misericordiam, quia
sicut magnae irae magna est opposita misericordia, quam David postulat, dicens: Miserere
mei deus secundum magnam misericordiam tuam, ita & paruae irae oppositam constat esse
se paruam misericordiam, quam in Osee qualis sit audiuius, deo dicente: Quid faciam tibi
Efraim? Quid faciam tibi Iuda? misericordia uestra quasi nubes matutina, & quasi ros ma-
ne pertransiens.

¶ Quid sit deum irasci parum.

Caput XXI.

Ira dei parua.

Zach. 1.

Osee. 2

Ira dei magna

Psal. 90.

Psal. 88.

Discretio quid

Bene. 27

Bene. 25.

Ira dei parua iuxta quam dicit: quia ego iratus sum parum, subauditur Hierusalem &
Sion. Ira parua, uirga disciplinae est, scilicet temporalis afflictio siue uexatio, ualens ad hoc ut
intellectum det auditui, ne forte Hierusalem siue Sion, scilicet electa quaelibet anima tem-
poralibus bonis inebriata consopiat, & auditus eius intellectum uerbi dei non habeat
in quo est uita aeterna. Talis ira zelus recte uocatur, dicente ipso: Zelatus sum Hierusalem,
& Sion zelo magno, ueluti cum uir diligens dilectam suam fortiter aemulatur euntem post
amatorem suum. Ecce, inquit, ego sepiam uiam tuam spinis, & sepiam eam maceria, & semi-
tas suas inueniet, & sequetur amatores suos, & non apprehendet eos, & quæret eos, & non
inueniet, & dicit: Vadam & reuertar ad uirum meum priorem, quia bene mihi erat tunc
magis quam nunc. Porro ira dei magna est, quod non zelatur, quemadmodum in Hiere-
mia dicit ipse: Cum zelus meus recesserit à te, & execrantem animam non requirit, neque se-
quitur uiam eius spinis, ut aduersis offensa reuertar ad creatorem suum. Iuxta quod in Psalmo di-
ctum est: Secundum multitudinem irae suae non quæret. Huic ira magnae magna est oppo-
sita misericordia. De qua cum dixisset ad David in iuramento suo: Visitabo in uirga iniqui-
tates eorum, & in uerberibus peccata eorum (subauditur filiorum David) continuo subiun-
xit: Misericordiam autem meam non dispergam ab eo. Quae nam est illa misericordia, nisi
promissio tunc adimplenda, nunc autem adimpleta? Nam & alibi: Deus, inquit, susceptor
meus: Deus meus misericordia mea: Deus meus, inquam, scilicet Christus, qui est super omnia
benedictus deus in secula, quem profecto in sua persona, id est, de semetipso proloquens Da-
uid, susceptorem suum potuit dicere, quia futurum erat, & factum est, ut deus suus, uerbum
dei, uerbum deus suscipere ipsum David, suscipere carnem nostram hominem uerum de
semine ipsius David. Haec misericordia tam magna, fructus est illius benedictionis, qua per Isaac
iuniorem filium suum Iacob benedicens: Seruiant, inquit, tibi populi, & adorent te tribus:
Esto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filii matris tuae: Qui maledixerit tibi,
sit ille maledictus, qui autem benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Eo namque illa benedi-
ctio tendebat, ut deus noster misericordia nostra, deus & homo Christus de stirpe Iacob na-
sceretur, quoniam responsum fuerat Rebeckae: Duae gentes in utero tuo sunt, & duo popu-
li ex uentre tuo diuidentur. Et idcirco fieri non poterat, ut ex ambobus nasceretur, utpote di-
uisis Iacob & Esau. Illa benedictio (quam sortitus est eiulans Esau dicente patri: In pingue-
dine terrae, & in rore caeli desuper erit benedictio tua) misericordia parua est, paruæ irae Dei,
de qua iam dictum est, opposita.

¶ Quid Antiochus addiderit in malum,

Caput XXII,

Iam ad

IAm ad id quod proposuimus redeundum est. scilicet ad discernendum quid iustus deus fieri uoluerit illi populo iratus parum. Et quid illa radix peccatrix Antiochus ille illustris, plus faciendo addiderit in malum. Vnam tantummodo & paruam misericordiam, (sicut iam dictum est) sortitus fuerat Esau, scilicet, ut in pinguedine terrae & rore coeli deo super, id est, bonis terrenis & temporalibus diuitijs abundaret. Vtramque autem, uidelicet & paruam & magnam misericordiam Iacob in benedictione acceperat quatenus eidem, & de rore coeli & de pinguedine terrae daret abundantiam frumenti uini & olei, quae parua misericordia est. Et semine eius, id est, Christo seruirent populi, & adorarent eum tribus, quae magna misericordia est. Paruam illam misericordiam, parua ira deus abstulit, quoties populum illum propter peccata gentibus deuastandum tradidit, sicut scriptum est: Et tradidit eos in manus gentium & dominati sunt eorum, & tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum. Ipsi uero addiderunt in malum, quoties hoc nisi sunt, ut misericordiam magnam, misericordiam aeternam auferrent eis, non ut ipsi possiderent, sed ne fieret ulli homini, neue esset apud ullum hominem fides dei, aut uerbum, promissionis, agitate illo diabolo dracone antiquo. Ut exempli gratia: Nabuchodonosor regem Babylonis agitauit, quatenus tres pueros mitteret in caminum ignis, quia statuam noluerunt adorare, quam ipse fecit. Sed de illo & de ceteris iam dictum est, ad ea quae impius gessit Antiochus sermo deuenit.

¶ Quae Antiochus Hierosolymis fecerit, ad paruam dei iram pertinere. Ca. XXIII.

Postquam paratum est regnum in conspectu Antiochi, & coepit regnare in terra Aegypti ut regnaret super duo regna. Postquam comprehendit ciuitates munitas in terra Aegypti, & accepit spolia terrae Aegypti, conuertit & ascendit ad Israel, & ascendit Hierosolymam in multitudine graui, & intrauit in sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & uniuersa uasa, & ornamenta, quae in facie templi erant & comminuit omnia, &c. usque ad id quod dictum est. Secundum gloriam eius multiplicata est ignominia eius, & sublimitas eius conuersa est in luctum. Haec omnia secundum hunc modum, cuncta secundum hoc genus malorum direptio atque comminutio uasorum sanctorum direptio thesaurorum & caedes hominum, planctus magnus in Israel, & in omni loco eorum gemitus principum & seniorum, infirmitas iuuenum & uirginum, lamentum maritorum, & luctus matronarum, plaga magna ciuitatis & perditio populi multi (nam & ciuitatem succedit Antiochus igni, domos quoque & muros in circuitu destruxit) Haec, inquam, omnia pertinent ad iram paruam, iuxta quod ait ipse dominus, quia ego iratus sum parum. Parua namque haec fuerunt, quia circa corpus omnia uersata sunt bona temporalia, bona caduca, & quandoque de futura ciuitas sustulerunt. De causa uel cupiditate eius, qua intrauit in Aegyptum bellum inferens nepotibus suis, id est, sororis suae filijs: Ptolomaeo Philometori & fratri eius Ptolomaeo Physicon ex Ptolomaeo Epiphane genitus, & qualiter imperio Romanorum circumscriptus ac deterritus inde recesserit, recitare praesentis non est negotium, praesertim, quia propositi sui uiam tenens animus digniora prospicit, & ad ipsa tendit.

Dach. 2

¶ Quod Iudaeos ad ritum gentilem coegerit, additamentum fuisse in malum. Ca. XXIII.

Sequuntur ea quae recte dicas additamentum eorum, quemadmodum ait: Ipsi uero addiderunt in malum. Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus unus, & misit libros per manus nuntiorum in Hierusalem, & in omnes ciuitates Iudae, ut sequerentur leges gentium terrae, & prohiberent holocausta, & sacrificia, & placationes fieri in templo dei, & prohiberent celebrare sabbatum & dies solennes. Et iussit aedificare aras & templa & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia, & relinquere filios suos incircumcisos. Et quicumque non fecissent secundum uerbum regis Antiochi morerentur. Et aedificauit abominandum idolum desolationis super altare Dei, & per uniuersas ciuitates Iudae in circuitu aedificauerunt aras, & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura & sacrificabant & libros legis Dei combusserunt scindentes eos, & apud quaecumque inueniebantur libri testamenti domini, & quicumque obseruabant legem domini, secundum adiectum regis trucidabant eum. Quis dubitet, quis discernere non queat, totum hoc additum esse super iram domini & patris seruos aut filios suos non perdere, sed corripere uolentis. Ego enim, inquit, iratus sum parum, scilicet uisitando in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum. Ipsi uero ad-

L 2 diderunt

RVPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICTO

diderunt in malum, uidelicet ad hoc tendente diabolo agitatore illoꝝ, ut misericordiam meam auferret ab eis, & irritum faceret uerbu[m] promissionis, tollendo legē, auferēdo testamentu[m] & libros testamenti, & ipsam quoq; gentem, ut dum non superesset gens unde salus futura sperabatur, consequenter nec ipsa salus mundi Christus, nasceretur.

¶ Diabolum propter eiusmodi additamēta, dictum esse Leuiathan.

Caput XXV.

Leuiathan qd
interpretetur.
Gene. 3

PErpende nunc q̄ recte & quanta pro re, draco iste magnus serpens antiquus qui uocatur diabolus, & satanas uocetur etiam Leuiathan, quod interpretatur, additamentum eorū. Quorū enim eorū, nisi septem capitum saepe dictorū? Ex quo dominus generi humano parum iratus dixit ad Adam: Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes panem tuum, cunctis diebus uitæ tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore uultus tui uesceris pane tuo, donec reuertaris in terrā, de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris: & emisit eum de paradiso uoluptatis. Ex quo, inquam, suis quoq; electis taliter parum iratus, mortales eos esse & breui tempore uiuere, & in laboribus breuem uitā ducere uoluit, semper diabolus institit, ut magna quoq; ira adderetur illis, id est, ut morte quo animæ permaneret mortui. Amplius autem postquā ad Abraham factum est uerbum promissionis, quo promissa est benedictio, quæ utique est destructio peccati & mortis, idem diabolus insanire ccepit, & contra promissionem eandem quatenus non fieret quod promissum fuerat, illa capita sua, de quibus nobis nunc sermo est, furiosius erexit, quæ nimirum quantum in ipsis fuit maxime illi populo, quoties deus iratus est parum, addiderunt in malum, ut uidelicet ablata illis libertate uitæ præsentis auferent etiam deum. Hoc est additamentum eorum, propter quod ipse qui addidit, siue qui addere uoluit, dictus est Leuiathan. Quod uocabulum non alium quempiam, sed ipsum constat posuisse deum primum in Iob, cum dicit ad eum: Nunquid extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis os eius? & cætera. Deinde in Esaia: In die illa uisitabit dominus in gladio suo duro & grandi, & forti super Leuiathan serpentem uectem, & super Leuiathan serpente[m] tortuosum, & occidet eum qui in mari est.

Leuiathan.
Job. 40
Esaia 27

¶ De ira dei magna quæ sit.

Caput XXVI.

Gladus durus
magna ira dei:

QUid illa uisitatione iustius, quid illo gladio durius? Gladius namq; durus & gravis & fortis, magna est ira dei, quam iste Leuiathan generi humano, & illi præcipue genti, quæ uerbum promissionis acceperat, superaddere uoluit, ut auferretur illi misericordia, & non fieret quod promissum fuerat. Vnde animaduertere promptum est, ualde iustum esse, ut & ipse serpens antiquus, & omnia capita eius, omnes omnino impij, qui dicuntur, & sunt membra diaboli uel corpus, gladium durum, gladium gradem & forte, id est, magnā dei subeant iram, quoniā hanc ipsi superaddere uoluerunt electis dei, parua (ut iam dictū est) sustinentibus iram. Perpulchrū simulq; terrificū est illic perspicere sensum huiusmodi, ubi dicit spūs in Apocalypsi Iohannis: Væ terræ & mari. Quia descendit diabolus ad uos, habens iram magnā. Subaudire namq; decet ad cōparationē siue reuelationē minoris iræ, de qua iam dictū est, magnā esse, uel dici illā, quā habet diabolus irā. Siquidē & ratio docet, & Aristotelici quoq; uolunt, paruū & magnū non absolute, sed relatione uocabula quantitatis esse. Vt (uerbi gratia) cū dicitur mus magnus, & mons paruus, respectu, liorū dici intelligitur, quia paruus mons respectu montis maioris, & magnus mus sine dubio respectu minoris muris enuntiatur. Cū igitur dicit: Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad uos, habens iram magnā. Terræ & maris nominibus, oēs impios significans, pulchre subintelligitur parua ira, quæ sine accepit, & quā oēs electi pertransierunt talia passi qualia possunt intelligi per illud dei dictū. Quia ego iratus sum parū. Diabolus namq; magnā habet irā super se positā, scilicet irreuocabile dānationis æternæ sententiā, & illam importat terræ & mari, id est, oibus impijs. Qui cū deus fuisset suis iratus parū, ipsi addiderunt in malum, ut auferrent illis misericordiæ spem, ut inferrent illis obliuionem dei. Væ illis, quia diabolus quam habet iram magnam communicat eis, ut habeant ipsi quod addiderunt, siue addere uoluerunt electis dei.

Apoca. 12.

Ibidem.

Sacha. 1.

¶ Paruam dei iram placari posse, magnam non posse.

Caput XXVII.

Quomō

Quomodo tandem remota est illa ira dei, qua tunc temporis iratus fuerat parum, hostijs & muneribus? Hoc deniq; distat inter iram dei paruam, & iram dei magnam: quod ira dei magna non expiatur uictimis & muneribus usq; in aeternum. Sicut & ad beatum Iob de iam dicto Leuiathan, id est, diabolo habente iram magnam dominus dicit: Non parcam ei uerbis potentibus, & ad deprecandum compositis. Parua autem ira dei, placari potest hostijs & muneribus, & sub lege & in gratia dispositis, maxie autem his, q; supra legem uel preceptum quisq; spontanea deuotione supererogauerit. Exempli gratia, tradendo corpus suum p testamento dei. Quibus ergo uictimis, qbus muneribus illa ira, qua nunc deus parum iratus fuerat, placata siue remota est? Non holocaustis arietum & taurorum, neq; in milibus agnorum pingulum, sed sicut in fornacem Babylonicam tres pueri missi, in animo cōrito & spū humilitatis suscepti sunt, ita septem fratres cum matre sua passi meruere suscipi sacrificiū beneplacitum, per quod loco & omni populo iram domini placari dignum fuit. Vnde & statim post passionem illorum subiūctum est: Quia Iudas Machabæus, & qui cum illo erāt conuocātes cognatos, & eos q; permanerāt in Iudaismo, assumētes & inuocātes dominum, ut miseretur templo & ciuitati, & uocem sanguinis ad se clamantis audiret, memoraretur quoq; iniquissimas mortes innocentium paruulorum, & armis uti cōperunt, deo nimirum confortāte, & effectū tribuente. Ira enim domini, inquit scriptura, in misericordiam conuersa est.

Ira dei & magna & parua

2. Mach. 8.

¶ Mulierem in utero habentem denuo parturisse & clamasse. Ca. XXVIII.

Quod si non audiuit clamores illius temporis, clamores mulieris in utero habentis & parturiendo clamantis? Sæpe dictū, & sæpe dicendum est, nec fastidio esse debet, quia summa præsentis opusculi in mysterium respicit signi magni & mirabilis, scilicet draconis rufi septem capita habentis, & ante mulierem, quæ erat paritura, stantis, ut cum pareret, filium eius deuoraret. Clamabat mulier in utero habens & parturiens, clamabat ecclesia tps illius fidem & spem in uerbo pmissiōis habens, & cruciabatur ut pareret, id est, desiderabat, & desiderando fatigabatur, ut promissiones suas de semine Abrahamæ deus adimpleret. Quis, inquam, clamores tps illius non audiuit? Væ mihi, Mathathias inquit, ut quid natus sum uidere contritionem populi mei, & contritionem ciuitatis sanctæ & sedere illic, cum datur in manibus inimicorum. Templum eius sicut homo ignobilis, uasa gloriæ eius captiua abducta sunt. Item, & ieiunauerunt, & induerunt se cilicijs, & cinerem sparserunt in capite suo, & destituerunt uestimenta sua, & suscitauerunt Nazareos, qui impleuerant dies, & exclamauerunt uoce magna in cœlum, dicentes: Quid faciemus istis, & quo eos ducemus? Et sancta tua cōculcata sunt, & cōtaminata sunt. Et sacerdotes tui facti sunt in luctu & humilitate, & ecce nationes cōuenerūt aduersum nos, ut nos disperdant. Tu scis quæ cogitāt in nos. Conuenerāt enim exercitus multorum milium, ut uenirēt in terram Iuda, & disperderēt eam. Ipsi autem cum pauci essent, & nūc clamemus dixerūt in cœlum, & miseretur nostri deus, & cōteret istos ante faciem nostrā hodie. Plena est historia dierum illorum, re rumq; gestarū series clamoribus huiusmodi, qui uere secundū mysterium præscriptū clamores erant mulieris in utero habentis, & parturientis, & in parturiendo magnum cruciatum habentis.

1. Mach. 2

1. Mach. 4.

¶ Septem fratres Machabæos, & matrem eorum, præcipue cum paterentur clamasse.

Caput XXIX.

Quod si singulorum desiderium gemitusq; animarum, quæ in illius magnæ mulieris personam unum sunt, magnus clamor extitit ad deum. Quid de illa censes, quid putas de matre septem filiorum, quæ supra modū mirabilis, & bonorum memoria digna, pereuntes septem filios sub unius diei tempore conspexit? Deniq; bono quidem animo ferebat propter spem, quam in domino habebat, singulosq; illorum hortabatur. Non ego, inquit, uobis in utero meo spiritum & animam donaui, neq; singulorum membra compegi, sed enim mundi creator, qui formauit hominis natiuitatē, quicq; omnium inuenit originem, & spem uobis iterum cum misericordia reddet & uitā. Bono quidem, inquam, animo propter spem futurę resurrectionis natorum supplicia mortesq; ferebat, sed nihilominus natura materno affectu dolebat, magnoq; ad deum dolore clamabat. Et singuli quidem natorum in suo

2. Mach. 3.

L 3 dolore

dolore, suāq; poena clamabant. Mater autem, quæ & nouissima post filios consumpta est, in mortibus omnium, in doloribus singulorū abundantius doluit, & altius clamauit, nec minori singulos mentis cruciatu peperit deo, q̄ cruciata est, dum singulos pareret mundo. Itaq; saltem in una matre illa perpende de uniuersa dieꝝ illorū ecclesia, q̄ congruū, q̄ diuini horroris plenum fuerit, uel sit mysteriū, draconem tot capitum stetit ante mulierem in utero habentem, scilicet uenturum Christum fide expectantem, ut filiū eius deuoraret, ut fidem promissionis de corde eius auferret. Quintū regnum illius draconis, regnū illud erat nequiter erectū regnante Antiocho ad infestationem mulieris, quod nimirū in illa matre septem filiorū pene uisibiliter apparuit. Ante istorū quidem scilicet matris & septē filiorū passionēs, multus sanguis ab Antiocho fusus fuerat, quæ ad deum clamabat, sicut postmodū dictū est ut uocem sanguinis ad se clamantis audiret. Sed istorū sanguis uocē grandiorē habuit, & ad supernos auditus perueniens, iræ finem imposuit.

¶ Quod carne porcina uesci noluerint, passionis eorum causam fuisse, & q̄ mundis omnia munda. Caput XXX.

Liborum usus

Noli attendere quasi paruā passionis eorū causam, dum legis, hoc tantū, quia contigit eos cum matre apprehensos cōpelli à rege, comedere contra ius, carnes porcinas, flagris & tauris cruciatos. Ille nanque carnes nō solum porcinae, uerumetiam immolatitiae erant, id est, dæmonibus immolatae erant, sicut enim in præcedentibus habes: Altare etiam plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. Ducebatur enim cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia. Et cū Liberi sacra celebraretur cogebantur hedera coronati Libero circuire. Et in primo Machabæorum libro manifestius dictum est, quia iussit Antiochus immolari carnes suillas, & pecora communia. Cum ergo audis carnes porcinas, subintellige etiam immolatitias. Duplex certaminis causa, quia uel delictæ carnes porcinas lex inter imunda reputauerat, & his uesci prohibuerat. Et quæ imolant gentes, ait Apostolus, dæmonijs immolant, & non deo. Porro de causa una, scilicet de eo quod litera legis hæc inter immunda reputat, spiritus uiuificans per euangelij gratiam non liberat, dicente Apostolo: Omne quod in macello uenit, manducate. Si quis autem dixerit hoc immolatum est Idolis, nolite manducare. Item ad Timotheum: Quia omnis creatura dei bona, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per uerbū dei & orationem. Item ad Titum: Omnia munda mundis, coinquinatis autē & infidelibus nihil mundū. In Actibus quoque Apostolorū: Visum est, inquiunt, spiritui sancto & nobis, nihil ultra oneris uobis gentibus imponere, q̄ hæc necessaria, ut abstineatis uos ab immolatis simulachrorum, & suffocato, & fornicatione, & ea quæ uobis fieri non uultis, alijs ne faciatis.

2. Mach. 6.

1. Cor. 10.

Ibidem.

1. Tim. 1.

Tit. 1.

Acto. 15.

¶ Qua ratione deus in ueteri lege, inter munda & immunda discreuerit.

Caput XXXI.

Discrimina eorū bonum

Non est hoc ex leuitate siue mutabilitate, sed ex iudicio & ratione, quod unus idēq; deus, & legē dedit de mundis & imundis, & in euangelio, siue per euangelij ministris dicit omnia esse munda mundis. Utiliter huius rei consideratio procedit, si rite perpendas, & quid de præceptis suis ipse dicat in prophetis, & quid tunc euenerat, quādo eiusmodi præcepta dedit. In Hezechiele dicit: Eieci eos de terra Aegypti, & eduxi in desertum, & dedi eis præcepta mea, & iudicia mea ostendi eis, quæ faciat homo, & uiuat in eis. His dictis cōfestim culpans eos, quod præcepta sua reprobasent, & post Idola fuissent oculi eorū. Ergo, inquit, & ego dedi eis præcepta nō bona, & iudicia in quibus non uiuent, & pollui eos in muneribus suis, cum offerrent omne quod aperit uuluum. Ecce quanta differentia præceptorū, alia præcepta & iudicia bona quæ faciat, & uiuat in eis, alia nō bona, in quibus nō uiuēt, ait, ut alia ab alijs, ut bona clare discernamus à non bonis. Recurramus ad tpa, uel ad ordinē ipsorū, quō & quibus causis intercurrentibus tā differentia præcepta dederit. Venerat ad mortem Oreb, & locutus est per Moysen, præcepta utiq; bona: Non habebis, inquiēs, deos alienos corā me, &c. usq; ad id: Nō inibis cū gētib; sedus, nec cum dijs eorū. Interea dū cū Moyse loqueret, fecerūt sibi uitulū cōflatilē, & adorauerūt, atq; hostias immolauerunt. Eatenus Moyses populo, non uelata facie bona & uitalia dei præcepta dederat.

Ezech. 20.

Ezech. 22.

Ezech. 32.

Deinde

Deinde subintroeunte reatu uituli, faciem eius uelari oportuit, quando loquebatur ad populum, & quæ præcepta dedit, ex tunc præcepta bona non sunt, in quibus non uiuunt, ut sunt hæc de mundis & immundis animalibus, de lepra corporum, de lepra uestimentorum, & de lepra domorum, & cætera huiusmodi, qualium utique litera occidit, spiritus autem uiuificat, nunc reuelata facie Moysi. Hæc idcirco nunc dicta sint, ut constet rationabiliter in doctrina apostolica superfluas duci disputationes propter ciborum differētias: quia uidelicet manifeste (sicut iam dictum est) præcepta huiusmodi non bona fuisse deus ipse asserit, quorum causa ut darentur, præcedēs præuaticatio fuit &c.

¶ Septem fratres Machabæos præcipue uenerabiles esse, quod resurrectionem mortuorum aperte confessi sunt. Cap. XXXII.

DE pijs martyribus sermo habitus ita claudatur, ut uenerabiles nobis illos in euangelio Christi cæteris arbitremur. Quam ob causam? quia uidelicet in passionibus suis, ubi pro testamento dei sua corpora tradiderunt, & grauissimis supplicijs subdiderunt, beatæ resurrectionis fidem & spem sonora uoce confessi & testificati sunt. Tu quidem scelestissime, ait unus ex illis, in præsentī uita nos perdis, sed rex mundi deus ^{z. Mach. 2} functionos nos pro suis legibus in æternæ uitæ resurrectione suscitabit. Alius linguam ut præcideretur postulatus, & manus constanter proferens & extendēs, è cælo, inquit, ista possit deo, sed propter dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero. Deinde sequens, cum uexaretur, iamque esset propinquus ad mortem, potius, inquit, est ab hominibus morti datos spem expectare à deo iterum ab ipso resuscitandos. Tibi enim resurrectio ad uitam non erit. Mater quoque ipsorum martyr & plus quam martyr, quæ pereuntes septē filios sub unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat propter spem, quam in domino habebat, adhortans illos: Mundi creator, inquit inter cætera, qui formauit hominis natiuitatem, quicquid inuenit omnium originē, & spem uobis iterum cum misericordia reddet & uitam. Et inclinata ad illum qui residuus erat filiorum nouissimum, inter cætera dignus, inquit, fratribus tuis effectus suscipe mortem, ut in illa miseratione te cum fratribus tuis recipiam. Nobis igitur quorum fidei summæ resurrectio mortuorum est per Iesum Christum, non abs re inter omnes sanctos ueteris testamenti isti uenerandi sunt, qui in suis pretiosis mortibus, tam pium atque clarum sanctæ resurrectionis testimonium cecinerunt.

NONI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER DECIMVS.

¶ Sanctos per fidem uicisse regna. Cap. .I.

SANCTI, INQVIT APOSTOLVS, PER FIDEM ruerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Obdurauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra uerterunt exteriosorum. In sancto uictorum eiusmodi concilio, in fortium talium exercitu inclito libenter aspicimus bellatores Machabæos, ludam & fratres eius ac socios, quorum bellica uirtus, quorum labores & certamina gloriosa Christum saluatorem nobis quodammodo pepererunt, quia gentem suam de qua Christus nasciturus erat & natus est, cum eam gentes de lere uellēt magnanimitè defenderūt, & illud iam dictum draconis caput quintum in rege Antiocho, eiusque ducibus uiriliter percusserūt uerbo dei, uerbo deo cooperante laboribus ipsorum, ut ille impius rex, sicut de illo ad Daniele m fuerat prædictum, sine manu contereretur. Isti sunt paruulum illud auxiliū, quod iam præuisum atque promissum fuerat, dicēdos

Sancti per fidem uicerunt regna. Heb. 11.

Cūq; corruerint, subauditur, de populo plurimi, subleuabūtur auxilio paruulo. Nam si respiciamus multitudinem aduersariorum, si recogites milia castrorum hostilium, quid uel quātum erat Matathias de uico uel monte Modyn, cū quinq; filijs & aliquot cognatis, & illis q; permanserant in Iudaismo popularibus suis. Reuera secundum numerum suum, paruulū fuisse re auxilium, sed secundum fidem suam & dei misericordiam, maximum sibi & omni seculo pepererunt adiutorium.

¶ Sanctos egentes, angustiatos, afflictos, in solitudinibus errasse, in montibus. Cap. II.

Qui unctionem habet ex deo, quæ uidelicet unctio docet nos de omnibus, ait Iohannes apostolus. Ipse congemiscere didicit, & congemiscit illis, Quia mala multa sunt experti egentes, angustiat, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus, & in speluncis, & in cauernis terræ. Vna die usq; ad mille animas hominum in deserto interfecti sunt in die sabbatorum, eo q; uerebantur propter religionem & obseruantiam manu sibi met auxilium ferre. Moriamur, dixerunt, in simplicitate nostra & testes erunt super nos cælum & terra, q; iniuste perditis nos. Sed quid sequitur: Et dixit uir proximo suo: Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, & non pugnauerimus aduersus gentes pro animabus nostris, & iustificationibus nostris citius disperdent nos à terra, & cogitauerunt die illa dicentes: Omnis homo quicumq; uenerit ad nos in die sabbatorum pugnamus aduersus eum, & nō moriemur omnes sicut mortui sunt fratres nostri in occultis. Et hæc enim, inquit Iosephus, permanet nobis cōsuetudo pugnandi, etiam si tali die bella cōsurgant. Igitur qui (ut iam dictum est) unctionem habet ex deo, & quem unctio eius docet de oib; ipse scit, ipse intelligit, ipse in statera rationis appēdit, multū in istis experimētum posse ostēdit dictum Apostoli dicētis: Egētes, angustiat, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus, & in spelūcis, & in cauernis terræ. Et ista perpēdens grates profundas agit afflictæ illorum fidei, Quia ueraciter in doloribus pepererūt nobis, parturierūt animæ illorum omni seculo æternæ fructum salutis, natiuitatem Iesu Christi ueri & æterni saluatoris. Nō dicimus neq; dicere possumus uel asserere, quod omnes illi cuiuscūq; sexus uel ætatis tali tempestate trucidati, sciētiam habuerint uel habere potuerint, tātæ spei, tātæ expectatiōis in promissiōe, quæ dicta est ad Abraham beati seminis uēturi Iesu Christi, sed hoc admiramur in laude uerbi dei, in firmamēto propositi dei, quod multis etiam nesciētibus amorem præcordialiter infudit cōseruandi generis sui atque defendēdi, de quo nasci oportebat salutem generis humani, Christum dei filium secundum promissionis ueritatem promissionem ueritatis. Quia deus uerax est, Et clamabat ad eum humilitas peccatorum per os David: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.

¶ Quāta fuerit lætitia templi emūdati & renouati. Cap. III.

Quid de lætitia magna dicam, quæ facta est in populo de emūdatione ac renouatione templi, quod cōtaminatum steterat per tres annos: Nam lætitia q̄ magna fuerit eorum in hymnis & cōfessiōibus benedicētium dominum, Iosephus quoq; testatur. Ab illo, inquit, tempore per octo dies hāc renouationis templi festiuitatem celebramus, uocātes eam lumina, eo quod præter spem hoc nobis splēdidum lumen colēdæ religionis apparuit. Quis nisi deus mētibus eorum tātum nominis sui infudit amorem, ut recuperationē loci in quo nomē eius inuocaretur, tātā lætitia cōcelebrarēt, tamq; luminosam ducerēt, & per singulos annos octo diebus, quod eatenus nō fiebat, celebrādam decernerēt: Siquidem Salomon octo quidem diebus dedicationē celebrauit, & in die octaua dimisit populum. Sed nō est scriptum q; totidem, id est octo diebus cōstituerit per singulos annos dedicatiōis eiusdem celebrari festiuitatem. Igitur & hoc in laude magna deo est ascribēdum, cuius in manu sunt corda filiorum hoim, quia promissiōis suæ memor, ut eam adimpleret, mittēdo in plenitudinem temporis filium suum uerbum suum egit infundēdo desiderium, egit impēdēdo auxiliū, quatenus gēs ipsa, de qua promissiōem adimpleri oportebat semetipsum defenderet & locum.

¶ Quam sedulo flagitauerit Chuno ut procemium. ij. Machabæorum, interpretaretur, idq; se iam facturum. Cap. III.

Nunc ad illud (quod efflagitasti, & instanter exiges Chuno amicorum murenu-
las aureas facientium sponsæ & dilectæ regis æterni ualde familiaris) sermo præ-
sens sese intendit, scilicet ad elucidandum quoad possibile erit, & deus donabit scri-
pturam, quæ secundum Machabæorum librum quasi prologus uel procemiū
præcedit. Vno eodemq; tractatu diligens animus utrunq; efficere gestit, scilicet & magnitu-
dinem dignitatemq; eius, cuius iam breuiter memini, declamare lætitiæ pro renouatione tē-
pli & scripturā aliquatenus elucidare iam dicti procemiū. Deniq; maxime circa illā renoua-
tionis templi lætitiā scriptura illa uersatur, talē habens intentionē, ut omnia omnino ubi
cunq; sit Iudæus, ubicunq; sit confessor uerus, qui & nomine & re sit cōfessor, quod sua in-
terpretatione signat hoc nomen, quod est Iudæus, de illa templi reparatione gratuletur, cor-
de magno & animo uolente, ad aperto corde in lege dei & in præceptis eius. Et reuera si cau-
sam, quā præ manibus habemus, attendat Iudæus, si magnū dei negotiū, quod propter im-
plendas promissiones suas deus habebat cū hominibus, cōsideret, dei cōfessor uerus causam
habet cur gratulet, cur tēplū illud Machabæorū laboribus reparatū fuisse lætet, suasq; uoces
admisceat illoꝝ uocibus dum benedicendo in hymnis & confessionibus, Quod hodie quorū
q; sanctā ecclesiam Christi per totū orbē facere non ignoramus, ubicunq; inuocatur nomen
dñi, ubiq; dedicatū est uel dedicatur altare, uel templū nomini dñi, illic istorū & memorabili-
um Machabæorum simul redolet memoria & floret, & uoces animarū illorum salutem no-
bis æternam parturientiū chorus ecclesiæ cōsonat celebriter, celebrat consonanter. Igitur ad
magnificandā rem tam gratiosā, tam gloriosā secundū illud procemiū procedendū est.
Et si minus quam petis uel optas elucidando illud factum fuerit, meæ non negligentia, sed
impossibilitati recte deputabis.

Judæus, id est
confessor.

¶ Onyam cum multis Iudæis Aegyptum profectum fuisse, ibiq;
templum ædificasse. Cap. V.

In primis dicēdū cur Iudæi, uel ex quo tūc essent per Aegyptū, ad quos sic incipit: Fra-
tribus qui sunt per Aegyptū Iudæis salutem dicunt. Fratres qui sunt Hierosolymis Iudæi,
& qui in regione Iudæa, & pacem bonā. Anno centesimo quadagesimo nono re-
gni Græcorū rex Antiochus Manelaum interfecerat fratrē Onyæ minorē, cui pater
eiusdē Antiochi summū sacerdotiū contulerat. Tres quippe fuerant filij Simonis pontifi-
cis, uidelicet Onyas, q̄ patri in pontificatu successit, quēq; Andronicus interfecit, & Iesus &
alter Onyas, quorum Iesus Iasonē, Onyas uero Menelaum se appellari fecit, ambo Græcis
nominibus delectari, ritumq; gentilem se mutari uelle professi. De Onya filius paruulus re-
lictus fuerat, dictus & ipse Onyas. Cumq; Onyas (ut iam dictū est) ab Andronico interfe-
ctus fuisset, fratri eius iam dicto Iasoni Antiochus Epyphanes pontificatum tradiderat, sed
rursus sibi sublatum honorem Menelao contulerat. Mortuo Antiocho cum successisset si-
bi filius æquiuiocus, interfecit eundem Menelaum suggerente Lisia, causam hunc esse om-
nium malorum. Filius autem pontificis Onyæ, de quo prædiximus, qui defuncto patre ad-
huc puerulus fuerat derelictus. Videns, inquit Iosephus, q̄ patrum suum Menelaum rex
interfecisset, & principatum sacerdotij Alchimo dedisset, nō existēte de genere sacerdotum
flexus à Lisia ut transponeret honorem ab ea familia ad aliam domum, fugit ad Ptolomæū
regem Aegypti, & honorem meruit ab ipso & uxore eius Cleopatra, locumq; petijt in regi-
ne Helio politana, ubi simile Hierosolymorum ædificaret templum. Templum illud permā-
nit usq; ad imperiū Vespasiani annis ducentis quinquaginta. Ipsa autem urbs quæ uoca-
batur Onyæ, postea dimicantibus aduersum Romanos Iudæis, ad solum usq; deleta est, &
neq; urbis neq; templi restat uestigiū. Sub occusione igitur Onyæ pontificis infinita ex ani-
ma Iudæorū ad Aegyptum confugerunt. Asserebat em̄ Onyas se Esaia implere uaticiniū
scribentis: Erit altare domino in medio terræ Aegypti, & titulus dñi iuxta terminum eius.
Sed & antea nō parua Iudæorum multitudo in Aegyptum descenderat. Siquidem Ptole-
mæus filius Lagi multos captiuos à montanis Iudææ, uel à uicinis locis Hierosolymorum
trahēs, ad Aegyptum commigravit, quos uidelicet Iudæos Ptolomæus Philadelphus, qui
iam dicto Ptolomæo Lagi filio successit, famulātet in Aegypto à seruitutis uinculo resoluit
usq; ad centum uiginti milia, sicut Iosephus commemorat.

¶ Quoties,

¶ Quoties, & quibus temporibus Iudæi Hierosolymis scripserint
fratribus in Aegypto. Cap. VI.

2 Mach. 1

ERant itaq; Iudæi per Aegyptū, & ad illos Iudæi qui erāt Hierosolymis, & qui in re
gione Iudæa scripserūt anno fere cētesimo nono. Postq̃ Menelao (sicut iā dictū est)
interfecto, & Alchimo pontificatū adepto, iunior Onyas cū infinita multitudine Iu
dæorū cōfugit in Aegyptū. Siquidē anno cētesimo quadagesimonono regni Græ
corū cōstat Antiochū Eupatorē interfecisse Menelaum. Anno autē cētesimo octogesimo
octauo, populus qui est Hierosolymis ait: Hæc scriptura his qui in ægypto sunt Iudæis salu
tē & sanitatē. Veruntamē & illud attendere causā poscit, q̃a cōiuncta uel cōtinua narratiōe
legimus hic. Regnāte Demetrio anno centesimo & sexagesimonono, nos Iudæi scripsim⁹
uobis in tribulatione, & ipetu qui superuenit nobis in istis annis. Ex q̃ recessit Iason à sancta
terra & regno, portas succenderūt, & effuderunt sanguinē innocentē, & orauimus ad dñm
& exauditi sumus, & obtulimus sacrificium & similaginem, & accendimus lucernas, & p
posuimus panes. Et nunc frequentate dies Scænophegiæ mensis Casleu, anno centesimo
& octuagesimo octauo populus q̃ est Hierosolymis & in Iudæa senatusq; & Iudas: Aristo
bulo magistro Ptolomæi regis, q̃ est de genere Christorū sacerdotum, & his qui in ægypto
sunt Iudæis, salutē & sanitatē. De magnis periculis à Deo liberati magnifice gratias agim⁹
ipsi, utpote q̃ aduersus talē regē dimicauimus &c. Manifeste præsens textus literę demon
strat, quia fratribus qui erant per Aegyptū, non tantū semel, sed bis scripserunt fratres Iudæi
qui erant Hierosolymis & in Iudæa & inter utrunq; scriptum, tempus interfuit fermē decē
& octo annorum. Simulq; & hoc sciendū, quia regnante Demetrio, annus centesimus &
sexagesimus nonus, quo primū scripserunt: quartus idemq; ultimus fuit annus principatus
Ionathæ fratris Iudæ. Annus autē centesimus octuagesimus octauus, quādo secundo scri
pserunt, annus fuit undecimus post mortē Simonis fratris eiusdē Ionathæ siue Iudæ, quem
uidelicet Simonē interfecit p̃ infidias gener ipsius Ptolemæus filius Abobi. His ita se haben
tibus claret, q̃s ille Antiochus fuerit de cuius interitu gratulant̃, narrantes qualiter in Perside
ceciderit, q̃ uidelicet is fuerit Antiochus filius Demetrii, q̃ & p̃secutus est Trionē impiū, &
uicit, sed & Iudæos in multis afflixit, & Simone adhuc uiuente, & post Simonem filio eius
Hircano principatum habente.

¶ Materiam, intentionem, & utilitatē prologi, secundo Ma
chabæorū se prosequuturū. Cap. VII.

HIc iā ut aliquatenus ad deuotissimā exactiōē tuam assurgere possim, qua cupis &
petis, ut literæ seriem, quæ subobscura uidet̃, tibi elucidet, sermo intentus atq; studi
osus in Verbo dei. Descēdere libet ad illud q̃d quondā audiuius inter scholares
paruuli, ubi lectiōē suscipiētes materiā, intentionē atq; utilitatē pponere magistri
solēt auditoribus suis. Materiā quippe, intentionē atq; utilitatē huius procemij opere precii
est distinctis expedire capitulis, ut tali ordine aliquatenus elucescat, qd in ista litera dicat Spi
ritus ille q̃ in omni scriptura diuinitus inspirata præsens est, & loquitur Ecclesiis. Existimo,
qd materia, intentio atq; utilitas scripturæ huius, quāmlibet breuis tales sint, ut à sapientibus
digne debeant audiri: à sapientibus, qui non sunt sapientes in oculis suis, imò qui, ut sapien
tes fiant stulti dignantur fieri: id est discipuli esse priusq̃ fiant magistri. Hæc igitur tria quæ
proposuimus dicturi simul atq; audituri, primum materiā quærimus uel proponimus, circa
quam maxime uersatur scriptura secundi huius Machabæorum libri.

¶ Quæ fuerit materia, siue argumentū eius prologi. Cap. VIII:

2 Mach. 14

INspice, quia tota scriptura libri huius circa Dei legē, & maxime circa templū domini
uersat̃, qd tunc in toto orbē terrarum nomini domini dedicatū solum & unicū habeba
tur. Principiū narrationis est de Helidoro, & ararij custodia, qualiter omnino impossibi
le fuerit eos decipi, q̃ crediderant loco & templo, quod per uniuersum mundū pro sui
ueneratione & sanctitate uenerabatur. Finis autem i ipso tēplo ē, ubi Nicanor, q̃ extendens
manum ad templum iurauit: Nisi mihi uictum Iudam tradideritis, istud Dei phanū in pla
niciem deducā, & altare effodiā, & templū hoc Libero patri cōsecrabo. Atq; his dictis abiit
pugnamq; commisit Nicanor in qua dux ipse primus in bello cecidit, omnesq; communi
confi

consilio decreuerūt, nullo modo diem istam absq; celebritate preterire. Habere autē celebritatem tertiadecima die mensis Adar, quod dicitur uoce Syria, pridie Mardochæi die. Porro media libri eiusdē hoc habent, quia qua die templū ab alienigenis pollutū fuerat, contigit eadē die purgationē fieri, uicesima & quinta mensis, qui fuit Casleu, & cum lætitia diebus octo egerūt in modū tabernaculorū, recordantes quod ante modicum tēporis diem solennē tabernaculorū in montibus & speluncis more bestiarum egerant, propter quod Thyrsos & ramos uirides præferebant ei, qui prosperauit mundari locum suum. Et decreuerunt cōmunī præcepto & decreto uniuersæ genti Iudæorū, omnibus annis agere dies istos. Isti sunt dies scænophagiæ, de quibus fratres siue Iudæi, & qui in regione Iudæa scripserunt, semel & iterum (sicut iam dictum est) Iudæis, qui erant per Aegyptum, dicentes: Et nūc frequentate dies scænophagiæ, dicentes inquā secunda uice. Facturi itaq; uicesima & quinta mēsis Casleu purificationem templi, necessariū duximus uobis indicare, ut uos quoq; agatis diē scænophagiæ, atq; subiungentes, & diem ignis, qui datus est, quando Nehemias ædificato tēplo & altari obtulit sacrificium. De diebus istis postmodum repetentes dicemus. Nunc illud prius dicere uisum est, quod scriptura libri materiam habet templū illud & sancta quæ erāt Hierosolymis, pro quibus pugnauerūt Machabæi. Vnde nō mirum, quod nō ultra scripturæ uel libri huius textus processit, q̄ ad illā rem gestā de interitu imp̄i Nicanoris, qui templum illud extēsa manu rursus cōtaminare iurauerat, & cōsecrare Libero patri, q̄ uidelicet post interitū eius, quāuis multa Iudæ & fratrum eius prælia fuerint, nō tamen circa templū tale qd cōtingit, quali & in principio, & in medio, & in fine cōtinentur huius libri.

Adar.

Scænophagia

¶ Quæ fuerit intentio eiusdem prologi. Cap. IX.

DE intentione iam dicendū est: Intētio scripturæ huius est templū illud, quod erat Hierosolymis sanctū ac legitimū asserere, ac dñō placitū: Et illū fuisse locū orationis solū, quē deus elegit, in quo illi oporteret sacrificari. Causa postulabat tunc scribere, qui per Aegyptū erant Iudæis cū intētionē huiusmodi. Siquidē Onyas, (ut supra iam dictū est) fugiens in Aegyptū ad Ptolomeū Philometorē, uolensq; memoriā & gloriā æternam sui relinquere, petiuit à Ptolomeo rege & regina Cleopatra licentiā, quatenus templū ædificaret in Aegypto simile Hierosolymorū, & hoc impetrato atq; peracto leuitas atq; sacerdotes de genere suo cōstitueret, cōfidens in prophetia Esaia, qui ante ducētos annos prædixerat, quod altare dñi deberet esse in terra Aegypti. De illo templo continebat seditiones excitari inter Iudæos, qui erant in regione Iudæa, & eos qui per Aegyptū, & ante Onyam, & cū Onya discesserant, alij captiui (sicut iam supra dictū est) abducti, alij sponte opulentiā locorum, & Ptolomei munificētia inuitati. Samaritæ quoq; temporibus Alexandri Macedonis, templū super Garizim montem cōstruxerant, authoribus Sanaballat satrapa & genero eius Manasse fratre Iaddi pontificis Hierosolymitani, sicut Iosephus plenius scribit. Cōtingebat ergo propter templa seditiones excitari, ita ut corā regibus quoq; certarent, dicētib; Iudæis de regione Iudæa secundum legem Moyfi templum se cōstruixisse in Hierosolymis, Samaritis in Garizim: Porro hi qui per Aegyptū erāt, suū defendebant, uel præferre cōtendebant templū, quasi testimonio propheticæ authoritatis, nimirum male intellecta uerbi ueritate, longe q; facti à sensu uel sententiā tātæ prophetiæ. Causa igitur (sicut iam dictū est) postulabat, ut scriberent Iudæis, qui erant p̄ Aegyptum, de his quæ circa templum in Hierosolymis manifesta dei uirtute facta sunt, hanc habētes intētionem, quatenus constaret templum illud sicut antiquum, ita & solum esse legitimum. Tempora autem cætera siue in Garizim siue in Aegypto per præuicationem esse constructa, testante Danielis uisione prophetica, qua dictum est: Filij quoq; præuicatorum populi tui extollentur, ut impleant uisionem, & corruant. Onyam quippe & qui cum eo fuerunt, significat, quos idcirco filios præuicatorum dicit, q̄ legem domini reliquerunt, uolentes in alio loco, præterq̄ iussum erat, deo uictimas immolare. Extollētur, ait, in superbiam & uisionē, hoc est propheticam ueritatem se implere iactabant.

Daniel. ii.

¶ Solum templum Hierosolymitanum legitimum fuisse, propter promissiones dei illic adimplendas.

Cap. X.

In huius

IN huiusmodi contentionibus utile fuit superare Iudæos, qui erant in regione Iudæa, & permanere sanctū illud templū, quod erat in Hierosolymis propter ueritatē dei, ad confirmandas promissiones de aduētū Christi filij dei, testificatas ex lege & prophetis, ut est illud: Quia de Sion exiit lex, & uerbū domini de Hierusalem: Causa ista causa finalis & utilitas magna semper debet esse in oculis in conspectu cordis nostri, & tunc quæstione non indigebit. Quid profuerit, uel quid utilitatis plus habuerit tunc tēporis adorare deum in Hierosolymis, q̄ in monte Garizim, in monte Sion, q̄ in Heliopoli: in Iudæa, q̄ in Aegypt̄o: in templo posterorū. Dauid fidelis, q̄ in tēplo Onyæ præuicatoris, nondū erat, ut diceretur: Venit hora, quādo neq; in monte Garizim, neq; in Hierosolymis adorabitis patrē, sed in spiritu & ueritate, quia nondū uenerat salus, quæ ex Iudæis est, & tandiu stare oportebat templū illud, donec salus ista ueniret, donec ad illud templū suū Christus à suis parētibus deferretur, cū oblationibus hostiarū, quas præcepit lex. Iuxta illud Malachiae propheta. Et statim ueniet ad templum sanctum suum dominator, quem uos quæritis, & angelus testamenti, quem uos uultis.

¶ Quæ ratione salutationis loco scriptum sit: Adaperiat cor uestrū in lege sua. Cap. XI.

His animaduersis simul appendere potes, qualis ista salutatio sit: Beneficiat uobis deus, & meminerit testamenti sui, quod ad Abraham, Isaac, & Iacob locutus est, seruatorū suorū: fidelium, & det uobis cor omnibus, ut colatis eū, & faciatis uoluntatē eius in corde magno & animo uolenti. Adaperiat cor uestrū in lege sua, & in præceptis suis, & faciat pacē. Exaudiat orationes uestras, & recōcilietur uobis, nec uos deserat in tēpore malo. Et nūc hic sumus orantes pro uobis. Quomodo debuit fraterna charitas, ita salutauit, & imprecata est fratribus suis Iudæis, quorū utiq; cor nō fuerat adaptū in lege & in præceptis dñi, dicentis: Et nūc hic sumus orantes pro uobis. Si enī cor adaptū habuissent in lege & in præceptis dñi, nequaquam fecissent, quod erat cōtra legem & cōtra præceptū dñi, ut ædificarent templū & altare in terra Aegypti, clauso corde & auribus male adaptis ad illam Esaie prophetiā: Et erit altare dñi in medio terræ Aegypti. Hoc nanq; faciendo præuaricatores se cōstituerant legis & præceptorū dñi, secundū supra memoratam prophetiam Danielis, qua dictū fuerat: Filij quoq; præuicatorū populi tui extollentur, ut impleant uisionē, & corruent. Idcirco dicunt: Et recōcilietur uobis, & nūc hic sumus orantes pro uobis, subaudiendum est, quia præuaricatores uel filij præuicatorū estis, faciendo uel habēdo templū in terra Aegypti, quale dominus per Esaia nō mandauit, uel in cor eius ascendit. Super hac rē reconcilietur, aiunt, uobis.

¶ Quænam fuerit illa tribulatio & impetus, qui uenerat super Iudæos. Cap. XII.

TAliter præmisso exordio, quo manifeste beneuolentia quærebatur fratrum, qui erant per Aegyptū, quatenus beneuoli, attentī, & dociles fierent ad audiendū, sequitur narratio: Regnāte Demetrio anno cētesimo & sexagesimonono: Nos Iudæi scripsimus uobis in tribulatione & impetu, qui superuenit nobis in istis annis iā ante dictū est, quia ille annus cētesimus sexagesimus nonus regni Græcorū, quo se scripsisse referunt fratres Iudæi, de Iudæa fratribus Iudæis, qui erant per Aegyptū, quartus idemq; ultim⁹ erat annus principatus Ionathæ fratris Iudæ, quādo iam renouatū erat templū, atq; emundatum à cōtaminatione, qua illū cōtaminauerūt gentes, atq; defensum ab impio Nicanore, q̄ rursus illud cōtaminare uoluerat, iurans atq; dicēs: Quia nisi mihi uinctū Iudā tradideritis, istud dei phanū in planiciem deducā, & altare effodiā, & templū hoc Libero patri cōsecrabo. Illo blasphemio Nicanore perempto, & deo cœli collaudato, qui locū suū incōtaminatū cōseruauit, habitoq; cōmuni cōsilio atq; decreto, ut nullo modo dies illa absq; annua celebritate pertrāseat. Nos, inquit Iudæi, scripsimus uobis qui & ipsi debetis esse Iudæi, nō solum gēte, sed fide Abraham, atq; fidelis Dauid, ad quos repromissio facta & cōfirmata est in loco quē deus elegit, hoc est Hierosolymis. Scripsimus, inquam, uobis in tribulatione & impetu quæ superuenit nobis in istis annis. Quæ fuit illa tribulatio, uel quis fuit ille impetus. Ex quo recessit Iason à sancta terra & regno, portas succenderūt, & effuderūt sanguinē innocentem, sicut

sicut iam longe superius diximus. Hoc fuit initium doloris, quod Iason, qui & Iesus dictus fuerat patrio nomine frater Onyæ pontificis, quem Andronicus rogatu Menelai interfecit. Iason, inquam, impius, & non sacerdos, sed ab impio regi fratri contra fas superpositus à sancta terra recessit. Quomodo recessit? Primū mente uolens, deinde etiā corpore inuitus ac profugus. Cum eī illi rex ambientis, & pecunias promittenti annuisset, & obtinuisset principatū, statim ad gentile ritū contribules suos transferre cœpit. Ita incipiens, nimis tota mente à terra sancta & regno recessit. Deinde cum in malis profitens, multas ciuium strages dedisset, finem insidiarū suarū confusionē cœpit, & profugus abiit in Amanitē regionē. Ad ultimum in exitiū sui omnibus odiosus, ut refuga legū & execrabilis, ut patriæ & ciuium hostis, in Aegyptū extrusus, atq; inde Lacedæmonas profectus, tandē abiectus ē insepultus. Ex quo inquit, talis ille Iason ita recessit, portas succenderunt, & effuderūt sanguinē innocentē. Ante recessum autem uel apostasiam eius sancta ciuitas in omni pace habitabatur, & ipsi reges & principes locum summo honore dignum ducebant, & templum maximis muneribus illustrabant.

2. Zach. 4.

¶ Quare Iudæam terrā sanctam appellant. Cap. XIII.

Memoriter tenendū illud, quod iā supra diximus, totam libri uel scripturæ huius seriem spectare atq; intendere ad Hierosolymę ciuitatis uenerationem, templiq; quod erat in ea dignitatem & honorem singularem. Simulq; causā sciendā, q̄ itidem supradiximus, quia mouebant eos templa, contra legem facta, ubi esse non debebāt ad illius templi similitudinē. Templū illud sanctū, sacrificia illo in templo celebrata sancta esse & legitima, ciuitatē Hierusalem sanctā esse, ubiq; scriptura libri huius tota intentione declamat, ut dignū est, uidelicet ad destruendā templorū adulterorū fidutiā, quorū alterū in monte Garizim, alterum in Aegypto fuerat ædificatū. Hac re animaduersa non miraberis, cum sanctā terrā dicant, hoc modo, ex quo recessit Iason à sancta terra. Deinde cū subiungunt: Et orauimus ad dñm, & exauditi sumus, & obtulimus sacrificiū similaginē, & accendimus lucernas, & pposuimus panes. Cuncta hæc dicta sic recte accipimus, tanq̄nā firmissimas defensiones priuilegij legitimi p tēplo iam dicto quod erat Hierosolymis. Quod ipso rum, qui templo illi deseruiebant, fuerit, uel esse debuerit sacrificia offerre, panes pponere, & hæc faciendo exaudire illic, nō in templo montis Garizim, non in templo Heliopoleos, quæ templa erant æmulationis.

2. Zach. 1.

¶ Quomodo intelligendum sit: Frequentate dies Scænophęgiæ mensis Casleu. Caput XIII.

Amplius autem huic spectat id quod sequitur: Et nūc frequentate dies Scænophęgiæ mensis Casleu. Scænophęgia festiuitas tabernaculorū erat, & hæc celebrabāt ab illo populo mense septimo, qui apud illos Theferi, apud nos October dicitur. Considerādum ergo quō dicāt. Frequentate dies Scænophęgiæ, subiungētes mēsis Casleu, qui apud illos est mēsis nonus, uidelicet ab Aprili, apud Romanos autē December dicitur, eo q̄ à Martio sit decimus. Aliā sine dubio Scænophęgiā illis inducunt præter illā q̄ ex quo lex data est celebrare consueuerāt, ut uidelicet dum ipsi in mēse Casleu, Encæniam faciunt in Hierosolymis, id est, solēnia dedicatiōis uel purificatiōis tēpli. Celebrent etiā illi per Aegyptū purificatiōem eandē, nō sicut Encæniam, quæ ad templū utiq; illorū nō pertinet, sed sicut Scænophęgiā. Ponamus iam huius rei de scriptura ipsa documentū. Qua die autē, inquit, templū ab alienigenis pollutū fuerat, cōtigit eadē die purificationē fieri uicesimo & quinto mēsis Casleu. Et cū lætitia diebus octo egerunt in modū tabernaculorū, recordātes quod añ modicū tps' diē solēnē tabernaculorū i mōtibus & spelūcis more bestiarū egerāt. Propter quod Thyrsos & ramos uirides & palmas præferebāt ei, qui p̄sperauit mudare locū suum. Et decreuerunt cōmuni præcepto & decreto uniuersæ genti Iudæorū omnibus annis agere dies istos. Manifeste dicit, quia diebus octo egerunt in modū tabernaculorū, causamq; reddit, cur nō in modū priscæ dedicatiōis, quā fecit Salomon, sed in modū egerint tabernaculorum quæ festiuitas agebatur, ut iam dictū est, mense septimo ppter aliā rationē. Quæ illa causa est? Recordātes, ait, quod ante tēporis diē solēnem tabernaculorū in mōtibus & spelūcis more bestiarū egerint. Claret igitur qd dicant. Et nūc frequentate dies Scænophęgiæ

Scænophęgia

Casleu quid.

2. Zach. 10

2. Zach. 2

M mens

mensis Casleu. Idem enim est, ac si dicant: In modum Scenophegiæ, id est, festiuitates tabernaculorum, quæ ex causa antiqua, mense septimo celebrabatur, celebratæ mense nono istâ quoque festiuitatē purificatiōis templi, quæ inde purificatio dicitur, quia contaminatū fuerat templū ab alienigenis. Machabæus autē & qui cū illo erāt, dñō se protegente templū quidē & ciuitatem recepit, aras autē quas alienigenæ per plateas extruxerāt, itemque delubra demolitus est, & purgato templo aliud altare fecerunt, & obtulerunt sacrificia, & incensum, & lucernas, & panes propositionis posuerunt.

¶ Quod semel & iterum eisdem de causis scripserint, & quod admonitio secunda austerior quā prima sit.

Caput XV.

Secundū cōmunē præceptū & decretū, quod decreuerat uniuersæ genti Iudæorum omnibus annis agere dies istos scripserūt fratribus Iudæis, quærant per Aegyptum semel & iterum. Scilicet primū annū centesimo sexagesimonono. Deinde anno centesimo octuagesimooctauo, per hoc quod semel, & iterum scripserunt annis decē & nouē inter utrasque uices interiectis, illud datur intelligi, quod ad primā uicem nō obtēperauerint, utpote qui templū aliud habētes, quod, ut supra dictū est, scdm̄ E. saia uaticiniū se cōstruxisse iactabant, templū illud quod erat Hierosolymis, nō ad se pertinere uolebant, atque idcirco festiuitatem dedicatiōis uel purificatiōis illius suscipere detrahebāt. Proinde notandū, quod prima admonitiōe sequēs aliquantulū acrior sit. Nam prima uice salutiō tam dulcis est, ut animaduerti potest per id quod dicūt fratribus Iudæis fratres Iudæi, & beneficiat uobis deus, & meminerit testamēti sui, &c. In secūda uero fraterni nominis deest dulcedo. Diciturque populus quē est Hierosolymis & in Iudæa adiecto quasi cū supercilio, senatusque & Iudas Aristobulo magistro Ptolemæi regis, qui genere Christoꝝ sacerdotū, & his qui in Aegypto sunt Iudæis. Nomen quippe senatus iudicialis intentiōis est signū. Porro quod ille Iudas fuerit non facile ex historiis potest agnosci, nisi forte ille sit Iudas Essæus genere, qui sub illis temporibus extitit, qui ut ait Iosephus, nunquā in his quæ prædixit mentitus est. Similiter quis iste Aristobulus magister Ptolemæi fuerit, nō facile reperitur ex historiis, nisi quod eum dicūt qui ē de genere Christoꝝ sacerdotū quēpiam significāt fuisse de posteris uel cognatis Onyæ supra memorati, qui cū esset filius Simonis pontificis, quasi auctoritati pontificali cū patrocinio prophetici preconij nimis male intellecti, templū ædificauerat in terra Aegypti. Aristobulus iste aliquis erat ex illius Onyæ cognatis uel posteris, eratque magister Ptolemæi regis Philometoris. Nec mirū hominē Iudæum dici magistrū regis Aegypti, quia uidelicet à diebus Ptolemæi Philadelphi qui legē per septuaginta interpretes fecit interpretari magistros, Iudæos habere cōsueuerāt reges Aegypti.

¶ Eadem rōne sanctam ciuitatem qua terrā sanctā esse appellatā.

Ca. XVI.

De magnis inquit, periculis à deo liberari magnifice grās agimus ipsi, utpote qui aduersus talem regē dimicauimus. Ipse enim bullire fecit de Perside eos qui pugnauerūt cōtra sanctā ciuitatē. Vide quō secundum intentiōem (quā diximus) præcedāt dicta uenerabilia, sanctā terrā, sanctā ciuitatem, pronuntiātia, qui uidelicet pulchri sermonis ornatus ab huius principio usque ad finē fere per omne libri corpus seruat, sine dubio cōtra æmulatiōes illorum qui alibi cōtra legem uolebāt habere templum uel sancta sanctorum, libenter accipimus fuisse sanctam terram sanctā ciuitatem, sanctum locum. Nimis propter eum qui non aliud, sed inde uenturus erat sanctum sanctorum. Iam superius diximus, quis ille fuerit rex Antiochus, nec rursus dicere piget, quia ipse fuit, de quo circa finē primi Machabæorum libri narratio cōcepta, sed nō consummata est, quō contra Simonē & cōtra Iohannem Hircanū multa mala gesserit, qui ut Iosephus narrat, eundē Hircanū in ciuitate inclusum septem aciebus circūdedit, eosque uehementer afflixerit. Qualiter iste interierit hic scripturæ locus manifestus exprimit. Quia cū in Perside esset dux ipse, & cum ipso imensus exercitus cecidit in templo Naneæ, concilio deceptus sacerdotis Naneæ. Per oia inquit, benedictus deus qui tradidit impios. Ista quoque gratulatio de impiorum interitu ad cōmendationē spectat loci sancti, & eius cuius in Aegypto similitudinē fecerāt templi dei, quod uere solū illud sanctū deberet haberi, in quo toties apparuerit manifesta quædā dei uirtus uindictas exigēs de his qui cūque in honorassent illud, & quis propter peccata inhabitantiū interdū acciderit, circa locū despectio, non tamen impune abirent quicumque despectui locum habuissent.

¶ Eadē

¶ Eadem ratione, ignem de cœlo datum, commemorari.

Ca. XVII.

Narratio de igne, qui datus est inquit, quando Nehemias ædificato templo & altari obtulit sacrificia satis manifesta est, meliusq; placet si lectoris memoriæ nō desit causa uel intentio, quam diximus, scilicet hæc omnia tendere ad defendendum priuilegium, ad testificandam dignitatem singularem sanctæ ciuitatis & templi, cuius ad similitudinem factum fuerat, quod fieri non debuerat templum in terra Aegypti. Ignis namq; qui taliter datus est, magnum & memorabile illi templo legitimæ sanctitatis testimonium est. Et quidem narratio, sicut iam diximus, manifesta est, uerūtamen, ppter simplices de ipso igne altaris aliquid dicendum est.

¶ Qualis ille ignis fuerit.

Caput XVIII.

Ignis, inquit dominus ad Moysen, in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiciens mane ligna per singulos dies. Et imposito holocausto desuper, adolebit adipēs sacrificiorum. Ignis est iste perpetuus, qui nunq; deficiet in altari. Vnde autem iste ignis tam diligēter nutriendus, non alterius sed sacerdotis cura & diligentia, ne deficeret custodiendus fuerat datus siue acceptus. Ab ipso dño nimis magno & euidēti miraculo. Vnctō nāq; tabernaculo ritu q; sacerdotij atq; sacrificiorū iuxta pceptū dñi ordinato. Hodie, inquit Moyses, dñs apparebit uobis. Item: Facite & apparebit uobis gloria eius. Subinde sequitur. Ingressi autē Moyses & Aaron tabernacula testimonij, & deinceps egressi benedixerūt populo, apparuitq; gloria dñi oī multitudini, & ecce ignis egressus à domino deuorauit holocaustum & adipēs qui erant super altari. Hoc cum uidisset, turbæ laudauerunt dominum ruentes in facies suas. Dignus igitur ignis quem sacerdos nutriet, quiq; de altari deficere nunquā deberet, & dignus locus, dignum templū, sanctumq; altare, quod tanti priuilegij munus haberet, quale utique in illo templo æmulo Aegypti, nec fuit nec esse debuit. Illud obseruari potuit, ut nunquā deficeret ignis in altari usq; ad tempora Babylonicæ captiuitatis, quia uidelicet quantæcunq; tempestates eatenus exurrexerint, non tantæ fuerūt, ut necessario extingueretur ille ignis. Nec enim ante Nabuchodonosor regem Babylonis ulla usquā scriptura memorat tale quippiā euenisse, ut ignis ille nutrirī uel cui odiri non potuerit. Vbi autē & templū destructū, & ciuitas igne Chaldaico cōbusta fuit, quō uel in quo sacerdos curare posset, ne deficeret ignis in altari: Fecerunt igitur quod potuerunt, fidē & spem habentes ad deū, secundū literæ huius sensum manifestū. Cum in Persidē ducerentur patres nostri sacerdotes, qui tunc cultorēs dei erant, acceptū ignē de altari occulte absconderunt in ualle, ubi erat puteus altus siccus, & in eo contutati sunt eum, ita ut oībus ignotus esset locus. Quid illorū fidei contēplatione pulchrius? ignem morientē qui nutrirī non poterat, qui ubi nutrirētur, non habebat, illi resuscitandū commiserunt, in quo est spes resurrectionis mortuorum. Nec eos fefellit spes. Quomodo?

¶ Eadem ratione miraculum ignis, & Nehemiæ orationem commemorari.

Caput XIX.

Cum præterissent multi anni, & placuit deo, ut mitteretur Nehemias a reges Persidis, nepotes sacerdotū illorū qui absconderant misit ad requirendū ignem, & sicut narrauerunt nobis, non inuenerunt ignē, sed aquā crassam &c. Manifesta narratio, manifestū diuinæ prouisionis indicium, multūq; pertinens ad causam sæpeditatam, & semper memoriā tenendā, quā & pulchre hæc litera recitauit dicendo sic: Et diem ignis qui datus est, quando Nehemias ædificato templo & altari obtulit sacrificia. Neq; enim Nehemias templū & altare ædificauit: iam quippe illud ædificauerant dux Zorobabel, & sacerdos Iesus filius Iosedec anteq; mitteretur Nehemias a rege Persidis, sed muros ciuitatis iste reædificauit. Cum igitur ita dicunt, quando Nehemias ædificato templo & altari obtulit sacrificia, subauditur pro muroꝝ peracta reædificatione, proculdubio hæc interpositio, ædificato templo & altari, cōmendatio est templi sæpediti, q; solum illud sanctū atq; legitimū fuerit, cuius in altari & ante Babylonicā captiuitatē ignis iste perpetuus exstitit, & post captiuitatē tanto miraculo recuperatus est, q; uere inter cæteras autoritates testimoniorū, qbus templū illud fuisse constat illustratū, magnū, atq; præclarū fuit. Quale enim fuit, ligna & sacrificia super imposita, itemq; lapides magnos aqua perfundi, magnūq; de contrario ele-

M 2 mēto

2. Zach. 1 mēto ignē accēdi. Ad eandē spectat intentionē q̄ dicunt: Et Nehemię erat oīo hunc habēre modū. Dñe deus oīm creator &c. Inter quā ē illud notādū. Et cōgrega dispōsiōnē nostrā, & cōstitue populū tuū i loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. Quō em̄ dixit Moyses: Cū, inq̄t, fuerit cōstitutus rex, nō multiplicabit sibi equos, nec reducet populū in Aegyptū equitatus numero subleuatus, p̄sertim cum dñs pręceperit uobis, ut nequaquā p̄eandē uiam reuertamini. Nec illi in Aegyptū fuerāt reuersi. Item dixit Moyses: Nō facietis in dño deo uestro, sed ad locum quem elegerit deus uester de cūctis tribubus uestris, ut ponat nomē suū ibi, & habitet in eo, uenietis & offeretis in illo loco holocausta & uictimas uestras. Locus utiq̄ quem elegerat dñs erat Hierusalem, sicut scriptura narrat. Cūq̄ extēdisset manū suā angelus dñi super Hierusalem, ut disperderet eam, misertus est dominus, & ait angelo pcutiēti: Sufficit nūc: cōtine manum tuam. Erat autē angelus dñi iuxta aream Areuna Iebulæi. Venit autē Gad ad David in die illa, & dixit ei: Ascēde, cōstitue dño altare in area Areuna Iebulæi. At illi in Aegypto immolabāt. Vide igitur q̄ subtiliter q̄ moderate cōueniāt illos, & arguāt ut legis p̄uaricatores, ex illa oratōe Nehemię dictū ita recensentes: Constitue populū in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. Nimig: locū dei sanctū Hierosolymis esse uolentes, cōtra cuius electōem locus in Aegypto pręsumptus, sanctus utiq̄ esse nō posset. Diem illum siue sacrificiū illud appellauit Nehemias Nepthar, quod interpretat purificatio, quā alia uel alterius ratiōis erat, q̄ purificatio mēsis Casleu, de qua supra diximus, quam appellabant purificatio nem templi. Istam uero diem ignis, qui uidelicet dies, cuius mensis, quotus fuerit, non oportuit illis annuntiari, quia sciebant, & olim celebrauerant.

¶ Eadem ratione tabernaculi & arcę commemorationem, atq̄ excusationem factam. Caput .XX.

N Arratiōibus tam ueris, locum electū, templum sanctum atq̄ legitimū decertantes, non potuisse illos habere in terra Aegypti, sed haberi in Hierosolymis nonnihil sibi deesse sentiebant, quia uidelicet tabernaculum & arcam & altare incensi, quod fecit Moyses, nō habebāt. Profecto æmulis ipsorum scilicet Iudæis, habentibus suum in Aegypto templum, hoc uidebatur, quod gloria magna translata fuisset à Hierosolymis, tanquā ratio nulla esset uel esse posset alia sufficiens ad commendandam uel pręferendam dignitatem templi Hierosolymitani, quoniam non haberent illa insignia, tabernaculum, & arcam, & altare incensi. Super isto quasi glorię detrimento consolātur se metip̄os, sic inferendo. Inuenitur autem in descriptiōibus Hieremię prophetę, quod iussit accipere ignem eos qui transmigrabāt, ut significatum est. Erat autem in ipsa scriptura, quomodo tabernaculum & arcam iussit propheta diuino responso ad se facto comitari secum, usquequo exiit in montem, in quo Moyses ascendit, & uidit hęreditatem dei, & ueniens Hieremias, inuenit ibi locum speluncę, & tabernaculum, & arcam, & altare incensi intulit illuc, & ostiū obstruxit, & dixit, q̄ ignotus erit locus, donec congreget deus congregationem populi, & propitiū fiat, & tunc dominus ostendit hęc, & apparebit maiestas domini, & nubes erit, sicut & manifestabatur Moyfi, & sicut cum Salomon petiit, ut locus sanctificaretur magno deo. Manifestabat hęc, & ut sapientiam habens, obtulit sacrificium dedicationis & consummationis templi, sicut & Moyses orabat ad dñm, & descendit ignis de cœlo, & consumpsit holocaustum.

¶ Quō, quā de tabernaculo & arca dicta sunt, intelligi debeant. Ca. XXI.

Consolatio hęc opportuna tūc extitit, magnā pro dei legitimo templo, quod erat Hierosolymis, superexaltās coronam spei, ne uel p̄pter hoc, quod nō habebat tabernaculum, & arcam, & altare incensi, uideretur Aegypto templo nō posse pręferri. Veruntamen, quoniam in descriptionibus Hieremię prophetę (quas nunc habemus) dixerunt hęc inueniri. Si dignitatem uel maiestatem consideres spūs sancti, qui loquebatur in p̄phetis, quorū de notissimis & pręcipuis Hieremias unus extitit. Magna quidem in litera sonat gloria illius tēpli manufacti, sed multo maiorem in spū p̄phetię p̄sentis homo quicūq̄ spūalis. Deniq̄ homo animalis Iudęus, cuius circūfō non in spū, sed in sola carne consistit, hoc putat Hieremiā dixisse, quod Iudæorū, qui in oīes gentes captiui ducti sunt, cōgregatio debeat fieri, nescio quo tpe templumq̄ illud cū ciuitate restrui, cū tali nube apparen

apparente, qualis erat ubi Moyses legem accepit, & qualis ubi Salomon ædificatum templum magno deo dedicauit. Nos aut post illud tempus, quo hæc scripta sunt, post uictorioſa plia Machabæorum, nullā ſcimus populi dei cōgregationē, præter illā quā idem ſpūs, qui loquebatur in pphetis, nobis in euangelista Iohāne depromit: Quia Iesus moriturus erat pro gente, & nō tantum pro gente, ſed ut filios dei, qui erant diſperſi, cōgregaret in unum. Tunc utiq; apparuit gloria dei, gloria filij dei cum reſurrectōe mortuorum eſſulgētis, & extūc eſt nubes, ſicut manifeſtabatur Moyſi, ubi legem accepit, & ſicut fuit nubes, ubi Salomon templū domini ædificauit. Nubes, inquā, extunc eſt ſimiliter, ſcilicet cæcitas Iudæorum, cuius in pditionē factæ ſunt illæ nubes, uſq; ad illud tempus, ignotū erit, ait Hieremias, ubi ſit tabernaculū & arca, & altare incenſi, id eſt, nō cognoscetur à populis uel gētibus, quorum uel qualium exemplaria cœleſtium illa fuerunt.

Qualicunque ſenſu Hieremias illa ſcripſerit, Iudæos ſuo propoſito adaptaffe.

Caput XXII.

Dicit aliquis: Putasne ipſi q ſcripſerunt, uel etiā illi qbus ſcripſerunt hunc plogum, ita ut tu nūc dicis, & ſicut nūc eccleſia Chriſti intelligit, pphetica Hieremiæ dicta intellexerūt? Ad hæc inquā: Putasne Iudæi, q de regiōe Iudæa ſcripſerūt, aut Iudæi p Aegyptū, qbus ſcripſerūt, pphetæ fuerūt, aut ppheticū intellectū habuerūt? Si pphetæ fuerunt, aut intelligentiam ppheticī ſpūs habuerunt, nimis ea quæ ſub uelamine legalis, aut pphetice literæ latebāt, intellexerūt. Quid uoluerit conſtructio uel ritus tabernaculi, quid ſignificauerit altare incenſi, quid arca, quid ppitiatoriū, qd duo Cherubim, qd prorsus, uel quale fuerit illud, quod intendēs dñs ad Moyſen: Inſpice, ait, & fac ſecundū exemplar, quod tibi in mōte moſtraui. Sed nō erāt prophetæ in diebus illis fere, ex quo reædificatum eſt templū poſt captiuitatē Babylonicā. Et nouiſſimus duodecim pphetarum Malachias, quem ipſm Eſdrā fuiſſe dicunt Hebræi, pphetauit. Hinc in primo libro Machabæorum ſcriptū eſt. Et facta eſt tribulatio magna in Iſrael, qualis nō fuit, ex die qua nō eſt ppheta uiſus in Iſrael. Igitur quomodo cūq; intellexerint illud, quod inueniri dixerūt in descriptionibus Hieremiæ pphetæ, uel ipſum Hieremiā dixiſſe de populi cōgregatōe, de maiestatis domini apparitōe, uel futura nube ſecūdum ſimilitudinē nubis, quæ in mōte Synai manifeſtata eſt Moyſi, uel quæ Salomoni in dedicatōe templi. Nos in pſenti ſcriptura ſcribentiū tenemus intentionē, quia facta hæc uel dicta Hieremiæ fratribus, q erant p Aegyptū, habentibus templū non legitimū, ſcripſerunt ad ſuimet competentem cōſolationem, quod uidelicet loci uel templi dignitas, non idcirco minor uideri deberet, quod eo eo tempore tabernaculum, & arcam, & altare incenſi non haberent.

Eadem ratione, qua ſuperiora, orationem Moyſi, & ignem de cœlo datum.

Caput XXIII.

Quod tandem ſubiungitur: Sicut & Moyses orabat ad dominū, & deſcendit ignis de cœlo, & cōſumpſit holocauſtū. Dixit Moyses: Eo quod non ſit mundatum, quod erat p peccato, & conſumptum eſt, ad idem reſpicit, ſcilicet, ad testimoniū ſanctitatis uel ſanctificationis, quod templum illud iure ſanctum habendū fuerit, in quo conſtabat peccata conſumi igne, qui diuinitus datus eſt, ſicut & quando Moyses orabat. Neque enim minus miraculi fuit in eo, quod de aqua ſuper ſacrificiū aſperſa magnus accenſus eſt ignis, q̄ in eo quod Moyſe orāte à domino egreſſus eſt ignis, & holocauſtum cōſumpſit. Cœleſti autoritate deſenſum eſſe uolūt, nihil minus ſanctitatis, uel dignitatis illi templo, quā Moyſi aſcribendum fuiſſe tabernaculo. Quod aiunt, dicit Moyses: Eo q non ſit mundatum, quod erat pro peccato, & conſumptū eſt: Idem ē ac ſi dicant: Sacrificiū quod erat pro peccato, cur non comedebatur, ſed comburebatur, uidelicet, quia non erat mūdātū, cum eſſet p peccato, quia ſicut immūdum eſt peccatū, ita quod erat p peccato ſacrificiū nō ptinebat ad eſum, ſicut hoſtię pacificę, congruumq; erat totū illud cremari, ſicut opus habemus peccatū noſtrū ſancti ſpūs igne cōburi. Et hoc dictū à Moyſe nō otioſe, ſecundū ſæpēdictā intentionē ſuā, memorāt, uidelicet, ut cōſtet templū factū eſſe in quo peccatum cōſumitur, teſte igne dato diuinitus, & ſacrificiū p peccato. Finis tandem nobis iam ſit huiusmodi tractatus in litera procemij, quod mihi explanandum impoſuiſti, quod ſi

M 3 utiliſ

utiliter utcumq; factum est, tu quoq; gratiam benedictionis recipere debes ab omnibus, quibus hoc utile uisum fuerit, quia monitor atque exactor fuisti.

¶ Quam multi hostes uerbi dei uelociter sicut umbra transierint. Ca. XXIII.

Interea saluus atq; intemeratus permanebat thesaurus patris Abraham, thesaurus Dauid fidelis, scilicet uerbū promissionis, quod sub iuramento deus uerax super illos thesaurizauit. Stabat eñ locus & gens unde oportebat illud adimpleri. Generatio præteribat, & generatio adueniebat, ipse autē cui ueraciter dicitur: Tu autē idem ipse es, & anni tui non deficient, in proposito suo permanebat. Anno illo, quo, ut iam dictū est, fratres q̄ erant Hierosolymis, & in regione Iudæa scripserunt fratribus, qui erant per Aegyptū. Anno, inquā, centesimo octuagesimo octauo, Iohannes cognomento Hircanus locū & gentem regebat, & ille annus principatus eius undecimus erat, ubi tunc erant, qui locū & gentē illam tantis odijs persequentes exterminare uoluerāt, uelociter sicut umbra transierant, alius post alium diuersis cladibus morientes, quorū interitus uelocitatē si consideres, recte dicas, quia in generatione una nomen eorū deletum est. Vna quippe generatio Machabæorū uix exacta, fuerat principatū agente suiq; principatus annū habente undecimū Hircano, cuius per patrem Simōnē, patruosq; Iudam atq; Ionatham locum & gentem deus seruauerat, & tam multi reges aduersarioꝝ successim decesserant infra annorū paulo plus q̄ quadraginta spatium. Deniq; post radicem peccatricem, scilicet Antiochum Epiphanem, qui sine manu contritus est, filius eius Antiochus Eupator decessit, post Eupatorem patruelis eius Demetrius filius Seleuci, post Demetriū Alexander filius Antiochi, post Alexandrū Demetrius filius Demetrii, deinde Tryphon tyrannus regni, qui Ionatha & Antiocho adolescente filio Alexandri dolo interfectis, diadema sibi imposuit, deinde Antiochus filius Demetrii, qui in templo Naneæ cecidit. Septē fuerant, iamq; non erant, nimirū cito deleti in una, ut iam dictū est, generatione Machabæorū, & benedicebatur deus, atq; laudabatur secundū Psalmistam, dicentem: Inimici uero domini mox ut honorificati fuerint, & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.

¶ Quare deus populo suo cætera regna subicere noluerit.

Ca. XXV.

Non poterat hic deus terribilis, qui tam cito abstulit spiritū principū, & auxilio tam paruulo subleuauit gentē & locū, non poterat hoc facere uerbū dei uerbum deus ut gens sua, locus suus, regnis omnibus imperaret, quomodo regnū Græcorum paulo ante ab Alexandro Macedone dominabatur? Non poterat istud efficere, ut regnoꝝ mundi caput Hierosolymis haberetur, seu Machabæis uincens, seu antea regnante Dauid, quē electione sua, secundū cor suū regem posuerat deus? Poterat plane, si uoluisset de huiusmodi curare, plus q̄ exigebat propositū ipsius. At uero propositū eius nō erat, ut beati uiri suæ benedictionis hæredes in ista ualle lachrymarū, in isto loco, qui positus est eis ad flendū & esuriendū, & ad sanctæ paupertatis studiū, iam subilirent in equis & curribus, & in gentibus more regū gentiū potestatem haberent, aut dominarent. Sed quid erat in proposito eius? nimirū sanctos eius, & electos omnes in hoc mundo peregrinos esse uel exules, & expectare regnū eius, cuius rex uel imperator ipse deus & dominus est. Bene igitur secundū hoc propositū suū contentus fuit deus tantillum suis præbere auxiliū, quatenus inter gentes gens unica, & locus unicus conseruaretur, donec ex ea dei ueritas, id est, uerbū promissionis adimpleretur. Ultra cautelam hanc uel prouidentia, gentem exulem, filios peregrinorū Abraham, Isaac, & Iacob, cur exaltaret, causam non habuit rex humiliū deus, gentibus siue nationibus gentiū, reges aut regum imperatores habentibus, satis fuit illi genti loco illi prouidere reges aut principes, ut fuit Dauid, ut fuerunt isti Machabæi, qualiū prælijs aut uictorijs non quæreretur, ut ulla fieret pressura mundi, sed ut defenderetur gens unde esset uentura salus mundi. Regnū autem & imperium gentis illius super omnes gentes, quando uel quo tempore consurgeret, prouidebat, sedens in throno ille apud Danielē antiquus dierū, qui uenturo de illa gēte filio hominis iam porrigebat regnum & potestatem, ut omnes populi, tribus & linguæ seruiant illi in æternum.

¶ Machabæos societatem cum Romanis inire non debuisse, & quare tam cito morte sublatis fuerint,

Caput XXVI.

Sub

S Vbobscurū quiddā fratribus uictorios in medio suæ claritatis accidit, Iudæ, Ionathæ atq; Simoni, quod uidelicet uictorijs clarificati, ultrō miserūt societate & amicitiam statuere cū Romanis potentibus & famosis, quamuis super hac re nō culpet eos scriptura, res gestas cōtinens ipsorū, nihilominus tamen animaduertere promptū est, nō fuisse tutum corā deo, neq; lege concessum Iudæis, ut expeterent amicitias gentium, uerū tamen sicut fuerunt in uita sua, ita & post mortem gloriosi sunt, quia si quid pulueris, aut puluere uanitatis taliter admiserunt, omnino deletum est, cita subsequente morte singulorū. Deniq; Iudas primus miserat Romam, constituere cū illis amicitiam & societate. Et interea Demetrius rex post casum Nicanoris & exercitus eius, apposuit Bachidem & Alchimū rursus mittere in Iudæā, & in illo prælio cecidit ille potens, qui saluū faciebat populū Israel. Deinde Ionathas Romā miserat statuere & renouare cū illis amicitiam, & postmodū à Triphone dolis circumuentus atq; ocisus est. Similiter Simon miserat cū illis renouare amicitia, nec multū post à genero suo Ptolomæo per insidias interfectus est. Tales euentus singulorū fines obscurare uidentur, quod uidelicet in eo sibi coeleste diminuerint auxilium, dū quærunt ab hominibus seculi, quasi pacis & securitatis firmamentū. Porro diligēs animus causam aliam libentius arbitratur, scilicet quod idcirco taliter in breui decesserint, quia sicut de sanctis dicit Apostolus: Quibus dignus nō erat mūdus. Ita & talibus ac tantis ducibus, ut diu permanerent, tūc temporis dignus nō erat ille populus, utpote iam quasi senex atq; delirus, penē totus præter paucos iustos nimīū refrigerens à diuinæ religionis cultu. Inde post Hircanū, Simonis filiū, ducē habere meruit Hircani filiū Aristobulū, matris & fratris interfectore deinde fratrē eiusdē Aristobuli Alexandrū, & ipsum parricidam, multaq; plebis Iudæorū homicidam, deinde filios eiusdē Alexandri Hircanū & Aristobulum, qui principatum diuina contentione lacerauerunt, multo post Herodem genere alienum, crudelitate præcipuum totiusq; homicidij domesticij atq; publici signiferum, mortisq; satellitem, sempiternæ perditioni destinatum. Beata igitur sors illorum, qualecunq; habuerint mortis euentum. Nā corpora eorum in pace sepulta sunt, & uiuent nomina eorum in æternum.

DECIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI,
LIBER VNDECIMVS.

¶ Verbum domini per Esaiam: Si non ut putauī, ita erit: quomodo sit intelligendum. Capitulum primum.

SCRIPVTVM EST IN ESAIA: IVRAVIT DOMINVS DICENS: Si nō ut putauī, ita erit, & quomodo mēte tractauī, sic eueniet: ac deinceps: Dominus enim exercituum decreuit, & quis poterit infirmare? Et manus eius extenta, & quis auertet eam? Quid quæso putauit, & quid mente tractauit dominus: quid decreuit, & ad quid manus eius est extenta? Nunquid hoc solum putauit & hoc solum mente tractauit aut decreuit, ut contereret Assyriū illum carneum in terra sua, & in montibus suis conculcaret eum? Imō hoc consilium, inquit, quod cogitauit super omnem terram, & hæc est manus extenta super omnes gentes quarum utique diabolus princeps erat, qui per Assyriū designatus est. Super illum draconem antiquum hoc putauit, & hoc mente tractauit de electis suis dominus, ut auferretur ab eis iugum eius & onus illius ab humero eorum tolleretur, & ut omnia capita eius, septem capita eius, de quibus uel contra quæ præsens opusculum contextitur, quorū sextū (quod fuit Romanum imperiū) iam nūc aggredimur, inuicē morderent, & ab inuicē cōsumerent,

RVPERTI ABBA. TVITIEN. DE VICTO

tandemq; simul tota cū capitibus suis bestia nequā ad cōburendum igni traderetur.

¶ Quomodo deus aliquid putare proprie dicatur. Cap. II.

Gene. 1.

Quomodo illud anteq̃ esset putauit dñs esse? Ita ne ut prophetæ solebant putare uel somniare? Exempli gratia, ut Ioseph qui ad fratres suos, audite, inquit, somnium meū quod uidi, putabā nos ligare manipulos in agro, & q̃si cōsurgere manipulū meū & stare, uestrosq; manipulos circumstātes adorare manipulū meū

Gene. 41.

Profecto lōge melius putauit dñs, multo, imò incōparabiliter differūt putās homo, & putās Deus, multū inquā differūt & procul distant hoīs somnium & Dei uerbum, pphetica cuiusq; gratia, & ipsa summæ sapientiæ substantia. Homo putans uel somnians, interdum &

Joan. 1.

per se nescit, quid imagines somniorum suorum significauerint, ut Pharaō, qui cum diceret: putabam me stare super ripam fluminis, & septem boues de amne consurgere &c: profecto nesciebat quid per illa significaretur, sed nec erat qui interpretaretur. Quomodo autē putauit dominus? nimirum sicut dicit Euangelista: Quia qđ factum est in ipso, uita erat. De omnibus anteq̃ fierent, ita certus erat quod fieri deberent, sicut certus est nunc postquā omnia facta sunt. Idcirco iurare potuit dicens: Si non ut putaui ita erit. Quare ergo dixit: putaui, si certus fuit? Videlicet quia nondum erant in re, licet certa essent in prædestinatione: idcirco putaui non improprie dixit, cum posset dicere præsuiit, licet minus significet putare q̃ præsire. Sed quid mirum in Diuinis sermonibus aliquando minus dici & plus significari, qui modus locutionis apud grammaticos dicitur tapinosis, id est, humilitas dictionis, nō assequente uerbo quātitate rei. Omnes modi uel tropi siue schemata, omnes omnino ornatus locutionis, de quibus quasi auctores gloriati sunt sæculares magistri, sparsim in Diuinis inueniuntur scripturis, & prius erat quā hi qui horum putant adinuentores, fuissent nati. Quod si quis hominum uel prophetarum, ut fuit Daniel, in somnis putādo aliquid mirabiliter, nonnunq̃ potuit delectari, sic prope in imaginibus tanq̃ in ueris rebus, quantū putas delectabatur Deus, dū adhuc illo suo modo putaret antequā quicq̃ faceret, anteq̃ terra fieret, uel aliud omniū quæ facta sunt. Idcirco ipsa sapientia dicit: Anteq̃ quicq̃ faceret, anteq̃ illa uel illa fierent, ego erā cū eo cūcta cōponens, & delectabar per singulos dies, ludēs corā eo omni tpe, ludēs in orbe terrarū, & deliciae meæ, esse cū filiis hominū.

Tapinosis.

Prover. 8.

¶ Inter omnia quæ deus putauit, præcipuū fuisse filium quē draco deuorare uolebat, ad se & thronū suū, rapiendum. Cap. III.

Apoc. 12.

Psalm. 7.

Inter omnia quæcunq; putauit, quæcunq; mente tractauit, uel decreuit Deus maximum atq; pulcherrimū fuit in prædestinatione, & nunc est in re id qđ habemus in manibus, q̃ scilicet sub Romano imperio impletū est quod promiserat patribus, qđ ad Abraham, & Isaac iurauerat Deus, id est, qđ de uirgine natus & passus, resurrexit & in cœlum ascendit, & ad dexterā Dei patris sedet Christus Dei filius secundū sæpēdictā reuelationem, ubi draco stetit ante mulierem quæ erat paritura, ut cum peperisset filium eius deuoraret. Et peperit filium masculū, ait scriptura, qui recturus erit omnes gētes in uirga ferrea, & raptus est filius eius ad Deum & ad thronū eius. O ludum sapientiæ deliciosum, præsire atq; prædestinare certum aliquem numerum angelorū & hominum, & in libro uitæ noīa cōscribere singulorum. Putare qđ de multitudine creaturarum uel spiritūū creandorū haberet emergere quispiam, qui conaretur cassare propositū tā bonum, unde & merito uocaretur Draco magnus, Serpens antiquus, Diabolus, & Satanās, & ecōtra mente tractare qualiter illi foret illudendū per ipsum Verbū, quod erat apud Deum, cum quo habebat cōsiliū suū antiquū & super Draconem illum decernere, qđ nullus infirmare posset æterni iudicij decretū. Ibi itā eiusdem sapientiæ deliciae cum filiis hominū, & cum angelis quidē, sed maxime cum filiis hominū, quia nusq̃ angelos, sed Semē Abraham, id est humanam naturā apprehendere habebat, ut nunc factū est. Vnde & apostolica congaudet fides, dum dicit: Nusq̃ enim angelos apprehendit, sed Semen Abraham apprehendit. Inde nunc nobis in laudem uictoris ueritatis Dei sermo captus peragendus est.

Hebr. 3.

¶ Inuocat sapientiā, interim adaperiēs qđ sit. Noli regibus dare uinū sed his q̃ amaro sunt corde. Cap. III.

Inuoca

Inuocata assit eadē sapientia, quoniā suscepta materia nunc instat pulcherrima pars. Inuocata assit, & inter eos me computet, quibus uel qualibus uinū ad bibendū dādum esse iudicat. Noli, inquit, regibus dē Lamuel, noli regibus dare uinū, qā nullum secretum est ubi regnat ebrietas, ne forte bibant & obliuiscant iudiciorū, & mutant causam filiorū pauperis, da sicerā mōerentibus, & uinū his q amaro sunt aio, bibāt & obliuiscant aegestatis suae, & doloris non recordentur amplius. Quale nanq; est uinum, qd si detur ad bibēdū regibus, facit eos obliuisci iudiciorū, & mutare causam filiorū pauperis. Si autē deī mōerētibus, facit eos obliuisci aegestatis suae, & doloris non recordari amplius. Profecto quomodo parabola est mystice iuxta parabolarū leges intelligēda est. Vinū ergo istud, Sermo sapientiae uel Sermo sciētiē est, quod si detur regibus, id est superbis, apud quos utiq; regnat ebrietas, id est, quos scientia inflat, obliuiscunt iudiciorū, & mutant causam filiorū pauperis, id est, male examināt sensum scripturarū, dū per contentionē sua defendunt, & nulli cedere uolunt, & ab alijs bene dicta, qui sunt filij pauperis, id est humiles secundum Christū, amatores ueritatis, uanae gloriā deputāt & praeumptioni. O ergo Lamuel, quod interpretatur, *Lamuel* in quo Deus: O Christe in quo habitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter, noli talib⁹ scientiae tuę dare uinū, sed da mōerentibus, id est humilibus, & his, q pro eo q paupertatis & peccatorum humilē conscientia habent, amaro sunt animo. Cum enim talibus datur uinū hoc, letificat cor eorū, & quadā obliuione bona obliuiscunt aegestatis suae, cōfortati ab Apostolo dicente: Quia quae stulta sunt mūdi elegit Deus, ut confunda, sapientes, & ignobilia mundi & cōtemptibilia elegit Deus, & ea quae non sunt, ut ea quae sunt destrueret. Et nobis ergo si dederis uinum nos quoq; cōfortati torius aegestatis nostrae obliti, nec ultra memores doloris uel tristitiā saeculi, sapientes, fortes & nobiles reges terrae, & principes q astiterunt aduersus dominum, & aduersum Christum eius: putātes se infirmare posse decretum Dei, posse auertere extēta manum domini: stultos infirmos fuisse atq; ignobiles declamabimus in laudē uictoriae Verbi Dei, prosequentes currum triumphalē tantū uictoris.

¶ Sextum caput draconis cui simile fuerit, dici nō posse.

Cap. V.

De singulis capitibus draconis qles qualiūue ferarūq; similes habuerint facies demonstrari potuit, cum sanctae scripturae testimonijs: At uero de isto capite sexto ualde rufo, qualis uel cui bestiae similis in eo facies fuerit, demonstrari nō potest, qā scriptura nō dixit, ubi Daniel uisionē quatuor bestiarū uidit, de futuris hoc tantū ait: Bestia terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis, dētes ferreos habēs magnos, comedēs atq; cōminuēs, & reliq; pedibus suis cōculcās, dissimilis erat cāteris bestijs quas uiderā antea. Dixit q cāteris bestijs quas uiderat antea ista erat dissimilis, scilicet leaeng, urso atq; pardo, & nō dixit simile fuisse alicui bestiarū, quae praeter illas multae sunt. Terribilē eius fortitudinē terribiliter expressit dicēdo. Dentes ferreos habens magnos, per quos nimirum intelligim⁹ Romanae potentiae cōsules, siue imperatores bellicosos atq; fortissimos, & exercitus in praehis saeuera distractione districta saeueritate ordinatos, ut interim nūc taceā de gentibus cāteris. Gētē Iudaeā bestia ista comedit atq; cōminuit, & reliqua pedibus suis cōculcauit, qā locum destruxit, & gentē percussit in ore gladij, & eos qui reliqui fuerūt in captiuitatē uendidit atq; dispersit. Non proinde Romanū imperium unū fuisse cognoscimus, ex capitibus draconis rufi, quia iustam fecit, quāuis nesciens uindictā sanguinis Christi, sed qā potestas eiusdē imperij Christū occidit, & martyres Christi, proinde magnū caput extitit inter oēs impios qui tunc uiuebant, & erant utiq; corpus uel membra Diaboli.

¶ Quod hebraei putant de sexto capite dictum: Exterminauit eam.

aper de filua &c. ineptum esse.

Cap. VI.

Hebraei, quod in Daniele tacitum est, in psalmo dictum putant. Exterminauit eam aper de filua, & singularis ferus depastus est eam. Quartam illam terribilē bestiam similitudinem apri uel singularis feri fuisse autumant. Huic opinioni illud repugnans esse uidetur, quod illi bestiae terribili cornua ascribūtur Habebat, inquit, cornua decem. Considerabam, & ecce cornu aliud paruum ortum est, de medio eorum & cātera. Hoc inquam repugnare uidetur. Denique aper cornua non habet. Itaque bestiam illam existimare uel dicere fuisse aprum, sic arbitramur fuisse incongruum, sicut

Delphinū

Uinum.

Lamuel.

1. Corinth. 3.

Daniel. 7.

Psalm. 79.

Daniel. 7.

RVPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICTO,

Delphinum filius appingere fluctibus aprū. Simul & hoc animaduertendum, quia regna Persarū & Moedorū, quæ in eadē uisione significata sunt per ursum & pardū, in aliā uisione quæ ostensa est de futuris regibus eorundē regnorū, qui uidelicet reges per cornua significari debuerunt, per aliorū facies animalium demonstrata sunt, scilicet arietis & hirci, quibus cornua naturæ dono constat attribui, igitur quod scriptura tacuit de nomine quartę bestię, nobis quoque tacitum sit, ut quicquid ferocius in bestiis cogitauerimus, hoc Romanorum formidolosum imperium intelligamus.

¶ Quomodo bestia quarta de mari ascenderit, & sextum caput draconis in ordine cōstituerit. Cap. VII.

Dūctus in maligno.

Bestia hæc terribilis de mari quomodo uenit? Quomodo de mari ascendit? quomodo ante mulierē quæ erat paritura in illa septem capitum draconis cruenta serie caput istud cōstitit? Nimirū per magnas atque inenarrabiles discordias per bella ciuilia, bella plusquā ciuilia. Discordiæ spūs quē hæc bestia spirauit, mundū uexauit, gētes afflixit ciuitates & regna cædibus cruentauit, terras ferē omnes Europā & Africā atque Asiam suorum gentiumque fere omnium sanguine cōpluit. Sunt hystoriæ, legant qui uolunt tragædias gēis humani, labores mundi, uere, ut ait Ioannes, in maligno positi. Quod satis ab eiusmodi effectis clauit, & clarum est legenti atque intelligenti. Nos ad illā infaniæ partē summā tendimus, quæ aduersus sæpeditā & sæpeditandā mulierē in utero habentē sese erexit dentesque suos ferreos præparauit caput istud, ut cum peperisset deuoraret filium eius.

¶ Herodē patre idumæo, matre uero arabica natū, à senatu Romano, regē Iudæe decretū fuisse. Cap. VIII.

Imperante Augusto Cæsare ceterima & octogesima quarta Olimpiade, Cōsulibus Gaio Demetrio, & Gaio Asiano, Herodes à Romano senatu gratia Cæsaris Augusti, & fauore Martij Antonij rex Iudæe decernit, non erat gēis Iudæus imò patre Idumæus & matre Arabica pgenitus. Nicolaus tamen Damascenus (ut meminit Iosephus, ait patrē huius Herodis Antipatrē, gēis nobilissimū Iudæum fuisse, ex illis quæ ad Iudæā de Baby lone reuersi sunt. Hæc autē, inquit, id est, refert ad gratiā Herodis filij eius, quē regē Iudæorum cōtiguit fieri, cū non esset regij, sed nec Iudaici generis. Nā Antipater gēis Idumæus extitit, qui multas possidens pecunias totius Iudæe potestatem & tuitionē à Cæsare accepit, amicus Hircano regi & sacerdotū principi. Sed cum tardum & segnē Hircanū uidisset, priorē filiū suū Phasellū, ducē in Hierosolymis, secundum uero Herodē Galilææ tutorē ordinauit, qui postmodū, ut iā dictum est, ad regnum puenit. Prædixerat de illo quidam in cōcilio uir iustus nomine Samæus præsentē Herode cum per crimine fuisset uocatus, stareque purpura circūdatus armisque stipatus: Vos, inquit, uel legem accuso, quæ tantum ei licentiā dedistis. Scitote quod is quē nunc propter Hircanū uultis absolvere, quādoque nos & ipsum regē torquebit. Nihil autem hæc dicendo mentitus est. Nam Herodes cum regnum cepisset, omnes in concilio tuos inuentos cum ipso Hircano occidit.

¶ Discordias inter senatum & populū Iudaicum, Herodi regnū peperisse. Cap. IX.

Discordia summa, discordia cruenta, tū Romani Senatus, quæ Iudaicæ gentis regnum illi peperit. Denique cum Gaius cæsar, & magnus Pompeius totius orbis uiribus conflagrāt, & in Iudæa fratres Hircanus & Aristobulus, de principatu atrociter cōtēdunt, Antipater potens, & ut iā dictum est, multas pecunias possidens, dum in Iudæa fauet Hircano iustiori quidē sed segniori, & in Romana republica multis obsequiis pluribus ipensis, mercatū gratiā cæsaris iā uictoris, uictumque Pompeium usque in Aegyptum persequentis, magnā sibi met Iudæe potestatem promeruit, & apud uictoricē Romanorum patrē Herodi filio uia ad regnū obtinendū magnis meritis aperuit. Sciendum quoque quod per illam Hircani atque Aristobuli discordiam, templum in Hierosolymis semel, & iterum magna cū calamitate uiolatum fuit. Primo namque Pompeius Aristobulum uictum habens, ciuitatem aggressus, contra socios Aristobuli, & per seditionem in ciuitate receptus templum irrupit commota atque cadente maxima turre, per quam aperta parte templi hostes irruperunt, & omnia Iudæorum cæde completa sunt. Quidam enim occidebantur à Romanis, alij uero

vero semetipſos occidebant, & ita ceciderunt uiginti duo milia Iudæorū: Romanorum uero per pauci defuncti ſunt. Nec uero parua in templo cōmiſſa ſunt, dū ea quæ priori tēpore inuiſibilia uel inacceſſibilia erant, adſiſſet Pompeius, & cū eo non pauci uidiſſent, quæ nō liceret, niſi ſacerdotibus intueri. Deinde cum (ut iam dictū eſt) Herodes regnū cepiſſet, & Antigonus Ariſtobuli filius ciuitatem teneret, idem ciuitas paſſa eſt, & in templo multi perempti ſunt, Herodī annitētibus Romanis. Et hæc paſſio Hieroſolymorū ciuitati contigit (ait Ioſephus) Marco Agrippa & Callidio conſulibus, centeſima & octogeſima quinta Olimpiade, tertio menſe in celebratione ieiuniorū, tanq̃ reuerſa calamitate, quæ ſub Pompeio Iudæis filata eſt. Nam extūc eodē die captiuitatis uiginti & ſeptē anni fuiſſe noſcūtur, cū adhuc obſideretur ciuitas ab Herode & Soſyo legato, perſuaſit Samæus ſupradictus populo, ut Herodem acciperet, dicēs, propter peccata eum nō poſſe deuitari.

¶ Neq̃ ſceptrū, neq̃ ducē de Iuda auferendū, donec ueniret Chriſtus. Cap. X.

Cum igitur alienus Herodes per tantas, tamq̃ cruentas, quas commemorare libuit, diſcordias, regnū cepiſſet, tempus erat, ut promiſſionis ſuæ uerbum uerax deus adimpleret. Sic enim fuerat prædictum: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de ſcēmoribus eius, donec ueniat, qui mittendus eſt. Qui mittendus erat, ipſe eſt qui uenit Chriſtus, in quo ſemine tuo, ait deus ad Abraham, benedicētur omnes gentes, ſicut ibidem à Iacob ſubiunctum eſt: Et ipſe erit expectatio gentium, Ecce autem ueraciter ablatum erat ſceptrum de Iuda, & dux de ſcēmoribus eius, quando Herodes alienigena regno fuit intruſus, qui & occidit omnes, qui regnī generis uidebātur eſſe, & ipſum Hircanum, cuius lenitate & manſuetudine fuerat proueetus. Ut igitur iuſtificaretur deus in ſermonibus ſuis, iā illud ſemē, quod Abraham promiſſum fuerat & cū iuramēto repromiſſum, quod itidē Dauid iurātū fuerat, uenire oportebat, nec longius differri, quoniā ſceptrū de Iuda ſic ablatū erat, & dux de ſcēmoribus eius ita defecerat, ut cōtra legē Iudæorū, rex, imò tyrannus ſederet in regno, homo alienigena, prædo, aduena, extraneus, homicida.

¶ Præter Zachariam, Elizabeth, Simeonem, & Annam prophetiſſam, multos fuiſſe, qui aduentum Chriſti expectarint. Cap. XI.

Qualis putat tunc mentis, habitis iuſtis animabus, erat? Quos autem illius temporis iuſtos eſſe dixerim, niſi illos, qui fidem & ſpem ſuæ expectationem habebant promiſſionis ad Abraham, promiſſionis ad Dauid, iuramenti ad Abraham, iuramenti ad Dauid, qui uidelicet Dauid fidelis, deum fortiter tenens, miſerere mei, dixit, ut iuſtificeris in ſermonibus tuis, & uincas cum iudicariſ? Taliū unus uel notifiſimus de tempore illo Simeon nobis extitit, qui in hac fide declamādo & requirendo ueritatem dei, ueritatem promiſſionis, in qua deus maior homine, ſponte hominibus iurauit, reſponſum accipere meruit, nō uiſurum ſe mortem, niſi prius uideret Chriſtum domini. Nūquid illo tempore ſolus promiſſionis eiſdem Simeon expectator extitit? Erant utiq̃ & Zacharias & Elizabeth ambo iuſti, erat & Anna prophetiſſa, erant & Ioſeph & Maria. Dicam adhuc: Nunquid quia ſolos iſtos notos nobis euāgelium ſecit, nullus præter iſtos erat, qui expectaret fidem & uictoriam dei, ut in ſermonibus ſuis iuſtificaretur, & uinceret cum iudicaretur? Utq̃, quāuis Herodianæ malitiæ nubes horrida cœlum obſcuraret, non paucae in cœlo erant ſtellæ luminis eiſdem claritate fulgentes, eiſdem fidei pulchritudine lucentes, & promiſſiōis effectū ſuſpirātes, clamabāt aīæ multæ, quatenus in ſermonibus ſuis uerax & fidelis deus appareret. Exiſtimo, quod mulier illa in utero habēs, ut ſæpe dictum eſt, nullo unquam tempore magis parturiendo clamauerit, nūquam magis ut pareret cruciata fuerit. Noli autem uiuētes in corpore fideles illius tēporis hoīes ſolos, debere itelligi, corpus illius, quam dicimus mulieris in utero habentis, imò uniuerſa dierum uel ſeculorum eccleſia quando erit ab origine mūdi progenita, omnis multitudo animarum fidelium, tam in carne degētium, q̃ de poſito carnis onere, apud inferos beatam ſpem expectantium, huiſcemodi deſiderij clamores emittebat, & hæc uniuerſitas propter unam eādemq̃ expectationem, una mulier in utero habens exiſtebat.

¶ Neq̃ demonſtrando, neq̃ narrando, Chriſtum pro dignitate indicari poſſe. Cap. XII.

Quid

Plal. 50

Luce. 2

Quid iam dicendum, nisi quia mulier illa peperit filium masculum? Hoc autē dicēdo, quomodo cupit animus immorari, & esse in cōtemplatiōe quasi magnæ, imō ueraciter magnæ festiuitatis, & triumphalis gaudiū, pro eo, quod deus, qui promiserat hoc semen benedictionis, uerax apparuit, & quo se impendit. Quam in partem sermo noster sese aptabit, in demonstratiōe aut in narratione? Si in demonstratiōe se uerterit, si partū illū, si filiū uel masculū illū demonstrare uoluerit, hoc tale est hodie, ac si meridiano tempore, cōelo sereno, sole clarissimo fulgente in ascensu sui summū digitū q̄s intendat oculos habenti & uidenti, dicatq; illi: Vide, ecce sol. Scriptū est enī: In sole posuit tabernaculū suū. Si autē uertat se in narrationē, ueremur esse superflui, quoniam noui nihil dicturi sumus, quoniam nō apud ignotos hæc dicta uel scripta deponimus, nō ad ignaros, uel cū ignaris ista cōferimus. Vertat igitur se tota intentio sermonis ad iocunditatē, & aliquantulum cū iocunditate nitatur habere dignitatē, quatenus & ipse sermo plena fide, pleno fundatur ore, cū gratia humilitatis necessariæ, ut quisquis illa legere dignabitur, delectetur atq; iocundetur propter laudē talis filij, propter honorē tanti masculi, & propter gloriā dei patris, & honorē spūs sancti, de quo illa beata mulier cōcepit hunc & peperit. Ista sermonis iocunditas risum habeat illū, quē nomine suo Isaac significauit, beatæ senectutis & emeritæ fidei filius, q̄ typus filij uel masculi huius extitit, quē decrepita mater scilicet antiqua ecclesia paries per uterū Mariæ uirginis ueraciter dicere potest, semperq; dicit, ac dicet: Risum mihi fecit deus, quia talis filius uere matri suæ risus est æternus. Dignitatem de prophetica sancti spūs facultate mutuabitur, de propheticæ gratiæ plenitudine sumemus, ubi uates eximius Esaia loquitur contra superbiam Assur.

¶ Quod per Esaia dictum est: Egredietur uirga de radice Iesse: quomodo sit intelligendum. Cap. XIII.

Et excelsi statura succidentur, & sublimes humiliabuntur, & subuertetur cōdensa saltus ferro, & libanus cū excelsis cadet. Et egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eū spūs dñi, spūs sapientiæ & intellectus, spiritus cōsiliij & fortitudinis, spūs scientiæ & pietatis, & replebit eum spūs timoris domini. Ecce qualis oppositio. Perspice hinc condensa saltus, & libanū cū excelsis, inde uirgā eū flore suo. Quantū est uirga una florifera, cōparatione saltuū condensor, & montis libani cū excelsis suis, quæ robore magno uel alta sunt, ut puta ligna cedror. Attamen quātum ualent cōdensa saltus, & libanus cū excelsis, cōparatione uirgæ huius, & ascendētis de illa floris. Siquidē condensa saltus ferro subuertūtur, & libanus cū excelsis cadet. Hæc autē uirga & flos eius totū suscipit, totū portat supernæ maiestatis pondus, & nō cadit, & nō subuertitur. Dicamus manifestius, quāuis sub istā metaphora quales translatae sint res, nō ignoret mundus, nō taceat uniuersus, qui in mundo est, ecclesiæ chorus. Perspice hinc gentiū, quas p̄ cōdensas saltus intelligimus tyrannos, ac duces, imperatores, & cōsules. Inde Iudaicæ gentis, quā per libanū intelligi placet reges, & tetrarchas, atq; summos sacerdotū principes, & inter istas altitudines siue magnitudines subortā humilē de domo Dauid Mariā uirginē, Christū parientē, deū & hominē, & magnā uictoriæ uerbi dei concipis admirationē, quod in hunc mundū ingrediens, nō quæsiuit de altis uel sublimibus parentē habere quempiā, solū se sibi sufficere sciens absq; opere humana cōtra illius Assur, id est diaboli superbiam, ad obtinendū sibi regnū, ad possidendū Dauid patris sui soliū, imō dei patris æternū imperium.

¶ Tunc excelsa libani cecidisse, cū Herodes alienigena regnaret, templumq; subuersum de nouo ædificaret. Cap. XIII.

Vt taceam de gentiū saltu, cuius cōdensa ferro tūc temporis Romani imperij passim subuertabatur, & subuersa fuerāt, ita ut totius iam sub illo imperio sileret mundus, quando flos iste de uirga uel radice Iesse ascēdit excelsa libani, siue ipse libanus quomodo ceciderunt circa huius floris ascēsum. Summū libani uerticē ipsum intellige templū, quia scriptū est in Zacharia propheta: Aperi libane portas tuas, ut comedat ignis cedros tuos. Ipsas autē cedros uel excelsa libani principes gētis, quorū gloriæ caput erat templum ipsum, quo angustius in mūdo nullum fuit. Quomodo libanus iste cū excelsis suis tunc cecidit, uel cadere cœpit? Nimirum magni & irrecuperabilis casus eius initium illud dicere

dicere non dubitauerim, quod Herodes, quo regnante, ceciderat magnum excelsum regiae dignitatis, ablatū quippe fuerat sceptrum de Iuda, & dux de foemoribus eius. Herodes, inquam, homicida multipliciter, imò & parricida, tyrannus, nō rex, templū uetus quod reuerſi de Babylonia filij tranſmigratōis aedificauerunt, & uictores Machabaei purificauerūt, poſt ſexcentos annos depoſuit, & aliud condidit. Vnde illi huiuſce operis praſumptio? Nunq̃ illud opus ſtare debuit, aut placere deo potuit? Si Dauid fidelis de tribu Iuda rex inuentus & electus ſecundum cor dei, domū domino aedificare nō debuit, dicente illi domino: Non aedi-
 1. Para. 26
 ficabis domū nomini meo, eo quod ſis uir bellator, & multum ſanguinem fundēs, quomodo iſte nō qualiſcunq; ſanguinis effuſor, uerumetiam filiorum atque uxorū occiſor, & domeſticoꝝ ſiue amicoꝝ furialis interemptor, domū debuit aedificare dño? Non igit̃ mirum, quod ab impio factum de rapinis atq; ſpolijs regionū ad tam miſerabile tamq; horribile peruenit excidium, quo poſt Chriſti paſſionem conſtat illud per Romanos irrecuperabiliter eſſe exterminatum. Hoc interim dictum ſit, quod tunc libanus cadere coepit, quādo Herodes templū uetus depoſuit, & aliud condidit, maius q̃dem, & duplo maius q̃ fecerat filij tranſmigrationis, ſed hoc fecit, gloriam quaerens ſuam, non dei.

¶ Herodem, renouando templum, ſe Dauidi & Salomoni impudenter comparari uoluiffe.

Caput XV.

BEne, inquit, noſtis, quod iſtud maximo deo templū noſtri patres aedificauerunt, cū de Babylonia remeaſſent, & quia deſunt ei ad magnitudinem in altum cubiti ſexa-
 ginta, inſtar illius, quod Salomon coſtruxerat. Nemo negligētiam pietatis patrum noſtroꝝ accuſat. Non culpa illoꝝ factum eſt breuius templū, ſed Cyrus & Dari-
 us huiuſmodi menſurā aedificatōis fieri p̃ceperunt, noſtri patres & parentum noſtroꝝ dixit, quia uidelicet Iudaici cum nō eſſet generis ſe uolebat haberi. Subſecutus, & hoc ait: Nunc autē quoniā nutu dei principatui meo pax larga cōceſſa eſt, & diuitiaꝝ poſſeſſio, & multitu-
 do reddituū, & quod maximū eſt amicitia, fauorq; Romanorū, qui omnium rerum domini exiſtūt, cur nō ſtudemus reliq̃tū neceſſitate ſeruitutis tpe opus corrigere, & integrū deo p̃be-
 re p̃ beneficijs eius meo regno collatis. Hæc dicēs p̃perauit, templumq; in uno anno & mē-
 ſibus quinq; pactum eſt. Nōne homo ille, imò beſtia ſic loquēs, & ſic p̃peranter faciēs Da-
 uid fideli, & paſifico Salomoni regibus legitimis, de tribu Iuda regibus ſeſe cōferre, aut etiam p̃ferre contēdit? At ille uidelicet fidelis Dauid nulli quicq; rapuit, nec de rapinis domū nomi-
 ni dñi aedificare inſtituit, ſed ecce, inquit, ego in paupertatula mea preparaui ipenſas domus
 1. Para. 17
 dñi auri talēta cētū milia, & argēti mille milia, eris uero & ferri nō ē pōd⁹, uiciff̃ em̃ nūer⁹ ma-
 gnitudine, ligna & lapides p̃paraui ad uniuerſa impendia. Hæc dicēs, etiā dedit Salomoni ſi-
 1. Para. 28
 lio ſuo deſcriptionem templi, & cuiuſq; operis. Et hæc, inquit, oīa uenerunt ſcripta manu do-
 mini ad me, ut intelligerem uniuerſa opera exemplaris. Quod illum dicentem, cum legimus uel audimus, nunquid nō eum quoq; cū eſſet Propheta eiuiſmodi oſtenſionē uidiff̃ arbitre-
 mur, ut diceretur ei, quō dictū eſt, & Moyſi de tabernaculo faciēdo: Inſpice, & fac ſecundū exemplar, quod tibi in mōte mōſtraui, Salomon quoq; aurū & argentū nō ex rapinis, ſed ex deidono habuit. Nunq̃ talibus ac tātis Herodes nebulo ſeſe cōferre debuit?

¶ Quod populus ſup illius hominis opere nequaquam lætari, neq; tanto peccatori debuiſſet adulari.

Caput XVI.

SVper illius hois opere populus om̃is lætitiā efferri, tantoq; peccatori nō debuit adu-
 lari. Sed imprudens, lætitiā completus eſt, & primū quidem p̃ celeritate deo gratias agebat. Deinde de alacritate regis, quā in dedicatōe habuit laudibus extollebat. Me-
 1. Para. 15
 rito igitur riſus eoꝝ in fletum, & gaudiū uerti debuit in mœrorē. Veruntamē ſcien-
 dum, quia licet Herodes mutauerit parietes, & ſpectandos p̃ ſua gloria magnos cōgeſſerit la-
 pides, quos admirari poterāt diſcipuli quoq; Chriſti, dicētes: Magiſter, aſpice quales lapides
 & quales ſtructuræ, nō tamē depoſitū uel mutatū fuerat altare. Quod ſi eueniſſet, multo am-
 pli⁹ mirari poſſis homicidæ, imò parricidæ tm̃ licuiſſe, ut religionis caput, id eſt, altare ipſe
 poneret, cui Chriſtus, uel in quo dei filius homo factus, deo patri protinus cum hoſtijs legali-
 bus præſentari deberet. Hæc breuiter de templo dicta ſint, ut iam uideat prudens laudator iu-
 dicioꝝ dei; quia præter cauſas alias, propter quas templum illud manere non debuit, iſta
 N quoq;

quoq; causa nocere potuit, ut non quomocunq; sed nimis male imo cum fragore quem totus orbis audiuit caderet, quod ille fabricauit hominū hostis, inimicus dei. Nunc ad susceptum sermo redeat prophetice ueritatis capitulum.

¶ Quare deus Herodem in regiam & sacerdotalem stirpem ita scire permiserit ut ne quidem filiis parceret. Caput XVII.

ET Libanus, inquit, cum excelsis cadet. Iam diximus, quia grande illius Libani excelsum ceciderat, in eo uidelicet quod sceptrum de Iuda, & dux de femoribus eius decerat. Funestus Herodes regiam stirpem ferro extirpabat, & extirpare non cassabat. Unde cunq; regium quempia subintellexerat, quacunq; ex domo uel etiam sua, imo maxime sua, ex domo uel genitura regia quippiam æstimationis olfecerat, quandam deniq; coniugem regie stirpis habuerat, præter complures alias Mariamnē pontificis Hircani filiam, de qua & filios Alexandrū atq; Aristobulū suscepserat, omnino undecunq; siue de foris siue deintus regale quippiam sperare posse persenserat, seuiebat immanis belua, simulq; pontifices, & suos filios regales trucidabat, uidelicet ne seipsum nimis cupide regnantem ulla posset inquietare persona per ullam eiusmodi suspicionem. Iam dudum quippe regia cum sacerdotali familia permixta fuerat, & idcirco in utranq; pariter ferebatur truculentus homicida nulli sexui parcens, non ab uioribus proprijs, non a filiis occasione suborta ferrum disserens, quoniam quidem eius filij materno sanguine regiam contingebant progeniem. Unde ergo uinceres deus promissor fidelis, unde iustificareris adimplendo quod promissisti, & iurasti David, cuius spiritus clamare non desinebat in auribus tuis: Miserere mei, ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris? Nimirum sciebas, & disposueras iustificari & uincere ex loco humili, unde impurus Herodes, imo diabolus cui seruiebat Herodes, nihil posset suspicari, quod ualeret procedere ad celsitudinem throni. Hoc est, quod continuo per Prophetam subiunxisti: Et egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescat super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ &c.

¶ Virgam, uirginem Mariam, Christum uero florem esse, & cur de radice Iesse, non de radice David dictum sit. Ca. XVIII.

Vicunq; Christiana uel Catholica fides, ipsa suis auribus audiuit, & ipsa uidet suis interioribus oculis, q; uirga ista, uirga gracilis & pulchra, uirga humilis quidem, sed recta, est beata uirgo Maria. Et flos qui de uirga ista ascendit, fructus uentris eius, est Christus dei filius, & uirginis filius est, in quo qui promissit deus, fidelis & uerax inuentus est, qui iurauit deus iustus, & deus sanctus comprobatus est. Quarendū uero hic est, cur placuerit spiritui sancto dicere: Egredietur uirga de radice Iesse, magis q; dicere de radice David siue Abraham, quibus promissit, quibus deus iurauit. Ad hæc, inquam, si dixisset de radice David, uirtricem quidē pronuntiaret ueritatē promissionis, sed ipsa dictio minus contineret sacramenti. Nunc aut plus habet mysterij, quia cū pconio ueritatis tendētis in semē David simul nos mittit in secretū paternæ domus eius in rationē tēporis uel diei, quo missus est Propheta Samuel ad ungendū regē, quē proiecto Saule prouiderat sibi dñs in filiis Iesse, qui & Isai. Quomodo em dictū, quomodo factū est? Vitulū, inquit dñs, de armento tolles in manu tua, & dices: ad immolandū deo ueni. Timebat enim Samuel. Audiet inquit Saul, & interficiet me. Et impleuit cornu oleo iuxta præceptū dñi, & iuit, ad immolandū, ait, dño ueni. Sanctificamini & uenite mecū ut immolē. Sanctificauit ergo Isai, & filios eius, & uocauit eos ad sacrificiū. Cūq; ingressi essent, uidit Eliab, & ait: Num corā domino est Christus eius? Et dixit dominus ad Samuelem: Ne respicias uultū eius, nec altitudinē stature eius, quoniā abiectū eū, nec iuxta intuitū hoīs ego ludico, homo enim uidet ea quæ parēt, dominus aut intuetur cor. Vocauit Isai Aminadab, & adduxit Semmā, similiterq; & alios filios suos, qui fuere septē numero, & nō elegit dominus ex istis. Ait Samuel ad Isai: Nunc quid cōpletus est numerus filiorū? Adhuc, inquit Isai, paruulus reliquus est, & pascit oues. Iubente ergo Samuele misit & adduxit eū. Qui cum uenisset rufus & pulcher aspectu, decoraq; facie: Surge, ait dominus, & unge eum, ipse est enim.

¶ Quid sacramenti fuerit in rebus gestis radicis Iesse, hoc est David, quod ad Christum pertineret, Caput XIX.

Quid

Quid nam sacramenti latet in illis rebus gestis, nisi quod audiuius & subintelle-
ximus in istis uerbis prophetici: Excelsi statura succidentur, & sublimes humili-
liabuntur, & subuertuntur cōdensa saltus ferro, & Libanus cum excelsis cadet. Et
egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet
super eum spūs dñi. Deniq; cum iste sit sensus: Superbi & diuites relinquētur, & de puella hu-
mili siue paupcula, pmissio ueritatis implebitur, simul p hoc dictū quod est de radice Iesse, ue-
tus experimentum mentibus nostris adducitur quod accidit Iesse reprobatis maioribus filiis
eius, & assumpto humili uel paruulo Dauid, q erat minimus. Idem ergo ē, ac si dicat: Quid
miramini, quia dixi, excelsi statura succidentur, & sublimes humiliabuntur, & humilitas exalta-
bitur. Similiter factum est in diebus Iesse. Vultuosus erat Heliab, & alta erat statura eius, sed
abieci illum ait dominus. Itemq; ad reliquos magnos filios eius secundum illorum similitu-
dinem multi erūt, quādo prophetia hęc implebitur, excelsi statura & sublimes in gloria tam
de regali q de sacerdotali prosapia, potentes uiribus, & ualētes armatos producere exercitus.
Sed nō de illis elegit dñs, nec adimplendum promissiōis suę uerbum opus habebat sublimi-
tate hominū, altitudine aulicorum in curribus, & in equis exultātium, q in multipli fauore
hominum, in multiuago plausu popularium, & nō in dño cōfidunt, & tūc minimus filiōs
Iesse, paruulus Dauid complacuit, & postmodum humilis ancilla dñi prę cūctis hominibus
emissa in spū humilitatis altissimo complacebit, ut ex ipā compleatur promissio nascēte Chri-
sto, ac si de uirga gracili spectabilis ascendat flos. Præterea sicut illic prætēta immolatiōis fe-
stiuitas, & adductus de armento uitulus occurrentibus Samueli senioribus ciuitaris, & ad-
mirātib; aduētum eius, causam subtexit ne audiret Saul. Ita & hic desponsatio uirginis siue
consueta nuptiarum solēnitas, & Ioseph maritus puellæ nominatus, diabolum fefellit & cū-
ctos satellites eius, ut erant Herodes & complices eius, ut nescirent sacramentum, cuius sciē-
di nondum erat tempus.

¶ Laudabile dei consilium esse, quod in humilitate diabolum atq; Herodem fe-
fellerit, & ars artem luserit.

Caput XX.

A Pud Maronem iocatur quispiam gloriabūdus, & dicit. Nil refert armis contingat
palma dolisue, profecto snia hęc, ad huius palmæ siue uictoriæ rationem nō ualet
Multum qppe refert, multo melius & ualde utilius est deum uel dei uerbum sic ui-
cisse uel ad procedēdū pcedere, ut in toto prælii cōgressu ars artem falleret, q si de
nobilibus atq; potētibus carne assumpta materialibus armis eorum cōtra homies impios di-
micaret, quomodo inuisibilis, & nōdum homo factus per Machabæos, aliosq; fortes atque
fideles uiros dimicauit, & armis paucorum sæpe multa milia peremit. Hoc itidem facere po-
terat, ut incarnatus de aliqua siue Hircani tūc temporis pōtificis, siue alicuius cæterorum filia
bellica, sibi ob defensionem ueritatis adhiberet instrumēta meliori prouētū, q uel Machabæ-
us uel ipse Dauid unq; pugnauerat. Vt uerbi gratia, persequeretur unus mille, & duo fugarēt
decem milia. Multo melius, inquam, est, q ars artē fefellit, q si res acta fuisset armis eiulmō-
di. Non, inquit, in exercitu, nec in robore, sed in spū meo dicit dñs exercituum. Hoc erat uer-
bum dñi ad Zorobabel apud Zachariam prophetam. Vbi septem oculos super lapidē unū,
& septē lucernas uidit super unum candelabrum, uidit, q nō erant aliud q septem spūs domi-
ni requiescentes super hunc florem unum.

¶ Quam utile nobis fuerit Christum ē paupere uirgine matre nasci.

Caput XXI.

N Vlla potest uerbis lingua consequi, imō nec cuiusquam cogitatu comprehendere
remēs hoīs, quanta nobis commoda prouenerunt ex eo q humilitas diuinitatis,
humilitas uerbi dei, nō diuitem, sed pauperem uirginem matrem sibi elegit quod
ancillam suam respexit, tātō apud se coram diuitibus uel superbis humilem, quā-
to constat excelsis libani cedris minorem esse uirgam quamlibet de radice uetusta egredien-
tem. Si enim parentes Christus diuites elegisset, quis hodie pauperibus in ecclesia Christi lo-
cus esset? Nunc autē & potentes deus nō abiicit, cum & ipse sit potens, & sæpius in hoc muni-
do pauperes eligit, cognoscendo illos in benedictionibus suis, id est, præclara illis dona tribu-
endo spūs sui, qualia nimirum diuitibus habentibus consolationem suam rarius concedit.

N 2 Videte

1. Cor. 13 Videte, inquit Apostolus, uocationem uestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit deus, ut confundat sapientes, & infirma mundi elegit deus, ut confundat fortia: & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret, ut non gloriaretur omnis caro in conspectu eius. Ergo pauperibus & infirmis sæpius cœlestia uocationis suæ dona largitur deus abundantius. Et ista consideratio pulcherrimā nobis effecit considerationē patris optimi, qui notum & uerum habet testimonium, quod spiritu omnium iustorum plenus fuerit. Qui minus indiget, inquit, agat deo gratias, & non murmuret. Qui uero plus indiget, tribuatur ei, & humilietur pro infirmitate, non extollatur pro misericordia. Nimirū cū hæc dicit, hanc sentimus esse imitationē dei, qui spiritualia sua dare abundantius consuevit plus indigentibus, scilicet pauperibus, infirmis, ignobilibus, ut secundū multitudinem dolorum in corde ipsorum consolationibus huiusmodi lætificentur animæ ipsorum.

¶ Laudat incarnationem uerbi, ex Psalmo Davidis: Eructauit cor meum uerbum bonum.

Caput XXII.

Psalm. 44 **Q**ua uoce, quibus uel quantis laudibus floris huius de uirga eiusmodi ascendenti pulchritudinem prædicabimus, unde uerba sumemus? Nos pene muti, pene infantes ad tantæ dignitatē rei, ubi pulchritudo cū fortitudine, fortitudo cum pulchritudine floret ac uiget, cuius ipse spiritus sanctus laudator est. Quid eloquimur ita, ut secundū nostrę mentis intentionē ipsum audire delectetur. Sumamus aliquid non de nostro quod nusquā est, sed de plenitudine ipsius, qui omnes sanctos adimplet de thesauro boni cordis, thesauro iocunditatis & exultationis, quē super Prophetā huius uerbi sui super Prophetā patriarchā, & regē thesaurizauit dicentē in persona ipsius dei patris: Eructauit cor meū uerbum bonū: dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribæ uelociter scribentis: statim ipse Prophetā ex sua persona succinit. Speciosus forma præ filiis hominū, diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te deus in æternū. Accingere gladio tuo super femur tuū potentissime. Specie tua & pulchritudine tua. Intēde prospere procede & regna, &c. Putet se anima pauperula, nunc ad fontē sermonis uenisse, unde haurire possit quod loquatur, ad gratiā floris huius speciosi & pulchri pro bona intentione. Magis delectandi quā docendi intentione, o tu quicumque hæc legis uel audis nō existimato immorari, quia dulce est, pulchrū & piū etiā nota replicare atque frequentare de forma speciosi, de specie & pulchritudine formosi atque potentissimi, gladio suo super fœmur suum accincti, prospere procedentis & regnantis, quem in ueritate, in māsuetudine, & iustitia mirabiliter dextera sua deducit, cadentibus sub ipso populis in corde suo, quia crucifixi sunt sagittis suis acutis, sagittis ditionum eius saluteris, ut doleant quod olim fuerunt inimici regis, eumque adorent cadentes, cadant in facies suas eum adorantes.

¶ Quomodo uerbum Davidis intelligendum sit: Lingua mea calamus scribæ.

Caput XXIII.

Esai. 44 *Lingua dei* **P**ariter assumptis utriusque testimonijs, & illo Esaiano, & isto Davidico, primū contemplari libet hoc dictū dei patris: Lingua mea calamus scribæ, uelociter scribentis. Lingua dei patris spiritū sanctū promptū est intelligi, quia sicut lingua carnis administrat uerba hominis, ita spiritus sanctus animæ credulæ suggerit uerba dei. Vnde & quando super Apostolos Christi descendit, quos nimirū eatenus homines sine literis & idiotas & deinceps peritos & eloquentes facere ueniebat, in linguis igneis apparuit. Confestim cur ita apparere uoluerit, sequens effectus indicauit. Facti sunt namque charitate & zelo boni fortes ac serui dei, quod significauerat ignis. Facti sunt eloquentes uarijs linguis, & scripturarum periti, quod linguarū desperatio præsignauit. Cum igitur dicit in isto quidem: Lingua mea calamus scribæ, uelociter scribentis. Per illū autē: Et requiescet super eū spiritus dñi, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & repleuit eū spiritus timoris dñi. Manifestū est de Christo, quod uere deus sit, & quod ueraciter habitat in ipso plenitudo diuinitatis corporaliter, quāuis in hoc tpe, cū fides Christiana sit firma, & hæc assertionem non indigeat, cū fide necessaria, delectabile & utile est etiā cōpetentem habere scientiā, Natura humana de uirgineæ carnis substantia sic est assumpta, uelut membrum nuda mun

nula munda & bene accurata, scriptorioq; operi accommoda, & ipsa lingua patris, id est, spiritus sanctus, uelociter percurrit, uelociter tanquam calamus scribæ totam perscripsit, totam uerbi substantiam repleuit, nihilq; residui fuit, sed totum quod erat in corde patris, illi animæ inscripsit, totamq; sapientiam, totumq; intellectum, totumq; consilium, totamq; fortitudinē dei, totam scientiam, totamq; pietatem dei, & totum timorem domini, ut nihil esset, quod nō sciret, nihil quod non posset, nihil in deo patre quod non haberet humana pueri huius natura, unde & deus est.

¶ Quomodo intelligendum: Eructauit cor meum uerbum bonum, dico ego opera mea regi.

Caput XXIII.

Hoc intelligimus esse, quod ait ipsa persona patris: Eructauit cor meum uerbum bonum, dico ego opera mea regi. Res magna, dictum autem nō ualde magnum rei comparatione. Quid enim hoc dictum, eructauit? quid magnificum est? Inter nos dico, eructat quisq; nostrum, dum satur est, sed esuriens quispiam ructu alterius saturatus nō est. Dicit aliquis opus suum, sed q̄ audit, nō statim consequitur auditi operis effectū ut faciat similiter, quicquid ab illo factum est. At ille qui hæc loquitur: Eructauit cor meum uerbum bonum, qui ait, dico ego opera mea regi: bonum illud uerbum, ipsam boni uerbi substantiam tota plenitudine ædedit in uterum uirginis, & regi, id est, homini, quem formabat de utero eiusdem uirginis, opera sua sic indidit, ut sit & ipse opifex siue artifex non dissimilis, magna hæc & mira prædicatur per hæc duo uerba exigua: Eructauit cor meum uerbum bonum, dico ego. Solent grammatici uocare tropum, quem dicunt tapinosin, qui modus locutionis humilitas est magnæ rei, uelut si mare intendens dicat gurgitem, si uastum montem dicat cumulum uel collem. Equidem non ausim in maiestate tantæ rei declamare nenias istas, ueruntamen nusquam reperiri existimo locutionem, in qua uoces rebus quæ significatur tanto impares sint, ut sunt in locutione præsentis. Vt quid igitur taliter dictum est, imò quō diceretur aliter quàm dictū est, ubi em̄ uerba inueniretur ad rem sufficientia, quæ intelligitur? Sic quidē in uerbis defectus, sed eūdem defectū ipsam uocū minoritatem si rite perpēdis, studio famens ædificat. In quo? in eo, uidelicet ut animaduertat opus q̄dem grāde sed deo nō difficile. Quis em̄ homo plenus edulio fatigatur eructando? Sic nimirū deus pater bono plenus uerbo non laborauit, humanæ naturæ illud inferendo.

Uerbum bonum eructare, quid sit.

Tapinosia.

¶ Quare deus incarnari, & non potius per angelum genus humanum saluare uoluerit.

Caput XXV.

Hoc opus bonum fecit deus, summe potens, summe bonus, hoc est, quod patribus promisit, quod iurauit ad Abraham, iurauit ad David. Tanquam summe bonus, sponte promisit, sponte iurauit, tanquam summe potens adimpleuit. Deniq; sicut summæ bonitatis est, quod hoc facere uoluit: ita summæ potetiae est, quod hoc facere potuit. Diligenter animaduertendum, solent em̄ nōnulli dicere: Vt quid deus, dei uerbum, uenit per semetipsum, & homo factus est, ad saluandum genus humanū, cum hoc idem fieri potuisset per alium? Cur nō potius misit aliquē legatū? cur nō misit angelū siue archangelū? Ad hæc, inquā, uidelicet quia nulli aliq̄, nulli nisi soli naturæ diuinitatis hoc fuit unquā possibile, assumere quod non erat, & manere quod erat. Et unde illi hoc possibile, uidelicet, quia natura uel substantia diuinitatis tāto subtilior est anima rationali, ut eā penetrare possit. Fideliter hoc inter cætera patres catholici sumpserūt, & scripserūt pro argumēto ueritatis contra hæreticos, quod spūs sanctus æque ut pater & filius deus sit, qm̄ & ipse humanæ aniæ est capabilis, & capax eiusdem anima rationalis. Nisi em̄ deus esset, neq; humano, neq; angelico spiritui capabilis esset. Proinde notādum, quod quāuis dicatur quis plenus dæmonia, nō sic implet hominem ille spūs, ut penetret aiām eius, sed cauernas corporis irrepere potuit, q̄ ebrietas siue febris animāq; deprehensam in suis sedibus exagitat atq; affligit. Solus deus unus, deus pater, & filius, & spūs sanctus, cum uult, & prout uult rationali animæ uel spiritui sese infundit, & in eo mansionem facit. Frustra igitur dicit, uel quærit q̄s, cur nō legatum uel angelum miserit, sed per semetipsum, ad saluandum genus humanū uenerit deus, uerbum dei, quia uidelicet naturam induere humanam non potuit, nisi sola natura dei: unde sicut bonum, quia uoluit, ita omnipotentem prædicamus, quia potuit.

Quæstio.

Dilutio.

Esau.

N 3 Christum

¶ Christum, salua matris uirginitate, natum esse.

Ca. XXVI.

Quid de salua matris uirginitate dicemus ad laudem ipsius? Contra naturam, Ipsi deus inquit, uirgo parere non potuit. Nos autem credimus, propter quod & loquimur, quia talis filius supra naturam uirgo parere potuit. Non dicimus contra naturam, quae non est naturae iniuria, sed dicimus supra naturam quia naturae est gloria. Quae ratio est dicere, quod non potuerit quicquam supra naturam, qui fecit naturam? Per uerbum omnia facta sunt, si omnia, profecto & natura foeminea. Ergo ne fortior esset natura, quam is (per quem facta est natura) nimis recte sapit homo rationalis, ut dicat, quia quod omnia fecit, & ipsam naturam, consequenter omnia uincit, & ipsam naturam. Quod si Iudaeo uel Manichaeo magnitudo miraculi ad incredulitatem peruenit, quid rogo magis mirum, id quod assumptus uel formatus est homo de terra animata & sensibilis, an quod homo plasmatus est de terra inanimata & insensibilis? Denique terram animatam, & sensibilem Mariam dixerim, quoniam de terra & ipsa & nos sumus facti. Porro terra, de qua primus homo plasmatus est, inanimata sine dubio fuit, & insensibilis. Nonne ergo plasmatio primi Adam, plasmatio secundi mirabilior fuit? Si quidem materia uiuens, & sensibilis, id est, foemina, quamuis uirgo uicinior est huic operi, quam fuit illa materia, neque uiuens, neque sensibilis. Igitur illa quidem plasmatio mirabilior sed ista uenerabilior.

¶ Quid sit, speciosus forma praefilijs hominum, & gladius super femur accinctus.

Caput XXVII.

Ecce speciosus forma, ecce potentissimus gladio suo super femur accinctus. Agnoscentis est, cuius uictoriam praedicamus, cuius triumphalem currum laudando subsequi optamus: olim uerbum, nunc & caro: olim deus, nunc & homo: speciosus, inquit, forma. Quid est forma? Diuinitate: Diuinitas namque forma est, forma namque formatum, forma carere materia. Diuina substantia, sicut ante nos dictum est, sine materia forma est: atque ideo unum est id quod est, reliqua non sunt id quod sunt. Vnum quodque enim habet esse suum, ex his ex quibus est: ut cum homo terrenus constet ex anima & corpore, corpus & anima est, non uel corpus uel anima in parte, igitur non est id quod est. Quod uero non est ex hoc atque hoc, sed tantum est hoc, illud uere est id quod est, & est pulcherrimum fortissimumque, quia nullo nititur. Igitur speciosus forma, id est speciosus secundum diuinitatem. Ista eius speciositas, qua speciosus est praefilijs hominum qui utique dii natura non sunt, soli amatores eius uident, soli uidebunt regem in decore suo, uidebunt oculi eius, qui diligunt eum. Et ego, inquit, manifestabo ei meipsum. Quid porro est gladius, quo accinctus est iste speciosus, iste potentissimus? nimis unum idemque uerbum dei, uerbum deus, forma est speciosi, gladius est potentissimi: nam uiuus est sermo dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Igitur ut iam dictum est, ecce speciosus, ecce potentissimus, speciosus ut flos, potentissimus ut gigas, cuius a summo caelo egressus, & occursum eius usque ad summum eius. Talis in hunc mundum ingreditur uisibilis factus, uisibiliter pugnaturus, qui prius inuisibilis, inuisibiliter praelibatur, pugnaturus noua belli specie, scilicet non in exercitu, neque in robore, sed in spiritu suo demonia potens eijcere. Hunc florem speciosum, hunc regem potentissimum alibi sancta scriptura praedicat, agnum habentem, inquit, cornua septem, & oculos septem, scilicet septem spiritus qui super florem requiescunt, sed de agno, qui & uincens leo, postmodum suo loco erit dicendum.

¶ Sicut septiformis spiritus super florem requieuerit, ita septemplici laude Psalmus hic regem Christum canit.

Caput XXVIII.

Nunc delectat breuiter intueri, utrum sicut spiritus isti omnes super florem requiescunt ita secundum singulos eorum proprium quid in Psalmo, siue in cantico praelibato dicatur ad regem speciosum, regem potentissimum: Dico ego opera mea regi: Lingua mea calamus scribae, uelociter scribentis. Dicta haec esse secundum spiritum sapientiae & intellectus non indiget assertione nostra, quia manifeste ubi filio regi pater deus sua dicit opera, ibi sapientia, & ubi lingua eius opatur, ut scribae calamus, ibi intellectus. Diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te deus in aeternum. Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, usque: Et deducet te mirabiliter dextera tua. Hec intelligimus decantaturi secundum spiritum consilij & fortitudinis. Consilij namque fuit, quod uidens deus non posse nos ex nostris opibus iustificari, & omnes sub peccato esse conclusos, diffudit gratiam, id est, peccatorum remissionem gratuitam in labijs huius speciosi, & propterea hunc benedixit in aeternum.

fecit

fecitq; nasci sanctū, & ab omni peccato mundū, ut efficaciter in labijs eius ista gratia diffunderetur, diceretq; peccatrici, quæ erat una & uniuersa ecclesia: Dimissa sunt ei peccata multa: non quia operata est multum, sed quia dilexit multū. Accingi gladio super fœmur, pro spero procedere & regnare, & sua dextera deduci mirabiliter, sine dubio fortitudinis opus siue effectus est. Sagittæ tuæ acutæ, quid est, nisi tibi in doctrina siue p̄dicatione semper scripturarum paratæ sunt sententiæ: quibus confixa corda illorum, qui fuerant inimici, credūt, & acquiescunt ueritati, & cadunt adorando te, facti amici. Ergo pertinere hæc ad spiritum scientiæ non dubium est: Vnxit te deus, deus tuus oleo læticiæ præ cōsortibus tuis. Oleum istud profecto spiritus pietatis est: Oleos græce, misericordia latine. Nihilominus & concupiscit rex decore tuum, ad eundem spectat pietatis spiritum. Nā regis huius concupiscentia, non aliud est nisi pietas. Hoc est oleum, quo unctus est speciosus iste rex, ut in multitudine misericordiæ benedictus adueniret, concupiscentiā habens animarum perditarum per blādimenta misericordiæ cōuocare illas ad suum salutis æternæ triclinium: Spūs timoris dñi in eo non est, ut timeat, sed ut timeatur, & ut circa ipsum religiosa sanctitas, sancta & timorata sit religiositas. Huc pertinet illud: Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Adducentur regi uirgines, afferentur in læticia & exultatione, adducentur in templum regis, & populi consitebuntur tibi in æternum, & in seculum seculi.

¶ Quare non dictū sit manebit, sed requiescet super eū spūs dñi. Cap. XXIX.

V Num est adhuc eiusdem capituli Verbum in quo tenemur, ne iam processum regis prosequamur, ne iam partū beatæ mulieris qualiter deuorare uoluerit Draco ille narremus. Quod est illud Verbum? Et requiescet, ait, super eum spiritus domini. Nō dixit: & manebit, sed requiescet dicere maluit: nec dubium est, quin aliquid plus significet, quàm si dixisset manebit. Attendamus, quia sermo propheticus est: Cui, inquit Petrus apostolus, benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucēti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & Lucifer oriatur in cordibus uestris. Ecce locus quidam occurrit, caliginosus quidem, sed ista lucernæ huius, id est prophetici sermonis flammula, clarum illum nobis facit, & tanquam Lucifer diem intelligentiæ adducit. In deserto loquente domino ad Moysen, ut sacerdotio fungeretur Aaron, Chore, Datan, & Abyron, alijsq; proceres synagogæ steterunt aduersus Moysen & Aaron, stetit oīs globus eorum cōtra dominum. Vnde & propter execrabilis superbiæ malum, nō consueta hominum morte interierūt, sed nouam rem fecit dñs, ut aperiens terra os suum deglutiret eos, descenderuntq; uiuētes in infernum, quia blasphemauerunt dominum. Præterea ignis egressus à domino, interfecit ducentos quinquaginta uiros, qui offerebant incensum. Deinde loquere, ait, dominus, ad filios Israhel, & accipe ab eis uirgas singulas per cognationes suas, à cunctis principibus tribu uirgas duodecim, & uniuscuiusq; nomen superscribes uirgæ suæ. Nomē autem Aaron erit in tribu Leui, quem ex his elegero, germinabit uirga eius, & cohibebo à me q̄rimonias filiorū Israhel &c. Factum illud in lege, quod germinauit uirga Aaron, & turgentibus gēmis eruperunt flores, & cū folijs fructus, atq; ita cessauit superbia de sacerdotio conflantiū. Illud inquā, factum in lege, confert cum isto uaticinio prophetæ, quod dum inuehitur contra superbiam Assur, excelsi, inquit, statura succendētur, & sublimes humiliabuntur, & subuertentur condensa saltus ferro, & libanus cum excelsis cadet, & subaudire licet, sicut succisi uel humiliati sunt, sicut subuersi sunt, & ceciderunt, Chore, Datan, Abyron, & cōplices eorum: ista timq; subiungit: Et egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini. Nimirum & hic subaudire decet, sicut ascendit flos de uirga Aaron, & sicut requieuit, id est, ab ira sua cessauit, & placatus est spiritus domini, quem exacerbauerant murmuratores & superbi.

¶ Præter Christum neminem fuisse super quem requieuisse spūs domini dici posset

Cap. XXX.

Igitur secundum illam similitudinem intelligendū est quod ait: Et requiescet super eū spiritus dñi. Nā ibi quidē aliquāta fuit similitudo: Hic autē res ē multo āplior. Ibi uirga insensibilis, flores & folia supra naturę usum pducēs, atq; nuces, id est, q̄relas paucorū rebellū cessare fecit. Hic uirga sensibilis uirga, id ē, uirgo siue uterus uirginalis, florem

N 4 scilicet

RVPER. ABBA. TVITIEN. DE VICTO.

scilicet iam dictum speciosum regem pariens, superbiam diaboli percussit, superbiam culpam de toto genere humano correxit, & iram dei, quæ proinde superuenerat, auertit, placatūq; deū nobis reddidit. Itaq; super hunc florē requiescet, ait: spūs domini, id est propter Christū mitigabis omnē iram tuam dñe, & auertes ab ira indignationis tuæ. Nunquā em̃ te inquietabit flos iste: mitis quippe est & humilis corde. Et Moyses quidem mitis erat super omnes homines qui morabantur in terra: sed non ita ut hic, non ita semper, non ita impassibiliter. Vexatus em̃ & exacerbatus distinxit in labijs suis, distinxit & dominū non glorificauit. Ad quas cōtradictionis loquendo, non sicut mitis, & aliter q̃ uoluisset audire spūs domini, quia locutus est uerba incredulitatis. Propterea dñs ad Moysen & Aaron, non introducetis ait, populos istos in terram, pro qua iuraui patribus eorum. Iste nunq̃ distinxit in labijs suis, imò cum male tractaretur non aperuit os suū, & sicut ouis, sicut agnus coram tondente se obmutuit. Dignus ergo qui populū introduceret in ueram repositionis terram.

Nume. 12

Nume. 20

Esaia. 53

¶ Sicut uirga Aaron, ita & uirga Iesse, superbi certaminis finē fecit. Cap. XXXI.

MUltum est quod de scripturis admota clarificat lucerna uerbi huius prophetici. Et requiescet super eum spūs dñi, sed in eiusmodi diutius immorari præsens nō est propositi. Veruntamen ut proposita similitudo decētius explicetur, hoc solū adhuc dicere libet, quia sicut contigit superbis illis contra quos in deserto (ut iam dictū est) uirga floruit, ut noua & insolita perditione perirent: ita contigit excelsis & sublimibus illis, quorū temporibus egressa est uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendit, ut dissimili casu caderent, & interitu suo dissimiles cæteris hominibus quicunq; bello interierūt, existerent. Testatur hoc Iosephus, qui miserabile illorū describens excidiū, dicit de illis: Singillatim quidem iniquitates eorum narrare non potero. Vt autem breuiter dicam, neq; aliā ciuitatem unquam talia perpeffam esse puto, neq; ullam nationem post hominum memoriam maliciæ ferociorem fuisse. Et alibi: Deniq; omnium post condita seculares aduersas si cum Iudæorum calamitatibus conferantur, superatum iri non ambigo, & horum auctor nullus externus est. Erant quippe isti maxime de parte Assur, id est diaboli, contra cuius altitudinē uirga ista ascendit, cū suo flore, id est, uirgo humilis cū filio suo miti & humili.

VNDECIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER DVODECIMVS.

¶ Beatam uirginem Mariam mulieris in utero habentis, parturientis, & ut pariat clamantis, non minimam partem fuisse. Cap. .I.

Ictum iam, & adhuc dicendum est, quia draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura, ut cum peperisset, filium eius deuoraret. Hic iam nomen mulieris dupplicem sensum habet. Antequam esset beata uirgo Maria, ante, inquā, & longe prius erat mulier q̃ in sacramento sentimus, id est ecclesia, & utiq; pregnās mulier mente grauida gerens uerbum promissionis, sicut iam sæpe dictū est.

Gala. 4

Ecclesia.

Esaia. 9

At uero propria & usitata significatione secundum sexum Maria mulier extitit, quamuis uirgo, dicente Apostolo: Misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Mulier hæc siue hoc humani generis indiuiduum, mulieris illius pars est, quam dicimus ecclesiam, id est credentium collectionem uniuersam. Vbi ergo mulier ista, id est uirgo Maria peperit, totam ecclesiam peperisse quis nescit? Propterea dicimus uniuersi, Puer natus est nobis, & filius datus est nobis.

¶ Draconē etiam Mariæ filium deuorare uoluisse. Cap. II.

¶ Quid

Quid porro fuisset deuorari filium eius? Nimirum ita mori, uel occidi, ut periret nomen eius. At illud sextum caput draconis, illa bestia terribilis, non sicut dentibus magnis, dentibus suis ferreis, ea quæ circa corpus sunt bonorum siue malorum, comedere siue comminuere atq; cõculcare potuit. Ita etiam in causa ista, si uellet agitatori diabolo satisfacere præualuit Herodes, cuius præcedenti libello mentio facta est, qualiter quæsierit puerum ad perdendum eum quis nescit, & quis non audiuit? Plane impius ille Romani satelles imperij, nec impietatis crimine uacuus est, Augustus ipse, qui ad suggestionem eiusdẽ Herodis tam pronus exitit, ut concederet illi quoquo pacto regem perdere quem natum audierat, tanquam regna hominum rex ille tollere haberet, quod ita non erat. Crudelitati stulte, crudeli eius stultitiæ mulier sæpedita de incolumitate filij sui secuta, iamdudum exprobrauit, & exprobrare non cessat. Non, inquiens, diripit mortalia, qui regna dat cœlestia. Crudelitas Herodis Romana potestate facti registam cito in Romanum imperium redundauit. Nec em̃ tot pueros impune occidere potuisset, nisi Romanæ potestati licentiam, uel consensum Augusti Cæsaris habuisset. Sicut cum uoluit inde permissum accepit proprios trucidandi, ita prætentio metu ne fieret sibi met uel Augusto de mutatione regni siue imperij, concessionem adeptus est tot pueros occidendi, quotquot in Bethleem, & in omnibus finibus eius per annos duos fuerant nati. Futurũ quidẽ erat, ut per manus Romanorũ rex iste occideretur, sed nondũ erat illius rei tempus, nec sic faciendũ erat, ut deuoraretur filius masculus, id est, non ita mori habebat, ut periret nomen eius.

¶ Quare diabolus Christum Herodi prodere non potuerit. Cap. III.

Sic Herodes egit, & sic peragere uoluit, ut uere unus uel præcipuus diaboli filius, de qualibus ait filius uel masculus iste: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris uestri uultis facere. Quæ uel qualia desideria? quæritis, ait, me interficere. Hoc est desiderium patris uestri. Propter hoc desiderium ille homicida erat ab initio, quia uidelicet ueritatem, id est, me ipsum odit ab initio, quod odiũ nunc in me factũ, mortalem hominẽ desiderat cõplere homicidio. Hoc erat desiderium illius, qd Herodes uolebat tã cito facere desiderium patris sui, desiderium diaboli. Dicit aliquis: Si pater eius diabolus hoc iamdudum desiderabat, cur non statim puerũ prodebat? Cur eũ a magis illud permittebat? Nunquid nesciebat? Nunquid spiritus ille non contactus carne percipere non poterat natum esse hũc regem, nisi uenissent homines de longe, & fecissent Herodĩ, omniq; Hierosolymæ turbationem siue metum, dicendo: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Ad hæc inquam, planẽ sciebat, sed non sinebat eũ loqui puer ipse qui natus erat. Hoc aliudẽ facile potest probari. Exiebant, inquit Euangelista, dæmonia a multis clamentia & dicentia: quia tu es filius dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. Et recte non sinebat ea loqui, quia profecto pro malo loquebantur, scilicet, ut inuidiam facerent illi. Igitur & tũc natum illum esse diabolus sciebat, & filium suũ Herodem hoc scire desiderabat, sed natus infans eum loqui non sinebat. Nam nisi prohiberetur eodem modo quo alibi dicit: Scio quis sit sanctus dei, scilicet per energuminiũ dicere potuisset illi dolenti quod esset illusus a magis, scio ubi sit sanctus dei, siue scio ubi sit rex ille quem quæris.

¶ Christum a diabolo, non ut cognosceretur, sed ut corrumperetur, tentatum fuisse. Cap. IIIL.

Sed dicit aliquis: Si illum sciebat diabolus, ad quid instabat experimentũ quærens, & dicens. Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant? Quemcunq; res ista mouet, scire debet, quia fecit ut tentator uel ut corruptor. Nam ille est qui semper hac intentione tentat ut corrumperet, plane non quærebat ut cognosceret quasi incognitũ, sed ut corrumperet cognitũ. Quid autẽ est corrumpere, nisi similitudinem uel cõformem facere? Horrendũ quidẽ auditu hoc est, sed adhuc in deterius processit, dicẽdo ad ultimũ. Hæc oĩa tibi dabo, si cadēs adoraueris me. An nõ dicit & apostolus, de illo q aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus, aut qd colitur. Nõ expauescat pius ac fidelis animus perpẽdere, quãtus sit præsumptor diabolus, q uidelicet cognoscẽdus est ex hominibus, qui iudicãdus est ab hominibus. An nescitis, inq̃t idẽ Aplus, q & angelos iudicabimus. Cũ igit dicit ille, utpote tẽtator id est corruptor: Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Perpẽde, q sibi cõformare, sibi similem

similem facere Deum intendebat ille Satan. Quomodo per hoc sibi conformē faceret dicē-
tem ut lapides illi panes fierēt; uidelicet q̄a & qui mendaciter dicit de seipso q̄ nō est, & qui
iactanter & pro uana gloria mōstrat de seipso, q̄d non est, similes sibi sunt, testante ipso dñō
qui reuersis septuaginta duobus, & cū gaudio dicentibus. Domine etiā dāmonia subiiciūt
nobis in nomine tuo, quod utiq; uerum erat, statim tam fortiter quā suauiter tetigit eos di-
cens: Videbā Satanam sicut fulgor de cōelo cadentē, quo uidelicet dicto breuiter innuit, q̄
multi ex ipsis secundū Satanā similitudinē propter uanitatem casuri uel retro abituri essent
Multi enim discipulorum eius, ait Ioannes, abierūt retro, & iam cū illo non ambulant. Por-
rō Diabolus mendaciter de semetipso & in cālo dixit, & in terra nunc usq; cōtendit dicere
q̄ non est, scilicet q̄ sit Deus. Dominus autē filius Dei erat, & est, sed ut hoc illi miraculis
demōstraret, nulla esset causa nisi iactantia seu uana gloria. Nunquid enim illum Diabolus
adoraret ut saluus fieret si apud illū se filiū Dei esse taliter cōprobaret? Igit miranda Diaboli
presumptio, qui non contentus dixisse olim, ero similis altissimo, similē sibi altissimum nissus
est facere tentando. De hoc quod in deterius proficiens prācipitium suasisit, & deinde sibi q̄
q̄ illū substernere tentando, suadendo ut se adoraret, miretur qui potest & animaduertat, q̄a
uere magnū Diaboli iudicium est.

¶ Qua de causa Christus nō solum dāmonijs, uerum etiā apostolis ne
se proderent, prohibuerit. Cap. V.

Nunc ad id redeo quod cōeperam, scilicet, quia increpans dāmonia non sinebat
ea loqui, quod sciebant, uidelicet ipsum esse Christum. Nunquid uero tñmodo
dāmonia super hac re prohibebat uel increpabat, & loq non sineba t̄: imō & a-
micos hoīes super eadē re prohibebat. Exēpli gratia: Cū interrogasset discipulos
suos dicēs: Quē dicūt homines esse filiū hoīs. Itemq; uos autē quē me esse dicitis? Et ad hāc
respondens Simon Petrus dixisset ei: Tu es Christus filius Dei uiui. Illum quidem beatifica-
uit dicens: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus,
qui est in cōelis & c. Sed tunc prācepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Chri-
stus. Quare? uidelicet quia futurū erat, ut postq̄ regiū hoc nomen de ipso publice prādicar-
etur, nulla mora interficeretur, inimicis Iudāis gaudentibus, utpote grandi ratione armatis,
forti occasione suffultis, q̄ essent amici Cēsaris, interficiendo illū, qui se dicendo regē Chri-
stū, contradiceret Cēsari, quē si nō interfecissent, nō essent amici Cēsaris. At ipse nolebat lo-
cū dare uel occasionē facere homicidis illis, priusq̄ omnia cōdidisset instrumenta benedicti-
onis, quā peruenire debebant ad nos gentes, iuxta uerbū promissionis ad Abrahā: Et in se-
mine tuo benedicentur oēs gentes. Et idcirco morti uel ministris mortis prācipiebat ut ex-
pectarent. Exēpli gratia: ut tetrarchā Herodi. Accesserūt ad eū die quadā pharisæorū quidā
dicentes: Exi & uade hinc, q̄a Herodes uult te occidere. Et ait illis: Ire dicite uulpi illi, Ecce eij-
cio dāmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor. Quod erat dicere:
Hoc anno & sequenti regnum dei prādico, & anno tertio per passionē mortis summa glo-
ria, summo honore coronabor. Neq; em̄ in potestate uulpis est, quando deuoret leonē, non
in potestate fraudulentī homuntionis est, quando interimat uitā & mortis dominatorē. Igit
tanquā sapiens amicis seorsum indicabat, inimicis autē usq; ad tēpus abscondebatur, q̄ ipse es-
set Christus, tanq̄ sapiēs, imō & ipsa sapiētia q̄ dicit: Causam tuā tracta cū amico tuo, & se-
cretū extraneo ne reueles, ne forte insultet tibi cū audierit, & exprobrare nō cesset. Itē, mala
aurea in lectis argēteis, qui loquitur uerbū in tempore suo.

¶ Quare Iudāi, an ipse Christus esset, quāsierint, & quare ipse ante passionem
semper obscure responderit. Cap. VI.

Si totam percurras Euangelij seriem, nusquam reperies, quōd se in publico Chri-
stum nominauerit, nusquam inuenis, quōd ante statutum passionis suae tempus, re-
gem se esse dixerit aut dici permiserit. Veruntamen quia ueritati testimo-
nium perhi-
bere debebat. Nam ad hoc natus erat, & ad hoc in mundum uenerat, ita de hoc no-
mine tacebat, quod est Christus siue unctus. Vt multo maius de semetipso testificaretur, q̄
cōcipere potuissent de nomine illo aduersarij eius. Exempli gratia, Aliquādo circūdederūt
eum Iudāi, & dicebant ei: Quousq; animā nostrā tollis? Si tu es Christus, dic nobis palām.
Non

Non dixit: Ecce palam dico uobis, Christus ego sum, uidelicet, ne male illorū intentioni cōcurreret, utpote qui maliciose interrogabant, ut aut Christum se esse negaret, quod fieri non poterat. Nam ille inquit Apostolus: Fidelis permanet, negare seipsum nō potest, aut si propter literetur se Christū esse, profecto tunc optatum contra illū haberent magnæ accusationis capitulum, quod se regē dixerit aduersus Romanū imperium. Nam si Christum, utiq; & regem se esse fateretur. Quid contra hoc egit ipsa sapientia? Nimirum & illorum cauillationē prudenter illudit, & plus q̄ interrogatus esset de semetipso fideliter prædicauit. Cœpit pastor loqui de ouibus suis, quæ uidelicet nomina Romanæ legionēs non multū timerent, aut curarent in armis suis. Loquor, inquit, uobis, & nō creditis, quia nō estis de ouibus meis. Oues meæ uocē meam audiunt. Ecce quanta in uerbis humilitas, de quibus Romana tunc temporis altitudo nō nisi ridebat, sed uide in tanta humilitate uerborum, quanta sit maiestas regis. Et ego cognosco eas, inquit, & sequuntur me, & ego uitā aternā do eis. Quā profecto dare non est nisi dei. Sic incipiens & nomen, quod maliciose quærebatur, subtegens, sic tādē est elocutus: Ego & pater unū sumus, hoc nimirū plus est, q̄ illud, unde apud Romanos accusari potuisset, si manifesto noīe Christū se esse respondisset.

¶ Christum, ubi tempus affuit, non solū non prohibuisse, uerumetiam se regem prædicari uoluisse. Cap. VII.

Vbi tempus affuit, quod poposcerat opus, uel ordo nostræ salutis tunc præeunte uerba magni miraculi, uidelicet resurrectione Lazari mortui iam quadriduani, iam q̄ fortentis, nomen istud admisit, nomen regium cum laudibus publice suscepit uidelicet occurrentibus turbis cum ramis palmarum, quæ sunt insignia uictoris, clamantibus ac dicentibus: Osanna benedictus qui uenit rex in nomine domini, benedictū quod uenit regnum patris nostri Dauid, osanna in excelsis. Siue secundum Lucam: Pax in cœlo, & gloria in excelsis, Quo nimirum dicto pueri consonabant angelis, qui qua nocte natum illū secreta reuelatione pastoribus annunciauerunt dicentes: Quia natus est uobis saluator, qui est Christus dñs in ciuitate Dauid: repente laudauerūt deum, & dixerunt: Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Hoc eatenus publicæ laudi deus erat, q̄ Christum uel regem se in publico nō prædicabat, aut prædicari permittebat, sed pueri suppleuerunt, pueri laudem perfecērūt, equidem iniussi, sed diuinitus inspirati, rationabiliter permisi, opportune admissi. Vnde cum indignarentur principes sacerdotum & scribæ dicerentq; ad eum: Audis quid isti dicunt? Ipse ualde subtiliter respondit, dicens: Vtiq; nunquā legistis, quia ex ore infantium & lactantium perfecisti laudem? Idem em̄ est, ac si diceret: Vos mihi hactenus importuni fuistis, ut si ego sum Christus, palam dicam uobis, ego uero pro tempore & re de laude mea nomen istud distuli. Ecce nunc iusti, qui uestre scientiæ cōparatione infantes sunt, lactantes sunt, regiū mihi nomen acclamando laudem perfecērunt prophetiam impleuerunt. Quia quod propter uos inimicos meos ego tacebam, ipsi prædicauerunt. Dicentibus aut̄ quibusdam ex illis: Magister increpa discipulos tuos. Dico uobis ait, quia si hi tacuerint, lapides clamabūt: subauditur, quod ego sum rex, quod ego sum Christus, dum pro eo quod dicitis: Nolumus hunc regnare super nos, non remanebit lapis super lapidem, qui non destruatur.

¶ Christum a fello infedentem, regnorum huius mundi contemptum præ se tulisse. Cap. VIII.

ET quidē illi, audito à turbis acclamantibus regis nomine, ipso nō prohibente, gaudebant sibi occasionē, quā optauerāt oblatā esse, ut Romanæ potestati possent istud se diciosis uocibus impinguere: Hunc inuenimus subuertētem gentem nostrā, & prohibētem tributa dari Cæsari, & dicētem se Christū regem esse: & si hunc dimittis, nō es amicus Cæsaris: omnis qui se regem facit, cōtradicit Cæsari. At ille sapiens & prouidus, uere quidē rex, sed nō sicut Cæsares, accusationes illorum in ipsa barbarum acclamatione ualde infirmabat, Cæsariq; & cunctis regibus seculi satisfaciebat, quod nullius eorum regnum cuperet, uel ambiret, nullosq; omnino seculi honores, quales erāt Romanorum fastes, magnipenderet, nec arma ferrea uel signa bellica unquā attrēctare impenderet. Sedebat em̄ nō super phaleratū & spumantē equū, sed super exiguū ignobilemq; asellum, Circa illum non gladij

gladij, non secures, sed rami palmarum, & oliuarum frondes. Ramū oliuæ constabat gentilibus quoque signum pacis esse. Quid ergo turbis siue in pueris spiritus Christi regis agebat, nisi regem, quasi de inuasionem regni uel imperij Romani mendaciter accusatum uel accusandū, factis melius quā uerbis excusare properabat.

¶ Christi regnum non de hoc mundo esse, satis probatum esse, copiosius tamē probari potuisse. Cap. IX.

Joan. 18.

EXcusauit se uerbis quoque rex mitis & humilis corde, dū etiā Pilato, ubi uentilabatur accusatio de regio nomine, quasi crimine magno: Regnū meum, ait, non est de hoc mūdo. Si de hoc mundo esset regnū meū, ministri mei utiq; decertarent, ut non traderer Iudæis. Nunc autē regnū meū non est hinc. Poterat eisde gratiæ labijs dicere: Si de hoc mundo fuisset regnū meū, non asellus, super quē sedi nudiustertius, sed equus mihi uel currus fuisset adhibitus, & qui me regem acclamauerunt, non ramos oliuarum, sed militarium prætulissent apparatus armorum. Et si minus illi sufficerent, rogassem patrē meum, & exhibuisset mihi modo plus q̄ duodecim legiones angelorum. Poterat quidem & illud dicere: Quando pauci de quinque panibus quinque milia hominū, & illi propter hoc rapere me, & super me regem facere uoluerunt, nō fugissem eos, nisi quia uerū est, quod regnum meū non est de hoc mundo. Hæc, inquam, & cætera huiusmodi multa innocentiae suæ argumenta, qui nihil Cæsari uolebat nocere, Pilato respondens demonstrare poterat, nisi quod ille auditū nō habebat, & ipse per sapientē quendam fuerat prælocutus: Ne effundas sermonem, ubi non est auditus. Nobis hæc scienda reſeruauit, & nostrū est inſclamare aduerſarijs eius, etiā defunctis, quia nō diripit mortalia, qui regna dat cœlestia, & quia uolentes eos falli, sua malicia sefellit, & mentita est iniquitas sibi, dicendo: Inuenimus eū prohibentem tributa dari Cæsari. Non em̄ talem regem se fecit, neq̄ ita contradixit Cæsari, imō, reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei deo.

Luce. 23.

Mat. 22.

¶ Diabolum insidiando uitæ Christi deceptum, dei consilium non impeſdiuisse, sed promouisse. Cap. X.

Joannis. 8.

Psalm. 107.

Job. 40.

Quid multa? mori illum oportebat, & draco sæpēdictus in hoc stabat, in hoc inhabitabat, ut ille moreretur, quod putabat esse deuotionem eius. Putabat inquam, quod per mortem posset eum deuorare, id est consilium uel propositum dei ad nihilare, ut scilicet non fieret, quod prædictum fuerat: Et ipse erit expectatio gentium; & in ipso benedicentur omnes gentes: quod iam dudum timens, dicente illo Iudeis. Quæritis me, & non inuenietis, & ubi sum ego, uos non potestis uenire, Loquebatur per os illorum ad semetipsos dicentium: Quo hic iturus est, quia nō inueniemus eum? Nūquid in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes? Verū cecinit Psalmista: Draco iste quem formasti ad illudendum ei: & ipse dominus ad beatum Iob de illo dicit: Nunquid illud ei quasi aui? Item: Ecce spes eius frustrabitur eum. Vere illusus est, & frustrata est eum spes eius, quia nequaquā moriendo Christus deuorandus erat, aut deuoratus est, imō per mortem eius effectum est, nec nisi per mortem illam fieri oportebat, ut iret in dispersionem gentiū & doceret gentes. Consideremus sacramenta, per quæ in ipso secundum promissiones benedicendæ erant, & benedicentur omnes gentes, & in Draconem istum ad laudem dei, qui eum ad illudendum formauit, mirari poterimus magnitudinem illusionis, quia dū aduersari cupit, famulatur proposito Dei, dum deuorare se putat talē beatæ mulieris filium, ualde proficuum consilio eius præstat obsequium.

¶ Per mortem Christi sacramenta baptismatis, eucharistiæ, & spiritus sancti dona, nos consequutos esse. Cap. XI.

Sacramenta.

Quæ ergo & quot sunt præcipua nostræ salutis sacramēta? Sacrum baptismus, sancta corporis eius & sanguinis eucharistia, geminum spiritus sancti datum, uidelicet alterum in remissionem peccatorum, alterum in diuersarum siue multiplicium diuisiones gratiarum. Hæc tria sacramenta salutis nostræ necessaria sunt instrumenta: at uero hæc, non nisi per mortem & resurrectionem eius condenda erant, uel condita sunt. Primo, de baptismi sacramento credimus & scimus, quia de morte eius manauit, cum putaretur esse deuoratus, id est, cum iam esset mortuus. Ad Iesum em̄, inquit

Euan.

Euangelista, cum uenissent, ut uiderent eum iam mortuū, nō fregerunt eius crura: sed unus militum lancea latus eius aperuit, & cōtinuo exiuit sanguis & aqua. Sanguine illo redempti, aqua illa sumus abluti, tam Iudæi, q̄ gentes. Et primo Iudæi, deinde gentes: imō primo mortui, deinde uiui. Mortui nāq; quicūq; fuerāt fideles ab origine mūdi, quicūq; apud inferos expectabāt beatā spem, primi huius salutis fructum pceperunt, & q̄ uelut cathecumini nondū cōlesti cōmunicauerunt altari, id est, uisioni diuinitatis, nondū soluto pariete inimicitarum. Eramus em̄, aiunt, & nos aliquādo natura filij iræ, sicut & cæteri, & quasi pānus menstruatæ om̄es iustitiæ nostræ. Tunc illo flumine abluti, & emūdati intrauerunt in sanctuariū dei, in regnum dei, quod totū sanctū est. Et quia tunc p̄teritoꝝ omniū seculorū tota simul ecclesia baptisata est, positū est sacramentū hoc, quasi ad eiisdē ecclesiæ fores, ut q̄cūq; uult ecclesiæ deinceps incorporari, baptiset in sua p̄sona, quia simul & uniuersaliter in morte Christi baptisata est ecclesia. Sumpta nāq; aqua, & dicto uerbo crucis cum inuocatōe spūs sancti, p̄sens ad est sac̄m̄ mortis Christi. Vnde Apl̄s: Quicūq; baptisati sumus in Chr̄sto Iesu, in morte ipsius baptizati sumus &c. Diutina sanctæ Romanæ ecclesiæ cōtra consuetudinem Græcorū decertatio fuit, uolentiū debere in die Epiphaniæ solēne baptisimi celebrare sacramentū, p̄ eo, quod illa die constat ip̄m dñm à Iohāne aquis Iordanicis fuisse baptizatū. Romana ecclesia, magnusq; Leo scribens ec̄tra, demōstrat rationabiliter Iohānis baptisimū nō ad eandē pertinuisse uirtutē, quod nō erat in remissionem peccatorū, sed in p̄nitentiā. Baptisimū Christi à morte ipsius sumpsisse initium, ubi, sicut iam dictū est, latus eius patefactū est lancea, & exiuit sanguis & aqua, & proinde hoc sacramentum in morte & resurrectione eius esse celebrandum.

Johan. 19.

Eph̄. 2
Esaia. 64

Roma. 8

¶ In quem uisum sacramentum eucharistiæ nobis relictum sit.

Ca. XII.

DE sacramēto corporis & sanguinis dñi certū est, nec assertōe nostra indiget, quin passionis uel mortis eius p̄pria quædā & singularis cōmemoratio sit, & quod à passione uel morte eius initium sumpserit, uel sumere debuerit. Conditū autem est hoc sacramentū quantū potuit morti uicinius, scilicet cum iam esset ad mortem uenditus, & qua nocte tradebatur. Nobis qui uiuimus, & qui residui sumus, reseruatum est, & missum est sacramentū istud, in quo sub specie panis & uini, latet utilitas mortis & resurrectionis eius. Nam illis, qui mortui fuerāt, fidelibus miro modo in illa specie, qua pependit in cruce, factus, uel datus est cibus. Ita ut anima eius ad animas illoꝝ in infernū, & corpus eius ad corpora illoꝝ descēderet, essetq; tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ, in eodē uentre terræ quo recepta uel assumpta fuerāt corpora illoꝝ. De tāto hoc mysterio nunc diutius tractare nō est p̄positum, ueruntamē ne om̄ino relictū sit intactū, dicere quippiam libet de causa, propter quā nobis sit necessarium. Causa hæc erat, quia primi homines deo increduli, diabolo nimis male creduli fuerunt. Quia cum nō uiderent nisi pomū, quantūlibet suaue, redolens, aut uisu pulchrū, crediderunt in illo esse diuinitatis effectum, crediderūt diabolo, dicenti: Nequaquā ita erit, ut deus dixit: Si comederitis, morte moriemini, sed erit quod dico ego si comederitis, eritis sicut dii. Contra cibum illum, qui cibus fuit mortis, dictāte ratione, nāq; iustitiæ dari oportebat cibum alium, qui esset cibus uitæ, & simili ordine, ut scilicet inesse illi mens crederet, quod oculus non uideret: crederet esse cibum & potum ueraciter communi candæ diuinitatis, esse effectiuum carnem & sanguinem Christi, quod sentire non possunt sensus carnis & sanguinis. Per hanc fidem sibi deus ab homine satisfactum esse iudicat, dum non minus sibi credit, q̄ diabolo crediderat.

Gene. 3

¶ Spiritum sanctum primum in remissionem peccatorum, deinde in diuisiones gratiarum, super nos effundi.

Caput XII.

DATUM spiritus sancti, primum in remissionem peccatorum nos omnes credentes accipere, uel accepisse per mortem, uel sanguinem eius quis nescit? Idcirco quæ die resurrexit à mortuis, cum esset sero, die illa stans in medio discipuloꝝ, in sufflauerit, & dixit eis: Accipite sp̄m̄ sanctum. Statimq; subiunxit: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Porro secundum eiisdem spūs sancti datum in diuisiones gratiarū, quarum Apostolus meminit, scribens ad Corinthios: Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo sciæ, &c. die quinquagesimo acceperunt, & eiusmodi donā sunt, de q̄bus scriptum ē

Johan. 20.

O ptum ē

1. Cor. 11.
Eph. 4.

ptum est: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quoniam potiora sunt hæc, quod ipse posuit quosdam quidem Apostolos, alios autem Prophetas, alios uero Euangelistas, alios pastores & doctores. Istæ sunt consolatioes paracleti, propter quas abire uolens dicebat illis: Sed quia hæc locutus sum uobis: Tristitia impleuit cor uestrum, sed

Johan. 16.

ego ueritatem dico uobis: Expedit uobis, ut ego uadam. Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Si autem abiero, mittam eum ad uos. Quod dicit, si abiero, recte quidem intelligitur, ac si dicat: Si in cœlum ascendero, si meam corporalem presentiam uobis abstulerō. Verūta-

Lucæ ultimo.

men quia non de ascensu eius tristari, imò gaudio magno gaudere habebat. Sicut Lucas meminit, dicens: Et ipsi adorantes, reuersi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. De passione uero

Johan. 13

tristes fuerunt. Nam quia hæc locutus sum uobis, ait, tristitia impleuit cor uestrum. Nihilominus recte intelligitur illud abire de passione uel morte sua dixisse. Nam & Euangelista ita uult dicens: Ante diem festum Paschæ sciens Iesus, quia uenit hora eius, ut transiret de hoc mundo ad patrem. Non enim tunc primum ex hoc mundo transiuit. Imò iam tunc quando mortuus resurgens cum hominibus conuersari, laboresque mundanos pati desit.

¶ Hæc sacramenta neque diabolus, neque impios homines cognouisse.

Caput XIII.

Sapientia. 2.
1. Cor. 2.

HAEC tria fieri oportebat, & propter hæc mors eius gentibus erat necessaria, quia istæ sunt benedictiones quibus in isto semine, quod est Christus, erant benedicendæ omnes gentes. Hoc ille draco magnus nesciebat, quod filium uel masculum illum per mortem deuorare se posse sperabat. Nesciebat, inquam, ille, nesciebant hi, quibus præsidebat ille, de quibus uel qualibus sapientia dixit: Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit eos malitia ipsorum, & nescierunt sacramenta dei. Et Apostolus ait: Si enim cognouissent, subauditur, sapientiam quæ ex deo est, quæ & loquimur inter perfectos, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Omnino uerum est, quia si cognouisset Leuiathan siue cetus magnus qui in mari est, hamum sub carne latuisse ferreum, nunquam carnem ipsam momordisset, qua tegebatur ferrum. Sciebat quidem ipsum esse Christum filium dei, & ob salutem uenisse generis humani, sed nesciebat secretum a seculis absconditum sapientie dei consilium, quod de morte unius renasci deberet uita omnium. Suum ipse sciebat consilium, sed seculis omnibus sic erat absconditum, adeoque inopinabile mentibus hominum, ut ipsi

Lucæ 18.

Apostoli, cum secreto loqueretur ad eos de his, nihil horum intelligerent, sicut sacra plerique locis euangelia perhibent, quia uidelicet necdum erat tempus illis hæc intelligendi, priusquam glorificaretur ipse gloria resurrectionis.

¶ Draconem septies per impios homines contra Christum insurrexisse & septimo comprehensum fuisse.

Caput XV.

Matth. 27.
Lucæ. 4.

QUis porro intelligit, quis intimo affectu sentit, qualis fuerit in mente habitus filii huius masculi, ex quo sæpedita mulier eum peperit, totiens hians illo dracone, ut eum posset deuorare, id est, hominibus impijs carnem eius occidentibus, nomen eius delere? Nam si rite numeres, septies ore patulo hiauit septem rictus immanes aperuit, & in cæteris frustratus septimo tandem rictu carnem comprehendit, sed malo suo, quia sicut iam dictum est, ferrum in carne permolestum sensit. Primus namque draconis huius hiatus fuit, ubi secundum Matthæum mox nati pueri animam, sicut iam superius dictum est, funestus Herodes quæsiuit, & propter eum infantes occidit. Secundus fuit, ubi secundum Lucam, cum uenisset Nazareth, ubi erat nutritus, & doceret in synagoga surrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt usque ad supercilium montis, supra quæ ciuitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum. Ipse autem transiens per medium illorum ibat. Tertius fuit ubi secundum Iohannem fugit a facie Iudæorum iridentium, cum

Johan. 6

diceret: Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam æternam. Nam reuera hæc dicendo fugit, & abscondit se ab illis secundum titulum tricesimitertij Psalmi, qui inscribitur sic: Psalmus David cum commutauit uultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit, & tympanisabat ad ostia portæ ciuitatis, & defluebant saluæ in barbarn, & ferebatur in manibus suis. Abimelech ipse est, qui supra dicitur Achis. Interpretatur autem Abimelech, patris mei regnum. Achis uero, quomodo est, significat ergo Iudæos, quos recte Christus prius appellauerat patris sui regnum, quod signat Abimelech.

Abimelech,
Achis

Nunc

Nunc autem Achis ex quo dixerunt, quomodo esse potest? In quo coram istis commutauit uultum suum? In eo uidelicet, quod ueteris sacrificij ritum conuertit in nouū. In eo quoque saluæ defluerunt illi in barbā, quod cum diceret: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius, & cætera, infantilia uidebatur eis uerba proferre. Infantium est enim saluam emittere. Tunc quoque tympanizabat ad portam ciuitatis, quando inuitis & audire nolentibus mysterium prædicabat suæ passionis, futurum esse sciens quod credendo aperirent aliqui. Ferebatur etiam in manibus suis, uidelicet cum tenens in manibus suis panem & uinum: Accipite, inquit, & comedite, hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus noui testamenti &c. Attamen secundum Hebraicam ueritatem nunc legimus, & collabebatur in manibus eorum. Quarta fuit persecutio, quando miserunt principes & pharisæi ministros, ut apprehenderent eum, qui reuersi cum diceretur eis: Quare non adduxistis eum? responderunt. Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur. At illi in intentione persistentes adduxerunt mulierem in adulterio deprehensam, tentantes, ut possent accusare eum. Quinta persecutio fuit, ubi cum dixisset: Amen amen dico uobis, antequam Abraham fieret ego sum, tulerunt lapides ut iacerent in eum. Sexta, ubi cum dixisset: Ego & pater unum sumus, sustulerunt lapides ut lapidarent eum. Septima quæ ultima, ubi collegerunt aduersus eum concilium, nec destiterunt donec crucifigerent eum.

Matth. 26

Johan. 7

Johan. 8.

Johan. 10

Johan. 11

¶ Quare dictum sit, sustinui qui simul contristaretur, & non fuit. Ca. XVI.

Q Vis, inquam, in tam diutina colluctatione mortis spiritum eius mitem, & humilem intelligit? Beatus, inquit Psalmista, q̄ intelligit super egenū & pauperem, quæ iuxta Psalmi alterius uersiculum persequatur in Iuda. Persequatur in Iudaico populo draco ille, hominem inopem & mendicum, & compunctum corde mortificare. Nos penè indociles, aut nimium tardi ad discendum ab ipso dicente: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: Super eum pauperem, super eum mitem, & humilem pro nobis dolentem, pro nobis uulneratum, lōge minus intelligimus q̄ oportet intelligere. Ecce, inquit Propheta, quomodo moritur iustus, & nemo percipit corde. Ipse quoque in Psalmo dicit: Et sustinui q̄ simul contristaretur, & non fuit. Sed nunquid uel beata Maria, cum staret iuxta crucē eius, uidēs quomodo moreretur, nō percepit corde, & nō simul cōtristata est, imò multum percepit corde, multū cōtristata est, & sicut prædixerat Simeon: Gladius pertransiuit animā eius. Discipulus quoque dilectus, nō sine perceptōe cordis, non sine tristitia uidit quādo moreretur. Cæteri quoque discipuli quāuis relicto eo omnes fugerint, nō nihil fuere simul cōtristati, imò tristitia cor eorū impleuit. Ergo nō secundum ratiois iudicium, sed secundum doloris uim, q̄ interdum rationē nō admittit, dictum est, & nemo percipit corde, & q̄ cōtristaretur nō fuit. Et competenter sic dictum esse animaduertis, ubi ad tantam insultatū atque irridētū multitudinem q̄ cōdoluerunt, præ paucitate nullius fuere quātū aut numeri: Verum quia alibi dicit: Circūspexi & nō erat auxiliator: quæsiui & nō fuit q̄ adiuuaret, & saluauit mihi brachiū meū, & indignatio mea ipsa auxiliata est mihi, & nō est cōquestio similis, sed demonstratio uerissimæ rei, quia nullus omnino etiā si uoluisset, q̄ posuit eum adiuuare siue auxiliari in prælio siue cōgressu eiusmodi, ubi ueniebat princeps mūdi, peccator antiquus, & præpositus mortis. Nec em̄ q̄s q̄ qui de illo dicere posset, & in me nō habet quicq̄. Non erat præter eum q̄s q̄ in quo cum innocentia humanæ esset etiam diuinæ brachium & indignatio, id est, zelus uel fortitudo naturæ

Psalm. 108.

Matth. 23

Esa. 57

Esa. 63

¶ In Christo duas uoluntates diuinam atq; humanam fuisse, quarum altera mortem uoluerit altera expauerit.

Ca. XVII.

Q Vidergo, nunqd auxiliatorem circūspiciendo ita uel tali intentōe quærebat, ut nō moreretur, qui ad hoc ipsum uenerat, ut moreretur? Vtique sicut erat deus & homo, sic & duas uoluntates, alteram diuinitatis, alteram humanitatis habebat, sub ipso passionis articulo. Humanitas qppe gustum mortis naturaliter patiebatur & refugiebat & naturali corporis amore ania tenebatur, & in carne manere uolebat. Porro diuinitas rationabili iudicio aliud intendebat. scilicet quod ad salutem generis humani necessarium erat, & eius naturæ uoluntatem suæ uoluntati humanitas præferebat, dum in oratione sua præmissio. Mi pater, si possibile est, transeat à me calix iste, continuo subiunxit:

Matth. 26.

O 2 Verum

- Lucæ.22. Veruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu. Siue ita: Veruntamen non mea uoluntas, sed tua fiat. Itaque qdem secundū diuinitatis rōnem circūspiciebat quærens auxiliātem, sed secundum naturalem sensum carnis uolebat hoc ipsum, & quod sancti homines mallent, dicētes cū Apostolo: Eo quod nolumus expoliari, sed superuestiri, ut absorbeatur id quod mortale est à uita. Nunqd uero solummodo circūspexit, & circūspiciens, adiuuātem quæsiuit, imò & uoce magna, clamauit: Eli, Eli lamafabachtani: Hoc ē, Deus meus, Deus meus, ut qd dereliquisti me; Hoc nimirū ita recte intelligitur, ac si diceret: O habitās in me omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, cur te intus cōtines, cur me moriente siles? paulo ante, ubi uenerūt q me cōprehenderent, unam breuiter emisisti uocē, dicēdo: Quem quæritis, ego sum, statimq; abierunt retrorsum, & ceciderūt in terrā. Nuper quoque multitudinem ingētem radiādo ex istis oculis, q nunc in morte caligāt terruisti, & quod infinitus facere non potuisset exercitus, cū uno flagello facto de resticulis, de templo eiecisti, memorādo illis hoc prophetis cum. Domus mea domus oratōis uocabitur, uos autē fecistis illā speluncā latronū. Vt quid tam potēs, tam fortis diuinitas uerbi, me tuam carnem dereliquisti, intus te cōtinens tanquā gladius qui de uagina sua nolit egredi.

¶ Quare dictum sit, apud ipsum est sapientia & fortitudo. Ca. XVIII.

- Iob.12. **H**ic iam opportune occurrit, quia scriptum est: Apud ipsum est sapia & fortitudo. Item, apud ipsum est fortitudo & sapia. Dicamus ergo & illud, quia ipse est agnus ipse est leo, & oia tēpus habēt, sic & horum scilicet agni & leonis significata, sua debuerūt habere tempora. Tempus fuit, quo ut sapiēs patientiā teneret agni, tps fuit, ut fortis emitteret rugitū leonis, dum se intus adhuc fortitudo cōtineret: nō fuit omnino derelictus, nam sapia quasi derelictum cōsolata est. Quid em̄ circa se ageretur, nō ignorabat. Propterea nō solum discipulos suos reprimebat percutiētes, & dicētes: Domine, ecce gladij duo hic: uerum etiā occurrebat aduersarijs, & dimittebat se comprehēdi. Neque dedignatur dñs angelorū ab angelo cōfortari in agonia factus, & sudādo guttas emittēs sanguinis in terrā decurrētis, & permittebat faciem suā à colaphizātibus uelari, nec reiiciebat calamū sibi ab illudentibus quasi pro sceptro in manu datū, neq; chlamydem coccineā sibi circūdātā, neq; coronam spineā suo capiti impositā, neq; Romanos milites auersabatur sibi genua flectētes, & cum sellito risu se regem Iudæorū salutantes siue adorātes. Cuncta nāq; hęc ludicra crudelia, uertenda sibi esse sciebat in seria iocunda atq; dulcia.

¶ Quare Christus gladium in uaginā recōdi iusserit.

Ca. XIX.

- N**on possumus fastidiū legentium uitantes, horum carorumq; omnium & ipsius crucis quā proposita sibi salute, ut ait Apostolus: Sustinuit confusiōe contēta, pręsentiloco compingere, sicut à sanctis patribus expositæ sunt ratōes ad comprehendū, quod in omnibus his magna sit laus sapiæ quæ apud ipsum est. Vnum est quod licet iam loco alio breuiter cōmemoratū sit, hic præterire nō libet, quā rōnem habeat, quod Petro eximenti gladiū suū, & percutiētī, Conuerte, ait, gladiū tuū in locum suum, siue quod dicētibus: Dñe, ecce gladij duo hic: Satis est, inquit, & iuxta aliū Euāgelistā: Sinite usque huc. Multū em̄ ad nostri tenorē propositi pertinet scire uel dicere, quē sensum habeat, quod talī in tempore, tāta in re, duos solūmodo gladios demonstrantibus, satis est inquit. Deniq; hoc nō idem est, ac si diceret: Hi duo gladij sufficiūt nobis, utamur illis: repūgnat ualde, quod unum ex illis eductū in uaginā recondi iussit, & sinite usq; huc, dixit. Profecto hæc duo dicta: Cōuerte gladiū tuū in locū suū, & sinite usq; huc, secundū intentionē dicētis, æquipollentia esse sentimus. Et proinde nūc sufficere arbitramur, si causæ reddātur cur uel qd respiciens digne dicere debuerit: satis est, & qd intendēs aut uolens, dixerit: sinite usque huc. Quid ergo erat, duos gladios ad defensionē sui demonstrantibus dicere, satis est, nisi ac si diceret, anteq; ego uenirē qui promissus fueram, gladio opus erat ad defendēdam gentē, de qua sola me nasci oportebat, ne gēte illa deleta, sicut diabolus uolebat, nō fieret salus quæ nūc ex Iudæis est, quia uerbū promissionis impletū est. Satis est, satis laborauerūt, & gladijs usi sunt materialibus, qui ante uos extiterunt. Sinite iam, id est, cōuertite gladium in uaginā: usque huc, subauditur, gladius huiusmodi necessarius erat, ut militaret regno dei, donec ueniret: iam quæ uenit, iam quia uerbum dei intra uos est, gladij commutandi sunt, Ex hoc iam ciuibus uel militib;

militibus regni dei, gladius sit uerbum dei, quia de huiusmodi gladio dicebam uobis nunc: qui non habet uendat tunicam suam, & emat gladium, id est, exuat se impedimentis & facultatibus seculi, ut uacare possit ad uerbum dei discendum siue docendum.

¶ Quid dictum sit, Egredimini & uidete filiae Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.

Caput XX.

Quid multis morer? Egredimini dicit spiritus sanctus. Egredimini & uidete filiae Syon Lant. 3 regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius. Videte hunc regem sapiam, regem fortem, & ex perimento discite quod uera sit sententia quam supra memorauimus de illo: quod apud ipsum est sapia & fortitudo. Conamur sapiam prædicare in eo patiente & moriente, & deinde de fortitudine aliquid dicere, sed sermo deficit, res autem diligentius contemplati animo magis ac magis supercreuit & effulgescit. Videte hunc regem coronatum, uidete in manu eius sceptrum, uidete uestem purpuream, uidete salutes, uidete Romanos adorantes. Nolite hoc solum uidere in corona eius, quod spinea sit, uidete in spinis illis illum, cuius præparatoria spinæ sunt, corona gloriæ & honoris, sicut Psalmista cecinit: Minuisti eum paulominus Psalm. 8. ab angelis, gloria & honore coronasti eum. Videte non solum calamus pro sceptro datum, sed uidete rem ueram, cuius illud est præfagium, scilicet summum cœli & terræ imperium, quia cum calamo illo, propter calamum illum die ipsa data est illi omnis potestas in cœlo & in terra. Videte non solum purpuram illam manufactam irrisorie circumpositam, sed in purpura illa Matth. 23. meditamini purpuream, ecclesiam sanguine illius emundatam, sanguinem suum pro illo fusuram. Et in illis Romanæ potestatis militibus cum risu genua flectentibus, cum risu uel ioco adorantibus. Videte quod portendat, & illius tacentis cogitatus sonet in cordis uestri auribus, uelut si dicat: Viuo ego: quia mihi incuruabitur Romani Imperij genu, & confitebitur lingua hebraica, lingua græca, lingua latina, me regem esse Iudæorum, imò & regem regum, & dominum dominantium: nec erit irritum, quamuis cum ironia, quamuis cum hostili irrisione scripseritis: Iesus Nazarenus rex Iudæorum, id est, Saluator sanctus, rex omnium deo consentientium. Iohan. 8. Talem uidetes regem Salomonem, scitote illum fuisse diem desponsationis illius, & diem lætitiæ cordis eius. Desponsationis quidem eius, qua sibi ecclesiam per suum sanguinem desponsauit. Desponsationis multum differetis à desponsationibus carnis, siue huius seculi, quomodo illæ à uoluptate incipiunt, & in dolore desinunt. Ista autem desponsatio incepit à dolore, ut diceret: Deus meus deus meus, ut quod dereliquisti me, & perficitur in æterna uoluptate, & lætitia cordis eius qua post dolorem inundantem, dixit: Consummatum est. Matth. 27

¶ Quid sanguineus sudor portenderit.

Caput XXI.

Quid porro uidebitis in agone eius, in sudore eius, qui eo prolixius orante, factus est sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram? Quid in tanto miraculo uidebitis? Non enim tantum miraculi, quod de uulneribus eius sanguis effluxit, quia solitum est, naturale est, uulnerata carne sanguinem fluere. Hoc insolitum est supra naturam est, integra carne, sana cute, sanguinem pro sudore de toto corpore in terram decurrere. Miraculum rei magis attentos facere uos debet, ut uideatis quid nam sit. Quid ergo est, nisi uehemens Iudaicæ perfidiæ accusatio, nisi terribilis damnatio populi parricidæ: Accessistis, inquit Apostolus, ad mediatorem Iesum, & sanguinis asperersionem melius loquentem quam Abel. Quid fecisti? ait dominus ad Cain: Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua, uagus & profugus eris super terram. Quod illi Cain pro illo Abel dixit, non diceret idem deus Iudæis pro filio suo, uidens eius sanguinem agonizantis, & in agonia prolixè orantis: sanguinem melius clamantem, melius loquentem, quam Abel: sicut Apostolus dicit: Vere igitur tantum miraculum sudoris non otiosum fuit, quia contra infelices & impios homicidas Iudæos in præfagium iudicii terribilis & uindictæ horribilis in terram decurrit. Hebræ. 12

¶ Quare dictum sit, cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius.

Caput XXII.

O 3

In omni

IN omnibus his suum sapientia, quæ apud ipsum est, manifeste gessit officium, latente, & non tamen otiosa, & se continere intus fortitudine, quæ similiter apud ipsum est, sicut prædictum fuerat in Abacuc: Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. Cornua quæ erant in manibus eius, brachia crucis intelligimus. quibus confixerant manus eius. Quomodo ibi erat abscondita fortitudo eius? uidelicet ubi nulla putabatur esse fortitudo eius. Denique hois fortitudo maxime pollet in brachijs, & in manibus eius: at ille confixus in cruce pēdebat manibus. Videbat ergo, quod nulla esset fortitudo eius, sed non nulla erat, imò magna erat, itaque abscondite operabatur. Iam draconis, eum deuorare se putatis, dentes inuisibiles inuisibiliter confringebantur, & gutturis eius baratrum, quasi hamo ferro strangulabatur. Operationis huiusmodi signa quædam uisibilia statim claruerunt, & nos deus auribus nostris audiuius. Nam illo emittente spiritum, ecce uelum templi scissum est in duas partes à summo usque deorsum, & terra mota est, & petra scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui domierant, surrexerunt, & exeuntes de monumētis, non quidem ante, sed post resurrectionem eius, uenerunt in ciuitatem sanctam, & apparuerunt multis. Verba deficiunt, cum de fortitudine uerbi loqui cupimus. De fortitudine uerbi quod erat & est illo spiritu siue anima, quam moriens emisit Christus Iesus. Cur autem uerba deficiunt, nisi quia non sentimus, non sentire meremur, quam ualidum, quomodo ualidum sit illud uerbum? Imò & si aliqui sanctorum, uerbi illius in præcordijs suis sentire attulerunt, quibus uerbis enarrare poruerunt? Hoc igitur nunc tantum dictum sit, quia tunc pro re uerbum ualidum, uerbum deus infremuit in spiritu uel anima egrediente de corpore Iesu, & infernus intremuit ueniēte spiritu illo Iesu, ueniēte cum uerbo sibi unito anima Iesu, cuius uidelicet uerbi fortitudinem sustinere non potest, nisi quod eius habet amorem. Nam hinc est quod Psalmista dicit: Sicut cera fluxit à facie ignis, sic pereant peccatores à facie dei:

¶ Quare dictum sit, catulus leonis Iuda ad prædam fili mi ascendisti.

Caput XXIII.

FVLciat super hac re sermonem nostrum, sermonem ualidum, propheticum patriarchæ Iacob pconiu: Catulus leonis Iuda, inquit, ad prædam fili mi ascendisti: requiescēs accubui ut leo, & quasi leæna. Quis suscitabit eum Iuda, quod interpretatur confessio. Christus Iesus est confessionis nostræ princeps, ortus de tribu Iuda. Iste est catulus leonis, id est, filius dei fortissimi. Agnus fuerat eatenus, & sicut ouis ad occisionem ductus, sed ubi consummatum est, quicquid secundum similitudinem agni aut ouis eum pati oportebat, statim infremuit idem catulus leonis. Nam ad prædam fili mi ascendisti, ad prædandum infernum inuoluisti. Primum expolium, quod iste depredator mortis inferno abstulit, latro ille fuit, qui cum ad ipsam iam appropinquaret fauces inferni, una breui confessione retentus ab illo audiuit. Amē dico tibi, hodie mecum eris in paradiso, quātam protinus ad prædam sic incipiendo ascendit. Quis præter illum potuisset educere de inferno tot electorum milia, iuxta illud Zachariæ prophætæ: Tu quoque in sanguine testamēti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Desiderabilis prædo reddēs uitæ, quos abstulit morti, reddēs cælo, quos eripuit inferno, hoc non in incerto sciēs futurum: Ego, inquit, si exaltatus fuero à terra, oia traham ad meipsum. Cum dicit oia, subintelligimus electa, siue oem potestatem in cælo & in terra. Nam propter passionem mortis, gloria & honore coronatus, propter patibulum crucis, iudex uiuorum & mortuorum est constitutus, & oia subiecta sunt sub pedibus eius. Et quod adhuc rebellant inimici eius, sine dubio sentiet actum, quod iam potestate sint sub pedibus eius. Unde Apostolus, cum posuisset hoc psalmi testimonium, futurum ait, de quo loquimur. Nunc autem necdum uidemus omnia subiecta ei.

¶ Quid dictum sit, requiescēs accubui ut leo, & quasi leæna: & quod necessarium fuerit, ut mortuus non careret sepultura.

Ca. XXIII.

REquiescens, inquit, accubui ut leo, & quasi leæna. Consummato negotio, mortuus (ut dicto consummatum est) spiritum emisisti, requieuiisti à laboribus tuis, requieuiisti cum præda, quā coepisti ex inferis. Latronem quoque pie confessum habes tecum in delicijs paradisi: ibi iam spiritus requiescit, caro quoque in sepulchro regeuit. Num parua, aut paruipededa est pars requietōis, reges sepulchri ista requies corporis sepulti? Non utique parua, sed magna, multumque omni humano generi proficua. Oportebat namque per triduanam defuncti

homia

hominis sepulturā placari diuinitatis trinitatem, eatenus humano generi offensam, & per sepulturam unius iusti, corporū quoq; resurrectionem nobis omnibus cōparari. Causam istā rite perpendenti, ualde placere debet consiliū uerbi domini, uerbi quod taliter in lege præcurrit per os Moysi: Quando, inquit, peccauerit homo, quod morte plectendum est, & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed eadē die sepelietur: quia maledictus à deo est, qui pendet in ligno, & nequaquā contaminabis terrā tuam quam dominus deus tuus dederit tibi in possessionē. Quæ nā est intētio legis, imò spiritus sancti, tale per legem decretū decernentis: nisi ut dū ex legis præcepto sepeliuntur omnes, quicunq; fuissent in patibulo appensi, quantūcunq; rei, quantūuis morte digni, consequenter istū quoq; cuius sepultura mūdo erat necessaria, nō liceret insepultū relinqui. Alioquin cur de lapidatis, siue alia quacūq; ut propter scelera sua peremptis omnino taceret, & solis in patibulo appensis sepulturæ beneficia decerneret. Simul cōsidera, q̄ sapiēter hāc ipsam ne impij uiderent, intentionē abscondit, dicēdo: Quia maledictus à deo est, q̄ pēdet in ligno & nequaquā cōtaminabis terrā tuam, quam dñs deus tuus dederit tibi in possessionem. Quid em̄? Nunquid terra, quam hic intelligunt impij magis insepulto q̄ sepulto, & in uentrē suū recepto corpore aliq̄ potest contaminari? Ergo Ioseph iusto dictum existima: sepelies eum, quod & fecit, & nequaquā contaminabis terrā tuam, scilicet carnem Christi, carnē deiferā, in possessionem resurrectionis & uitæ tibi datam: Non contaminabis, inquam, id est, non relinques insepultam, ne cōtaminetur, aut indigne habeatur aliquo accessu indignatum eiusmodi qualibet in sepultura corpora solent attrectari. Et illi quidē insipientes, & maligni nescientes sacramenta dei, sepeliri illū, quod morientibus etiā sanctis optabile erat, æquanimiter tulerunt, cōtenti fecisse illū, quasi maledictū, lege dicente: q̄ maledictus à deo est, q̄ pendet in ligno, sed iustificatur sapientia à filiis suis, q̄ bene cōsulta lex sapientiæ satisfecit, q̄ nō propter pcenā, sed propter culpam quenq̄ sub maledicto cōstituit. Non em̄ hic solam pcenam in causam posuit, culpam præmisit. Præmisso nāq; quando peccauerit homo, quod morte plectendū est, tūc demum subiunxit: & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo. Sed & illud non leuiter attendēdum, quod taliter dixit: Quia maledictus à deo est, q̄ pendet in ligno: quamuis Apostolus Græcis scribens, & pro necessitate temporis translationem septuaginta interpretum, quæ apud illos iam dudum accepta fuerat, sequens dixerit: Maledictus omnis qui pendet in ligno.

¶ Quare dictū sit, maledictus à deo, qui pēdet in ligno. Cap. XXV.

Satis liquet, q̄ translationis utriusq; nōnulla distantia est, sed quanta ex tribus literæ diuersitatibus conijci potest. Nam in græco omnis additur, quod in hebraico nō habetur: ecōtra in hebraico habemus à deo, & substantiuum uerbum est, quæ in græco nō habetur. Itaq; qd de maledicto senserint impij, uolentes in illo destruere laudem, quæ ex ore infantū & lactantiū audierant p̄dicatam uersiculo psalmi cētesimi decimiseptimi: Osanna, benedictus qui uenit in nomine dñi. Nos qdem scimus, quia sic senserūt, quomodo sentire uoluerunt, quos excæcauit malicia eorū, sed nihilominus in laudē suscipiam⁹ quod dictū est: Quia maledictus à deo est, qui pendet in ligno: ut sit sensus: Omnis quidem q̄ peccauit, quod morte plectēdum est, & adiudicatus morti, pendet in ligno, maledictus est subauditur à peccato suo. Hic autē unus iustus, qui adiudicatus qdem morti fuit, & in ligno pēpedit: sed quod morte plectēdum esset, nō peccauit, imò nullū unquam peccatū fecit, nō à peccato suo maledictus, sed à deo satis est afflictus tanq̄ maledictus, id est, tāquā peccator, & nō quidem uere peccator, sed uere peccata portans omniū: Quia deus, inquit Esaiās, posuit in eo iniquitates omniū nostrum. Ad summū hoc dixerim, non facile in sanctis scripturis posse reperiri, quod signanter quisquam maledictus à deo esse dicatur, præter hūc locum ubi sic dictum est: maledictus à deo, q̄ pendet in ligno. Quod si illud obijcit quis, q̄ ad Cain deus idem dicat, Nunc igitur maledictus eris super terram: siue ad ipsum serpentem: Quia fecisti hoc, maledictus eris inter omnia animantia & bestias terræ. Sciendum q̄ nusquā additum est à me: cautēq; discernēdum, q̄ aliud sit maledicere, atq; aliud maledictū demonstrare. Solum namq; peccatum maledictio est, quod utiq; à deo nō est: igitur q̄ maledictus à deo est, iuxta hūc sensum unus est, in quē (ut iā dictū est) posuit deus omniū nostrum iniquitates

quæ ueraciter sunt maledictiones, cōmutatione facta cōmutatione gratiosa, ut nostras por-
tans uel suscipiens super se maledictiones, suam benedictionē daret, quod uere à deo est.

¶ Quid dictum sit, mulier cum parit, tristitiam habet: & q̄ Christus in sepul-
chro sabbatizauerit: Cap. XXVI.

INterea deuoratus esse putabatur filius masculus, & super hoc tristitiam habebat sæpe
dicta mulier, quæ illū pepererat, & cōtristabatur penē incōsolabiliter in paucis illis, qui
adhuc in carne uiuebant, quicq̄ illius beatæ mulieris pars magna, quāuis pauci numero
existebant. Quapropter ipse prædixerat illis tristitiā ipsorū bono fine cōsummandam,
secundū similitudinē hanc: Mulier cū parit, tristitiam habet, quia uenit hora eius. Cum autē
pepererit puerū, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mū-
dū. Nam ad quid hoc dixerit, confestim exposuit: Et uos igitur nunc quidem tristitiam ha-
betis: iterū autem uidebo uos, & gaudebit cor uestrū, & gaudium uestrū nemo tollet à uo-
bis. Deuoratus inquā esse putabatur, & illis tristitiā habentibus, homicidæ illi mēbra utique
draconis sæpediti gaudebāt, & fortassis sicut alibi de eiusmodi scriptū est: Gaudentes mu-
nera mittebant inuicē, quoniam iste prophetarum maximus cruciauit eos, nā grauis erat illis
etiam ad uidendum, nunc autem mortuus & sepultus sic iacebat, ut etiā lapide signato, lapi-
de ualde magno super eū posito, puteus sepulchri eius esset clausus & obstructus ne resurge-
ret, ne uel illuc anima introire ad corpus, aut etiam si reuixisset, posset inde prorepere corpus
adhibitis etiā custodibus propter discipulos eius. At ille habitans in cœlis irridebit eos, & sub-
sannabat eos, sed interim sabbatizabat, id est, quiescebat ut leo, & quasi leāna, securus de p-
da sua, q̄a mortuos eripuerat, & mortem captiuam tenebat. Ut leo, inquit, & quasi leāna, ni-
mirū, q̄a deus & homo in una eademq̄ persona secundum diuinam naturam leo, de quo &
alibi scriptum est: Leo rugiet, q̄s non timebit: dominus deus locutus est, q̄s non propheta-
bit: Porro secundum naturam humanā paulo ante, ouis dum duceretur ad immolandum,
nūc autē ex quo dixit: Cōsummatū est, iam leāna erat, leāna fera quæ catulos suos, id est oēs
electos, quos æternæ uitæ suo sanguine pepererat, in cubili suo, cōponebat, in paradiso suo
lactabat, aīa fortis & libera, statim post sabbatū ad carnem suā reditura, eamq̄ catulis suis re-
portatura, cuius de uisione nimirū catulis illis copiosior manare habebat, & nūc manat uita-
lis lactis alimonia. Pulchrū erat interim, illud sabbatū in illud respiciens, de quo in creatura
mūdi scriptum fuerat: Et requieuit deus die septimo ab omni opere suo quod patrarat. Qui
tūc sex diebus creaturā mūdi perfecit, & septimo requieuit. Ipse est q̄ prima sabbati, quā do-
minicā diē dicimus, ciuitatē ingressus, & sexto die tandem mortuus ob regenerandam crea-
turam humanā, septima die in sepulchro secundū carnē regescebat, in paradiso regescēte aīa.

¶ Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara, de Christi resurrectione
ne dictum esse. Cap. XXVII.

VENIT hora, de qua dixerat ipse quodam loco Iudæis: Venit hora ut clarificetur fi-
lius hoīs. Venit inquam illa hora cū præconio uerbi ex ore patris ita personantis
in Dauid: Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara. Quod erat illud psal-
terium, uel quæ cithara? Vñ idemq̄ corpus in sepulchro quiescens erat psalte-
rium, erat cithara. Erat cithara quam distentis charitatis fidibus personantē, dulcesq̄ prædi-
cationis sonos modulantem Iudæi confregerant: At illa fractura citharæ illi causa fiebat au-
gmenti, causa successus optimi, ut surgeret psalteriū decachordum, id est psalterium dulcifo-
num, nunq̄ frangendū, semper confessionis in populis & psalmi in gentibus uocē daturum
cuius chordas manus nulla ulterius rumpere posset, cuius ligni compages deiceps nulla uis
frangere præualeret. Iuxta quod ait Apostolus, Chrūs resurgens ex mortuis, iam non mo-
ritur, mors illi ultra nō dominabitur. Hæc est gloria dei patris, q̄a uidelicet in hoc opere suo,
p̄ magnam gloriatur abundantia charitatis. Exurge igitur, inqt, o gloria mea, exurge psalte-
rium & cithara. Hanc patris uocem, hanc uerbi intentionem nunquid non audiebat, nun-
quid nō sentiebat anima illa, sic eidē uerbo uelut sponsa sponso interminabili osculo coniun-
cta, irremissibili complexu cōnexa? Planē audiebat, plenarie sentiebat, Quippe quæ uerbi
eiusdē oīa plus q̄ matronali iure nouerat, oīa capiebat. Respōdebat itaq̄ cū gaudio, Exur-
gā diluculo. Quid eiusmodi responsione iucūdus? Quid ita rñdētis corde parati? Nō ergo
causa

causa nos lateat cur principium eiusdē psalmi taliter in persona eius intonuerat paratum cor meū deus, paratū cor meū. O cor q̄ delectabiliter paratū, q̄ libenter arrectū ad suscipiendū diuinitatis imperium, dulce imperium dicentis, exurge. Deniq; hoc est paratū habere cor, ita respondere, exurgam diluculo. Nunquid uero ad hoc solum erat uel fuerat paratū eius cor? Nimirum & ad obediendum, ut moreretur fuerat paratū cor. Omnino fuerat paratum cor, corpus suū dare percutientibus, & genas suas uellentibus, faciem suā non auertere ab in crepantibus & cōspuentibus, & omnia sustinere usq; ad mortem, mortem autē crucis. Ego autem, inquit, non contradico, retrorsum non abij. Decebat itaq; esse paratum cor illud ad respondendū, exurgam diluculo, quod fuerat paratum ad obediendū patri suo non parcenti ei propter nos. Non ergo, inquam, causa nos lateat, cur ita intonuerat psalmi principium paratum cor meū, & cur non contentus semel dixisse, dixerit & semel & iterum: Paratum cor meū deus, paratum cor meū.

Psalm. 107

¶ Vir obediens loquitur uictorias, de Christo dictum esse. Cap. XXVIII.

Igitur uir iste, nunquid est ille de quo sapientia dicit: Vir obediens loquitur uictorias? Deniq; & si sunt uel fuerunt uiri multi obedientiæ filij, iste unus uir, unus & singularis cui non fuit, nec est, nec erit alius similis, aut obediens in re simili uel pari. Hic solus in eo uir obediens est, q̄ nullū omnino habens peccatū, humiliavit seipsum per uoluntatem patris propter peccata aliorū, & usq; ad mortē se humiliavit, mortem autē crucis. Proinde decet eū iam obedientem uirū loqui uictorias, & ecce loquitur eas locutione incessabili, locutione sempiterna. Cuiusmodi est locutio illa, profecto ualde clara, ualde sonora, quia ipsa est demonstratio plagarū suarū, quas in ipsa suscepit obedientia. Quinq; plagæ eius quasi quinq; lingue sunt, plagarū suarū cicatrices, idcirco in corpore suo retinuit & reseruauit, ut uictorias suas semper loquatur illis quasi linguis. Cui loquitur? Reuera primum deo patri, deinde angelis & hominibus sanctis omnibus, electis omnibus. Videt pater deus, & pulchris uictoriarū testimonijs delectat. Vidēt angeli, & ad laudē & gloriā excitātur. Vident hoies redēpti, & gratiarū actiones irremissibiliter extenduntur.

Philip. 2

¶ Quinq; uulnera Christi, esse signacula iustitiæ. Cap. XXIX.

Dicimus cū Apostolo, & dicentis Apostoli sensum intelligimus, quia pater Abraham accepit, & posteris suis tradidit signū circumcisionis, signaculū iustitiæ fidei. Crediderat enī ut fidelis deo dicenti: In semine tuo benedicentur omnes gentes, cū non haberet filium, iamq; esset senex ipse & uxor eius, anus & sterilis. Magne rei testimoniū, magnū illa circūcisio erat fidei signaculū, & magnæ iustitiæ palmā ipsi, & posteris eius declamabat ante deū, suæ promissionis cōmonefaciens eū, ne unq; offensus uideat libet subterfugeret dare semen, in quo benedicerentur omnes gentes, dū signaculū illius promissi cōmonitoriū uideret, fidelemq; ac ueracē ipsum esse diceret. Ecce autē plura hic signacula, signacula iustitiæ ac fidei, scilicet plagæ quinq;, quas pro conditione salutis humanæ iste uir obediens suscepit, uir iustus & fidelis. Pro conditione, inquā, salutis humanæ, quia profecto talem cōditionē propositā sibi propheta nō nesciebat ipse. Si posuerit pro peccato animā suā, uidebit semen longæuū, & uoluntas dñi in manu eius dirigetur, pro eo quod laborauit anima eius uidebit & saturabitur. In scientia sua iustificabit ipse iustus seruos meos multos, & iniquitates eorū ipse portabit. Nonne igitur nobis posteris eius iure palmam iustificationis & salutis siue saluationis iusta diuinitatis concedit, cum uideat non unum tantum signaculum aut signaculū iustitiæ uulnus, ut fuit uanus circūcisionis, sed quinq; uulnera iusti uapulantis, quicquid quinq; sensibus suis nostra caro deliquit. Nam signacula hæc iustitiæ uel fidei nos in baptismo suauiter suscepimus, quæ ipse pœnaliter suscepit, & sicut cū unius signaculi, id est, circūcisionis testimonio expectabatur, ad redimendos homines uenturus, ita nunc à nobis cum quinque plagarum, id est, crucis frontibus nostris impressæ signaculo expectatur ad iudicandum uiuos & mortuos rediturus.

Gene. 22

Esaia. 57

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI,
LIBER DECIMVSTERTIVS.

¶ Quomodo raptus sit filius mulieris ad deū & thronum eius. Cap. I.

Draco quomodo
illus est.

ECCE QVOMODO ILLVSVS EST DRACO iste, qui per tot annos, per tot generationes stetit ante mulierem, quæ erat paritura, ut cū peperisset, filium eius deuoraret: Illusus est, quia quem paritura erat mulier peperit, & raptus est filius eius ad deum & ad thronū eius. Quomodo raptus est? Quis eum rapuit? Raptus est solutis doloribus inferni iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Rapuit eū deus, suscitans eū deus, dei uerbum rapuit eū ad patrē deū. Vnde rapuit? De claustris inferni, de sub grandi lapide sepulchri. Subtus lapidem misit deus manū suam, intulit deus uerbum suū, & rapuit corpus illud, corpus re diuinum, tam facile de clauso q̄ facile potuisset rapere de nō clauso uel patente sepulchro. O stulti & cæci, qui dicebant se cognoscere deū, & posuerunt lapidē contra deū. Si enim cognouissent dominū deum, nūq̄ unum lapidem nutui dei resistere posse sperassent. Est, aiebat ille, pater meus qui glorificat me, quem dicitis, quia deus noster est, & non cognouistis eum. Sed redeamus ad rem.

Johan. 8

¶ Quid sit raptū esse ad deū & ad thronū eius, & quid sit illud: Paulus apostolus, non ab hominibus, neq; per hominē, sed per Iesum Christū. Cap. II.

Roma. 8

Raptus est, inquit, ad deū & ad thronū eius. Duo dicta sunt & dici debuerūt, quia & ad deum raptus est, & ad thronū eius raptus est: Nam & resurrexit, & in cœlū ascendit. Resurgendo ad deum raptus est. Ascendendo in cœlū ad thronum eius raptus est. Deniq; resurgēdo factus est carne, ut erat diuinitate immortalis atq; impassibilis, & confirmata est eidē carni habitans in ipsa plenitudo diuinitatis tali firmamento, ut meminit Apostolus: quia resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultrā nō dominabitur. Proinde iam non solū secundū uerbi diuinitatem, uerumetiā secundū semetipsam assumpta humanitas prædicatur deus, sicut ex eodē quoq; Apostolo cōprobatur ita scribēte Laodicēnsibus: Paulus Apostolus, non ab hominibus, neq; per hominē, sed per Iesum Christū. Quid em̄, si non per hominē, sed per Iesum Christū? nonne consequitur, quod Iesum Christū, quotēpore uocauit eū uel fecit Apostolū, dicat cœpisse iā non esse hoīem, sed esse deum? Non tamen aiunt patres orthodoxi hæc dicendo, hominis demit naturam, sed constitetur superabundantem humanæ naturæ diuinam gloriam. Nam ex quo resurrexit Iesus Christus, uere quidem est, ut erat homo natura, sed deus est gloria. Porro quod astantibus discipulis, assumptus ab eis ascendit in cœlum, & sedet à dextris dei, quid est, nisi raptū esse filium ad thronum dei?

¶ Rapto illo ad deum & ad thronū eius, nondum penitus impletā esse promissionem: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Cap. III.

Gene. 22.

Igitur iuxta fidelem atq; humilē confitentis & pœnitentis Dauid orationē, iustificatus es deus in omnibus sermonibus tuis, & uincas cū iudicaris: quia sicut iurasti illi, ueritatē fecisti, & non frustratus es eū: quoniā raptum est semen eius ad te, & ad thronū tuū. Porro quod iurasti ad Abrahā nondū usq; ad consummationē perfeceras: promissionis namq; imō repromissionis ad illū sermo hic erat: Per memetipsum iurauī, quia fecisti rē hanc, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuū, sicut stellas cœli, & uelut arenam, quæ est in littore maris. Possidebit semen tuum portas inimicorū suorum: & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti uoci meæ. Equidē cuncta hæc præter unū adimpleta erant, Iesu Christo semine Abrahæ suscepto in cœlū ad dei thronum: quia reuera in sanctis patriarchis atq; prophetis multiplicatum fuerat semē Abrahæ, sicut stellæ cœli. Nam ipsi sunt stellæ, quas idē æternus sol Chrs̄s eleuatus

elevatus in cœlū secū tulit, & possidebat illud semen portas inimicorū suorū, scilicet malignorum spirituum, quemadmodū dicit: Et fui mortuus, & ecce sum uiuus, & habeo clauēs mortis & inferni. Veruntamen pars magna restabat, pars nobis optabilis & necessaria, quæ nobis gentibus tali enunciatione semel & iterum reposita est: Et benedicentur in semine tuo omnes gentes. Ad hanc partē perficiendā, Apostoli duodecim electi fuerant, atq; reſeruati, ipſo dicente: Si ergo me quæritis, finite hos abire. Vt adimpleretur sermo, inquit Euangelista, quem dixit: quia quos dedisti mihi, non perdidisti ex eis quēquā. Vbinam hoc dixerat? In ipsa cœna, paulo ante ipsam horā, qua cū comprehenderetur, relicto eo, discipuli omnes fugerunt. Quos dedisti mihi, ait, custodiui, & nemo ex his periit, nisi filius perditionis: statimq; subiunxit: Vt scriptura impleatur. Quod quāuis ita recte possit intelligi, idcirco uel ille unus periit, ut scriptura impleatur, quæ non tacuit de perditione eius, attamen secundū præsentem intentionē magis placet sic intelligi, ac si dixerit: Idcirco istos custodiui, neq; quisquā periit ex eis: & sunt omnes incolumes, non solū secundū animā, uerumetiā secundū corpus, ut sint per quos scriptura impleatur, per quorū ministeriū benedictio cunctis gentibus in semine Abraham promissa impendatur. Quibus ex sacramentis & unde sumptis eiusdem benedictionis opus peragendū esset, & nunc usq; peragatur, iam superius dictū est. Nunc restat dicere, q̄ inuito & reluctantē dracone sapediēt in hac quoq; operis uel propositi sui parte uicerit uerbi incarnati omnipotens diuinitas, diuina omnipotentia deos gentium in spiritu sancto eniciens, qui omnes erant & sunt demonia.

Apo. 1.

Gene. 22.

Johan. 18.

Johan. 17.

¶ Quomodo mulier in solitudinem fugerit. Cap. III.

ET mulier fugit in solitudinē, ubi habet locū paratū à deo, ut ipsi pascant illā diebus mille ducentis sexaginta. Et factū est praeliū magnū in cœlo, Michael & omnes angeli eius praeliabantur cū dracone, & draco pugnabat, & angeli eius &c. Mulier postquā filius eius masculus raptus est ad deū & ad thronum eius, fugit in solitudinē id est, postquā Christus ascendit in cœlū, mater eius, id est, pars illa gētis eius, ex qua ipse ē secundū carnē, scilicet apostolica, siue apostolicæ perfectionis ecclesia, de Iudæis collecta, cuncta, sicut apostolici testantur Actus, reliquit seculi negotia, ita ut nihil suū quisquam esse diceret, sed erant illis omnia communia. Hoc namq; est fugere in solitudinem, omnem præter uictū & uestitū relinquere carnis curam uel seculi solitudinē. Qui eiusmodi erant uel sunt, opus habebant uel habent pasci de cōmuni eleemosyna diebus mille ducentis sexaginta, euāgelij causa, siue ipsius domini exemplo, qui tot diebus Euangelij prædicans cum discipulis suis, uixit de Euangelio. Tali initio cœptum est praelium hoc, de quo dicit: Factum est praelium magnū in cœlo. Apostoli namq; & quotquot erant apostolicæ participes gratiæ, pleni gratia & fortitudine, pleni fide & spiritu sapientiæ, contra draconem quasi in cœlo superbientem, magnū sumpsere praelium, euntes in mundū uniuersum, & omni creaturæ prædicantes Euangelium. Hoc nimirū erat, fieri praelium in cœlo, id est in illis, qui ad hoc præordinati uel prædestinati fuerant, ut cœlū uel sedes fierent deo creatori suo. Nam cū in illis uel super illos regnaret draco diabolus, diuinos ab illis honores exigens tanquam deus, cum ab illis in templis uel simulachris coleretur, stultus putabat se esse in cœlo, similemq; esse altissimo. Et hoc agebatur, ut ipse depulsus ab aris, protractus ex delubris, primūq; de hominū mentibus errore deceptis, locū daret deo: sicut olim factum est, quando propter superbiam de superiori atq; inuisibili proiectus est cœlo.

¶ Quomodo Michael & angeli eius pugnauerūt contra draconē. Cap. V.

Cuiusmodi praeliū illud fuit, quales uel quomodo acies cōtra inuicē steterūt, qualibus armis dimicauerunt, attendamus grande magni huius praelij miraculum: Michael, inquit, & angeli eius praeliabantur cū dracone, & draco pugnabat & angeli eius. Quibus armis instructi praeliabantur isti: pugnabāt illi: Nimirū isti, scilicet Michael & angeli eius, armis uirtutū cœlestiū, illi autē legib' regū, decretis impatorū, furore gentiliū, sæuis manibus carnificū. Talibus instrumētis draco pugnabat & angeli eius. Isti autē, Michael & angeli eius, ut sunt administratori spiritus administrabant Euangelij prædicatoribus omnimodā operationē uirtutum: Vt in nomine Christi demonia enicerēt, serpentes tollerent, super egros manus imponerēt, & bene haberēt, mortuosq; suscitaret, cætera quoq;

Apo. 12.

quoq; signa facerent quæcūq; necessaria uel idonea uiderentur ad Simonis confirmationē. His itaq; præliantibus Draco pugnans, & angeli eius, non ualuerunt, neq; locus inuētus est eorum amplius in cælo. Nullum quippe ex eis retinere potuerunt, qui ad uitam præordiati fuerant. Quāuis corpora illorum occiderent, p̄suasi ab illis reges & p̄t̄ifices, reges impij, pontifices mortuorum mortui, quamuis pro Demonij, ne dicā suis Dijs æmulātes, p̄c̄nis innumerabilibus corpora disperderent, animas Christi lædere nō potuerunt, draconē uē & āgelos eius iuuare, quin de isto quoq; cælo uicti ruerēt, id est, cultū quasi Diuinæ religionis amitterent. Inde est uox illa, uox laudis magna quā audiuius in cælo, id est, i Ecclesia. Nūc facta est salus & uirtus & regnū Dei nostri, & potestas Christi eius, q̄a proiec̄t⁹ est accusator fratrum nostrorum, q̄ accusabat illos ante conspectum dei nostri die ac nocte. Et ipsi uicerunt illum propter sanguinem agni, & propter Verbum testimoniij sui, & nō dilexerunt animas suas usq; ad mortem.

Apo. 12

¶ Quomodo Draco proiec̄tus in terram, miserit aquam de ore suo. Cap. VI.

Apo. 12

ET postq̄ uidit draco quod proiec̄tus est in terrā, persecutus est mulierē quæ peperit masculum. Ac deinceps: Et misit Serpens ex ore suo post mulierē aquam tāquam flumē ut eā faceret trahi à flumīe. Quādo uel q̄modo uidit draco proiec̄tū se esse in terrā? Nimirum q̄n Romāni imperatores relicto ueteris idolatriæ cultu, p̄fano, regno Dei nostri & potestati Christi eius se subdiderūt, cæteri q; reges terrarū & principes cū subditis sibi populis Christiani effecti sunt, tūc uidit Draco, tūc sensit Diabolus, proiec̄tū se esse in terrā, id est, non habere se uires ad defendendā sibi uanam affectatē Diuinitatis gloriā. Mutauit ergo persecutionis modum, & aliter persequi cœpit q̄ eatenus p̄secutus fuerat mulierem quæ peperit filiū masculū, id est, Ecclesiam, quæ iuxta promissiones s̄p̄dictas de carne sua protulit & hominem Christum quāuis enim quodam respectu altera sit Ecclesia Gentis unius Israeliticæ ante Christi aduentum, & altera de gētib; post Christi aduentum, una t̄n̄ & unica est secundum fidem eandē Ecclesia præcedentiū atq; subsequentiū Iudæorum atq; Gentium. Quomodo persecutus est eam? Misit aquam de ore suo tanq̄ flumē, ut eam faceret trahi à flumine. Hoc idē est ac si manifestius dicat, quia dogmata adinuenit hæretica, per quorum tergiuersationes corrumpetur fides ecclesiastica. Ita esse, ut dicat, nō dubitat quisq; Ecclesiasticas aut nouit aut legit historias. Arrius heresiarcha notissimus, qd nisi os Serpentis extitit, quo tempore ad fidem Christi cōfugerat filius Helenæ Constantinus. Per illud os suum misit Serpens aquā tanquā flumē, id ē, pessimē hæreseos dogma, tanquā Sermonē uiuum & efficacem, & de uiuo scripturarum fonte profluentem. Non ille primus aut solus tali modo Serpentis, sed omnium per quos Serpens ille abundantiam iniquitatis suæ profudit, teterrimus atq; nocentissimus extitit.

¶ Quomodo aqua eiusmodi primū occulte irrepens, deinde per incrementa uires capiēs, per quatuor partes orbis sese extēderit. Cap. VII.

Apo. 12

Arriana
hæresis.

Hoc malum huius tam peruerſi dogmatis monstrū, primū occultē irrepsit, deinde per incrementa uires capiēs, per quatuor partes orbis, orientem, occidentē, septentrionē, atq; meridiē sese extendit. Asiam, Europam, atq; Affricā penē repleuit, & contra fidē catholicā gladijs quoq; regū & imperatorū sese armauit, multūq; sanguinē piorū bestialiter effudit. Hoc scriptura inuenire uidetur, dū in ista causā diaboli patrem mēdaciij primo serpentē, deinde ut eatenus fecerat, appellat draconē. Sic em̄ ait: Et misit serpens ex ore suo post mulierē aquā tanq̄ flumen, & deinde aperuit, inquit, terra os suū, & absorbuuit flumen, & iratus est draco in mulierē. Primo nanq; hæretica perfidia, ut hæc Arriana, dogmatizans minorē patre filiū, minorē esse filio sp̄m sanctū clanculo apud Alexandriā suborta, per discipulos uel cōplices Arrij, lubricis flexibus & sophisticis anfractibus sese cōmouit, deinde in publico ad auditū populi prolato capite sibilauit, & resistente nequitia illius Alexandro præfule, ad uicinas ciuitates, ciuitatūq; præfules aquā doctrinæ nequæ de ore suo profudit. Non uere flumen, sed tanq̄ flumen, id est, eloquentiā quidē siue loquacitatem copiose redundantē habens, sed fontē ueritatis nesciens, scripturarū uocibus abutendo. Ac p̄ hoc simplicibus, fluminis, id est, sanæ doctrinæ quandā similitudinē demonstrando. Tandē (ut iā dictū est) mēdaciij pater diabolus regū atq; reginarū, imperatorū atq; imperatricū fauorem

rem

rem adeptus, insanire cœpit linguis, inde principū roboratus gladijs, atq; ita suā aquā quam uelut serpēs de ore suo misit tanq̃ draco, id est, maior factus fortius cōmouit, ut mulierē faceret trahi à flumine, id est, ut ecclesiam compelleret sibi consentire.

¶ Quō adiuuit terra mulierē, & absorbuert flumen.

Ca. VIII.

Sed adiuuit terra mulierē, & aperuit terra os suū, & absorbuit flumen quod misit draco de ore suo. Hoc (ut dī) ita factū est. Tunc enī illud famosissimū in Nicea cōcilium ferax principis Constātinī excitauit, publicis afinis atq; mulis & curratibus equis episcopos, & q̃ cum eis erāt, ad synodū uenire p̃cipiens. Conciliū illud qđ catholicā roborauit fidē, recte terrā intelligas quā adiuuit mulierē, quā uidelicet de omī terra cōuenerūt & quodammodo oīs terra suū mutauit locum, mittendo de cunctis partibus suis p̃sonas idoneas in locū constitutū. De cunctis ecclesijs quā totā Europam, Libyamq; repleuerant, & Asiā, simul erāt ministros dei cōgesta cacumina, unaq; oratōis domus tanq̃ à deo delata intrinsecus ferebat omēs in idem, Syrios simul & Cilicos, Phœnices, & Arabes, atq; Palestinos, Aegyptios, & Thebeos, Libies, necnō & q̃ ex Mesopotamia oriūtur, Persa quoq; uenit, nec Scythia defuit, Pontus & Asia, Phrygia & Pamphilia uiros probatissimos p̃buerūt. Aderant Thraces, & Macedones, & ut breuiter dicā, ex omī natōe quā sub cœlo est, collegiaderant uiri religiosi, ep̃orum multitudo erat trecenti decem & octo, sequentibus eos p̃byteris, ac diaconibus, & accolis, quorum numerus non poterat comprehendi. Quid ergo nisi terra, ut iam dictum est, os suū aperuit, & flumen draconis absorbuit, quando tot uir de omni terra conuocati sapiā, sermone, alijsq; uirtutibus ornatī ore consonō in defensione ueritatis operto, impiū dogma destruxerūt, cōcorditerq; uniuersi fidē & gloriā, quā hactenus in ecclesia p̃manet, dictauerunt, & subscriptōibus roborauerunt.

Concilium Nice-
num fidē robo-
rauit

¶ Septimum caput draconis plaga gladij occisum in mortem.

Ca. IX.

Igitur de sex capitibus draconis illud constat, qā iam dudū in cūctis illis uictus ē, & deus iustus in sermonibus suis, uictorq; in iudicijs palmā ueritatis obtinuit, qā sicut promisit sicut iurauit semē Dauid in æternum manet, sicut p̃misit, sicut iurauit, in semine Abraham benedicentur omnes gentes, & ille neq; p̃ paganos neq; phæreticos siue Iudæos benedictionē oīm gentium prohibere potuit aut potest. Sed quis diaboli p̃tinaciam, q̃s ardentis eius inuidiā sufficiat mirari uesaniā? Et iratus est, inq̃t scriptura, draco in mulierē, & adiecit facere prælium cum reliqs de semine eius, q̃ custodiūt mandata dei, & habent testimonium Iesu. Et stetit super arenam maris, ait idem q̃ superiora uiderat, & uidi de mari bestiam ascendentem habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius decem diademata, & super capita eius nomina blasphemiarū. Et bestia quam uidi similis erat pardo & pedes eius sicut ursi, & os eius sicut os leonis. Et dedit illi draco uirtutem suā, & potestatem magnam. Et unum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius sanata est. Bestia hæc septem capitum ip̃e draco est, cuius de sex capitibus contra uerbū dei bellādo superatis hactenus sermo habitus est septimū caput hic mira locutōis grauitate designatur cū dī: Et unum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius sanata est, & admirata est uniuersa terra post bestiam.

Apo. 12.

¶ Quomodo plaga mortis eius sanata sit.

Caput .X.

Caput istud sine dubio Antichristus erit. In quo excandescet illa draconis ira nouissima, de qua dictum est: Et iratus est draco in mulierē, & adiecit facere prælium cum reliqs de semine eius. Quid porro est, quod caput istud quasi occisum in morte dicitur: & sanata eē plaga mortis eius. Itemq; postmodum scriptura dicit, quia habet plagam gladij & uixit. Vbi nam accepit plagam gladij, & quomodo sanata est plaga eius, aut uixit? Nimirum cum alia possint cōuenienter dici, deficientibus tñ certis sacræ scripturæ testimonijs, magnus iste sensus placet, qā dudum in cœlo damnatōis æternæ sententiam accepit. Et hæc est in capite isto plaga gladij & mortis. Ille nanque homo peccati, filius perditōis, non simpliciter homo, uerumetiam diabolus erit, & aduentus eius operatio satanę operatio erit erroris. Diabolus, inquam, siue satanas, q̃ aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus, aut quod colitur ita ut in templo dei sedeat, ostendens se tanquam sit deus. Quando iste propter superbiam de cœlo cecidit, proculdubio plagā gladij, plagā mortis accipit, Si

Antichristus qđ
Apo. 12

Apo. 13.

P

pit, Si

RVPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICTO

Ezech. 31. pit. Sicut apud Ezechielē dicitur in eum sub nomine Assur siue Pharaonis. Ecce deductus es cum lignis uoluptatis ad terram ultimam, in medio incircū cisorum dormies, cum his qui interfecti sunt gladio. Quomodo autem sanata est plaga mortis eius? Quomodo & plagam habet tanti gladij & uixit. Falso nimis sanata est plaga eius, & falso uixit, Plagæ eius curatio culpæ est defensio, & in plaga gladij uiuere, hoc illi in ipsa pœna superbire. Hoc quippe in isto dicto ē admiratio & psumptoris execratio, quod cum percussus sit & factus sit diabolus, extollitur & ostendit se tanquam sit deus. Cum enim diabolus uult se ostendere deum, quod nisi mortuus contendit se esse uiuū. Exemplū miraculi huius sumere licet de quolibet imitatore eius. Cum enim quod culpa sua iusto iudicio de ecclesia pellitur, & tunc in superbiam elatus et defendens opa sua, iudices quoque criminatur, quod illi iniusti, ipse autem sit iustus. Nimirum plaga eius infelicitate sanata ē, & mendaciter uiuit, quia dei iudicio, iniustus, suo autem iustus est.

¶ Caput illud esse Antichristum, cui draco dedit uires suas & potestatem magnam.

Caput XI.

Danic. 7.

Verba non sufficiunt ad rem consequendam, maxime ubi audimus, quia dedit illi draco uirtutem suam, & potestatem magnam. Quid enim hoc sibi uult? Quo tendit etiam in isto diabolus? Num per hoc altissimo similem se fore arbitratur? Altissimus namque antiquus dierum, ubi sicut apud Daniele legimus, thronis positus sedit, & ecce in nubibus cœli, quasi filius hominis ueniebat, & usque ad ipsum puenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem & honorem & regnum. Num puerus imitator dando illi bestię siue homini peccati uirtutem suam, & potestatem magnam, dicit: adhuc similis ero altissimo, id ē, sicut fecit deus quod suum erat in Christo, faciam & ego quod meum ē in Antichristo. Ecce quia aduertens non admiretur qualem usque in finem siue consummationem de genere humano processerit, hinc bonum propositum dei, inde malum oppositum aduersantis diaboli. De una eademque massa unus exurrexit. Qui deus & homo est, & alius quod diabolus & homo erit, uenturus ē. In isto bonitas prædicatur dei, in illo pueritas agnoscitur diaboli. Isto namque nihil melius: illo nihil deterius. Iste enim deus super omnia benedictus: ille diabolus infra omnia maledictus. In isto sibi deus complacuit, & in æternum complacebit: in illo sibi diabolus complacens, postquam eleuatus fuerit in sublime stultus apparebit. Iste de cœlo descendit, & de humilibus ascendit sicut uirgultum, & sicut radix de terra sitiēti. Ille de cœlo cecidit, & de cunctis superbis filiis ascendet tanquam bestia de mari.

¶ Quid sit illud Apostoli, & nunc quid detineat scitis, ut reueletur suo tempore.

Et de sacramento mulieris bestię infidentis.

Ca. XII.

2 Thess. 2.

Non sua uoluntate moratur diabolus, aut uenire tardat Antichristus, sed contra suum uelle detinetur, cum sit in omne malum pronus ac festinus. Et nunc quid detineat scitis, ait Apostolus: Quid est illud? uidelicet quia nondum uenit tempus eius. Quia tempora non in istius siue cuiuslibet alterius, sed in sua solius potestate posuit deus. Hoc oportet subintelligere. Sequitur enim: Ut reueletur in suo tempore. Quod idem est ac si dicat: quia superna patris impatiēte more, iamque uolentē reuelari detinet, ut non reueletur nisi in suo tempore. Nam ut scias quod inuitus detineatur, quod propere uellet reuelari: iam, inquit, mysterium operatur iniquitatis, subauditur quantum potest, uidelicet maxime per sæuitiam Neronis, qui quis fuerit malignus, minus tamen in illo diabolus potuit, quam in isto poterit, in omni uirtute & signis & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis. Et quantum differtur, uel quod signum temporis eius? Tantum, ait, ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Cum Apostolus hæc scriberet Thessalonicensibus, quis tenebat, & quid tenebat? Nimirum Romanus rex siue Cæsar orbis imperium tenebat: non dicit de unius persona hominis, uerbi gratia, Neronis, sed de cunctis regibus Romani imperij, qui quis plures numero, unus tamen sunt imperio. Hic sensus non solum ratione, ne, uerum etiam constat autoritate. Nam post aliqua eidem Iohanni angelus dicit: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris & bestię, quæ portat eam, quæ habet capita septem & cornua decem. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedit, & reges septem sunt, quinque ceciderunt, & unus est, & alius nondum uenit, & cum uenerit, oportet eum breuiter tempus manere. Bestia namque septem capitum, & hic ubi mulier, id est, cupiditas sedet super bestiam: & illic ubi bestia de mari ascendebat, uniuersitas est impiorum. Sicut iam superius siue ha

Antichr. non una persona

Apoca. 17

sue hactenus in dracone septem capitum longo tractatu est demonstratum: septem capita, septē regna, per quæ hæc bestia siue draco uim suā exegit contra promissionis uerbū. Cum igitur dicit septem capita, & septem reges sunt, quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum uenit. Septem reges, cunctos eorū dē regnō: reges intelligi oportet, siue propriis septem regnis scriptū esse, septem sunt reges, quorū quinque ceciderunt, ait, scilicet Aegyptius, Israheliticus, Babylonius, Persicus, Macedonicus. Et unus est, qui & sextus, uidelicet Romanus, & alius nondum uenit, ipse erit Antichristus.

¶ Quare Apostolus tam obscure dixerit: Tantum qui tenet, teneat, donec de medio fiat.

Caput XIII.

ITaque & sapientibus satis dictum, tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat, & insipientibus data occasio nō est, quam nancisci potuissent, si ita manifestius dixisset Roma quæ nunc tenet, siue Romanum Imperium, quod nunc tenet, sub se gentes teneat, donec de medio fiat, siue donec discessio fiat. Superbia nnaque hominum Romam uolebat esse urbem æternam, & æternum Romanorum Imperium, ac proinde nusquam fere religiosus q̄s impatientius audiret blasphemiam in deum, q̄ Romani principes siue milites finem Romani Imperij per Christi predicari euangelium. Satis nimiumq̄ offenderunt eos euangelij prædicatores, etiā nemini dantes ullam offensionē, quanto magis si iam publicæ discessionem illā futurā prædicarent. Hæc pro difficultate Apostolicæ locutionis breuiter dicta sint: porrō quādiu qui tenet, nūc tenere debeat: uel q̄ multos post annos de medio fieri, uel discessio uenire debeat, maxime propter eandē cautelā scribere nō debuit fortassis nec ipsi reuelatū fuit, quādo uel hoc fieri, uel quot post annos ille iniquus debeat reuelari, sicut nec Danieli, cui dicenti ad uirum, qui idutus erat lineis. Usquequo finis horū mirabiliū? Itemq̄: Dñe mi, quid erit post hæc? non fuit responsū, quod querebat, sed hoc adiuit: Vade Daniel, quia clausi sunt, signatq̄ sermones usq̄ ad tēpus præfinitū. Ad discipulos quoq̄ de tēpibus quærentes, loquitur Saluator ipse. Non est uestrū nosse tēpora uel momenta, quæ pater posuit in sua potestate.

¶ Quanta iram draco excitaturus sit per Antichristū, & q̄ dñs Iesus interfectorus sit ipsum spiritu oris sui.

Caput XIII.

IRam draconis, quā exercebit per illū hominē peccati, per illū filiū perditionis, iratus in mulierē sæpeditā, & adiiciens bellū facere cū reliquis de semine eius, frustra laborat quis sufficientibus declamare uerbis. Maior enī res erit sermone, imō & cogitatu hoīs, præsertim cū ipse dñs ore proprio prædixerit. Erit enim, inquiēs, tūc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usq̄ modo, neq̄ fiet, & nisi breuiati fuissent dies illi, nō fuisset salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi. Proinde quoniā sermo quoq̄ perlixior habitus iam ad finē tendit, & sollicitudo deesse non debet loquenti aut scribenti, ne forte nimietatē fastidiū generet legenti siue audienti, ueniendū est ad id, in quo est cōsummatio denarrati certaminis, cōsummatio uictoriæ uerbi dei. Quid est illud? profectio destructio illius iniqui, & iudiciaria sedes siue sessio filij hominis Iesu Christi: quēadmodū ipse post præntiationē illius magnæ tribulationis breuiter innuit: Et tunc, inquiens, uidebunt filiū hominis uenientē in nubibus cū potestate magna & maiestate, cū uirtute multa & gloria. Qualis ergo erit destructio illius iniqui? Dñs Iesus, inquit Apostolus, interficiet eū spiritu oris sui, quoq̄ modo per Prophetā fuerat prædictū. Et spiritu labiorū suorū interficiet impiū, Et qui dem multos interfecisse legitur dominus: sed de nulla persona nunc occurrit memoriæ, sic esse dictū, quod interfecerit spiritu oris sui, siue spiritu labiorū suorū, præter illū impiū illum iniquum. Num ergo propter singularem illius magnitudinē, nimiamq̄ fortitudinem spiritus sanctus, qui est spiritus domini Iesu, mittendus erit contra eum, nec aliter ille iniquus poterit interfici, nisi per semetipsum irruat super eū spiritus domini. At iste spiritus sanctus, spiritus domini Iesu, non ad mortificandū solet eniti, non nisi ad uiuificandū consueuit immitti. Nec enim in ipso mors est, cū ipse potius uita sit. Aliter igitur intelligendū est hic de spiritu oris siue labiorū domini Iesu, & hoc fiet commodius, si illud quoq̄ propheticum in præsens adducatur uox dicentis: Clama, & dixi, quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri, Exiccatum est fœnū, & flos cecidit, quia spiritus dei insufflauit in eo.

P 2 Omnia

Dante. 12
Matth. 24

Matth. 24

Victoria uerbi
bi dei

Ibidem.

2. Thess. 2
Esa. 40.

RVPERTI ABBA. TVITIEN. DE VICTO

Omnis homo uiuens, & quid rogo tibi est facilius quàm sufflare, quid infirmius rogo coram te, q̄ illud quod sufflando potes deijcere? Igitur per tuimet exemplum animaduertere promptū est, quàm uere fortis sit dñs Iesus, cuius nomen uerbum dei, uerbum deus, & q̄ uere uniuersa uanitas erit, etiā ille homo uiuens, totius generis humani tyrānus maximus, tyrannus diabolicus, quia q̄ facile tibi est sufflando dissipare filum telæ araneæ, tam facile, imò facilius erit, & illū iniquum interficere, multis coniecturis, quæ hinc solent fieri. Per hunc sensum arbitror quempiam posse liberari.

¶ Interfecto Antichristo consummatam esse uictoriam uerbi dei.

Caput .XV.

*Destructio
mortis.
1. Thess. 4*

Matth. 28

Gene. 1

Gene. 3.

Interfecto Antichristo, paucis, id est, quadragintaquinque diebus (ut ex Danielis uisione conijcere) interiectis, ueniet in maiestate sua dñs, & nouissima oim inimica destruetur mors. Quomodo destruetur? Ipse dñs, ait Apostolus. in iussu, & in uoce archangelī, & in tuba dei descendet de coelo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi, dein de nos qui uiuimus, q̄ relinquimur, simul rapiemur cū illis in nubibus obuiā Christo in aera & sic semp cū dño erimus. Illa destructio mortis, cōsummatio erit uictoriæ uerbi dei, cōsummatio propositi dei cū hoc dicto uerbi dei triumphātis: Venite benedicti patris mei, possidete regnū paratū uobis regnū a constitutōe mundi. Quod dicit, a constitutōe mundi, hoc est, ab eo tempore uel die, quo constituebatur mundus in creatiōe generis humani, quādo creatis duobus primis: Crescite, ait, & multiplicabimini, & replete terrā. Cum em̄ duo tantum essent, dicendo illis: Crescite, & multiplicabimini: illā intēdebat multiplicatē, quæ stabit a dextris, & tunc parabat illis regnum præfinitum, habēs numerū: quantus deberet percipere regnum dei. Nam q̄ super numerū illi multiplicati sunt, quiq̄ stabunt a sinistris, nō pertinet ad benedictionem creatoris, neq̄ fuissent nati, nisi intercessisset causa peccati, quo peractō, multiplicabo, inquit ad mulierem ærumnas tuas, & cōceptus tuos. Erit igitur illic opportuna commemoratio constitutōis mundi, & benedictōis, qua om̄es suos electos benedixit, dicendo: Crescite, & multiplicabimini, magna q̄ & ineffabilis erit materia laudis, & angelis, & hominibus sanctis in eodem dicto triumphatoris: Venite benedicti patris mei, possidete regnum paratū uobis cōstitutōe mudi. Tūc uere in dño laudabit ois aia, & tūc audiētes māsueti lætābuntur, & lætātes admirabunt, q̄ illa bñdictio prima inter tot maledictionū spinas, de q̄bus uel cōtra q̄s pñti opusculo tractauimus, perire aut exinaniri nō potuit, uidentes nullū deesse ex omnibus electis dei per curam atque prouidentiam eius, qui illos præsciuit, atque prædestinauit, uocauit atq̄ iustificauit, & magnificauit, per gratiā eiisdē filij sui, per incarnationē, passionē, & resurrectionē eiisdē uerbi sui, cuius imaginis cōformes prædestinati sunt fieri.

¶ Quid sit quod ad beatum Iob dictum est: Ecce spes eius frustrabitur eum.

Caput .XVI.

*Job. 40.
Schemot*

Matth. 28

2. Thess. 2

Esa. 40

Job. 4

Tunc uerum apparebit dictum illud ad beatum Iob de dracone illo, toties nominato: Ecce spes eius frustrabitur eum, & uidentibus cunctis præcipitabitur, simulq̄ om̄es impij præcipitabuntur cū eo, dicente triumphatore & iudice his q̄ erunt a sinistris eius: Ite maledicti in ignem æternum, q̄ paratus est diabolo, & angelis eius. Quomodo illos præcipitabit? Nimis q̄ de uno homine peccati filio perditōis Antichristo Apostolus dixit: Dñs Iesus interficiet eū spū oris sui, hoc & de diabolo & angelis eius, & de cunctis impijs hoibus, & si uerbis uel syllabis eiisdē nō dixit, uult nihilominus & oportet intelligi, q̄a præcipitabit eos spū oris sui, id est, tam facile, ut tu sufflando exiguū quid pulueris, aut fumi in aurā dispergis. Nam sicut iam supradictū est, pro facilitate oipotentis, q̄ non laborat agendo quid, & Apostolus dixit, q̄ illum iniquum dñs Iesus interficiet spiritu oris sui, & Propheta dixerat, spū labiorū suorū interficiet impium. Quod si autoritas queritur de cunctis impiorū damnatōe quod præcipitandi sint eadem facilitate. Ecce & alius Propheta dixit, quod iam supra memoratum est: Om̄is caro fœnum, exiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia spiritus dei sufflauit in eo. Et in Iob scriptum est: Quin potius uidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, flante deo perisse, & spiritu iræ eius esse consumptos.

¶ Quid sit spiritu oris domini aliquid fieri.

Caput XVII.

Eadem

*scilicet in 2. dist. 20. q. 2. scilicet
in iura tenet: et ipsemet et pater
descrip. itop. de sapia. li. 2.
ibi eo accepto huius. qui no tunc
multiplicarentur in interce
ssisset pater: et magna quæ
fuit iniusta pena ipsi sue
pater in hoc q̄ si multiplicem
ti est q̄ conceptu ut filios qui pater
sine pater in parte.*

EAdem quidem facilitate omnia bona quoque fecit, & facit omnipotens uerbum, & ipsam faciet resurrectionem mortuorum, sed in huiusmodi dictione standi uel exufflandi scripturae spiritus proferre non consueuit. Contra superbiam solet taliter edicere, ut illic: Flauit spiritus tuus, & operuit eos mare. Quod si quis obijciat, & illud scriptum esse: Flauit spiritus eius, & fluent aquae: Cito respondetur, non esse hoc dictum de spiritu irae, sed de spiritu gratiae. Et quamuis facile sit deo peccatoris cor compungere, non tam propter facilitatem eius modi dictum esse: Flauit spiritus eius, quod propter insinuandam diuini ignis dulcedinem: quod cum frigidum cor aspirando tetigerit, ita temperat & emollit, sicut glaciem calidus auster soluit. Praemiserat enim: Ante faciem frigoris eius quis sustinebit? Statimque coniunxit: Emitteret uerbum suum, & liquefaciet ea, flauit spiritus eius, & fluent aquae.

¶ Quam facile omnia possit uerbum dei, exemplis probat. Cap. XVIII.

Quid tanquam de facilitate quisquam dubitet, plura loquimur: Iudicandus sufficientia dedit argumenta, quam facile facturus sit quae dicta sunt, ueniens iudex in maiestate sua. Primum de facilitate resurrectionis mortuorum, hoc argumentum est: Lazarus in sepulchro quadriduanus erat, & unam tantum uocem emisit: Lazare, inquit, ueni foras. Et statim prodijt qui fuerat mortuus. Quando uel quali habitu prodijt? Ligatus pedes & manus institis, & facies eius sudario ligata erat: Opportune Euangelista hoc per scriptis, & ad hanc intentionem nostram non nihil facit, quia uidelicet conficitur in illius uocantis uoce uim facillimam extitisse, quae illum pariter & uiuificauit, & de monumento expulit, qui cum esset ligatus pedes & manus institis, neque pedibus neque manibus prorepere potuit. Quod si de remissione quoque peccatorum, quae prima resurrectio est, quae ritur experimentum, quod facillime factum sit eidem uerbo, filio dei, Filio hominis Iesu Christo tam in praesenti quam in futuro saeculo. Ecce apparet in sorore eiusdem Lazari Maria Magdalene, quae itidem adhuc mortalis, adhuc iudicandus mortuam in anima, iamque scetentem infamia de sepulchro malae conscientiae produxit: nullam saltem uocem emittens, quali Lazarum de monumento uocauit imo & corpore absens illi. Nisi enim de sepulchro quod fuerat mortua prodijisset, ante praesentiam eius illo miro modo non uenisset. Et de illa ubi dixit ei: Fides tua te saluam fecit, uade in pace: continuo dixit Euangelista, quod daemonia septem exissent de ea. Quomodo ergo pro facilitate operande salutis, & agendi iudicii mentionem fecimus, cum suffragio sanctae scripturae de uerbo exufflationis, nonne & hoc recte dixerim, quia septem illa daemonia exufflando, id est, quod facillime de illa eiecit, cum adhuc esset iudicandus homo passibilis & mortalis. Propter eandem facilitatem delendi peccata totius ecclesiae, cuius illa typum gessit arbitrari licet, quia resurgens ex mortuis & stans in medio discipulorum insufflauit, dicens continuo: Accipite spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remittuntur eis. Neque enim non sine insufflatione spiritum sanctum dare poterat, sed opus erat omnipotentiae suae uerbum deus studiose illo quoque modo significabat, semper & ubique intendens adimplere, & uerum comprobare quicquid in scripturis sanctis de ipso praedictum fuerat. Nonne & hoc in persona eius apud Esaiam praedictum fuerat: Seruus meus es tu Israel, ne obliuiscaris mei, deleui ut nubes iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua. Quomodo enim nubes aut nebula deletur, nisi facillime & transcurrere sereniore auras flatus? Non igitur ociose insufflauit, dando spiritum sanctum discipulis in potestate remittendi peccata, nec inaniter discipuli uel ministri eius baptizando insufflauit, sicut habet consuetudo ecclesiastica, sed operosum praebente illi ministerium, quatenus per hunc illorum actum quod praedixit, nunc quoque unicuique renascenti dicat: Deleui ut nubes iniquitates tuas, & ut nebulam peccata tua.

¶ Quanta facilitate sinistros cum diabolo & angelis eius praecipitaturus sit. Cap. XIX.

Porro de praecipitatione qua sinistros, id est, impios praecipitabit cum diabolo & angelis eius, de quo (ut iam dictum est) ait dominus ad beatum Iob: Et uidentibus cunctis praecipitabitur, quod factum tam facilis ei sit, ut significat uerbum insufflationis. Item illud pro uero argumento est, quod adhuc passibilis & mortalis, continuoque passurus & mortuus cohorte praefidis armatura pontificumque & pharisaeorum ministros solo intuitu deiecit: Ut enim dixit eis: Ego sum, abierunt retrorsum & ceciderunt in terram, Sed forte dicat quis, quia pauci erant

Erodus.
Psalm. 147

Uerbo dei omnia facilia.

Johan. 11.

Lucas. 7

Johan. 20

Esaias. 44.

Job. 40

Johan. 8

RUPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICTO

In resurrectione aut mortuorum quando iudicabit seculum, infinitae multitudines erunt. Nunc ergo tam facile cunctos tunc praecipitabit, quam facile paucos illos deiecit: Huiusmodi suggestio si quae tangit, recte arguitur nimiae uanitatis. Est aut utrumque rationi similis, si dominus saltim manu iniecta, cohortem illam deiecisset, uel tale quid faciendo, quale fuit illud, quod unus homo Samson in mandibula asini percussit ac deiecit mille uiros armatos & fortes: Nunc aut ubi deiecit eos tantummodo dicendo: Ego sum, ratio consentit, totum mundum tantum ualere contra illum, quantum cohortem illam siue hominem unum. Quod si de diabolo quoque & angelis eius quaeritur, quod le dederit experimentum adhuc mortalis & iudicandus, quod eos eadem qua & homines facilitate sit in infernum praecipitaturus. Ecce illa legio pro argumento satis est, quae unum possidens hominem, rogabat eundem dominum ne ab ipso torqueretur, neue imperaret illis ut in abyssum iret. Eadem nimirum facilitate super cunctas legiones daemonum, super diabolum & super angelos eius peraget iudicium: nec saltim rogare uacabit eis ne mittantur in abyssum siue in infernum, quia constitutos uelociter praecipitabit eos omnipotens uerbum.

¶ Quid sit quod dictum est apud Esaiam, Et erit lux lunae, sicut lux solis, & lux solis septemplex, sicut lux septem dierum. Cap. XX.

Festinitas triumphi sibi dei sempiterna.

Quid post haec erit, nisi sempiterna festiuitas triumphi, & nunquam habitura finem laetitia dei, laetantis in operibus suis: Qualis autem erit laetitia siue festiuitas illius triumphi: qualis triumphator, deus uerbum, deus & homo Iesus Christus in maiestate sua sedebit: qualis circa illum procerum eius, militum eius emeritorum confessus erit: qualis splendore tota triumphalis eius curia splendeat: quis nobis habitum illum nunc saltim ad modicum annuntiare possit, nisi seipsum reuelans per prophetas uerbum domini: Ecce quiddam de reuelationibus eius propheticis ad praesens occurrit, consonans cunctis praedictionibus illius aeternae beatitudinis, beatae aeternitatis, quae succedit illi iudicio magno & terribili, perpetua semper mansura regi illi deo & homini, cunctisque angelis & hominibus per ipsum consociatis apud Esaiam praemisso: Quia deus iudicij dominus, beati omnes qui expectant eum, post pauca sic dictum est: Et erit lux lunae sicut lux solis, & lux solis septemplex sicut lux septem dierum, in die qua alligabit dominus uulnus populi sui, & percussuram plagae eius sanauerit. Quid rogo est uulnus populi domini, & quid percussura uel plaga eius, nisi uulnus mortis animae, id est peccati, & percussura uel plaga corporeae mortis, qua de corpore anima recedit, & illius mortis uulnus: Et huius mortis plagam siue percussuram, tunc dominus ad perfectum sanabit, quando dicet: Venite benedicti patris mei possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi. Tunc erit lux lunae sicut lux solis: Luna ecclesia, sol ipse Christus est. Nunc in praesenti seculo, non est lux lunae sicut lux solis, id est, non est claritas ecclesiae sicut claritas Christi: quia uidelicet sol Christus, semper & indeficienter suo lumine fulget. Luna autem ecclesia non proprium, sed a sole Christo lumen habens mutuatum, nunc incrementis gaudet, nunc defectum sustinet: tunc autem semper fulgebit, quia Christum in manifesta uisione semper habebit: hoc erit esse lucem lunae sicut est lux solis. Scimus enim, inquit Ioannes, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Quanta autem erit lux solis: Nam ne parua uideatur esse promissio lunae, in eo quod dixit: Lux eius erit sicut lux solis. Sciendum est, quanta futura sit lux solis, dixit ergo: Et lux solis septemplex sicut lux septem dierum. Qualis uel quanta est lux septem dierum: Omnia, inquit Euangelista, per ipsum facta sunt: omnia inquam bona ualde quae septimo die completa sunt. Tanta tunc erit lux solis, quia tunc manifeste parebit quale sit uerbum, per quod deus omnia sex diebus fecit, & in septimo die requieuit.

Esaiæ 30

Matth. 12

Christus sol, Ecclesia luna.

1. Joannis. 3

Esaiæ. 30.

¶ Finiunt hic. XIII. libri, de Victoria Verbi Dei, per Reuerendum patrem, Dominum Rupertum, Abbatem Tuitiensem (qui sub Henrico quinto, anno domini M.C.XXIII. floruit) compositi, Nunc autem impensis Francisci Birckman Bibliopolae uigilantissimi excusi, Anno a natali Christiano M. D. XXIX. Mense Aprili.

92

ERRATA.

¶ Folio. 3. facie prima, linea. 29. draco cœpit caput habere. Eodem, fa. 2. li. 6. scientiam, quæ per aquas intelligi solet, in. Fol. 5. fa. 1. li. 24. & lætata sunt. Ibidē, li. 43. perfecit Ibidē, li. 44. intolerabile est impijs. Fo. 6. fa. 2. li. 5. potestas. Ibidē, linea a fine. 4. imo illud. Fo. 8. fa. 2. li. 13. imo non repulisti. Fo. 9. fa. 1. li. 3. quod non natura. Ibidem, li. 11. firmati uerbo. Fo. 12. fa. 1. li. 33. utriusque celsitudo. Ibidem, fa. 2. li. 23. scriptura ipsa. Fo. 23. fa. 2. li. 15. & recte illa. Fo. 18. fa. 2. li. 6. primogeniti Nachor. Fo. 19. fa. 2. li. 13. & ablati sunt. Fo. 20. fa. 2. li. 1. illum in exauditione. Folio, 23. fa. 1. li. 11. Quid uero. Ibidem, fa. 2. li. 22. quodammodo agro similis est. Fo. 24. fa. 2. li. 23. tēpus repressum fuit. Fo. 26. fa. 1. li. 35. Quare apostolis. Fo. 32. fa. 2. li. 3. propositum suum neglexit. Fo. 51. fa. 2. li. 13. suo ipsius. Fo. 52. fa. 1. li. 25. regis, exosa. Ibidem, linea a fine. 5. hiatus patentia. Ibidem, fa. 2. li. 13. ne honorem dei. Fo. 65. fa. 1. li. 15. uocibus deum. Ibidem, linea a fine. 8. sub occasione. Ibidem, linea a fine. 2. famulantes. Fo. 66. fa. 1. li. 25. scribere illis. Fo. 67. fa. 1. li. 33. huc spectat. Ibidem, fa. 2. li. 22. qui est de genere. Ibidem, linea. 32. interpretes sibi fecit.

TABLE

The following table shows the results of the experiments conducted on the effect of the various factors on the rate of reaction. The rate of reaction was determined by measuring the time taken for the reaction to reach completion. The results are given in the following table:

Factor	Rate of Reaction
Temperature	Increases with temperature
Concentration	Increases with concentration
Surface Area	Increases with surface area
Catalyst	Increases with catalyst

Debit 5000
Credit 5000